

SÖZ SANATLARI AÇISINDAN
MEÂL PROBLEMLERİ
Süleyman Recep ÇIBIKLI
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir 2014

SÖZ SANATLARI AÇISINDAN MEÂL PROBLEMLERİ

Süleyman Recep ÇIBIKLI

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2014

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Süleyman Recep ÇIBIKLI tarafından hazırlanan (Söz Sanatları Açısından Meâl Problemleri) başlıklı bu çalışma 18.08.2014 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Bölümü / Arap Dili ve Belâğati Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Dursun HAZER

Üye : Yard. Doç. Dr. Yusuf KARATAŞ
(Danışman)

Üye : Doç. Dr. Adnan ADIGÜZEL

ONAY

.../ .../ 2014

Doç. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU

Enstitü Müdürü

18.08.2014

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Süleyman Recep ÇIBIKLI

ÖZET

SÖZ SANATLARI AÇISINDAN MEÂL PROBLEMLERİ

ÇIBIKLI, Süleyman Recep

Yüksek Lisans - 2014

Temel İslam Bilimleri Bölümü

Arap Dili ve Belâgati Anabilim Dalı

Danışman: Yard. Doç. Dr. Yusuf KARATAŞ

Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber'e (s.a.s) Arapça olarak indirilmiş, belagatin ve fesahatin zirvesi olan ilk muhataplarından onun Allahın kelamı olduğuna inanmayanlara "Arapça olarak bir benzerini getirme" hususunda meydan okumuştur. Müşrikler ise, belagat, fesahat ve nazmı ile bir mucize olan Kur'ân-ı Kerim'in bu meydan okuması karşısında aciz kalmışlardır. Günümüze kadar da buna teşebbüs eden herkes bu konuda başarısız olmuştur.

Kur'ân'ı anlamanın yolu temelde Arapça'yı bilmekten geçmektedir. Günümüzde herkesin Arapçayı öğrenme fırsatı olmadığı için pek mümkün olmamaktadır. Kur'ân-ı Kerim'i Arapça bilmeyen Türk halkının da anlayabilmesi için Türkçemizde iki yüz civarında meâl hazırlanmıştır. Arapça olarak bir benzeri getirilmesi imkânsız mucize bir kitap olan Allah Kelâmı Kurân'ın tercümesi konusunda birçok problem bulunduğu görülmektedir. Biz de bu çalışmamızda, Kur'ân'ın mucizeliğinin göstergesi olan belagat sanatlarının nasıl tercüme edildiğini, bu sanatların âyetlere nasıl anlamlar kattığını; mütercimlerin bu sanatların âyete kattıkları anlamları yansıtip yansıtamadıklarını tesbit etmeye çalıştık. Tefsîrî veya mânevî tercüme yönteminin söz sanatlarının tercümesinde daha başarılı olduğu ve harfî – literal tercüme metoduna göre daha az anlamsal kayıplara yol açtığı sonucuna ulaştık. Bu çalışmanın, yeni yazılacak meâllere söz sanatlarının yansıtılmasında katkı sağlamasını temenni etmekteyiz.

ABSTRACT

THE PROBLEMS OF TRANSLATION OF THE QUR'ÂN IN TERMS OF ARTS OF BALAGHA

ÇIBIKLI, Süleyman Recep

Master Degree - 2014

Department of Basic Islamic Sciences

Field of Language of Arabic and Its Balagha

Adviser: Asst. Prof. Dr. Yusuf KARATAŞ

The Holy Quran is revealed in Arabic to Mohammad (peace be upon him) and have challenged, in several time, some of the first collocutors whose did not believe in it is words of Allah and peaks of the balagha and rhetoric, in making (saying) similar of the Quran. The Idolatrous' (unbelievings), have been incapable because of this challenging of The Holy Quran that is the miracle from the point of view of Balagha, Eloquence and Syntax. Everybody, who set about to making (saying) similar of the Quran, are unsuccessful up to today.

It is required the learning Arabic for understanding of The Holy Quran. It does not become a reality because of absence of chance of learning Arabic. The Holy Quran is translated in Turkish approximately 200 times, for understanding of non-speaking Arabic Turkish people. It have been seen that can be many problems in translations of The Holy Quran that the miracle book and being impossible making (saying) similar of it. In this study, we have tried to establish how to translated arts of Balagha that prove The Holy Quran is a miracle book; this arts contribute to verses what kind of meaning and translators how translated these meanings. We have arrived at conclusion that the method of "explanatory translation" or "translation of the meanings" succeed in translation of arts of Balagha and causes to problems less than literal translation. We hope to this study helps to preparing of the new translations of The Holy Quran.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ.....	1
0.1. Problem Durumu.....	1
0.2. Araştırmanın Amacı.....	2
0.3. Araştırmanın Önemi.....	2
0.4. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıklar.....	2
0.5. Varsayımlar.....	4
0.6. Tanımlar.....	5
0.7. Araştırmanın Kaynakları ve Bu Araştırma ile İlgili Çalışmalar.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM:	11
KONU ALANI TEMEL KAVRAMLAR VE TÜRKÇE MEÂLLERE GENEL BAKIŞ.....	11
1.1. Tefsîr – التفسير.....	11
1.2. Te'vîl – التأويل.....	12
1.3. Meâl - المآل.....	13
1.4. Tercüme – الترجمة.....	15
1.4.1. Tercümenin Tanımı.....	15
1.4.2. Tercüme Çeşitleri.....	17
1.4.2.1. Geleneksel Düşüncede Tercüme Çeşitleri.....	18
1.4.2.1.1. Harfi Tercüme.....	18
1.4.2.1.2. Misli Misline Tercüme.....	20
1.4.2.1.3. Tanzîrî Tercüme.....	20
1.4.2.1.4. Manzum Tercüme.....	20
1.4.2.1.5. Tefsîrî veya Manevî Tercüme.....	21
1.4.2.2. Çeviri Kuramları Açısından Çeviri Teknikleri.....	22
1.4.2.2.1. Metin Odaklı Yaklaşımlar.....	22
1.4.2.2.2. Süreç Odaklı Yaklaşımlar.....	23
1.4.2.3. Betimleyici Çeviri Kuramı Açısından Çeviri Teknikleri.....	23
1.5. Cumhuriyet Dönemi Türkçe Meâllere Genel Bir Bakış ve Kronolojik Olarak Türkçe Meâller.....	25
İKİNCİ BÖLÜM.....	51
ARAP DİLİ SÖZ SANATLARI VE KUR'ÂN MEÂLLERİNE YANSIMALARI.....	51
2.1. BELÂGAT - البلاغة.....	51
2.2. BELÂGATIN ALT DİSİPLİNLERİ.....	53
2.2.1. ME'ÂNÎ – المعاني.....	53
2.2.1.1. Haber Cümlesi (Bildirme Kipi) – الجملة الخبرية.....	54

2.2.1.1.1. İbtidâî Kelâm – الكلام الابتدائي	55
2.2.1.1.2. Talebî Kelâm – الكلام الطلبي	56
2.2.1.1.3. İnkârî Kelâm – الكلام الإنكاري	62
2.2.1.1.4. Haber Cümlesinin Gerçek Amacı Dışında Kullanımları	67
2.2.1.1.4.1. Kendisine Söylenen Söz Hakkında Tereddüdü Olmayan Kimsenin Tereddütlü Kimse Yerine Konulması	67
2.2.1.1.4.2. Kendisine Söylenen Sözü İnkâr Etmeyen Kimsenin İnkâr Eden Kimse Yerine Konulması	69
2.2.1.1.4.3. Kendisine Söylenen Sözü İnkâr Eden Kimsenin İnkâr Etmeyen Kimse Yerine Konulması	71
2.2.1.2. İnşâ Cümlesi – Dilek Kipi – الإنشاء	72
2.2.1.2.1. Emir – الأمر	73
2.2.1.2.1.1. Açık Emir Fiil Tabiri Olan Emr-i Hâzır	73
2.2.1.2.1.2. Meczûm Muzârî Fiilin Başına Lâmu'l-Emr (ل) Getirilerek Yapılan Emr-i Gâib	74
2.2.1.2.1.3. Emir Manâsına Gelen “İsim Fiille” Yapılan Emir	76
2.2.1.2.1.4. Emir Fiilinin Yerine Zikredilen Masterla Yapılan Emir	76
2.2.1.2.1.5. Gayr-i Sarîh Emir	78
2.2.1.2.1.6. Emir Sîgasının Mecâzî - Gerçek Amacı Dışında Kullanım Örnekleri	79
2.2.1.2.1.6.1. Dua Anlamındaki Emir - الأمر للدعاء	79
2.2.1.2.1.6.2. Hakaret Anlamındaki Emir – الأمر للإهانة و التحقير و التهكم	81
2.2.1.2.1.6.3. Mübah Kılma Anlamındaki Emir - الأمر للإباحة	83
2.2.1.2.1.6.4. Âciz Bırakmak (Meydan Okuma) Anlamındaki Emir - الأمر للتعجيز	85
2.2.1.2.1.6.5. Eşitleme Anlamındaki Emir- الأمر للتسوية	86
2.2.1.2.1.6.6. Mendûb Olma Anlamındaki Emir - الأمر للندب	87
2.2.1.2.1.6.7. Nasihat ve İrşâd Anlamındaki Emir - الأمر للنصح والإرشاد	88
2.2.1.2.2. Nehiy – النهي	89
2.2.1.2.2.1. Nehiy Sîgasının Hakiki Anlamda Kullanımı	90
2.2.1.2.2.2. Nehiy Sîgasının Durumunun Değişmesi (Mecâzî Anlamda Kullanım Örnekleri)	91
2.2.1.2.2.2.1. Duâ Anlamındaki Nehiy - النهي للدعاء	91
2.2.1.2.2.2.2. Ümitsizliğe Düşürme Anlamındaki Nehiy – النهي للتأيسس	92
2.2.1.2.2.2.3. Âkıbeti Bildirme Anlamındaki Nehiy - النهي لبيان العاقبة	94
2.2.1.2.3. İstifhâm – الاستفهام	95
2.2.1.2.3.1. Tasdik ya da Tasavvur İçin Kullanılan İstifhâm Hemzesi (أ)	96
2.2.1.2.3.2. Sadece Tasdik İçin Kullanılan (هل) Harfi	97
2.2.1.2.3.3. Sadece Tasavvur İçin Kullanılan ve Hepsî İsim Olan Edatlar	97
2.2.1.2.3.4. İstifhâm Sîgasının Durumunun Değişmesi	98
2.2.1.2.3.4.1. Nefy Anlamında İstifhâm – استفهام النفي	99
2.2.1.2.3.4.2. İnkâr Anlamında İstifhâm (استفهام الإنكار)	100

2.2.1.2.3.4.3. Emir Anlamında İstifhâm - استفهام الأمر	101
2.2.1.2.3.4.4. Nehiy İfâde Eden İstifhâm - استفهام النهي	102
2.2.1.2.3.4.5. Ünsiyet – استفهام الإناس	103
2.2.1.2.3.4.6. Duâ – استفهام الدعاء	105
2.2.1.2.4. Temennî – التمني	106
2.2.1.2.5. Nida – النداء	112
2.2.1.3. Cümlelerin - Müsned ve Müsnedün İleyhin – Durumları	115
2.2.1.3.1. Hazf - Eksilti – الحذف	115
2.2.1.3.1.1. Hazf Çeşitleri	116
2.2.1.3.1.1.1. Müsnedün İleyhin Hazfedilmesi – حذف المسند اليه	116
2.2.1.3.1.1.2. Müsnedin Hazf Edilmesi - حذف المسند	117
2.2.1.3.1.1.3. Haber Cümlesinin Hazfî – حذف الجملة الاسمية	118
2.2.1.3.1.1.4. Fiil ve Failin Hazfî - حذف الفعل والفاعل	122
2.2.1.3.1.1.5. Mef'ûlun Bihin Hazf Edilmesi - حذف المفعول به	125
2.2.1.3.1.1.6. Muzâfin Hazfî – حذف المضاف	126
2.2.1.3.1.1.7. Harf ve Edatların Hazfî - حذف الحروف والادوات	128
2.2.1.3.1.1.8. Sıfatın Hazfî – حذف الصفة	130
2.2.1.3.2. Takdîm ve Te'hîr - التقديم والتأخير	131
2.2.2. BEYÂN - البيان	133
2.2.2.1. Teşbîh – التشبيه	133
2.2.2.1.1. Teşbihin Tercümesi	134
2.2.2.1.2. Teşbih Çeşitleri, Kur'ân-ı Kerim'den Örnekler ve Meâllere Yansımaları	135
2.2.2.1.2.1. Teşbîh-i Mücmel - التشبيه الجملي	135
2.2.2.1.2.2. Teşbîh-i Belîğ - التشبيه البليغ	138
2.2.2.1.2.3. Mükked Teşbîh - التشبيه المؤكد	141
2.2.2.2. Hakikat ve Mecâz – الحقيقة والمجاز	142
2.2.2.2.1. Mecâz-ı Lügavî – المجاز اللغوي	142
2.2.2.2.1.1. İsti'âre – الاستعارة	143
2.2.2.2.1.1.1. İsti'âre-i Tasrîhiyye – الاستعارة التصريحية	145
2.2.2.2.1.1.2. İsti'âre-i Mekniyye ve İsti'âre-i Tebe'iyye - الاستعارة المكنية	149
2.2.2.2.1.1.3. İsti'âre-i Temsîliyye - الاستعارة التمثيلية (Mecâz-ı Mürekkeb)	154
2.2.2.2.1.2. Mecâz-ı Mürsel – المجاز المرسل	163
2.2.2.2.2. Mecâz-ı Aklî – المجاز العقلي	173
2.2.2.3. Kinâye - الكناية	181
2.2.3. BEDÎ' – البديع	194
2.2.3.1. Cinas – الجناس	195
2.2.3.2. Seci' – السجع	197
2.2.3.3. Tevriye - التورية	198
SONUÇ	202
KAYNAKÇA	207

KISALTMALAR LİSTESİ

- a.s. : Aleyhisselâm
a.g.e. : Adı geçen eser
b. : İbn
bkz. : Bakınız
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
h. : Hicrî
Hz. : Hazreti
m. : Mîlâdî
ö. : Ölümü, ölüm tarihi
s. : Sayfa
s.a.s. : Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
thk. : Tahkik eden
t.y. : Tarih yok
v.b. : Ve benzeri
vd. : ve diğerleri
y.y. : Yayımcı yok.
y.y.y. : Yayım yeri yok

ÖNSÖZ

Günümüzde iki yüze civarında Türkçe Kur'ân meâli hazırlanmıştır. Tezimizde bu meâllerden bir bölümünden hareketle söz sanatlarının yansıtılabilirliği ya da bunu gerçekleştirmenin zorlukları ve mütercimlerin bu konuda karşılaştıkları problemler incelenmiştir.

Tezimiz giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, araştırmanın problemi, önemi ve yöntemi ele alınmaktadır.

Birinci bölümde konuya ait temel kavramların sözlük ve terim anlamlarına yer verilmekte, tefsir, tevil ve tercüme kavramları tanımlanıp tercüme çeşitlerinden bahsedilmektedir. Cumhuriyet dönemi Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe meâlleri kronolojik olarak verilmiş ve Cumhuriyet dönemi meâllerin durumları ile ilgili genel değerlendirmeler yapılmıştır.

İkinci bölümde ise Arap Belagatinin konularına göre tezimizin esasını teşkil eden Me'ânî ve Beyân İlimleri incelenmiş olup Bedî' ilminden de birkaç sanata yer verilmiştir. Bu ilimlerin ve sanatlarının tarifleri Delâilü'l-İ'câz, Esrâru'l-Belâğa, Miftâhu'l-'Ulûm, Telhîs, el-Belâgatü'l-Vâdiha gibi klasik ve son dönem Belâgat kitaplarından faydalanılarak yapılmıştır. Bu ilimlerin her bir söz sanatına Me'ânî'l-Kur'ân, el-Keşşâf gibi birçok klasik tefsirden faydalanarak Kur'ân-ı Kerim'den örnekler bulunup ilgili söz sanatının âyete nasıl bir anlam kattığını tespit edilmeye çalışılmıştır. Seçtiğimiz meâllerin bu söz sanatını nasıl yansıttığı incelenip, meâller hazırlanırken karşılaşılan tercüme problemleri irdelenmiş ve nadir olmakla birlikte gerekli görüldüğünde meâl önerisi verilmiştir.

Bu tez konusunu verip bir müddet tez danışmanlığımı yapan, yetişmemde büyük emeği olan Doç. Dr. Cüneyt Eren hocama, tezin işlenişinde bana rehber olan, benden yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Yusuf Karataş hocama, tezin hazırlanışında değerli görüşleriyle bana destek ve yardımcı olan Prof. Dr. Dursun Hazer, Dr. Halil Eyyub ve Muhammed Amir Halife hocalarıma en içten dileklerle şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

0.1. Problem Durumu

Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın Hz. Peygamber'e (aleyhisselâm) Cebrâîl (as) vasıtasıyla gönderdiği, evrensel, her çağa hitap eden, çağlar-üstü, mûciz¹ ve mu'ciz² bir kitaptır. İnananlar, Yaratıcı'nın emir ve yasaklarını, O'nun gönderdiği bu kitabın rehberliğinde her türlü ferdî-ictimâî emir ve düzenlemeleri, her türlü ahlâk kurallarının neler olduğunu bilmek ve onları hayata geçirmekle mükelleftirler.

Kur'ân-ı Kerim'i anlamının yolu Arapça ve diğer İslâmî ilimleri bilmekten geçmektedir. Arap olmayan veya Arapça'yı bilmeyenler için başta tefsir ya da meâl olmak üzere diğer İslâmî ilimlere dair Türkçe'de telif edilmiş ya da Türkçe'ye tercüme edilmiş çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde Arapça eğitimi yeterli olmaması ve Arapça'yı öğrenme fırsatının yeterli olmaması sebebiyle Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılması istenilen ölçüde değildir. Meâller ve çoğu Arapça'dan Türkçe'ye tercüme edilmiş tefsirler, bu eksikliği bir nebze de olsa gidermeye çalışmaktadır. Bilhassa Kur'ân-ı Kerim'i Arapça öğrenmeye ihtiyaç duymadan direkt olarak anlama ihtiyacı Cumhuriyet Döneminde hızla artmış ve günümüze kadar 200 civarında meâl telif edilmiştir.

Bir edebî metindeki söz sanatlarının bir dilden başka bir dile aktarımında bir takım güçlükler vardır. Her bir âyetinde bir ya da birden fazla söz sanatının bulunduğu Kur'ân-ı Kerîm'in bazı meâllerine sathî olarak bakıldığında genel olarak harfî tercüme yapıldığı görmekte, örneğin teşbîh, mecâz ve kinâye gibi sanatların âyetlere kattığı anlam zenginliklerinin bu tür tercüme metodu kullanılarak yansıtılamayacağını düşünmekteyiz. Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe meâllerinde Arap Dili söz sanatlarını yansıtma konusundaki karşılaşılan yanlış ve eksik aktarma gibi güçlükleri tespit edip bunlara çözüm üretmeye ve hangi çeviri yöntem ve tekniklerinin söz sanatlarının âyetlerin anlamlarına katkılarını yansıtma daha başarılı olduğunu tespit etmeye çalışacağız.

---

¹ Mûciz: Veciz, az sözle çok şey anlatan ifâde.

² Mu'ciz: Bir benzerini getirme konusunda (Kur'ân'ın) insanlığa yapmış olduğu meydan okuma karşısında insanoğlunu acze düşüren, mucize. Bir benzerini getirme konusunda Kur'ân'ın yaptığı meydan okumalarla ilgili bkz. Bakara 2/23; Yunus 10/38; Hûd 11/13; İsrâ 17/88.

0.2. Araştırmanın Amacı

Bir eseri eser yapan, içerisinde yer alan edebi sanatlar, dil ve anlatım zenginliğidir. Kur'ân-ı Kerim'in doğru anlaşılması için bu edebî sanatların bilinmesi ve meâl aktarılması oldukça önemlidir. Bu çalışmamızın hedefi Kur'ân-ı Kerim'in eşsiz dil, anlatım ve üslûbunu, edebî yapısını oluşturan Arap Dili Söz sanatlarının Kur'ân meâllerine doğru yansıtılıp yansıtılmadığının araştırılması; Arap Dili söz sanatlarının Kur'ân-ı Kerim'in anlaşılmasındaki önemini tespit edilmesidir. Hangi söz sanatının kolayca yansıtıldığı, hangilerinde zorlanıldığı ve hangi söz sanatlarının tercüme yöntem ve teknikleri kullanılıp hedef (Türkçe) ve kaynak dilin (Arapça) bütün imkânlarının zorlanmasına rağmen çevrilmesinin mümkün olup olmadığının belirlenmesidir.

0.3. Araştırmanın Önemi

Bilhassa Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de onlarca Türkçe Kur'ân meâlî yazılmış ve her gün bunlara bir yenisi eklenmektedir. Edebî sanatların Kur'ân-ı Kerim'in tabiatı ve anlatım tarzında önemli bir konumu vardır. Mütercimlerin söz sanatlarını içerisinde bulunduğu âyete kattığı anlam inceliklerinin farkında olmaları ve bunları düzgün bir ifâde ile Türkçe'ye aktarmaları gerekmektedir. Aksi takdirde Yüce Allah'ın kastettiği anlamları meâl okuyucusuna ulaştırmamış olabilirler.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında meâllerin Kur'ân-ı Kerim'deki Belâgat sanatlarını nasıl yansıttığına dair kapsamlı ve bütüncül bir çalışmanın olmadığını görülmektedir. Mevcut meâllerden birkaçı üzerine yapılacak bu araştırmanın daha sonra yazılacak meâllere ışık tutacak, bir yaklaşım tarzı ortaya koymasına öngörülmektedir.

0.4. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıklar

Bu çalışmada söz sanatlarının Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe tercümelerine nasıl yansıtıldığı incelenecektir. Arap Dili Belâgati'nin birçok söz sanatı bulunmaktadır. Bu söz sanatlarına Kur'ân-ı Kerim'den örnek bulmak mümkündür. Bir de Tanzimat'tan günümüze yaklaşık iki yüz meâl telif edildiğini düşünürsek oldukça geniş ve altından

kalkamayacağımız bir araştırma ve çalışmayı gerektirecektir. Bu yüzden bu çalışmada şöyle bir yöntem uygulanacaktır: Öncelikle Arap Belâgati'nin Söz Sanatlarının tanımları verilecektir. Sonra ilgili Söz Sanatına kaynaklardan istifade ederek Kur'ân-ı Kerim'den örnekler bulup o söz sanatının içerisinde bulunduğu âyet-i kerimeye nasıl bir anlam kattığı tespit edilmeye çalışılacak, günümüzde yayımlanmış altı meâlde ilgili söz sanatının nasıl yansıtıldığı araştırılacaktır. Meâllere bu sanatlar aktarılırken karşılaşılan güçlüklerden bahsedilecektir. Tezimizde, Türkiye'de yaygın olarak okundukları ve rağbet gördüklerinden dolayı DİB, Elmalılı, H. B. Çantay, S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV meâllerini ele aldığımız bütün âyetlerde inceleyip değerlendireceğiz. Ancak tezin hacmini büyütmemek adına ilginç veya kayda değer bir tercüme ve yorum ile karşılaşmamız durumunda A. Bulaç, A.F. Yavuz, A. Ünal, M. Esed, Ö. N. Bilmen ve Y. N. Öztürk meâllerinden de çeviri örnekleri alıp inceleyeceğiz. Seçtiğimiz bu meâllerin sathî bir incelemeyle belâgat sanatlarını vermede daha başarılı olduklarını görmemiz, bu meâlleri seçmemizde bir diğer etkidir. Ele aldığımız bütün meâlleri alfabetik olarak vereceğiz.

Meâllerin isimlerini, müellifinin isminin ya da yayınevini kısaltmasıyla verdik. İncelediğimiz meâller alfabetik olarak şunlardır:

A. Bulaç: Ali BULAÇ, *Kur'ân- Kerim'in Meâl Tercümesi*, İstanbul 1982.

A.F. Yavuz: Ali Fikri YAVUZ, *Kur'ân-ı Kerim ve İzahlı Meâl-i Alisi*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2008.

A. Ünal: Ali ÜNAL, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Define Yayınları, İstanbul 2007.

DİB: Halil ALTUNTAŞ - Muzaffer ŞAHİN, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

Elmalılı: Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Türkçe Tefsir, I-IX, Nebioğlu Basımevi, İstanbul 1960.

H. B. Çantay: Hasan Basri ÇANTAY, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, Risale, 2008.

M. Esed: Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı Meâl-Tefsir*, (Çev: Cahit KOYTAK, Ahmet ERTÜRK), İşâret Yayınları, İstanbul 1423/2002.

Ö. N. Bilmen: Ömer Nasuhi BİLMEN, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsiri*, I-V, İstanbul 1964.

S. Yıldırım: Suat YILDIRIM, Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli, Işık Yayınları, İzmir 2002.

S. Ateş: Süleyman ATEŞ, Kur'ân-ı Kerim'in Yüce Meâli, Hayat Yayınları 1. bs, İstanbul 2012.

TDV: Ali ÖZEK, vd, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998.

Y. N. Öztürk: Yaşar Nuri ÖZTÜRK, Kur'ân'ı Kerim Meâli, Hürriyet Gazetesi, İstanbul 1994.

Öncelikle söz sanatının tanımı, temel ve son dönem kaynaklardan yararlanarak yapılmıştır. Bunun hemen akabinde âyetlerdeki söz sanatlarını ve bunların meâllere yansımaları şu üç aşamada ele alınmıştır:

1. **Âyetteki Belâğî Yapı:** Bu başlığın altında (ilerde bahsedeceğimiz) muteber tefsîr ve belâgat kitaplarından faydalanarak, âyetteki söz sanatı tespit edilip bu sanatın (belâğî inceliğin) âyete ne tür anlamlar kazandırdığı bulunmaya çalışılmıştır.

2. **Meâl İncelemesi:** Söz sanatının meâllerdeki karşılığı, - sadece söz sanatıyla ilgili olan kısım – meâl yazarının ismi ya da meâli yayımlayan yayınevine göre *alfabetik* olarak yer almaktadır. Meâller, alınırken noktalama ve imlâ yanlışları ve anlatım bozukluklarında herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Meâller verildikten sonra söz sanatlarının ele aldığımız meâllere nasıl yansıtıldığına dair değerlendirmeler yapılmıştır.

3. **Meâl Önerisi:** Söz sanatının meâllere yeterli ölçüde yansıtılmadığı görüldüğünde meâl önerisi verilmiştir.

0.5. Varsayımlar

- Bakara 2/23, Yunus 10/38, Hûd 11/13 ve İsrâ 17/88 âyetlerinde Kur'ân-ı Kerim'in Arapça olarak bir benzerini getirme konusunda Yüce Allah'ın yaptığı meydan okumalar ortadayken, Allah kelâmı Kur'ân-ı Kerim'in hiçbir dile tam tercümesi yapılamaz.

- Bir edebi metnin çevirisinde anlam kayıplarının olması kaçınılmazdır. Ancak bu kayıpların iyi bir çeviriyle en aza indirilmesi imkân dâhilindedir.
- Kaynak dilin hedef dile aktarımında edebi sanatların doğru yansıtılamaması metnin yanlış ya da eksik anlaşılmasına neden olabilmektedir.
- Çoğu söz sanatı çevrilebilir, bazılarının çevirisi çok güçtür.
- Çeviride söz sanatlarının hedef dildeki eşdeğeri aranmalıdır.
- Harfî çeviri metnin yanlış anlaşılmasına yol açabilir. Dolayısıyla anlam çevirisini esas almak gerekir.

0.6. Tanımlar

Bu kısımda tezde ele alınan kavramlarla ilgili tanımlamalar açıklanmaktadır. Kullanılan temel kavramlar şunlardır:³

Kur'ân-ı Kerim: Hz. Peygambere vahiy yoluyla indirilmiş, Mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiş, tilavetiyle teabbüd olunan mu'ciz kelimedir.

Meâl, bir sözün mânâsının her yönüyle aynen değil de, biraz noksanıyla ifâde edilmesidir.

Tefsir, “el-fesr / f-s-r” kökünden türetilmiş tef“îl vezninde bir kelimedir ve sözlükte, beyan ve keşf yani açmak, açıklamak anlamlarına gelmekte olup, terim olarak, Kur'ân'ın örtük ve kapalı taraflarını açmak, izaha muhtaç yönlerini açıklamak anlamında kullanılmaktadır. Tefsir, insanın fehmi ve idraki açısından Kur'ân'ın karanlık kalan noktalarını aydınlığa kavuşturmadır.

Tevil, âyetin muhtemel mânâlarından birine rücu ettirilmesi, âyetin ön ve arkasına muvafık olduğu muhtemel mânâlardan birine sarfıdır.

Tercüme, bir sözü, bir dilden başka dile çevirmek, başka bir dilde tefsir edip açıklamak demektir.

---

³ Bu bölümdeki tanımların kaynakları, bu kavramların ilgili bölümlerinde ayrıntılı olarak verilecektir.

Belâgat, sözün söylendiği konuma ve muhatablarının durumlarına mutabık olarak, insanda etki bırakacak bir şekilde, fasih, doğru bir ibare ile yüksek bir mânâyı ifâde etmektir.

Me‘ânî, değişik cümle şekilleri ve kullanışları ile lafızların muktezâ-yı hâle mutâbakatını bildiren ahvâle dâir usul ve kâideleri açıklayan ilimdir.

Beyân, herhangi bir anlamı farklı söz ve usullerle anlatmayı öğreten kendine ait özel kuralları olan; teşbih, istiâre, mecâz ve kinâye gibi sanatlardan bahseden bir ilimdir.

Bedî, muktazâ-yı hâle mutâbık, açık ve düzgün söylenen sözün lafız ve mânâ bakımından güzelleştirilmesi ilgili bilgi ve kâideleri inceleyen ilimdir. Edebî sanatlarla örülü ifâdenin lafız bakımından kusursuz, mânâ bakımından makul ve aynı zamanda bir ahenge sahip olmasının usul ve kaidelerini inceleyen muktazâ-i hale mutabakat ve ifâde açıklığına riâyetten sonra kendisiyle sözün güzelliklerinin bilindiği ilimdir.

0.7. Araştırmanın Kaynakları ve Bu Araştırma ile İlgili Çalışmalar

Tezimizde söz sanatlarının tarifi yapıлып âyetlerdeki söz sanatlarını bulurken aşağıdaki klasik ve son dönem belâgat kitaplarından faydalandık.

Tezimizde;

Abdülkâhir el-Cürçânî'nin “*Delâilü'l-İ‘câz*” ve “*Esrârü'l-belâga*”;

es-Sekkâkî'nin “*Miftâhu'l-'Ulûm*”;

Sa‘deddîn et-Teftâzânî'nin “*Muhtasaru's-Sa‘d - Şerhu Telhîsi Kitâbi Miftâhi'l-'Ulûm*”;

el-Hatîb el-Kazvînî'nin “*el-Îdâh fî 'Ulûmi'l-Belâğa*”, “*Telhîsu'l-Miftâh*” ve “*Telhîs ve Tercümesi – Kur‘ân'ın Eşsiz Belâgati*”;

Habenneka el-Meydânî'nin “*el-Belâğatu'l-'Arabiyye, Üsüsühâ ve 'Ulûmuhâ ve Funûnuhâ*”;

Ahmed Matlûb'un “*Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğiyye*”; Bedevî Tabâne'nin, “*Mu'cemü'l-Belâğati'l-'Arabiyye*”;

Fadl Hasan ‘Abbâs’ın “*el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – I – ‘İlmü’l-Me‘ânî*” ve “*el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II – ‘İlmü’l-Beyân ve’l-Bedî*”;

Ali el-Carim ve Mustafa Emîn’in “*el-Belâğatü’l-Vâdîha*”;

Bedevî Tabâne’in “*Mu‘cemü’l-Belâğatü’l-Arabiyye*”;

İn’âm Fevvâl Akkâvî’in “*el-Mu‘cemu’l-Mufassal fî Ulûmi’l-Belâga - el-Bedî ve’l-Beyân ve’l-Me‘ânî*” Ahmed Cevdet Paşa’nın, “*Belâgat-ı Osmâniye*”;

Ali Cüneyt Eren ve Vecih Uzunoğlu’nun, “*Belâgat, Arap Edebiyatında Edebî Sanatlar*”;

Nusrettin Bolelli’nin “*Belâgat, Beyân-Meânî-Bedî İlimleri – Arap Edebiyatı*” gibi klasik ve son dönem Belâgat kaynaklarından faydalandık.

Tezimizde söz sanatlarına Kur’ân-ı Kerîm’den örnekler bulup bu sanatların ilgili âyetlere kattıkları anlamları tespit etmede şu tefsirlerden yararlandık:

Mücâhid b. Cebr (ö. 103/721), “*Tefsîru Mücâhid*”

Mukâtil b. Süleymân (ö. 150/767), “*Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*”

el-Ferrâ ed-Deylemî, (ö.207/822) “*Me‘ânî’l-Kur’ân*”

Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ (ö. 210/825), “*Mecâzü’l-Kur’ân*”

İbn-i Cerîr et-Taberî (ö. 310/923) “*Câmi‘u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*”

ez-Zeccâc (ö. 311/923) “*Me‘ânî’l-Kur’ân ve İ‘râbuhû*”

ez-Zemahşerî (ö. 538/1144) “*el-Keşşâf ‘an Hakâiki’l-Ğavâmidi’t-Tenzîl ve ‘Uyûni’l-Akâvîl fî Vucûhi’t-Te’vîl*”

İbn-i ‘Atıyye el-Endelüsî (ö. 541/1147) “*el-Muharreru’l-Veciz fî Tefsiri’l-Kitâbi’l-‘Aziz*”

el-Beydâvî (ö. 685/1286) “*Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*”

Ebu’l-Berekât en-Nesefî (ö. 710/1310) “*Medârikü’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*”

İbn Cüzey (ö. 741/1340) “*et-Teshîl li ‘Ulûmi’t-Tenzîl*”

Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Hâzin (ö. 741/1341) “*Lübâbü’t-Te’vîl fî Me‘ânî’t-Tenzîl*”

Ebussu‘ûd (ö. 982/1574) “*Tefsîru Ebi’s-Su‘ûd Ev İrşâdü ‘Akli’s-Selîm İle Mezâye’l-Kur’ânî’l-Kerîm*”

Ebü's-Senâ el-Âlûsî (ö. 1270/1854), “*Rûhu’l-Me‘ânî fî Tefsiri’l-Kur’ânî’l-‘Azîm ve’s-Seb‘i’l-Mesânî*”

Muhammed Tâhir İbn-i Âşûr, (1879 -1973), “*Tefsîru’-t-Tahrîr ve’-t-Tenvîr*”
 Muhyiddîn ed-Dervîş, (ö. 1403/1982), “*Îrâbu’l-Kur’âni’l-Kerîm ve Beyânühû*”
 Vehbe Zühaylî, “*et-Tefsîru’l-Münîr fi’l ‘Akîde ve’-t-Teşrî’ ve’l-Menhec*”
 es-Sâbûnî, “*Safvetü’-t-Tefâsîr Tefsîrun li’l-Kur’âni’l-Kerîm*”

Tezimizin Konusuyla Bağlantılı Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri ⁴

Faruk GÜRBÜZ, “*Tercüme Problemleri ve Meâller*” adlı doktora tezinde evvela genel tercüme problemleri tespit etmiş, sonra da, Kur’ân-ı Kerim’in, analitik olmayan, asla daha sadık, yani bir bakıma, kelimesi kelimesine tercümesi şeklinde algılanan ve tanımlanan meâllerin, bu problemler karşısındaki durumlarını sergilemeye çalışmıştır. Ayrıca, hemen hemen, bütün tercüme ilkelerinin zaaf ve faydalarına da dikkat çekmiştir. Sonuçta, gerek anlamı anlamına, gerek harfi harfine, gerek üslubu üslubuna ve gerekse de söz dizimine sadakat gösterilerek yazılan meâllerin, tercüme problemlerini çözmede çok az başarılı oldukları sonucuna varmıştır.

Abdülcelil BİLGİN, “*Kur’ân’daki Deyimler ve Zemaşeri’nin Keşşâf’ı*” adlı doktora tezinde, tezimizin de konuları arasında yer alan mecâzları deyimler çerçevesinde ele almıştır. Mecâzi ifâdelerin bir türü de deyimlerdir. Kur’ân’da, Arapların sıkça kullandığı deyimsel ifâdelerin azımsanmayacak nitelikte olduğu bir gerçektir. Bu ifâdelerin Türkçeye tercümesinde sık sık problemlerle karşılaşılmaktadır. Yazar Kur’ân’daki deyimler ile ilgili hazırladığı tezde 115 adet deyim üzerinde durarak gerçek anlamlarına ulaşmaya çalışmakta, örnek meâlleri değerlendirmekte ve bunların Türkçeye en iyi nasıl aktarılabilceği hususunda bazı önerilerde bulunmaktadır.

Mustafa IRMAK’IN “*Arap Belâgatında Haber-İnşâ Meselesi*” adıyla hazırlamış olduğu doktora tezi, çalışmakta olduğumuz tezimizin konularından olan Meânî İlminin “*Haber-İnşâ*” bölümünü ele almaktadır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde, belâgat hakkında genel bilgi verilmiş ve bazı disiplinlerle ilişkisi üzerinde durulmuştur. *Haber* (bildirme kipi) ve *inşânın* (dilek kipi) bir üst birimi olan

⁴ Bu tezler ile ilgili bilgileri //www.tez.yok.gov.tr// adresindeki tez özetlerinden aldık.

kelâm (söz) kavramı Arap dili çerçevesinde incelenmiştir. İkinci bölüm *haber* kavramına tahsis edilmiş, *haber*in temel ve yan anlamları ele alınmıştır. *Haber* cümlelerinin muhatabın psikolojik arka planına göre nasıl şekillendiği hususu gösterilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde *inşâ* incelenmiş; onun alt birimleri olan emir, nehiy, soru gibi üsluplar ve kazandıkları mecâzî anlamlar işlenmiştir. *Haber* ve *inşâ* meselelerinin Kur’ân meâllerine yansımaları gibi konulara temas edilmiştir.

Mehmet BAĞIŞ’IN hazırlamış olduğu “*Edebî Sanatların Kur’ân-ı Kerîm ve Çağdaş Türk Edebiyatı Eserleri Açısından Mukayesesi*” adlı yüksek lisans tezi “Belâgat ilmi”, “Belâgatın doğuşu ve gelişimi”, “Kur’ân-ı Kerîm’in Belâgat üzerindeki etkisi”, “Kur’ân-ı Kerîm ve Türk Edebiyatındaki edebî sanatlar” ve “Belâgat İlminin Türk Edebiyatındaki yeri” gibi konularından müteşekkildir. Çalışmada edebî sanatları Kur’ân-ı Kerîm ve Çağdaş Türk Edebiyatı eserleri üzerinde mukayeseli ve açıklamalı örneklerle göstermeye çalışılmıştır. Yazarın amacı, Kur’ân-ı Kerîm’in eşsiz belâgatinin anlaşılması için yapılan çalışmalara bir nebze katkıda bulunup, Çağdaş Türk Edebiyatında edebî sanatların var olduğunu ortaya koymaktır.

Hasan SARRAOĞLU, hazırlamış olduğu, “*İslam’ın Doğuş Dönemi (Sadru’l-İslam) Arap Edebiyatında Mecâz Sanatı*”, adlı yüksek lisans tezinde, tezimizin konularından olan “mecâz”ı ele almıştır. Kur’ân’da mecâzın bulunup bulunmadığı tartışması enine boyuna ele alınmış mecâzî kabul ve reddedenlerin delilleri ortaya konulup bu delillerin kritiği yapılmıştır. Kur’ân-ı Kerîm’den mecâz ile ilgili örnekler, ilahi beyanı açıklama sahasında yazılmış tefsir kitaplarından, özellikle Arap dilinin gerek nahiv-sarf, gerekse bütün çeşitleriyle belâgat alanında belirgin izler bırakmış bazı kitaplardan ele alınarak bu eserlerin müellifleri tarafından yapılmış tahlillere yer verilmiştir. Kur’ân’ı insanlara açıklamak ve tebliğ etmekle bizzat Yüce Allah tarafından memur kılınan Hz. Peygamber’in Hadislerinde mecâzın nasıl islendiği örnekler verilerek açıklanmıştır.

Hüseyin YILDIRIM, hazırlamış olduğu “*Arap Dili ve Belâgatında Kinâye ve Tariz*”, adlı yüksek lisans tezinde, tezimizin konularından olan ve Kur’ân-ı Kerîm’de sıkça kullanılan “kinâye” ve kinâyenin bir çeşidi olan “tariz”i ele almıştır. Kinâye’yi etraflica tarif eden yazar, kinâyenin ta’rîz, telvîh, remz, îmâ ve işâret gibi çeşitlerinden

bahsetmiştir. Kinâye ve ta‘rîz sanatlarına Kur’ân-ı Kerîm ve Hadîs-i Şerif’lerde çok sık yer verildiğinden bahsederek bunda amacın muhatapların dikkatini oraya çekmek ve konunun özümsemesini sağlamak olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Emre ÇAVDAR, *Arap Dili ve Belâğatında İcâz Sanatı*, adlı yüksek lisans tezi, Belâğat ilminin ana disiplinlerinden olan Me‘ânî’ye âit bir sanat olan İcâz’ı ele almaktadır. İcâzın, az söz ile çok mânâ ifade etmek anlamına geldiğini belirtmekte ve makâma uygunluk şartıyla takdir gören bir üslûp tarzı olduğunu söylemektedir. İcâz üslûbunun tercih edilmesinde “ele alınan konu”, “muhâtap kişi veya kitle” ve “söz sâhibinin dil melekesi ve edebî zevki” faktörlerinin rol oynadığını belirtmektedir. İcâz sanatının iki türü olan Kısar ve Hazif icâzlarının etraflıca tanıtan yazar, sonuç olarak icâz üslûbunun Arap dilinde çok geniş bir kullanım alanına sâhip olduğunu. Bu üslûba sâhip metinlerin/eserlerin üzerine yapılan yorumlar da, yorum yapanların ilmî düzeylerinin farklılığı sebebiyle, çeşitlilik arz ettiğini belirtmektedir.

S. Zafer Kızıklı’nın hazırlamış olduğu *Arap Belâğatında Teşbih ve Mecâz*, adlı yüksek lisans tezinde, tezimizin konularından olan “teşbih” ve “mecâz” ele alınmıştır.

Değindiğimiz bu yüksek lisans ve doktora tezleri söz sanatlarından bazılarını ele almışlar, Arap Dili’ndeki konularını etraflıca incelemişlerdir. Bu sanatların Kur’ân meâllerine yansımalarını inceleyen birkaç tez bulunmaktadır. Ancak biz adı geçen tezlerden farklı olarak tezimizde Arap Dili Belagati söz sanatlarını bütüncül olarak ele alacak ve bu söz sanatlarının her birine konuyu açıklığa kavuşturacak kadar Kur’ân-ı Kerim’den örnekler bulup seçtiğimiz meâllerde bunların nasıl çevrildiğini tespit etmeye çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM
KONU ALANI TEMEL KAVRAMLAR VE TÜRKÇE MEÂLLERE GENEL
BAKIŞ

1.1. Tefsîr – التفسير

Tefsîr kelimesi, “f/s/r - ر - س - ف” veya “s/f/r- ر - ف - س” kökünden gelen "tef'il" bâbında bir mastardır. "Fesr", sözlükte bir şeyi açıklamak, ortaya çıkarmak ve üzeri örtülü bir şeyi açmak anlamlarına gelmektedir. Doktorun suya (herhangi bir hastalığı teşhisi için yaptığı tahlile) bakmasına da "fesr" denilmektedir.⁵

Tefsîr kelime anlamı olarak “açıklama” ve “ortaya çıkarma” demektir. Terim olarak beşer tâkâtının imkân verdiği kadarıyla (insanın gücü yettiğince) Allah'ın muradını göstermesi (ortaya koyması) için Kur'ân-ı Kerîm üzerinde araştırma yapan ilim dalıdır.⁶

Tefsîr, “Sarf, nahiv ve belâgat gibi dil bilimlerinden; esbâb-ı nüzûl, nâsîh mensuh, muhkem-müteşâbih gibi Kur'ân ilimlerinden; hadis ve tarih gibi rivayet ilimlerinden; mantık ve fıkıh usulü gibi yöntem bilimlerinden yararlanılarak Kur'ân'ın manalarının açıklanmasını ve ondan hüküm çıkarılmasını öğreten ilim” şeklinde de tanımlanmıştır. Tefsiri, “Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm'deki muradını beşerin gücü oranında bulmaya yardımcı olan bir ilim dalı” şeklinde kısaca tarif etmek de mümkündür.⁷

⁵ İbn-i Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem el-Afrîkî el-Mısırî (ö. 711/1311), *Lisânü'l-'Arab*, 7. cilt, Dâru'l-Me'ârif, Kahire, t.y, s. 3413; el-Fîrûzâbâdî, Muhyiddin Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb (ö. 817/1415), *el-Kâmûsu'l-Muhît*, thk: Mektebu Tahkîki't-Türâs fî Müesseseti'r-Risâle, Müesseseti'r-Risâle li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', Beyrut, 1426/2005, s. 456.

⁶ ez-Zerkânî, Muhammed Abdül'azîz, (ö. 1367/1948), *Menâhilu'l-'İrfân Fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, 2. cilt, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut, 1415/1995, s. 471;

⁷ Abdülhamit Birışık, “Tefsîr”, *DİA*, Cilt 40, s. 281.

1.2. Te'vîl – التّأويل

“Te'vîl” kelimesi “ا و ل” kökünden gelmektedir. “آل” kelimesi rücû‘ (geri dönme) anlamına gelmektedir. Bu fiilin tef'îl babında mastarı olan “التّأويل” ise takdir etmek, açıklamak ve beyan etmek gibi anlamlara gelir.⁸

“Te'vîl” kelimesi terim anlamı, zahiri mutabık iki ihtimalden birine mânâyı reddetmektedir (yöneltmektir). ez-Zerkeşî, te'vîli “âyetin muhtemel olduğu mânâlardan birine rücu ettirilmesi” es-Sa‘lebî ise “te'vîl, âyetin ön ve arkasına muvafık olduğu muhtemel mânâlardan birine sarfıdır.” diye tarif eder.⁹ Te'vîl “naslarda geçen bir lafz bir delile dayanarak aslî mânâsından alıp taşıdığı muhtemel mânâlardan birine nakletmek” şeklinde de tanımlanmıştır.¹⁰

Tefsîr, Kur'ân-ı Kerîm'deki kıssalardan mücmel olanlarını tafsil etmek iken, te'vîl ise müteşâbih mânâların açıklanmasıdır. İbn Kemâl'e göre te'vîl, âyetin zâhir (görünürdeki) mânâsından, Kur'ân ve sünnete uygun olması halinde muhtemel bir mânâyı döndürülmesidir. Örneğin En'âm 6/95. âyetindeki ﴿...وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ...﴾ ifâdesinde Yüce Allah “yumurtadan kuşun çıkarılmasını” kastediyorsa bu bir te'vîldir; eğer “bir kâfirden mü'minin ve bir câhilden bir âlimin çıkarılmasını” kastediyorsa bu da bir te'vîldir. Bazıları tefsîri, müşkil lafızdan kastedilen mânânın ortaya konulması olduğunu söylerken; te'vîlin (âyetin anlamını) muhtemel iki mânâdan zâhirine uygunu olanına döndürmek olduğunu belirtmektedirler.¹¹

İsmail Cerrahoğlu, tefsir ile te'vil arasındaki farkı en güzel belirtenlerden birinin Ebû Mansûr el-Mâturîdî (ö. 333/994) olduğunu belirtmekte ve İmâm Mâturîdî'den şu bilgileri aktarmaktadır. “Tefsir sahabe içindir, te'vil ise fakihlere aittir, sözlerinin mânâsı şudur: Sahabe hâdiselere şâhid olup, hakkında Kur'ân nazil olan hususu bildikleri ve gözleriyle bizzat müşahede ettikleri için onlara göre âyetlerin tefsiri, murad olunan şeyin hakikatiydi. Bu ancak, bilen kimseden işitilen ve müşahede edilen şey gibidir. Tefsir

⁸ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, c. I, s. 172; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 963; Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirezzâk ez-Zebîdî el-Bilgrâmî el-Hüseynî, (ö. 1205/1791), *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 28. cilt, thk. Dr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî, Matb'atü Hukûmeti Kuveyt, Kuveyt 1413/1993, s. 32.

⁹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 2004, s. 214.

¹⁰ Yusuf Şevki Yavuz, “Te'vîl”, *DİA*, Cilt 41, s. 27.

¹¹ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 28. cilt, s. 333.

hususunda, Kur'ân'ı kendi re'yleri ile tefsir edenler, ateşteki yerine hazırlansın, şeklindeki haberden maksad, tefsir ettiği hususun doğruluğuna Allah'ı şâhid getirmesidir. Te'vile gelince, işin sonunun beyanıdır, bu da dönmek mânâsında olan “آل - يُولُ” den alınmıştır. Ebû Zeyd'e göre, te'vilin mânâsı, söziün muhtemel mânâlardan birine yöneltilmesidir ki, tefsirde olan zorluk burada vâki olmamıştır. Te'vilde Allah'ı şâhid göstermek yoktur. Zira te'vil eden, murad edilen şeyden haber vermemekte ve Allah bununla şunu murad veya kastetmiştir dememekte, fakat bu söz insanların konuşmalarında şu vecihlere yönelir ve Allah en iyi bilir demektedir. Meselâ, tefsir ehli “الحمد لله” sözünde ihtilaf etmişlerdir. Kimi, Allah nefesine hamdetti derken, kimisi de kendisine hamdedilmesini emrettiğini söylüyor. Bir kimse, bu iki sözden birini bırakıp, diğerinin kastedildiğine kani olursa, o kimse müfessirdir. Te'vil ise, hamd kelimesinin, Allah'ı medh ve sena etmek, O'na şükretmek emridir ve sonunda da Allah murad ettiği şeyin en İyisini bilir demesidir. Tefsirde sadece bir vecih vardır, te'vil ise birçok vecihleri muhtevidir”.¹²

1.3. Meâl - المآل

Meâl kelimesi “أ و ل” kökünden gelmektedir. Bütün sîgalarıyla birlikte verecek olursak “مآلاً - أَيْلُوءَةً - إِيَالاً - أُولاً - يُولُ - آل” şeklinde mazi, muzârî ve mastarları gelmektedir. “Son, netice, sonuç, çıkarım, dönmek, geri gitmek dayandırılmak, isnat edilmek, kaynaklanmak, sebep olmak” gibi anlamlara gelmektedir. Ayrıca “خَارَ الشَّيْءُ” “خَارَ الشَّيْءُ مآلاً” cümlesinde olduğu gibi “آل الشَّيْءُ مآلاً”, “bir şey eksilmek, noksan olmak” anlamına gelmektedir. Ayrıca bir şeyin koyulaşıp katı hale gelmesine de meâl denir. Bir şeyin varacağı yer ve gaye anlamında ism-i mekân da olur.¹³

¹² İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi I*, Fecr Yayınevi, Ankara 1996, s. 22; Konuyla ilgili ayrıca bkz: Ömer Müftüoğlu, *Bir Müfessirin Kelâmullah Karşısındaki Konumunu Tefsirin İsmi Üzerinden Belirleme Denemesi: Mâturîdî'nin Te'vilâtü Ehli's-Sünne'si*, Uluslararası İmam Mâturîdî Sempozyumu, ESOGÜ, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir 2014, s. 5-6.

¹³ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1. cilt, s. 173; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 963; Mecma'u'l-Lugati'l-Arabiyye, *el-Mu'cemu'l-vasît*, Mektebetü's-Şurûkî'd-Devliyye, Kahire 2004, s. 33; İsmail Cerrahoğlu, *a.g.e.*, s. 214.

Aynı kökten gelen “te’vîl” kelimesi, yukarıda da belirttiğimiz gibi “وَلَّ” fiilinin tef’îl bâbından, yani “وَلَّ” fiilinden gelip “*şerh etmek, açıklamak, yorumlamak*” gibi anlamlara gelmektedir.

Meâl, mânâ - mefhûm (anlam) demektir. *Meâlen* kelimesi ise “*mefhum cihetiyle*”, “*lafzen ve harfiyyen olmayarak*” ve “*mânâ ve mefhum itibariyle*” anlamlarına gelmektedir.¹⁴

Meâlin İstilâhî Anlamı

Meâl kelimesinin Türkiye’de istilâh anlamı kazanmasında büyük rolü olan ve eseri kendisinden sonra yazılmış meâllere örnek ve kaynak teşkil eden Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR¹⁵ bu kavramı şöyle tanımlamaktadır:

*Esasen te’vîlin me’hazı olan “evl” mânâsına mastar-ı mîmîdir. Bir şeyin varacağı gaye mânâsına ism-i mekân olur ki te’vîlin hâsılı demektir. Bundan başka meâl bir şeyi eksiltmek mânâsına da gelir. Onun için urfte bir kelamın manasını her vechiyle aynen değil de biraz noksanıyla hâsılına göre ifâde etmeye de meâl denilmiştir. Bizim meâl tabirini ihtiyar edişimiz de bu eksiklik haysiyetiyledir.*¹⁶

Kur’ân hem lafız hem de mânâ yönüyle Allah kelâmı olduğundan, onun meâlini tam olarak aksettirmek mümkün değildir. Kur’ân-ı Kerim’in tercemesi için kullanılan meâl kelimesi, onu aynen terceme etmeye imkân olmadığını, daha doğrusu yapılan işte bir eksikliğin mevcut olduğunu belirtmek içindir. Söz konusu imkânsızlık sebebiyledir ki, yapılan Kur’ân çevirilerine “tercüme” denilmekten çekinilmiş, onun yerine işin mahiyetine daha uygun olan “meâl” kelimesi kullanılmıştır. Kur’ân’ın mânâlarını tercüme yoluyla ortaya koymanın imkânsızlığı düşünülürse, tercüme yerine “meâl” kavramını kullanmanın daha isabetli olduğu anlaşılabilir.¹⁷

¹⁴ Şemseddin Sami, (ö. 1322/1904), *Kâmûs-i Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1317, s. 1253.

¹⁵ Mustafa Öztürk, *Cumhuriyet Türkiye’sinde Meâl ve Tefsirin Serancâmi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2012, s. 28-29.

¹⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR, (ö. 1361/1942), *Hak Dini Kur’ân Dili – Türkçe Tefsir*, 1. cilt, 2. bs, Nebioğlu Basımevi, 1960, s. 30.

¹⁷ İsmail Cerrahoğlu, *a.g.e.*, s. 220-22; Demirci, Muhsin, *Tefsire Giriş*, İSAM Yayınları, İstanbul 2009, 38-39.

1.4. Tercüme – الترجمة

1.4.1. Tercümenin Tanımı

Tercüme, Cevherî'ye göre sülâsî mücerred “ر – ج – م” bir fiil olup “bir kelâmı (söz) başka bir dilde açıklamak” demektir.¹⁸ Cevherî'nin tercümenin r-c-m'den geldiği görüşüne katılmayan lügat âlimleri, tercümenin rubâ'î mücerred bir fiil (yani dört harfli kök fiil) olan “ت – ر – ج – م” fiilinin mastarı olduğunu, “bir kelâmı (söz) dilden başka bir dile nakletmek, başka bir dilde tefsir etmek, açıklamak” anlamlarına geldiğini belirtmişlerdir.¹⁹

Tercüme, tefsîr ve şerh anlamına geldiği gibi “سير المترجم” yani (Türkçemizdeki tercüme-i hâl dediğimiz) bir kişinin şahsı, hayatı, tarihini, kişiliğinin ayırt edici önemli noktalarını anlatmak ve “ترجم الباب” yani “bâb başlığı” gibi anlamlara gelmektedir.²⁰

Elmalılı M. Hamdi Yazır tercümeyi, “*Bir kelâmın manasını diğer bir lisanda dengi bir tabir ile aynen ifâde etmektir. Terceme aslın manasına tamamen mutabık olmak için sarâhatte delâlette, icmâlde, tafsilde, umumda, hususta, itlâkta, takyîdde, kuvvette, isâbette, hüsnü edâda, üslûb-u beyânda, hâsılı ilimde sanatta asıldaki ifâdeye eşit olmak iktidâ eder. Yoksa tam bir terceme değil, eksik bir anlatış olmuş olur. Hâlbuki muhtelif lisanlar beyninde hutûtî müşterekler ne kadar olursa olsun, her birini bir diğerinden ayıran birçok hususiyetler vardır. Onun için lisânî hususiyeti olmayıp, sırf akıl ve mantığa hitâben yazılan kuru ve fennî eserlerin ilmî kâbiliyyeti terakkî etmiş olan lisânlara hakkiyle terceme edilmesi hakkında söz yoksa da, hem akla hem kalbe yalnız zevk ve hissiyâta hitâb eden ve lisân noktasından edebî kıymeti ve sanat zevkine n hâiz bulunan canlı ve Bedî'î eserlerin muvaffâkiyet görüldüğü nadirdir.*” ifâdeleriyle tanımlamakta ve

¹⁸ Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammad el-Cevheri el-Farabi, (ö. 400/1009'dan önce), *es-Sihâh Tâcü'l-Luğa ve Sihâhu'l-'Arabîyye*, 5. cilt, thk. Ahmed Abdülgafûr 'Attâr, Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, Beyrut 1990, s. 1928.

¹⁹ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, c. I, s. 426; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 31. cilt, thk. 'Abdül'alîm et-Tahâvî, 1421/2000, s. 328.

²⁰ Muhammed Dîdâvî, *Minhâcü'l-Mütercim*, Dâru'l-beydâ, Mağrib, 2005, s. 29.

tercümenin nasıl olması gerektiği, mümkün olup olmadığı gibi konularda bizi aydınlatmaktadır.²¹

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “çeviri” kelimesi, “1. Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme; 2. Bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap, tercüme” şeklinde tanımlanmaktadır.²²

Metin Çamlıdereli'ye göre dili ve dil olgularını geçmişe kıyasla çok daha kapsamlı bir şekilde ele alan dilbilim, kabaca dilin bilimsel incelemesi olarak tanımlanabilir. Bilim, teknoloji ticaret politika gibi hemen hemen bütün alanlarda duyulan iletişim ihtiyacı, dilbilimcileri çeviriye ilişkin kuramlar üretmeye zorlar. Dilbilim bizzat çevirmenler için çeviri sorunlarını aydınlatır. Çeviri yüzyıllardır insanoğlunun uğraştığı, medeniyet ve kültürleri birbirine kaynaştıran bir araç ve unsurdur. Çeviri, en yalın tanımıyla hiç kuşkusuz kendine özgü ilkeleri ve sorunları olan dilsel bir çözümleme işlemidir. Çeviriye, Féodorov, “dilsel bir işlem”, son derece önemli olan bir iletişim durumu ve bir dildeki iletişim düzenini diğer dildekine dönüştüren ikinci dereceden bir iletişim, bir üst iletişim aracı; Mounin ise birçok bilimin arasında yer alan bir ikidillilik olgusu, diller arasında temas noktası olarak bakmaktadır.²³

Erek metin odaklı yaklaşımın savunucularından Nida ve Taber çeviriyi, “*içerik ve tarz açısından kaynak dilin en iyi en doğal karşılığını erek dilde oluşturma*” olarak tanımlamaktadırlar.²⁴

Her devirde ve her yerde tercümelemler sırf faydacı maksatlarla yapılmıştır. Mütercimim zihninde yazarla okuyucunun arasındaki dil farkının çekmiş olduğu seddin kaldırılmasından başka bir düşünce yoktur.²⁵

²¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili – Türkçe Tefsir*, c. I, s. 9-10.

²² Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.53905861992258.84510496 , 5 Haziran 2014.

²³ Mete Çamdereli, *Dilbilim ve Çeviri Üzerine Birkaç Söz*, (Cary, Edmond, *Çeviri Nasıl Yapılmalı*, (Terc. Mete Çamdereli) İnsan Yayınları, İstanbul 1996, (mütercimim önsözü), s. 7-13.

²⁴ Neda & Taber, 1969, s. 125 (Ersoy, Hüseyin, *Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*, Araştırma Yayınları, Ankara 2012, s. 70'den naklen)

²⁵ Theodore Savory, *Tercüme Sanatı*, terc: Metin Dereli, MEB Basımevi, İstanbul 1994, s. 24.

Çevirinin mümkün olmadığı konusunda, bu konuda en fazla düşünce üretenlerden Cervantes, çeviriyi tersine döndürülmüş bir halıya benzetir; bütün motifler üzerinde olduğu halde hiçbir güzelliği algılayamazsınız. Dante, şiir bağıyla ahenkli hale getirilmiş şeylerden hiçbirinin kendi dilinden bir diğerine tatlılığını ve ahengini bozmadan taşınmadığını ileri sürer. Humbolt, “*her çeviri bana kuşkusuz gerçekleştirilemez bir işi çözme girişimi olarak gelir*” derken, Schegel, çevirinin, *kaçınılmaz olarak çeviren ya da çevirilerin telef olacağı bir ölüm düellosu* olduğunu söyler. Joachim du Belley’dan Voltare’e, O’ndan Victor Hugo’ya kadar pek çok kişi “çevirilerin bir yapıtın hatalarını arttırdığını ve onun güzelliğini bozduğunu” düşünüyordu.²⁶

Söz konusu mu‘ciz ve mûciz olan; indirildiği dilde bile bir benzerinin getirilmesi imkânsız olan Allah kelâmı Kur’ân-ı Kerîm olunca tercümenin çok daha zor bir iş olduğunu belirtmemiz gerekir. Ancak bu, Kur’ân-ı Kerîm tercüme edilmesin demek değildir. Elbette ki tercüme edilecektir, çünkü insanlığın Kur’ân-ı Kerîm’in mesajlarına ulaşmaya ihtiyacı vardır. Bunun yanında meâl, asla Kur’ân-ı Kerîm değildir ve O’nun yerine ikame edilemez, sadece bir “çeviri”dir. Bu eksikliği belirtmek amacıyla Türkiye’de “meâl” kelimesinin tercih edildiğini belirtmiştik. Esasında meâl belli bir anlayış temeli üzerinde oluşmuş (ya da oluşmuş olması gereken) özet bir tefsirdir.

1.4.2. Tercüme Çeşitleri

Özellikle Kur’ân-ı Kerim tercümesi çerçevesinden bakacak olursak tercüme, “ilâhî kelâmın anlamını bütün mânâ ve maksatlarına bağlı kalmak ve hepsini ifâ etmek şartıyla Arapçadan başka bir dildeki sözlerle ifâde etmektir.” şeklinde tarif edilmiştir.

Kur’ân-ı Kerim’i başka dillere çevirirken hangi tercüme metot ve çeşitlerinin daha uygun olduğunu tespit etmek amacıyla “harfî”, “misli misline”, “tanziri”, “manzum”, “tefsiri” ve “manevi” tercüme metotlarını ele alınmış ve incelenmiştir.²⁷

²⁶ Edmond Cary, *Çeviri Nasıl Yapılmalı*, terc. Mete Çamdereli, İnsan Yayınları, İstanbul 1996, s. 41-42.

²⁷ Hidâyet Aydar, *Kur’ân-ı Kerîm’in Tercümesi Meselesi*, s. 236-271.

1.4.2.1. Geleneksel Düşüncede Tercüme Çeşitleri

1.4.2.1.1. Harfi Tercüme

Harfî veya lafzî terceme: Nazmında ve tertibinde aslına benzemesi gözetilen veya diğer bir deyimle müradifi müradifinin yerine koymaya benzeyen tercemedir. Harfî terceme yapan kimsenin, terceme yapacağı metindeki her bir kelimeyi ele alıp, her yönden onun yerine geçebilecek diğer dildeki lafızları gözden geçirmesi gerekir ki, ekseriya bu şekildeki terceme, asılda kastedilen mânâyı aksettirmekte güçlük çeker.²⁸

Harfî tercüme nazmın nazma, tertibin tertibe, hatta kelimelerin birbirine muvafık olması şartıyla bir dildeki lafızları başka bir dildeki lafızlarla ifâde etmektir. Bu şekil tercümede asıl metindeki hiçbir kelime atılamaz ve ona ilave de yapılamaz.²⁹

Theodore Savory'nin zıt çiftler halinde belirttiği tercüme ilkelerinden bazılarını, Zülfikar Durmuş, harfî tercüme metodunun özellikleri olarak niteleyip şöyle nakletmektedir: “ (i) Çeviri, aslının kelimelerini karşılamalıdır. (ii) Çevirisi yapılmış metin, okunurken çeviri olduğu belli olmalıdır. (iii) Kaynak dilin üslubunu yansıtmalıdır. (iv) Kaynak dilin yazıldığı devirde yazılmış gibi okunmalıdır. (v) Kaynak metne hiçbir kelime ilave edilemez ve ondan çıkarmalar yapılamaz. (vi) Nazım, nazım olarak; nesir, nesir olarak çevrilmelidir.”³⁰

Kur’ân-ı Kerîm açısından bakıldığında harfî tercüme “mütercimim takati ve dilin uygunluğu nispetinde Kur’ân’ın her bir lafzının yerine ona bedel olarak tercüme edildiği dilde o lafzın müradifi olan başka bir lafzın konması”; “Kur’ân’ın kelime yahut nass cihetiyle Arapça’dan başka bir dile nakledilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tür tercüme hakikatte bazı harf, fiil ve isimlerin manalarını edâ edip etmediğine veya bu edânın cüz’î olup olmadığına bakmaksızın Kur’ânî ibârelerin harfî olarak nakline dayanır.³¹

²⁸ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 217.

²⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 58.

³⁰ Theodore Savory, *Tercüme Sanatı*, (çev: Hamit Dereli), İstanbul 1994, s. 57-58; Zülfikâr Durmuş, *Kur’ân’ın Türkçe Tercümeleri – “Aziz Kur’ân” ve “İnsanlığa Son Çağrı” Örneği*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007, s. 108-109.

³¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 240.

Kur'ân'ın harfî (kelimesi kelimesine) tercüme edilemeyeceğine dair ilim adamları arasında görüş birliği vardır.³² Halef – selef bütün âlimlerin, Ehl-i Sünnet ve bunun dışındaki bütün âlimlerin Kur'ân'ın harfî tercümesinin mümkün olmadığı ve bunun haram olduğu konusundan icmâ' etmişlerdir.³³

Harfî tercüme ya “misli misline” ya da misli dışında yapılır. Kur'ân'ın cümle dizinlerini, üslubunu, edebî sanat ve hükümlerini tüm özellik ve güzelliklerini bir başka dile aktarmaktır. Bu ise Kur'ân-ı Kerîm için mümkün değildir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm lafız ve mânâsıyla insanoğlunun asla benzerini getiremeyeceği özelliğe sahip i'câzının bütün niteliklerini bünyesinde barından Allah Kelâm'ıdır. Yapılacak harfî tercüme ile Kendisine has tertip özellikleri üslup sırları ve mana incelikleri kaybolacaktır.³⁴

Tercüme, Kur'ân'ın belağat ve i'caz özelliklerini kaybına neden olacağından, hangi dile yapılırsa yapılsın, Kur'ân'ın bütün özelliklerini yansıtmaması mümkün değildir. Bu nedenle Kur'ân'ın harfî tercümesinin yapılamayacağı belirtilmiştir. Çünkü harfî tercümede asıl söz ile yeni söz birbirinin aynı olmalıdır. Yani asıl sözün içerdiği bütün özellikleri, yeni söz içine almalıdır. İşte bu durum Kur'ân için söz konusu olamaz. Eğer Kur'ân bütün özellikleriyle tercüme edilebilseydi, bu tercüme Kur'ân'ın aynı olmuş olacaktır. Oysaki Yüce Allah bunun mümkün olmadığını en açık bir şekilde ortaya koymuştur.³⁵

Çeviri kuramcısı J. P. Vinay, kelimesi kelimesine çevirilerin sakıncalarını şöyle sıralar: (i) Sözcüğü sözcüğüne çeviri amaç dilde bir başka anlama yol açabilir; (ii) sözcüğü sözcüğüne çeviri hedef dilde hiçbir anlam taşımayabilir; (iii) sözcüğü sözcüğüne çeviri yapısal nedenlerden ötürü olanaksız olabilir; (iv) sözcüğü sözcüğüne çeviri amaç dilin kültüründe hiçbir gerçekliğe denk düşmeyebilir; (v) sözcüğü sözcüğüne çeviri, amaç dilde, kaynak dildekiyle aynı düzeyde yer almayan bir bildiri meydana getirebilir.³⁶

³² Ali Eroğlu, *Tarihte Tefsir Hareketi ve Tefsir Anlayışları*, Erzurum, 2002, s. 7. (Durmuş, Zülfikâr, *Kur'ân'ın Türkçe Tercümeleri – “Aziz Kur'ân” ve “İnsanlığa Son Çağrı” Örneği*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007, s. 112'den naklen)

³³ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 329.

³⁴ Şevki Saka, “*Türkçe Kur'ân mı?*”, AÜİFD, sayı: XXXIX, Ankara, 1999, s. 88-89; Zülfikâr Durmuş, *a.g.e.*, s. 112.

³⁵ Şevki Saka, *a.g.m.*, s. 88-89;

³⁶ Mehmet Rifat, *Gösterge Eleştirisi*, İstanbul 1999, s. 57 (Zülfikâr Durmuş, *a.g.e.*, s. 109'dan naklen).

1.4.2.1.2. Misli Misline Tercüme

Misli misline tercüme, harfî tercümenin bir bölümü olarak kabul edilmesi mümkünse de, “harfî tercüme” kısmen mümkün olmasına rağmen “misli misline” tercümenin tamamen imkânsız olması açısından farklılık arz eder. Misli misline tercüme aslın tıpatıp aynısıdır. Bir lafzın ihtiva ettiği bütün manaları ve işâretleri hiç eksik bırakmaksızın aynen başka bir dildeki lafızlarla ifâde etmektir. Böyle bir tercüme ne Kur’ân ne de alelade bir eser için mümkün değildir.³⁷

1.4.2.1.3. Tanzîrî Tercüme

Daha çok şiir tercümelerinde kullanılan tanzîrî tercüme yönteminde, asıl (yani kaynak) metnin tam tercümesi yapılmayıp bunun naziri – benzeri, tamamen metinden kopmadan erek dilde ortaya koymaya çalışılır. Ancak amaç kaynak metnin tercümesi değil onu benzerini yapmaktır. Elmalılı tefsirinde “*hem akla, hem kalbe yahut yalnız zevk ü hissiyata hitâb eden ve lisan nokta-i nazarından edebi kıymeti ve zevk-i san'atı haiz bulunan canlı ve bedî eserlerin tercemelerinde muvaffakiyet görüldüğü nadirdir*” demek suretiyle bu tercüme metodunun bu yönüyle kolay olduğuna işâret etmektedir. Meseleye meâller açısından bakacak olursak Kur’ân-ı Kerim’e nazîre - benzer getirilemediği ve asla getirilemeyeceği tarihen sabittir. Kur’ân-ı Kerîm on dört asırdır bir benzerini getirme konusunda insanlara ve cinlere meydan okumaktadır.³⁸

1.4.2.1.4. Manzum Tercüme

Manzum tercüme, bir şiir ya da nesrin şiir halinde hedef dile aktarılmasıdır. Bu tercüme çeşidi de Kur’ân meâllerinde uygulanmıştır. Manzum tercüme yöntemi ile yapılan meâllerde her zaman aslî - kaynak metne sadık kalınamamış ve çoğu zaman bağımsız hareket edilmiştir.³⁹

³⁷ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 237.

³⁸ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 237-239.

³⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 239.

1.4.2.1.5. Tefsîrî veya Manevî Tercüme

Zehebî, tefsîrî veya manevî tercümenin, “*bir sözün, kaynak dilin nazmını, tertibini ve ayrıca kendisinden kastedilen bütün mânâları korumaksızın başka bir dilde açıklanması ve mânâlarını açıklanması*”ndan ibâret olduğunu belirtmekte ve bu tercüme metodunun, kaynak dildeki ifâdeden kastedilen mânâyı anlama ve sonra kastedilen amaçlara (anlama) uygun olarak mütercimmin dilinde ifâde etmek suretiyle uygulandığını ifâde etmektedir.⁴⁰

Tefsîrî tercüme, nazmında ve terkinde aslına benzetilmesi gözetilmeyen tercemedir. Bu tercemedeki gaye, metindeki mana ve gayelerin güzel bir şekilde ifâde edilmesidir. Bu tercemeyi yapan kimse, cümlelerin delalet ettiği mânâyı diğer dilde de aynı şekilde ifâde edecek bir şekilde anlatımda bulunur. Görüldüğü gibi, tefsîrî terceme, harfî terceme gibi zor değildir ve ondaki ağır şartları ihtiva etmemektedir. Zamanımızdaki tercemelerde kullanılışındaki kolaylık sebebiyle daha ziyade tefsîrî tercemeye itimad edilmiş ve bu terceme şekli daha fazla kullanılır olmuştur. “Kur’ân’ın tercemesi yapılabilir mi?” sorusu ortaya çıkmaktadır. İslâm âlimleri arasında bu hususta çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kur’ân-ı Kerîm’in terceme edilebileceğini söyleyenlerin maksadı, onun tefsîrî tercemeleridir. Çünkü tercemedeki noksan ve eksiklikler Kur’ân’ın metnine değil, mütercimlerinin müsamaha ve noksanlıklarına hamledilir. Bu sebepten tercemenin yanına metnin aslı da konulur. Yoksa Kur’ân terceme edilebilir diyenler, asla harfî tercemeyi kastetmemişlerdir. Kur’ân’ın harfî tercemesinin yapılamayacağında İslâm âlimleri icma ile ittifak halindedirler. Çünkü harfî terceme bir ibdalden ibarettir. Asıl ile bedel birbirinin aynı olmalıdır. Bedel, aslın kapsadığı şeyleri aynen içine almalıdır. Böyle bir şey, İlâhî vahy olan Kur’ân için bahis konusu olamaz. Eğer Kur’ân lafzî terceme edilebilseydi - âyette insanlar ve cinler bir araya gelse onun benzerini meydana getiremezler, buyurulduğundan dolayı bu muhaldir - Kur’ân’ın belagat hususiyetleri ve i’câzı kaybolurdu.⁴¹

⁴⁰ Muhammed Huseyn Zehebî, (1915-1977), *et-Tefsîr ve ’l-Müfessirûn*, 1. cilt, Mektebetü vehbe, Kahire 2000, s. 22.

⁴¹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 217.

Manevî tercüme, kaynak dildeki kelimelerin tertibine ve nazmına bakılmaksızın herhangi bir sözün manasını hedef dilde beyan ve izah etmektir. Manevî tercümeden kasıt Kur'ân'ın tefsire edilirken tercüme edilmesi değildir. Bu tefsîrî tercümenin konusudur. Manevî tercümeyle Kur'ân ibârelerinin harfî tercümenin dar kalıplarından sıyrılmış olarak daha serbest bir şekilde okuyucu tarafından rahatlıkla anlaşılabilir bir tarzda hedef dilde ifâde edilmesi kastedilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'deki bazı lafızların ihtiva ettikleri mânâlara işâret etmede daha etkin olduğundan dolayı, “tefsîrî tercüme” mânevî tercümeden daha kapsamlıdır. Burada sözünü ettiğimiz mânevî tercümeyle “mefhûmî tercüme” veya “kavramsal tercüme” diye isimlendirmek de mümkündür.⁴²

1.4.2.2. Çeviri Kuramları Açısından Çeviri Teknikleri

Bu bölümde çeviri kuramlarından kısaca bahsedeceğiz. Translatolojinin (genel çeviribilim) çerçevesinde, “*metin odaklı yaklaşımlar*” ve “*süreç odaklı yaklaşımlar*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁴³

1.4.2.2.1. Metin Odaklı Yaklaşımlar

Metin odaklı yaklaşım kendi içerisinde *kaynak metin odaklı yaklaşımlar* ve *erek metin odaklı yaklaşımlar* olmak üzere ikiye ayrılır.

“*Kaynak metin odaklı yaklaşımlar*: Kaynak metni odak noktası olarak gören yaklaşımların hepsi kaynak metin ve erek metin arasında içerik, metin ve cümle yapısı gibi açılardan eşdeğerliğin sağlanması gerektiğini savunur. Kaynak metnin bütün öğelerini erek metne aktarılması gerektiği düşüncesi bu yaklaşımı benimseyenler açısından önemlidir.

Erek metin odaklı yaklaşımlar: Bu yaklaşım türünde eşdeğerlilik düşüncesi etkin olsa da dilsel ve yapısal eşdeğerliği etkisi azalmıştır. Artık erek metin önemlidir ve erek

⁴² Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 268-269.

⁴³ Hüseyin Ersoy, *Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2012, s. 61.

metinde kaynak metni muhtevasıyla eşdeğer bir içerik oluşturmak bu yaklaşımın en önemli amaç ve kıstastır.”⁴⁴

1.4.2.2. Süreç Odaklı Yaklaşımlar

Süreç odaklı yaklaşımlarda odak nokta metinden sürece kaymıştır. Süreç odaklı yaklaşımlar, “*iletişim odaklı yaklaşımlar*” ve “*eylem odaklı yaklaşımlar*” olmak üzere ikiye ayrılır.⁴⁵

İletişim odaklı yaklaşımı savunanlardan Otto Kade’ye göre translasyon etkinliği diller arası bir iletişim sürecidir ve öznel etkenler iletişim sürecinin dışında kalmalıdır. Translasyon etkinliğinin amacı, erek metnin kaynak metnin yaptığı etki yapması, problemi ise kaynak metnin içeriğini korumak suretiyle erek metne aktarmaktır. *Eylem odaklı yaklaşımı* savunanlardan Vermeer’e göre çeviri süreci karşılıklı bir eylem sürecidir. Holz-Manttari’ye translasyon bir eylemdir ve bunu translasyon bir eylemi olarak adlandırmaktadır. Bu eylem bir uzman eylemi olan translasyon faaliyetiyle başlamakta bir mesaj üreten ve bunu ileten bir metin üretilmektedir. Üretilen metin iletişimsel bir işbirliği içerisinde içinde oluşturulmaktadır ve kültürel engelleri aşarak erek kültür yapısı içerisinde işlevini yerine getirmektedir.⁴⁶

1.4.2.3. Betimleyici Çeviri Kuramı Açısından Çeviri Teknikleri

Zülfikâr Durmuş, Mehmet Rifat’tan naklen çeviri kuramlarından ***Betimleyici Çeviri Kuramı***ndan özetle şöyle bahsetmektedir: “*Çeviriyi inceleyen betimleyici çeviri kuramının doğrudan ve dolaylı iki çeviri tekniğini bulunmaktadır. Doğrudan çeviri tekniklerinin “aktarma”, “öyküntü” ve “sözcüğü sözcüğüne çeviri” olmak üzere üç türü vardır. Aktarma, kaynak dildeki bir sözcüğün, bir terimin hedef dile olduğu gibi, yani ya*

⁴⁴ Hüseyin Ersoy, *a.g.e.*, 62-69.

⁴⁵ Hüseyin Ersoy, *a.g.e.*, 74.

⁴⁶ Hüseyin Ersoy, *a.g.e.*, 75-84.

yazıldığı ya da söylendiği gibi taşınması olup, bu metot sözcükbilim ve terimbilim açısından genelde bir kolaylıktır. **Öyküntü**, kaynak dildeki bir sözcüğün, bir bileşik sözcüğün ya da dizim nitelikli bir terimin içeriğini ve bazen biçimindeki sıralanış düzenini amaç diline kelimesi kelimesine çeviri denilen teknikle taşımaktır. Öyküntü, amaç dilde biçimsel açıdan yeni sözcük üretmemeye, uygun düşen sözcüğü amaç dilinde bulamama yetersizliğini örtme tekniğidir. **Sözcüğü sözcüğüne çeviri**, genellikle aynı dil tipolojisi ya da aynı dil ailesi içinde yer alan veya benzer kültürleri paylaşan diller arasında çok sık görülen bir çeviri türüdür. Bu tür diller arasında, sözcüğü sözcüğüne yapılan çeviride, yüzeysel dil boyutunda biçimsel bir uygunluk, bir koşutluk, sözcüksel bir denklik görülür ve ortaya çıkan çeviri cümleler ‘doğru’ ve ‘düzgün’ olarak nitelendirilir. Ancak dil ailesi, dil tipolojisi açısından farklılıklar taşıyan ve yine bazı bakımdan farklı kültürlere de bağlanan diller arasındaki sözcüğü sözcüğüne çeviri, amaç dilde genellikle ‘hatalı’ veya ‘yanlış’ diye adlandırılan çevirilerin doğmasına yol açabilir. Sözcüğü sözcüğüne çeviri bazen farklı tipolojik dillerde her zaman ‘hatalı’ olmadığı gibi, benzer tipolojili dillerde de her zaman ‘doğru’ olmaz.”⁴⁷ “Sözcüğü sözcüğüne çeviri” metodunu “harfi tercüme metodu” başlığı altına yukarıda da ele almıştık.

“**Dolaylı Çeviri Teknikleri**, biçim değiştirme/sözcük türü değiştirme, bakış açısı değiştirme, eşdeğerlik ve uyarlama olmak üzere dört çeşittir. **Biçim değiştirme/sözcük türü değiştirme tekniği**, kaynak dildeki bir sözcük türü yerine hedef dilde, bildirinin anlamını bozmadan, bir başka sözcük türünü koyma ya da cümlenin dilbilgisel biçimini değiştirme olayıdır. Cümlenin dilbilgisel biçimini değiştirme, örneğin kaynak dilde soru biçiminde verilmiş bir cümleyi, amaç dilde olumlu cümleyle değiştirme, ya da kaynak dilde paragrafın sonunda yer alan bir sözdizimsel öbeği, amaç dilde cümlenin başına almak mümkündür. **Bakış açısı değiştirme çeviri tekniği**, aynı dil gerçekliğinin bir başka bakış açısına yerleşilerek verilmesidir. Vinay’a göre, biçim değiştirme dil düzeyinde gerçekleşirken, bakış açısı değiştirme, düşünce düzeyinde yapılır ve böylece bildirinin derinliklerine inilir. Karmaşık nitelikli metinlerin çevirisinde bildirinin derinliklerine inebilmek için göstergebilimsel bir çözümlemeye gerek duyulur. **Eşdeğerlik çeviri tekniği**, aynı dildışı gerçekliğin biçim ve yapı açısından tamamen farklı yollara başvurularak yapılmasıdır. Bu teknik de, bir bakış açısı değişikliği sonucu gerçekleşir

⁴⁷ Mehmet Rifat, a.g.e, s. 53-57 (Zülfikâr Durmuş, a.g.e, s. 107-109’ dan naklen)

fakat eşdeğerlikte, dilsel birimlerin tek tek değil de, bir bütün olarak çevirisi söz konusudur. Bu nedenle, sözcenin meydana getirilme koşullarından, yani durumdan hareket edilir. Bir eşdeğerliğin sağlanabilmesi için mütercim her iki dilin kültürünü de “yeryüzünde yaşamış olması” ve elde ettiği metnin göndergesini yine göstergebilimsel açıdan yorumlamış olması gerekir. Ayrıca bu çeviri tekniğiyle, hem biçim değişikliği hem de bakış açısı değişikliği kendiliğinden gerçekleştirilmiş olur. Eşdeğerli çeviriyi başarmak için, aynı dil-dışı gerçekliğin, kültürlerdeki dilsel karşılıklarını, dile yansıtılma durumlarını bilmek gerekir. Uyarılma, çevirinin sınırlarını zorlayan ve hatta aşan bir yaklaşımdır; çünkü bildirilerin yapısında değişimler yapıldığı gibi, kaynak dildeki bildirinin ilettiği durumda ortadan kaldırılır. Çevirmen uyarlamalarında, kaynak dilin ilettiği durumun kabaca bir benzeri olarak kabul ettiği yeni, başka bir dildışı durum meydana getirip amaç metnin dilini ona göre oluşturmak suretiyle, her biri ancak bir tek kültür içinde var olabilecek iki ayrı durum söz konusu olur.”⁴⁸

1.5. Cumhuriyet Dönemi Türkçe Meâllere Genel Bir Bakış ve Kronolojik Olarak Türkçe Meâller

Allah Kelâmı Kur’ân-ı Kerîm Hz. Peygamber’in (s.a.s) en büyük mucizesidir. Kur’ân-ı Kerîm’in beşer sözüne olan üstünlüğü, Yüce Allah’ın insanlardan üstün oluşu gibidir. Kur’ân-ı Kerîm, Belâgati ve nazmı ile bir mucizedir. Âyetlerdeki isim-fiil-harf her bir kelime, hem **anlam** hem de **lafız** bakımından birbiriyle uyumlu, bir sanat şaheserini oluşturan öge ve parçalar gibi birbirini destekler ve tamamlar vaziyettedir. Bu yönüyle Kur’ân-ı Kerim bir mu‘cizedir.

Mucize, şartlarını ve vasıflarını taşıdığı takdirde, peygamberin Allah tarafından görevlendirilmiş elçi olduğu iddiasının doğruluğuna delâlet eder. Söz konusu Kur’ân olunca, Hz. Peygambere verilen, benzeri getirilmekten aciz kalınan mucize bahis konusudur. Kâdi Abdulcebbâr mucizenin olağanüstü, harikulâde olması gerektiğini kaydeder. Bu insanoğlunun benzerini yapamaması durumuna denk düşer. Âlimlerin çoğunluğu tehaddîyi (meydan okuma) mu‘cizede şart olarak görmüşlerdir. Eş‘arî’den

⁴⁸ Mehmet Rifat, *a.g.e*, İstanbul 1999, s. 61-62 (Zülfikâr Durmuş, *a.g.e*, s. 109-111’den naklen).

nakledilen bir görüşe göre Kur'ân insanlara benzerini getirme hususunda meydan okuması bakımından mucizedir. Fahreddin er-Razî'ye (ö. 606/1210) göre mucize, karşı konulamayan ve meydan okumayla birlikte bulunan bir durumdur. Mucize bazen olağan dışını getirir bazen de olağan durumu bozar. Mucize dışındaki olağanüstü hallerde meydan okuma bulunmaz.⁴⁹ Kur'ân-ı Kerim'de dört âyette bir benzerini getirme konusunda kademeli olarak tehdîf (meydan okuma) vardır. Hiç kimse, 14 asırdır, Kur'ân-ı Kerim'in meydan okumalarına cevap verememiş, O'nun bir benzerini getirememiştir. Zaten müşrikler, şayet getirebilmiş olsalardı, Câhız'ın dediği gibi Kur'ân-ı Kerim'in beşer sözü olduğu ortaya çıkacağı için, Hz. Peygamber'in (s.a.s) peygamberlik iddiası batıl olur, İslam'la savaşmak zorunda kalmazlardı. İndirildiği dil olan Arapça'da benzerinin getirilmesi imkânsız olan mu'cize bir sözün başka bir dile tercümesinin de imkânsız olduğu açıktır.

Kur'ân-ı Kerim ilk kez Farsçaya çevrilmiştir. Zamanımıza ulaşan ve hakkında bilgi sahibi olduğumuz en eski Kur'ân tercümesi ise, Samanoğulları Emiri Mansur b. Nuh'un (h. 350-365) yaptırdığı Farsça tercümedir. Bu eser, 40 cilt olarak hazırlatılan Taberî Tefsiri'nin onda bir oranındaki özetinin "Terceme-i Tefsiri Taberî" adıyla "harfi tercüme" metoduyla yapılmış satırasarı tercümesidir. İbârenin siyakına ve Farsça cümle tertibine riayet edilmeksizin ayetlerin altına Farsça karşılıkları yazılarak telif edilmiştir. Bu eserin en önemli özelliklerinden biri de Türkçe'ye yapılan ilk tercümenin kaynağı ve modeli olmasıdır. "Samanoğulları", "Selçuklu" ve "Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi Osmanlısı" olmak üzere sonraki devirlerde de Türkçe Kur'ân tercümesi faaliyetlerine devam edilmiştir.⁵⁰

Osmanlı döneminde Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe'ye çevrilmesi düşüncesi batılılaşmanın etkisiyle Tanzimat'la birlikte başlamıştır. O devirde bazı sebeplerden dolayı fazla hayat bulmayan "Kur'ân'ın", "ezanın" ve "namazın" Türkçeleştirilmesi düşüncesi 1908 Meşrutiyet'ten sonra milliyetçi akımların etkisiyle yeniden ön plana çıkmıştır.⁵¹

⁴⁹ Hüseyin Aydın, *Meydan Okumaları Bakımından Kur'ân Mucizesi*, Kelam Araştırmaları 8: 1 (2010), s. 46-47.

⁵⁰ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 94-114.

⁵¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 111-112.

Cumhuriyet döneminde Türkçe Kur'ân isteğine karşı Kur'ân'ın tercüme edilemeyeceğini savunan kesimler genellikle Sebilürreşâd Dergisi çatısı altında toplanarak seslerini duyurmuşlardır. Yapılan çevirileri tenkit etmişler eksik ve hatalı yönlerini dile getirmişler, bazı çevirilerde özellikle kasıtlı tahriflerin bulunduğunu belirterek bu çevirilerin ehil olmayan kişilerce hazırlandığını söylemişlerdir.⁵²

Cumhuriyet döneminde kısa bir sürede birkaç tercüme neşredildi. Bunların çoğu Arapça'ya vakıf olmayan yeterli derecede dini bilgisi olmayan ehliyetsiz kişilerce yapılmıştır. Arapça bilmeden Fransızca ve İngilizce meallerden tercüme ederek meâl yazarlar bile çıkmaktaydı. TBMM, buna el koymak durumunda kaldı ve daha önceden de çeşitli dergilerde bazı âyetlerin meâllerini neşretmiş bulunan, Mehmet Akif'e meâl hazırlama görevi verildi. Mehmed Akif hazırlamış olduğu meâli yayınlamadan “Türkçe namaz”da kullanılır endişesiyle Türkiye'ye getirmede. Yozgatlı İhsan Efendiye teslim edilen meâl bilahare Mehmet Akif ve İhsan Efendi'nin vasiyeti üzerine İhsan Efendi'nin vefatından sonra yakılmıştır.⁵³ Akif'in Mısır'da bulunduğu sırada hazırlamış olduğu meâli Türkiye'ye getirmemesi üzerine, meâl ve tefsir yazma görevi Elmalılı'ya verildi. 1938'li yıllarda bu meâl tefsirle birlikte Diyanet İşleri Reisliği neşriyatından yayımlandı.⁵⁴ Günümüze kadar meâllerin neşri devam etmiş olup bu sayı iki yüzü bulmaktadır.

Cumhuriyetten günümüze yapılan Kur'ân meâl ve tercümelerini gözden geçirildiğinde, “*Türkçe kurallara aykırı ve halkın anlama seviyesinin üzerinde yazılmış anlaşılması güç meâllerin bulunması*”, “*Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan Kur'ân meâlleri ile son zamanlarda yapılmış olan meâlleri arasında, dil açısından oldukça farklılıkların bulunması*” ve “*bu işin ehli olmayanların meâl yazmaya kalkışması*” gibi önemli sorunlarla karşılaşmaktadır.⁵⁵

⁵² Mehmet Yüksel, *Çeviri Kuramı ve Problemleri Açısından Tanzimat'tan Günümüze Matbu Kur'ân Meallerinin Önsözlerinin Değerlendirilmesi*, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2011, s. 27.

⁵³ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 115-116; Mehmet Akif Ersoy, (1873/1936), *Kur'ân Meâli: Fâtiha Sûresi – Berâe Sûresi*, Haz. Recep Şentürk, Â. Cüneyd Köksal, Mahya Yayınları, İstanbul 2012, Recep Şentürk'ün bu meâl için kaleme aldığı önsöz, s. XIV.

⁵⁴ Kamil Miras, (1376/1957), *Kur'ân Tercümesi Hakkında Tarihî Hatıralar ve İlmi Hakikatler*, Sebilürreşâd, C. II, 1949, s. 195; Yazır, *a.g.e.*, c. I, s. 8; Edip, c. I, s. 95 (Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 116'dan naklen)

⁵⁵ H. İbrahim Şener, *Cumhuriyet Dönemi Kur'ân Meâllerine Günümüz Türkçesi Açısından Bir Yaklaşım*. Kur'ân Meâlleri Sempozyumu, Cilt 2, DEÜ İlahiyat Fakültesi, DİB Yayınları, Ankara 2010, 348.

Kronolojik Olarak Türkçe Meâller

20. ve 21. yüzyılda (özellikle Tanzimat, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde) çeşitli düşünce, anlayış ve mezhep temellerine dayanarak günümüze değin meâl yayımlanmış olan Kur'ân meâllerini tesbit etmeye çalıştık. Günümüze kadar yazılmış Türkçe meâllerin tespitinde, başta İSAM ve Milli Kütüphane olmak üzere, üniversite kütüphanelerinin web sayfası kataloglarından, Hidâyet Aydar'ın "*Kur'ân-ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi*" adlı eserinden, çeşitli ansiklopedi maddeleri vb. birçok kaynaktan⁵⁶ faydalandık. Ancak gördüğümüz, inceleme imkânı bulduğumuz meâllere kaynak verme gereği duymadık. Günümüze kadar yayımlanmış meâlleri incelediğimizde bazı meâllerin bir kez, bazılarının ise defalarca basıldığını; hatta bazı meâllerin değişik adlarla daha sonraki senelerde de yayımlandığını gördük. Bu yüzden karışıklık olmaması açısından tesbit edebildiğimiz kadarıyla eserin ilk basım tarihini göz önüne alıp meâlleri kronolojik olarak vermeye çalıştık. Maddelemeyi mütercim ismi üzerinden yaptık. Aynı mütercim ya da mütercimlerin meâllerini aynı maddede zikrettik. Ancak mütercimlerde bir farklılık bulunduğunda, meâli başka bir maddede verdik. Meâllerin ilk defa ne zaman ve nerede yayımlandığını tespit edemediğimiz durumlarda da bulduğumuz tarih ve yer ile yetinmek durumunda kaldık. Elmalılı meali ve diğer sadeleştirilmiş meâlleri, yeni bir meâl kabul ederek listemize aldık. Aynı yılda yayınlanan meâlleri meâl yazarının adına göre alfabetik sıraya koyduk.

Kronolojik Olarak Türkçe Meâller

1. Hıdr b. Abdurrahman el-Ezdî, *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*⁵⁷, terc.: Ayıntâbî Mehmet Efendi (Muhammed b. Hamza ed-Debbağ), *Kur'ân-ı Kerim Meâli ve*

⁵⁶ Hidâyet Aydar, *Kur'ân-ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi*, Kur'ân Okulu Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 170-175; *Kur'ân Meâlleri Sempozyumu*, DEÜ İlahiyat Fakültesi, İzmir 2003; Mustafa Öztürk, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meâl ve Tefsirin Serancâmi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2012; Yüksel, Mehmet. *Çeviri Kuramı ve Problemleri Açısından Tanzimat'tan Günümüze Matbu Kur'ân Meâllerinin Önsözlerinin Değerlendirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2011.

⁵⁷ Ayıntâbî Mehmet Efendi, başta Begavî, Beydâvî ve Râzî tefsirleri olmak üzere birçok tefsirden tercüme yapmak suretiyle *Tercüme-i Tefsîr-i Tibyân* adlı bu tefsiri yazmıştır. Bu eser, sanılanın aksine Hıdr b. Abdurrahman el-Ezdî'nin *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân* adlı tefsirinin birebir tercümesi

Tefsiri, Bulak Matbaası, İstanbul, 1841⁵⁸; *Tercüme-i Tefsir-i Tibyân*, İstanbul, 1906; *Kur'ân-ı Kerim Meâli ve Tefsiri*, İstanbul, 1956–7, 1976, 1980–1.⁵⁹

2. Mevlana Kemâlüddin Hüseyin b. ‘Alî Beyhâkî-yi Sebzevârî Vâiz-i Kâşifî (ö. 910/1504-1505), *el-Mevâhibü'l-Aliyye (Tefsîr-i Hüseyinî)*, terc: İsmail Ferruh Efendi, *Tefsir-i Mevâkib Tercümetü'l-Mevâhib*, Matbaayı Amire, İstanbul 1865⁶⁰; İstanbul 1320/1902; Bahriye Matbaası, İstanbul 1323/1905⁶¹; *Mevakib Tefsiri: Kur'ân-ı Kerim ve Meâli*, terc: İsmail Ferruh Efendi; sdl: Süleyman Fahir, Bütün Kitabevi, İstanbul, 1959.

3. Eskişehirli Osman Necati, *Tefsîri Kur'ân Tercemesi, Tefsîr-i Necâtî*, İstanbul 1288/1871.⁶²

4. Ahmed Salih b. Abdullah, *Zübed-i Âsâri'l-Mevahib ve'l-Envâr*, İstanbul 1292/1875.⁶³

5. Mevlânâ Muhammed Hayreddin Hindî, *et-Tefsîru'l-Cemâli 'ale't-Tenzîli'l-Celâlî*, Bulak, 1877.⁶⁴

6. Abraham Amirkhanjans, *Kur'ân Tercemesi*, Varna 1910.⁶⁵

7. Cemil SAİD, *Kur'ân-ı Kerîm Tercemesi, - Türkçe Kur'ân-ı Kerim*, Cihan Kütüphanesi, İstanbul 1340/1924, 1925, 1928.⁶⁶

---

değildir. *Tercüme-i Tefsîr-i Tibyân*'ı çeşitli tefsirleri tercüme etmek suretiyle yazan Ayıntâbî Mehmet Efendi, Hıdr b. Abdurrahman el-Ezdî'nin *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân* adlı eserinden sadece yararlanmıştır. (Orhan İyibilgin, *Ayıntâbî'nin Tercüme-i Tefsîr-i Tibyân Tefsirinin Muhtevâ ve Metot Bakımından Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2008. (Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 18'den naklen))

⁵⁸ Macit Yaşaroğlu, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi ve Türkçe Tercüme Bibliyografyası*, s. 125. (Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 32'den naklen)

⁵⁹ Aynı yazarın *Tercüme-i Tefsîr-i Tibyân* adlı eserinin Süleyman FAHİR tarafından dili sadeleştirilmiş olarak yapılmış bir yayındır. Aynı tercüme 1980 yılında Ahmed DAVUDOĞLU tarafından dört cilt olarak yeniden basılmıştır. (Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 172); Ayrıca bkz: Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 32.

⁶⁰ Macit Yaşaroğlu, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi ve Türkçe Tercüme Bibliyografyası*, s. 125. (Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 32'den naklen)

⁶¹ İlk defa İdrîs-i Bitlisî'nin (ö.926/1520) oğlu Ebülfazl Mehmed Efendi (ö.982/1574); ikinci kez de Selanikli Ali tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olan bu eseri, İsmail Ferruh Efendi de 1246/1830'da bazı ilave ve kısaltmalarla *Mevakib* adıyla Türkçe'ye yeniden tercüme etmiştir. (Adnan Karaismailoğlu, “Hüseyin Vâiz-i Kâşifî”, *DİA, Cilt 19*, s. 16; Abdülkadir Özcan, “Ebülfazl Mehmed Efendi”, *DİA, Cilt 10*, s. 356-357; Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 19)

⁶² Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 178.

⁶³ Eserin telif tarihi 1096/1684'tür. Matbu nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Kısmı 61 numaradadır. (Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 172)

⁶⁴ Eserin asılı Arapça olup Sah Veliyyullah tarafından Farsça'ya, oradan da Mevlânâ Muhammed tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. 4 cilttir. (Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 172)

⁶⁵ Mütercim Ermeni asıllı bir misyoner olup, eserini Matta İncili'yle birlikte bastırmıştır. (Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 171)

⁶⁶ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 170; Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 23.

8. Şeyh Muhsin-i Fânî (Hüseyin Kazım Kadri vd), *Nuru'l-Beyan - Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Tercemesi*, Amire Matbaası, İstanbul (önsöz: 1340/1924).⁶⁷
9. Hadimli Mehmet Vehbi ÇELİK, *Hulasatu'l Beyan Fi Tefsiri'l Kur'ân*, I-XVI, İstanbul 1341/1925; Şehzade Başı Evkaf Matbaası; İstanbul 1928; 1966–71. ⁶⁸
10. Anonim, *Tercüme-i Şerife - Türkçe Kur'ân-ı Kerim*, İstanbul 1926.⁶⁹
11. İzmirli İsmail Hakkı vd., *Türkçe Kur'ân-ı Kerim Tercemesi*, İstanbul 1926⁷⁰.
12. Midhat BEHARİ, *Ruh-u Kur'ân'dan Bir Sahife-i Nur*, Marifet Matbaası, İstanbul 1926.⁷¹
13. Süleyman Tevfik ZORLUOĞLU (ST), *Terceme-i Şerife - Türkçe Kur'ân-ı Kerim*, Suhulet Kütüphanesi İstanbul 1926; *Türkçe Kur'ân-ı Kerim*, Maarif Kütüphanesi İstanbul 1926⁷²; *Kur'ân-ı Kerim Tercemesi - Türkçe Mushaf-ı Şerif*, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul 1927; *Türkçe'li Kur'ân-ı Kerim*, İstanbul 1927; *Kur'ân-ı Kerim*, İstanbul 1932⁷³; *İlaveli ve Tercümeli Amme*, İstanbul 1933.⁷⁴
14. Heyet, (Osman Raşid Efendi vd., tashih: Süleyman Tevfik), *Tercemeli Kur'ân-ı Kerim*, Maarif Kütüphanesi, İstanbul 1927; *el-Beyân fî Âyâtî'l-Kur'ân*, *Türkçesiyle Birlikte Kur'ân-ı Kerim*, İstanbul 1928. ⁷⁵
15. İzmirli İsmail Hakkı, *Me'ânî-i'l-Kur'ân - Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Tercemesi*, İbrahim Hilmi Kütüphanesi, İstanbul 1343/1927⁷⁶; İzmirli İsmail Hakkı, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meânî'l-Kur'ân)*, Eren Yayınları, İstanbul 1977.⁷⁷

⁶⁷ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 171; Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 22.

⁶⁸ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 173. Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 25; Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://kutuphane.ilahiyat.omu.edu.tr/Icerik/9372/Hulasatu-l-Beyan-fi-Tefsiri-l-Kur-an.aspx>, 27.05.2014

⁶⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 170.

⁷⁰ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 171.

⁷¹ Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Kütüphanesi, (Çevrimiçi)

<http://kutuphane.ilahiyat.omu.edu.tr/Icerik/7219/Ruh-u-Kur-n-dan-Bir-Sahife-i-Nur.aspx> 02.07.2014

⁷¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 170.

⁷² Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 33.

⁷³ Eser, Halis Efendi, Zihni Efendi, Aydoslu Tevfik Efendi ve Feyiz Efendi'den oluşan bir heyet tarafından hazırlanmıştır. (Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 171); Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 23.

⁷⁴ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 29.

⁷⁵ Eser bir heyet tarafından yapılmıştır. Ahmed Cevdet Paşa'nın bir takdim yazısı vardır. (Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 171); Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 34.

⁷⁶ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 173.

⁷⁷ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 34.

16. İbrahim Hilmi Kitabevi, *Türkçeye Çevrilmiş Amme Cüz-i Şerîfi*, İstanbul 1931; *Türkçeye Çevrilmiş Kadsemia Cüz-i Şerîfi*, İstanbul 1931.⁷⁸
17. Haşim VELİ, *Tercümeli Yâsîn-i Şerîf*, İstanbul 1932.⁷⁹
18. Mehmet ŞAKİR, *Tercümeli Namaz Sureleri ve Yâsîn-i Şerîf*, İstanbul 1932.⁸⁰
19. Ahmet NURİ, *Tercümeli Namaz Sureleri ve Yâsîn-i Şerîf*, İstanbul 1934.⁸¹
20. Ömer Rıza DOĞRUL, *Tanrı Buyruğu Kur'ân-ı Kerim Tercüme ve Tefsîri*, I-II, Ahmed Halid Kitaphanesi, 1. bs., İstanbul 1934⁸²; *Tanrı Buyruğu Kur'ân-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsîr-i Şerîfi*, Muallim Ahmed Halid Kitaphanesi, Ahmed Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, 2. bs., 1947; I-I II, 3. bs., 1955; *Tanrı Buyruğu Kur'ân-ı Kerim Tercüme ve Tefsîri*, Yay. Haz.: A. Muhtar Büyükçınar ve Mustafa Uzun, 4. bs., İnkılap ve Aka Yayınevleri, 1980.⁸³
21. Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR, *Hak Dini Kur'ân Dili, Yeni Meâlli Tefsir*, I-IX, Diyanet İşleri Reisliği Neşriyatı, Matbaa-yı Ebuzziya, 1935–1939; *Hak Dini Kur'ân Dili – Türkçe Tefsir*, Nebioğlu Basımevi, İstanbul 1960–62, 1970; *Hak Dini Kur'ân Dili Meali*, Nebioğlu Basımevi, 1982.⁸⁴
22. Hilmi Kitapevi, *Kur'ân*, İstanbul 1937.⁸⁵
23. İhsan MANAVOĞLU, *Dualı ve Tercümeli Yâsîn-i Şerîf ve Namaz Sureleri*, İstanbul 1937⁸⁶
24. Besim ATALAY, *Tanrı Kitabından Namaz Sureleri*, İstanbul 1942⁸⁷; *Kur'ân Tercümesi - Tanrı Kitabı*, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi A.Ş., İstanbul 1962⁸⁸; *Kur'ân*, İstanbul 1965.⁸⁹
25. Zeki KORGUNAL, *Namaz Hocası ve Namaz Sureleri*, İstanbul 1944.⁹⁰

⁷⁸ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 29.

⁷⁹ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, a.y.

⁸⁰ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, a.y.

⁸¹ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, a.y.

⁸² Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 26.

⁸³ Ali Akpınar, *Ömer Rıza Doğrul (1893–1952) ve 'Tanrı Buyruğu' Adlı Eseri ve Meal Dünyasına Katkısı*, Kur'ân Meâlleri Sempozyumu - DEÜ İlahiyat Fakültesi, DİB Yayınları, Ankara 2010, Cilt 1, s. 473; Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 173; Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 34.

⁸⁴ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 175; Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 28; Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 34.

⁸⁵ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 173.

⁸⁶ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 29.

⁸⁷ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 29.

⁸⁸ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 30.

⁸⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 172; Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 36.

⁹⁰ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 29.

26. Ahmed Hamdi AKSEKİ, *Namaz Surelerinin Türkçe Tercüme ve Tefsiri*, Ankara 1949.⁹¹
27. Ömer Fevzi MARDİN, *Kur'ân-ı Kerîm Tefsirli ve Fihristli Türkçesi*, Acun Basımevi, İstanbul 1950; İlahiyat Kültür Telifleri Basım ve Yayım Derneği, 2. bs., İstanbul 1976⁹²; *Kur'ân-ı Kerim Mevzularına göre Tasnifli ve Fihristli Şerhi*, İstanbul 1976⁹³.
28. Hasan Basri ÇANTAY, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, I-III, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1952, 1953⁹⁴; Ahmed Said Matbaası, İstanbul, 1957, 1958, 1962; İstanbul 1980, 1981; Elif Ofset Yayınları, İstanbul 1992.⁹⁵
29. Abdülbaki GÖLPINARLI, *Kur'ân-ı Kerîm'in Anlamı*, 2 cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1955 1968.⁹⁶
30. Hacı Murad SERTOĞLU, *İslam'ın Mukaddes Kitabı Kur'ân-ı Kerim, Türkçe Çeviri ve Tefsiri*, Tan Neşriyat Servisi, İstanbul 1955.⁹⁷
31. Halil Şemsi ÇİVİTÇİ, *Kur'ân-ı Kerim'de Cihad'la İlgili Âyet-i Kerimelerin Meâl ve Tefsiri*, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, (Basılmamış Lisans Tezi) Ankara 1955.⁹⁸
32. İsmayıl Hakkı BALTACIOĞLU, *Kur'ân*, Yıldız Matbaacılık ve Gazetecilik Ticaret A.Ş., Ankara 1957.⁹⁹
33. Osman NEBİOĞLU, *Türkçe Kur'ân-ı Kerim*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1957.¹⁰⁰
34. Molla Nu'mânî İbn-i Emîn b. Osman, *Tefsîr-i Nu'mânî*, Helsinki, 1958.¹⁰¹
35. *Kur'ân*, Arkın Kitapevinin teşkil ettiği kurul tarafından hazırlanmıştır, İstanbul 1959.¹⁰²

⁹¹ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 29.

⁹² Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 35

⁹³ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 174.

⁹⁴ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s.29.

⁹⁵ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 173; Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 35.

⁹⁶ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 173; Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 29; Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 35.

⁹⁷ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 175;

⁹⁸ Ankara Üniversitesi Akademik Arama Motoru, (Çevrimiçi),

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail?vid=2&sid=3c99ef9f-44d0-495c-9598-e4aac92fa4ba%40sessionmgr4005&hid=4213&bdata=Jmxhbmc9dHlmc210ZT11ZHMtbG12ZQ%3d%3d#db=cat00818a&AN=ank.783951> , 03.07.2014

⁹⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 172; Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 30; Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 35.

¹⁰⁰ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 174; Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 30.

¹⁰¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 172.

¹⁰² Hidâyet Aydar, *a.g.e*, s. 173.

36. Hüseyin ATAY, Yaşar KUTLUAY¹⁰³, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, I-III, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1961, 1965, 1966, 1967, 1973, 1981, 1983, 1984, 1985, 1987, 1995.¹⁰⁴
37. *Kur'ân*, Yetkili bir heyet tarafından yapılmıştır, İstanbul 1961.¹⁰⁵
38. Mahir İZ, *Fi Zilali'l-Kur'ân'ın Türkçe Tercümesi*, İstanbul 1961.¹⁰⁶
39. Okat Yayınevi, *Kur'ân*, İstanbul 1963,1964, 1968, 1970.¹⁰⁷
40. Ömer Nasuhi BİLMEN, *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Meâli Âlîsi*, İstanbul 1985¹⁰⁸; Bilmen Basım ve Yayınevi, Ankara 1962¹⁰⁹; *Kur'ân-ı Kerim'in Meâl-i Âlîsi ve Tefsiri*, I-VIII, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1963-1966¹¹⁰; I-VIII, İstanbul 1966; İstanbul 1985¹¹¹; *Sûre'i Fethin Türkçe Tefsiri İ'tilâ-yı İslâm ve İstanbul'un Tarihçesi*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1972.¹¹²
41. M. Sadettin EVRİN, *Kur'ân-ı Kerim Açıklaması (Fatıha ve Bakara Sûreleri)*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1381/1962.¹¹³
42. Sadi IRMAK, *Kutsal Kur'ân Türkçe Meâli*, Akşam Matbaası, 1962¹¹⁴; Sadi IRMAK, *Kutsal Kur'ân: Türkçe meâli*, Akşam Matbaası, tsz.¹¹⁵

¹⁰³ Bu meâlde emeği geçenler: Şehid Oral, Yusuf Ziya Ersal, Mustafa Runyun, Ali Sami Yücesoy, Asım Güven, M. Asım Köksal, K. Edip Kürkçüoğlu, M. Şevki Özmen, Y. Ziya Ersal, Asım Köksal, M. Şevki Özmen, Fahir İz, Osman Keskioğlu, M. Z. Bilgin, M. Ögütçü, Dr. Hüseyin Atay ve Dr. Yaşar Kutluay

¹⁰⁴ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi), <http://ktp.isam.org.tr/?url=ktpgenel/findrecords.php> 02.07.2014; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁰⁵ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174.

¹⁰⁶ Osman Cilâcı, "Tercüme Teknikleri Açısından Meallere Genel Bir Bakış", *Kur'ân Meâlleri Sempozyumu - DEÜ İlahiyat Fakültesi*, DİB Yayınları, Ankara 2010, Cilt 1, s. 24.

¹⁰⁷ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCQA29HQGJOU4AX6Q3BX42QTSV3MQSH62J8DY6HULP-01541?func=find-b&request=Okat+Yay%C4%B1nevi+Kur'ân&find_code=WRD&adjacent=N&filter_code_1=WLN&filter_request_1=&filter_code_2=WYR&filter_request_2=&filter_code_3=WYR&filter_request_3=&filter_code_4=WMT&filter_request_4=&x=104&y=19 , 03.07.2014

¹⁰⁸ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁰⁹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 36.

¹¹⁰ KARA, Hasan Rami, *Ömer Nasuhi Bilmen'in Ahkâm Ayetleriyle İlgili Görüşleri*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2009, s. 3.

¹¹¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173.

¹¹² Yazıcı, Ahmet, *Klasik-Modern Yorum Açısından Bilmen ve Ateş Tefsirlerinin Mukayesesi*, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Samsun 2011 s. 216.

¹¹³ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/> , 02.07.2014

¹¹⁴ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 30.

¹¹⁵ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173.

43. Şemseddin YEŞİL, *Füyûzât, Kur'ân-ı Mübîn'in Meâlen Tefsîri*, I-VII, Hüsni Tabiat Matbaası, İstanbul 1964¹¹⁶; İstanbul 1984¹¹⁷.
44. Haber Gazetesi, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, İstanbul 1965.¹¹⁸
45. Hasan Tahsin EMİROĞLU, *Esbâb-ı Nüzûl, Kur'ân Ayetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri*, I-XIV, Konya 1965 – 1983.¹¹⁹
46. Ahmet OKUTAN, *Kur'ân-ı Kerim'in Konularına Göre Ayrılmış Türkçe Anlamı*, İstanbul 1967¹²⁰; Arif Bolat Kitabevi, İstanbul, trs.¹²¹
47. Ali Fikri YAVUZ (İstanbul Eski Müftü Vekili), *Kur'ân-ı Kerim ve Meâl-i Âlisi*, İstanbul 1967¹²², 1981; Sönmez Neşriyat, İstanbul 1982¹²³; *Kur'ân-ı Kerim ve İzahlı Meâl-i Alisi*, Sahhaflar Kitap Sarayı, 2008.
48. Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, terc: M. Emin SARAÇ, Bekir KARLIĞA, İ. Hakkı ŞENGÜLER, I-XVI, Hikmet Yayınevi, İstanbul 1968 -1979¹²⁴
49. Abdullah Âtîf TÜZÜNER, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, İstanbul 1970¹²⁵; İstanbul 1973.¹²⁶
50. *Kur'ân*, Okat ve Burhan Yayınevleri Tarafından Yaptırılmış Derleme Bir Tercüme, İstanbul 1970.¹²⁷
51. Yeni İstanbul Gazetesi, *Kur'ân-ı Kerim Türkçe Anlamı (Meâl)*, İstanbul 1972.¹²⁸
52. Süleyman ATEŞ, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, Yüksel Matbaası, Ankara, 1974¹²⁹, 1975¹³⁰; *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Ankara 1977¹³¹; *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş*

¹¹⁶ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 175;

¹¹⁷ Semih Ceyhan, “Şemseddin Yeşil”, *DİA, Cilt 43*, s. 492.

¹¹⁸ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174.

¹¹⁹ Muhsin Demirci, “Esbâb-ı Nüzûl”, *DİA, Cilt 11*, s. 361.

¹²⁰ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 30-31.

¹²¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 36.

¹²² Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 30.

¹²³ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 175; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 37.

¹²⁴ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 34.

¹²⁵ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 37.

¹²⁶ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 175.

¹²⁷ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174.

¹²⁸ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174.

¹²⁹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 37.

¹³⁰ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31.

¹³¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 172.

Tefsiri, İstanbul 1988¹³²; *Kur'ân-ı Kerîm ve Cümle Meâli*, İstanbul 2002¹³³; *Kur'ân-ı Kerim'in Yüce Meâli*, Hayat Yayınları 1. Bsk, İstanbul 2012.

53. M. Kazım ÖZTÜRK, *Kur'ân'ın 20. Asra Göre Anlamı*, I-III, Ankara 1974, 1976.¹³⁴

54. Bulvar Gazetesi, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı: Ma'âni-i Kur'ân*, İstanbul 1977.¹³⁵

55. Ziya KAZICI- Necip TAYLAN, *Kur'ân-ı Kerim Meâli (Türkçe Anlamı)*, Çığır Yayınevi, İstanbul 1977¹³⁶; İstanbul 1982¹³⁷; Çağrı Yayınları, İstanbul 1993¹³⁸.

56. Abdullah AYDIN, *Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Celîlesi*, Aydın yayınevi, İstanbul 1979.¹³⁹

57. Ali Rıza SAĞMAN, *Lâfzen ve Meâlen Kur'ân-ı Hakîm'in Tercemesi*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1980.¹⁴⁰

58. Ahmet DAVUDOĞLU, *Kur'ân-ı Kerîm ve İzahlı Meâli*, İstanbul 1981¹⁴¹; İstanbul 1988¹⁴²; Timaş Yayınları, İstanbul 1993¹⁴³.

59. Hasan KARAKAYA, Kadir KABAKÇI, Mehmet SÜSLÜ, Kerim AYTEKİN, Kenan SEYİTHANOĞLU, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Çağ Yayınları, İstanbul 1981.¹⁴⁴

60. Milliyet Gazetesi, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meâl)* İstanbul 1980.¹⁴⁵

¹³² Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 172.

¹³³ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 17.

¹³⁴ Mustafa Özel, *Son Dönem Osmanlı Tefsir Tarihinden Bazı Portreler II*, D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, (İzmir 2002) Sayı XVI, s. 128.

¹³⁵ Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, (Çevrimiçi), <http://www.ilahiyat.konya.edu.tr/index.php?lid=1254>, 02.07.2014

¹³⁶ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31.

¹³⁷ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173.

¹³⁸ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 40.

¹³⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 172; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁴⁰ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 175; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁴¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173.

¹⁴² Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 32.

¹⁴³ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁴⁴ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 36-37.

¹⁴⁵ Başkent Üniversitesi Kütüphanesi, (Çevrimiçi), http://katalog.baskent.edu.tr/client/en_US/default/search/detailnonmodal;jsessionid=20BA252B9D75A2BB1A0C7CD27137D820?cf=PUBDATE%09Publication+Date%091948%091948&d=ent%3A%2F%2FSD_ILS%2F51%2FSD_ILS%3A51584~ILS~0~4838&lm=ALL&ps=300, 02.07.2014; <http://kohat.sdu.edu.tr/cgi-bin/koha/opac-ISBDdetail.pl?biblionumber=1604> (Erişim Tarihi: 02.07.2014);

61. Ali BULAÇ, *Kur'ân- Kerim'in Meâl Tercümesi*, İstanbul 1982¹⁴⁶; *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal ve Sözlük)*, Pınar Yayınevi, İstanbul 1983.¹⁴⁷
62. Ali ÖZEK, H. KARAMAN, A. TURGUT, M. ÇAĞIRICI, İ. Kâfi DÖNMEZ, Sadreddin GÜMÜŞ, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, 1982; Marmara Üniversitesi İFAV, 2. bs., İstanbul 1985; TDV Yayınları, Ankara, 1993, 1998; Kral Fahd Mushaf Basım Matbaası, Medine 1987.¹⁴⁸
63. Celal YILDIRIM, *Kur'ân-ı Kerîm Meâl ve Tefsiri*, İstanbul 1982¹⁴⁹; *Asrın Kur'ân Tefsiri: İlmin Işığında*, I-XIV, Anadolu Yayınları, İstanbul 1987, 1989, 1991¹⁵⁰; *Tefsirli Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, Anadolu Yayınları, İstanbul 1984.¹⁵¹
64. Kuşak Ofset, *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, İstanbul 1982.¹⁵²
65. Tercüman Gazetecilik ve Matbaacılık, *Kur'ân-ı Kerim: Meâl ve Tefsiri*, İstanbul 1982.¹⁵³
66. Halil ALTUNTAŞ, Muzaffer ŞAHİN, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983, 2001, 2003, 2005, 2006, 2009.¹⁵⁴

¹⁴⁶ Ahmet Özdemir, *Vahiy Sürecinde Yunus Peygamber Kıssası*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007, s. 97.

¹⁴⁷ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁴⁸ Başlangıçta Dünya İslâm Birliği'nin talebi üzerine hazırlanan ve ilk baskısı 1982 yılında gerçekleştirilmiş olan bu meâl, işbölümü esasına göre yapılan bir çalışma ürünü olarak ortaya çıkmıştı. Bu çalışma çerçevesinde heyet üyelerinden Ali Özek 1-48, 581-604; Hayreddin Karaman 76-126; Mustafa Çağırıcı 49-62, 281-358; İbrahim Kâfi Dönmez 63-75, 358-420, 561-580; Sadreddin Gümüş 127-280; Ali Turgut 421-560. sayfaları tercüme etmiş ve açıklayıcı notlar koymuşlardı. Daha sonra, gerek heyetin bilgisi dışında yapılan ilâvelerin çıkarılması ve baskı hatalarının düzeltilmesi, gerekse meâlin ve açıklamaların heyet halinde gözden geçirilmesi için üçerli gruplar halinde ve tam heyet olarak birkaç müşterek çalışma yapılmıştır. 1990 yılı itibariyle telif hakları konusunda yetkili kılınmış olan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı'nın (İFAV), Medine-i Münevvere'deki Mushaf Basım Kurumundan, daha sonra da Türkiye Diyanet Vakfı'ndan gelen talepleri değerlendirip meâl heyetine ilemişlerdir. Bunu üzerine heyet, 1991 yılında bu çalışmalarının sonuncusunu gerçekleştirmiş; böylece meâlin Suûdî Arabistan'da adı geçen kuruluşça, Türkiye'de de T. Diyanet Vakfı'nca basılmasına İFAV ve meâl heyeti müştereken muvafakat vermişlerdir. (Ali ÖZEK, vd., *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, TDV Yayınları, Ankara 1998, meâlin önsözü, s. 5)

¹⁴⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 175.

¹⁵⁰ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 02.07.2014

¹⁵¹ Devlet Bakanı Prof. Dr. Mehmet S. Aydın, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c073/b052/tbmm220730520204.pdf>, 02.07.2014

¹⁵² Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174.

¹⁵³ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCQA29HQGJQU4AX6Q3BX42QTSV3MQSH62J8DY6HULP-00438?func=full-set-set&set_number=005041&set_entry=000001&format=999, 03.07.2014

¹⁵⁴ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/?url=ktpgenel/findrecords.php>, 02.07.2014

67. Talat KOÇYİĞİT - İsmail CERRAHOĞLU, *Kur'ân-ı Kerim Meâl ve Tefsiri*, DİB, 1. bs., Ankara 1983, 2. bs., Ankara 1985, 3. bs., Ankara 1990.¹⁵⁵
68. A. Adnan SÜTMEN, *Kur'ân-ı Kerim'in Meâlen Manzum Açıklaması*, İstanbul 1984.¹⁵⁶
69. İbni Kesir, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*, I-XVI, Çağrı Yayınları, İstanbul 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1993, 1995.¹⁵⁷
70. Akpınar Yayınları, *Kur'ân-ı Kerim ve Meâli*, İstanbul 1985.¹⁵⁸
71. E. H. ÇALIŞKAN, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Güneş Gazetesi, İstanbul 1985.¹⁵⁹
71. Ebü'l-Leys Semerkandî, *Besmele ve Fatıha tefsiri*, çev. Mehmet Karadeniz, Sezgin Neşriyat, İstanbul 1986.¹⁶⁰
75. Mevlana Seyyid Ebu'l-Âlâ MEVDUDİ, *Tefhimu'l Kur'ân*, çev: M. Han KAYANİ vd., ed.: Ali BULAÇ, İnsan Yayınları, 1986¹⁶¹; İstanbul 1996.¹⁶²
76. Ahmet AĞIRAKÇA – Beşir ERYARSOY, *Nüzul Sebepli Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Fikir Yayınları, İstanbul 1987¹⁶³; *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Burç Yayınları, 1. bs., İstanbul 1995¹⁶⁴, 2. bs., İstanbul 1997.¹⁶⁵
77. Enver BAYTAN, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâl-i Âlisi*, Baytan Yayınları, İstanbul 1987.¹⁶⁶
78. Rıza ÇİLOĞLU, *Tanrı Buyruğu Oku Kur'ân Nazım Çeviri*, Deniz Ofset, Oku Yayınevi, 1. bs., İstanbul 1987.¹⁶⁷

¹⁵⁵ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁵⁶ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 175; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 9.

¹⁵⁷ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/?url=ktpgenel/findrecords.php>, 02.07.2014

¹⁵⁸ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174.

¹⁵⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174.

¹⁶⁰ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi)

<http://ktp.isam.org.tr/ktp/recordlist.php?ele=%3D&wKitaplar=&wYazarlar=Semerkand%C3%AE&wYayyerleri=&Oda=&-max=50&-find=Aramay%C4%B1+ba%C5%9Flat>, 02.07.2014

¹⁶¹ Ankara Üniversitesi Akademik Arama Motoru, (Çevrimiçi),

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail?sid=a1d677a4-629f-4039-82d5-5ab5b0dd0e06%40sessionmgr4005&vid=1&hid=4213&bdata=Jmxhbmc9dHlmc210ZT11ZHMtbGl2ZQ%3d%3d#db=cat00818a&AN=ank.802061>, 03.07.2014

¹⁶² Ömer Faruk Harman, "Zülkifl", *DİA, Cilt 44*, s. 570.

¹⁶³ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 172; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁶⁴ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁶⁵ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 38.

¹⁶⁶ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 172; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31-32; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 9.

¹⁶⁷ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 31; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 38.

79. Osman KESKİOĞLU, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Açıklaması*, İstanbul 1988.¹⁶⁸
80. Bekir SADAK, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, 1. bs., İstanbul 1989¹⁶⁹; Marmara Üniversitesi İFAV, 2. bs, İstanbul 2009.¹⁷⁰
81. Hasan Tahsin FEYİZLİ, *Feyzül-Furkan ve Meâli'l-Kur'ân*, 1989; Ankara, 1992; *Feyzül-Furkan Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, İnsan Kullanım El Kitabı*, İstanbul, Server İletişim, 2005; *Feyzül-Furkân Kur'ân-ı Kerîm Meali*, Server İletişim, İstanbul 2006.¹⁷¹
82. Hikmet TAŞKIN, *Kur'ân Bize Ne Diyor?* , Madve Yayınları, 1989; Ali Rıza (Hikmet) TAŞKIN, *Kur'ân Bize Ne Diyor?* , 3.bs. , Madve Yayınları, İstanbul 1997.¹⁷²
83. İhsan ATASOY, Ümit ŞİMŞEK, Mehmet PAKSU, Cemal UŞŞAK, Şaban DÖĞEN, *Kur'ân-ı Kerîm'in Açıklamalı Türkçe Meâli*, Yeni Asya Yayınları, İstanbul 1989;¹⁷³ Nesil Basım Yayın, 2003.¹⁷⁴
84. Mehmet AKÇAY, *Yüce Kur'ân Türkçe Çevirisi*, trs. (önsöz: 1989).¹⁷⁵
85. Emir Sultan, *Yasin-i Şerif'in Meâl Tefsir ve Hassaları*, çev: Hasanül-Halebî, sdl. Melih Yuluğ, Çelik Yayınevi, İstanbul 1991.¹⁷⁶
86. Medine BALCI, *Kur'ân-ı Kerim ve Kelime Meâli*, I-II, Ebrar Yayınları, İstanbul 1991.¹⁷⁷
87. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim ve İzahlı Meâli*, Haz.: Dücâne CÜNDİOĞLU, İslamoğlu Yayıncılık, İstanbul 1993¹⁷⁸ ; Murat Yayınevi, İstanbul

¹⁶⁸ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 32.

¹⁶⁹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174; Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 32; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 40.

¹⁷⁰ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 40.

¹⁷¹ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 39.

¹⁷² Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 173; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 39.

¹⁷³ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 172.

¹⁷⁴ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁷⁵ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 39-40.

¹⁷⁶ İsmail Güleç, (Çevrimiçi),

http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/ismail_gulec_aziz_pavlus.pdf

(Erişim tarihi: 02.07.2014)

¹⁷⁷ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 40.

¹⁷⁸ Ankara Üniversitesi Akademik Arama Motoru, (Çevrimiçi),

<http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail?sid=450e961b-ade1-4d60-a503-38d714b91cee%40sessionmgr198&vid=1&hid=101&bdata=Jmxhbmc9dHlmc2l0ZT11ZHMtbG12ZQ%3d%3d#db=cat00818a&AN=ank.863991> (Erişim tarihi: 03.07.2014)

2001¹⁷⁹; *Kur'ân-ı Kerim ve Meâl-i Şerifi*, Haz. ve Not.: Dücâne CÜNDİOĞLU, Gerçek Hayat, 2002.¹⁸⁰

88. Hasan Basri ÇANTAY, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, yay. haz.: M. Ali Yekta SARAÇ, Risale Yayınları, İstanbul 1993.¹⁸¹

89. Talât KOÇYİĞİT, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*, Ankara, 1993; Hüner Yayınevi, Konya 2006.¹⁸²

90. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Nüzul Sırasına Göre Kur'ân-ı Kerim Meâli*, edit. Ali BULAÇ, haz. Mesut OKUMUŞ, Birleşik Dağıtım-Kitabevi, Ankara 1994.¹⁸³

91. Yaşar Nuri ÖZTÜRK, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meali*, İstanbul 1994;¹⁸⁴ Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1999.¹⁸⁵

92. Alevi Âlimleri Heyeti – Dabbetü'l-Arz Profesör 1400, *Ehlibeyt Muhiblerine Kelam-ı Kadim - Kur'ân-ı Hakîm ve Öz Türkçe Meali*, Ayyıldız Yayınları, Ankara 1995.¹⁸⁶

93. Bahaeddin SAĞLAM, *Kur'ânı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Tebliğ Yayınları, İstanbul 1995.¹⁸⁷

94. Hüseyin ATAY, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl)*, Sek Yayınları, Ankara 1995.¹⁸⁸

95. İsmail Hakkı Bursevi, *Muhtasar Ruhu'l-Beyan Tefsiri = Tenvirü'l-ezhan min Tefsiri Ruhi'l-beyan*, I-X, ihtisar eden: Muhammed Ali Sâbûnî, tercüme heyeti: Abdullah Öz, Ali Rıza Temel, Cüneyt Gökçe, Halit Sevimli, Harun Ünal, Hasan Hüseyin Tunçbilek, Hüseyin Kayapınar, İlyas Karslı, Damla Yayınevi, İstanbul 1995.¹⁸⁹

¹⁷⁹ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCQA29HOGJOU4AX6Q3BX42QTSV3MQSH62J8DY6HULP-01119?func=full-set-set&set_number=004381&set_entry=000060&format=999 (Erişim tarihi: 03.07.2014)

¹⁸⁰ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 03.07.2014

¹⁸¹ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 04.07.2014

¹⁸² Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 32; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 48.

¹⁸³ M.Ü İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, (Çevrimiçi), <http://katalog.marmara.edu.tr/yordam/ilahiyat.htm?ac=uye>, 03.07.2014

¹⁸⁴ Hidâyet Aydar, *a.g.e.*, s. 174; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁸⁵ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁸⁶ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁸⁷ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 42.

¹⁸⁸ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁸⁹ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 04.07.2014

96. Mustafa HİZMETLİ, *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Anlamı*, Ankara 1995; Birleşik Yayınları, İstanbul 1997; Şa-To, İstanbul 2001; Araştırma Yayınları, Ankara 2005.¹⁹⁰
97. Abdullah PARLIYAN, *Kur'ân-ı Kerim ve Özlü Tefsir / Tefsirlerin Özü*, Damla Ofset, Konya 1996, 2001.¹⁹¹
98. Arif PAMUK, Rahmi SERİN, *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul tsz.¹⁹²
99. Ebu'l-Leys Semerkandî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, sdl.: Mehmet Karadeniz, Sezgin Neşriyat, İstanbul 1996.¹⁹³
100. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, sdl.: Muhammed Nur DOĞAN, İhtar Yayınları, İstanbul 1996.¹⁹⁴
101. İsmail KAZDAL, *Kur'ân'ı Anlamak: Tercümeden Önce Meale/Mealden Mini Yoruma*, Kur'ân Okulu Yayıncılık, İstanbul 1996¹⁹⁵; *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meali: Kur'ân Çevirilerinin Meali*, Kur'ân Okulu, İstanbul 2008.¹⁹⁶
102. Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı Meâl-Tefsir*, I-III, çev: Cahit KOYTAK, Ahmet ERTÜRK, İşâret Yayınları, İstanbul 1996; 1418/1997; 1999; 5. bs, 2002.¹⁹⁷

¹⁹⁰ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁹¹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 42.

¹⁹² Eserin ilk baskısı 1996 yılında yapılmıştır. (Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 42.)

¹⁹³ Rahmi Sancar, *Kur'ân-ı Kerim'de Edebî Yönden Dünya Hayatı*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2008, s. 115.

¹⁹⁴ İstanbul Üniversitesi, Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f43\\$002fSD_ILS:43587/ada/default_tr/q\\$003dYaz\\$0025C4\\$0025B1r\\$00252C\\$002bMuhammed\\$002bHamdi\\$0026qf\\$003dLIBRARY\\$002509K\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCplane\\$0025091\\$00253AIUMK\\$002509Merkez\\$002bK\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphanesi\\$0026rw\\$003d0\\$0026ic\\$003dtrue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f43$002fSD_ILS:43587/ada/default_tr/q$003dYaz$0025C4$0025B1r$00252C$002bMuhammed$002bHamdi$0026qf$003dLIBRARY$002509K$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCplane$0025091$00253AIUMK$002509Merkez$002bK$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphanesi$0026rw$003d0$0026ic$003dtrue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E), 04.07.2014

¹⁹⁵ Ankara Üniversitesi Akademik Arama Motoru, (Çevrimiçi), <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail?vid=2&sid=bd5de103-d3fa-42d1-90b5-b3939ec1b954%40sessionmgr110&hid=101&bdata=Jmxhbm9dHImc210ZT11ZHMtG12ZQ%3d%3d#db=cat00818a&AN=ank.810067>, 03.07.2014

¹⁹⁶ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCQA29HQGJQU4AX6Q3BX42QTSV3MQSH62J8DY6HULP-03871?func=full-set-set&set_number=006420&set_entry=000001&format=999, 03.07.2014

¹⁹⁷ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 52.

103. Sadreddin GÜMÜŞ, Yakup ÇİÇEK, Muhsin DEMİRCİ, *Kur'ân-ı Kerîm ve İzahlı Meâli*, İpek, t.y. (önsöz: 1997)¹⁹⁸, *Kur'ân-ı Kerim Yüce Meâli*, İpek Yayınları İstanbul 2003.¹⁹⁹
104. Ahmed VAROL, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, Madve Yayınları, İstanbul, 1997.
105. Bedri NOYAN, *Kur'ân-ı Kerim (Türkçe-Şiir)*, 1. bs. , Ardıç Yayınları, 1997²⁰⁰; Bedri Noyan Dedebaba, *Kur'ân-ı Kerim (Manzum Meâl)*, İstanbul 2007.²⁰¹
106. İsmail MUTLU - Şaban DÖĞEN, *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 1997.²⁰²
104. Hayri YILDIZLI, *Kur'ân'ı Kerim'in Türkçe'ye Çevirisi*, 4. bs. , Bilgi & İletişim Yayınları, Balıkesir 2008.²⁰³
105. İzzet Derveze, *et-Tefsîrü'l-Hadîs: Nüzul Sırasına Göre Kur'ân Tefsiri*, terc.: Muharrem Önder - Vahdettin İnce, İstanbul 1997.²⁰⁴
106. Güngör KIZILBAĞ, *Kur'ân-ı Kerim Türkçe Çevirisi*, Evrensel Yüksek Adalet Kurumu Yayınları, ty.²⁰⁵
107. Ömer ÖNGÜT, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâl-i Âlisi*, Hakikat Yayıncılık, 1. bs, İstanbul 1998.²⁰⁶
108. Suat YILDIRIM, *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*, Feza Gazetecilik, (Zaman Gazetesi), İstanbul 1998²⁰⁷; Işık Yayınları İzmir 2002.
109. Sıtkı GÜLLE, *Kelime Anamlı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, I-III, Huzur Yayın Dağıtım, İstanbul 1999²⁰⁸; *Kelime Meâlli Kur'ân-ı Kerim*, I-II, Huzur Yayın Dağıtım, İstanbul 2004.²⁰⁹
110. Edip YÜKSEL, *Mesaj: Kur'ân Çevirisi*, Ozan Yayıncılık, 2000.²¹⁰

¹⁹⁸ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 42.

¹⁹⁹ Osman Kara, *Kur'ân'da "Cemel" Kelimesinin Okunuş ve Anlamı Üzerine*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (2011/2) C: 8, Sayı: 24, s. 102.

²⁰⁰ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 42.

²⁰¹ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 63.

²⁰² Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 39.

²⁰³ Eserin önsözü 1997'yi göstermektedir. (Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 42-43.)

²⁰⁴ M. Kâmil Yaşaroğlu, "Ra'd Süresi", *DİA*, Cilt 34, s. 384.

²⁰⁵ Eserin sunuş bölümünde 1998 yılı bulunmaktadır. (Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 43.)

²⁰⁶ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 43.

²⁰⁷ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 43.

²⁰⁸ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 17.

²⁰⁹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 43.

²¹⁰ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 62; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 44.

111. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim ve Meâli Şerifi*, haz. ve not.: Ertuğrul Özalp, İstanbul 2000.²¹¹
112. Mehmet Nuri YILMAZ, *Kur'ân-ı Kerim ve Meâli*, Moro Yayıncılık, 2. bs, Ankara 2000.²¹²
113. Muhammed HAMİDULLAH, *Aziz Kur'ân Çeviri ve Açıklama*, çev: Abdülaziz Hatip ve Mahmut Kanık, Beyan Yayınları, İstanbul 2000.²¹³
114. Şaban Piriş, (notl.: Feyzi Zulaloğlu), *Kur'ân'ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, İlkbahar Yayınları, İstanbul 2000²¹⁴.
115. Ahmet TEKİN, *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru, Tefsîrî Meâl*, Milliyet Gazetesi İstanbul 2001²¹⁵; Kelam Yayınları, İstanbul 2002; *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru, - Kur'ân ile İlgili Genel Bilgiler Kelime ve Konu İndeksi Eki*, Kelam Yayınları, 3. bs, İstanbul 2003²¹⁶.
116. Bayraktar BAYRAKLI, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, İşaret Yayınları, İstanbul 2001²¹⁷; *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Meâli*, Bayraklı Yayınları, 1. bs, İstanbul 2007.²¹⁸
117. Hayrat Neşriyat İlmî Araştırma Merkezi Meâl Heyeti, *Kur'ân-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, Hayrat Neşriyat, İstanbul 2001/1422²¹⁹; *Kur'ân-ı Kerim'in Metinsiz Muhtasar Meâli*, Hayrat Neşriyat, İstanbul 1432/2011.
118. Salih PARLAK, *Bilgi Toplumuna İçin Kur'ân-ı Kerim Meâl - Tefsir Denemesi*, 2001 Yayınları, İstanbul, 2001.²²⁰

---

²¹¹ Zülfikâr Durmuş, *a.g.e.*, s. 294.

²¹² Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 43.

²¹³ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 51.

²¹⁴ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 43-44.

²¹⁵ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 03.07.2014

²¹⁶ İlk baskısı 2001 yılında yapılmıştır. (Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 44.)

²¹⁷ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 153.

²¹⁸ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 49.

²¹⁹ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 03.07.2014

²²⁰ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 44.

119. A. Metin SARUHAN, *Asr-ı Saadet & Kur'ân-ı Kerim Türkçe Meâli ve Tefsiri*, I-VIII, Erkam Matbaası, İstanbul, 2002-2005²²¹; Kur'ân-ı Kerim ve yüce meâli, MYKİTAP, 2010.²²²
120. İsmail Hakkı Bursevi, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, haz. Nedim YILMAZ, Damla Yayınevi, 1. bs., İstanbul 2002²²³; 3. bs., İstanbul 2011²²⁴.
121. Nusret ÇAM, *Şiir Diliyle Kur'ân-ı Kerim Meâli*, Ankara 2002.²²⁵
122. Orhan KUNTMAM, *Kur'ân-ı Kerim - Açıklamalı Meâl ve Ek Çalışmalar*, 1.bs, Ankara 2002.²²⁶
123. Ömer Nasuhi BİLMEN, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meali*, sdl.: Muhsin DEMİRCİ, Sadreddin GÜMÜŞ, Yakup ÇİÇEK, İpek Yayın -Dağıtım, İstanbul t.y.²²⁷
124. Şevket GÜREL, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Yüce Meâli*, Sağlam Yayınları, 2002.²²⁸
125. Abdülaziz BAYINDIR, *Kur'ân-ı Kerim'in Açıklamalı Meali: Fatih Suresi, Bakara Suresi açıklamalar*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.²²⁹
126. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim Türkçe Meâli*, sdl. Halil UYSAL, Uysal Kitabevi, Konya 2003.²³⁰
127. Hamdi AKTAŞ, *Kur'ân-ı Kerim Meâl ve Kelime Meâli*, I-II, İpek Yayın Dağıtım, İstanbul öns. 1424/2003²³¹; İstanbul 2008.²³²

²²¹ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), <http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCOA29HOGJQU4AX6Q3BX42OTSV3MOSH62J8DY6HULP-00238?func=short-previous> , 03.07.2014

²²² Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCOA29HOGJQU4AX6Q3BX42OTSV3MOSH62J8DY6HULP-01519?func=full-set-set&set_number=007084&set_entry=000001&format=999 , 03.07.2014

²²³ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCOA29HOGJQU4AX6Q3BX42OTSV3MOSH62J8DY6HULP-00651?func=full-set-set&set_number=007483&set_entry=000077&format=999 , 03.07.2014

²²⁴ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCOA29HOGJQU4AX6Q3BX42OTSV3MOSH62J8DY6HULP-02599?func=full-set-set&set_number=007513&set_entry=000015&format=999 , 03.07.2014

²²⁵ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 45.

²²⁶ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 44.

²²⁷ Selçuk Üniversitesi, Merkez Kütüphanesi, (Çevrimiçi), http://www.kutuphane.selcuk.edu.tr/tarama_detay.aspx?MARCID=120620&CURR=0 , 04.07.2014.

²²⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://kutuphane.diyanet.gov.tr/> , 04.07.2014.

²²⁹ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/> , 04.07.2014

²³⁰ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/JIGYA8HXX2UEULKHLPMU3YQYG1QVVXUHIMYPNLGKBJM DKQ2CMY-00878?func=full-set-set&set_number=008088&set_entry=000019&format=999 , 04.07.2014.

²³¹ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 45.

²³² Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 17.

128. Hayreddin KARAMAN, Mustafa ÇAĞRICI, İbrahim Kâfi DÖNMEZ, Sadrettin GÜMÜŞ, *Kur'ân Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı, I-V, Ankara 2003.²³³
129. Mehmet ÇAKIR, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçesi*, Ankara 2003.²³⁴
130. Mevlana Seyyid Ebu'l-Âlâ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân Meâli*, çev: Durmuş BULGUR, Yediveren, Konya 2003.²³⁵
131. Ömer DUMLU - Hüseyin ELMALI, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meâl)*, İzmir İlahiyat Fakültesi Yayınları, İzmir 2003.²³⁶
132. Ömer DUMLU, *Konularına Göre Kur'ân (Türkçe Meâl)*, Tibyan Yayıncılık ve Matbaacılık, 2. bs. İzmir, 2003²³⁷; *Konularına Göre Kur'ân Çevirisi*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2008.²³⁸
133. Mahmut TOPTAŞ, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Cantaş Yayınları, İstanbul 2004.²³⁹
134. Salih AKDEMİR, *Son Çağrı Kur'ân*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004²⁴⁰
135. Şeref Aziz TAHA, Kemal ÇELİK, *Kur'ân-ı Kerim Türkçe Çeviri*, Araştırma Yayınları, Ankara 2004 2006.²⁴¹
136. Burhan ORHAN, *Arap ve Latin Harfleri İle Kelime Anlamlı Kur'ân-ı Kerim Meâli*, I- IV, KİTSAN Kitap Basın Yayın, İstanbul 2005²⁴²; *Kur'ân-ı Kerim Meâli (Açıklamalı)*, KITSAN, İstanbul (önsöz: 2007) trs.²⁴³
137. Hamdi DÖNDÜREN, *Evrensel Çağrı Kur'ân-ı Kerim: (Yüce Meâl ve Tefsir)*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2005.²⁴⁴

²³³ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://kutuphane.diyanet.gov.tr/> , 04.07.2014

²³⁴ Eserin önsözü 2003'yi göstermektedir. (Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 45.)

²³⁵ Bu meâl Mevdûdî'nin "*Tercüme-i Kur'ân-ı Mecîd ma'a Muhtasar Havâşî*" adlı eserinin çevirisidir. (Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA, Cilt 29*, s. 435); ayrıca bkz. Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 51.

²³⁶ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 45.

²³⁷ Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, (Çevrimiçi) http://katalog.marmara.edu.tr/yordam_ilahiyat.htm?-ac=uye , 04.07.2014.

²³⁸ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/> , 04.07.2014.

²³⁹ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 46.

²⁴⁰ Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 32; Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 45-46.

²⁴¹ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 46.

²⁴² Mustafa Öztürk, *a.g.e*, s. 17.

²⁴³ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 49.

²⁴⁴ Mehmet Yüksel, *a.g.e*, s. 46.

138. İsmail Hakkı Bursevi, *Ruhu'l-beyan: Kur'ân meâli ve tefsiri = Ruhü'l-beyan fi tefsiri'l-Kur'ân*, 1. ve 2. ciltleri tercüme edenler: Ömer ÇELİK, Âdem ERGÜL, Faruk SALMAN, Murad SÜLÜN, Yusuf AKGÜN; 3. cildi tercüme edenler: Ali HÜSREVOĞLU, Murad SÜLÜN, Yusuf AKGÜN; 4. ve 5. ciltleri tercüme edenler: Yusuf YURT, Abdüssamet BAKKALOĞLU, Süleyman DERİN, Zekeriya TÜFEKÇİOĞLU, Cafer DURMUŞ; 6. cildi tercüme edenler Ömer ÇELİK, Cafer DURMUŞ; 7. cildi tercüme edenler: Ömer ÇELİK, Âdem ERGÜL, Mustafa ALTINDAĞ; Erkam Yayınları, İstanbul 2005.²⁴⁵
139. Ömer SEVİNÇGÜL, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meali*, Timaş Yayınları, 1. bs, İstanbul 2005²⁴⁶
140. Ümit ŞİMŞEK, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meâli*, Zafer Yayınları, İstanbul 2005.²⁴⁷
141. Abdurrahman ABDULLAHOĞLU, *Ayetlerin İniş Sırasına Göre Kur'ân Çevirisi*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.²⁴⁸
142. Abdulvehhab ÖZTÜRK, *Satır Arası Kelime Kelime Kur'ân-ı Kerim Meâli*, I-II, Kahraman Yayınları, İstanbul 2006.²⁴⁹
143. Ahmet Dursun AKDOĞAN, *Yeni Bir Anlayışla Kur'ân-ı Kerim Meali*, 1. bs, İstanbul 2006.²⁵⁰
144. Hâce Ahmet DİDİN, *Kur'ân-ı Kerim Türkçe Kelime Meali Renkli Kur'ân Lugatı Ve İlaveli İrab Kılavuzu*, haz: Tarık Polat, Rayiha Yayıncılık, Ankara 2006²⁵¹; *Kur'ân-ı Kerim ve Kelime Meâli*, İstanbul 2008.²⁵²
145. İsmet ÖZSEVİM, *Konularına Göre Kur'ân-ı Kerim Türkçe Meali*, 2006.²⁵³

²⁴⁵ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 04.07.2014.

²⁴⁶ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 46.

²⁴⁷ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 46.

²⁴⁸ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 48.

²⁴⁹ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 17.

²⁵⁰ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 47.

²⁵¹ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 04.07.2014.

²⁵² Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 17;

²⁵³ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 47.

146. Mustafa SAĞ, *Evrensel Çağrı Kur-ân Meâli*, Özener Matbaası, İstanbul 2006²⁵⁴; *Evrensel çağrı Kur-ân meali (iniş sırasına göre)*, 2. bs., Koçak Yayınları, İstanbul 2008.²⁵⁵
147. Necla YASDIMAN, *Kur'ân Tahlili: Arapça Gramer Işığında Sözlük-Meâl-Tefsir*, I-II, Anadolu Matbaacılık, İzmir 2006.²⁵⁶
148. Sadık TÜRKMEN (yay. haz., editör), *İniş Sırasına Göre Kur'ân: Aklın ve Bilimin Işığında Kur'ân'ın Türkçe Çevirisi (Birinci Bölüm Mekkî Sureler)*, 2. bs, Türksad21 Yayıncılık; İstanbul 2009.²⁵⁷
149. Salih ÖZBEY, *Kur'ân'ı Kerim, Sebeb-i Nüzulü Açıklamalı ve Kelime Meâli*, 2006.
150. Adil Ali ATALAY (Vaktidolu), *Kur'ân'ı Kerim: Manzum Meâli ve Tefsir Özeti*, 1. bs., Can Yayınları, İstanbul 2007.²⁵⁸
151. Ali ÜNAL, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Define Yayınları, İstanbul 2007.
152. Ahmet YILMAZ, *Çocuklara Meâl ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meâl ve Tefsiri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri A.B.D, Ankara 2007.
153. Mahmut USTAOSMANOĞLU vd. *Kur'ân-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i 'Âlî'si*, Yasin Yayınevi, İstanbul 2007.²⁵⁹
154. Mustafa ÖZEL, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, Asır, İstanbul 2007.²⁶⁰
155. Mustafa YILDIZ, *Son Mesaj: Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, 1. bs, İşrak Yayınları, İstanbul 2007.²⁶¹
156. Nusrettin BOLELLİ - Niyazi BEKİ, *Kur'ân- ı Kerim ve Meâl-i İcmali Kısa ve Öz Anlamı*, İstanbul 2007.²⁶²

²⁵⁴ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 46.

²⁵⁵ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/> , 04.07.2014.

²⁵⁶ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/> , 04.07.2014.

²⁵⁷ Meâlin 1. baskısı 2006 yılında yapılmıştır. (Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 47.)

²⁵⁸ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 63; Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 49.

²⁵⁹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 49.

²⁶⁰ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/> , 04.07.2014.

²⁶¹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 48.

²⁶² Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 17;

157. R. İhsan ELİAÇIK, *Yaşayan Kur'ân: Türkçe Meâl, İnşa Yayınları, İstanbul tsz.*²⁶³
158. Abdulkadir ŞENER, Cemal SOFUOĞLU, Mustafa YILDIRIM, *Yüce Kur'ânve Açıklamalı - Yorumlu Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı, İzmir 2008²⁶⁴; Ankara 2009.²⁶⁵
159. Abdullah MÂNÂZ, *Konularına ve Geliş Sırasına Göre Geliş Sebepleriyle Birlikte Kronolojik Türkçe Kur'ân, 1. bs*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.²⁶⁶
160. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, sdl: Mustafa ÖZEL, Dergâh Ofset, İstanbul 2008;²⁶⁷ Burhan Yayınları, İstanbul 2013.²⁶⁸
161. İhsan Atasoy, *Kur'ân-ı Kerim Türkçe Meâli*, Sebat Yayınevi, İstanbul 2008.²⁶⁹
162. Mustafa İSLAMOĞLU, *Hayat Kitabı Kur'ân: Gerekçeli Meâl – Tefsir, I-II*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2008.
163. Mustafa ÖZTÜRK, *Kur'ân-ı Kerim Meâli: Anlam ve Yorum Çeviri*, Otto Yayınları, 1. bs, Ankara 2008; Ankara 2009.
164. Tahsin HAKKI, *Satır Arası Ayet Meâlli Kur'ân-ı Kerim*, İstanbul 2008.²⁷⁰
165. Yusuf İŞİCİK, *Kur'ân Meâli, 1. bs.*, Konya İlahiyat Derneği Yayınları, Konya 2008.²⁷¹
166. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim'in Yüce Meali: Hak Din Kur'ân Dili*, sdl: Necip YILMAZ, Yasin Yayınevi, İstanbul 2009.²⁷²

²⁶³ Yayınevinden alınan bilgiye göre eser 2007 yılında yayınlanmıştır. (Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 48.)

²⁶⁴ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 50.

²⁶⁵ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 04.07.2014.

²⁶⁶ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 50.

²⁶⁷ Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, (Çevrimiçi) http://katalog.marmara.edu.tr/yordam_ilahiyat.htm?-ac=uye, 04.07.2014.

²⁶⁸ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/JIGYA8HXX2UEULKHLP3YQYG1QVVXUHIMYPNLGKBJM_DKQ2CMY-01078?func=full-set-set&set_number=007581&set_entry=000015&format=999, 04.07.2014.

²⁶⁹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 50.

²⁷⁰ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 17.

²⁷¹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 50.

²⁷² İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f175\\$002fSD_ILS:175429/ada/default_tr/q\\$003dYaz\\$0025C4\\$0025B1r\\$00252C\\$002bMuhammed\\$002bHamdi\\$0026qf\\$003dLIBRARY\\$002509K\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphane\\$0025091\\$00253AIUMK\\$002509Merkez\\$002bK\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphanesi\\$0026rw\\$003d0\\$0026ic\\$003dtr ue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f175$002fSD_ILS:175429/ada/default_tr/q$003dYaz$0025C4$0025B1r$00252C$002bMuhammed$002bHamdi$0026qf$003dLIBRARY$002509K$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphane$0025091$00253AIUMK$002509Merkez$002bK$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphanesi$0026rw$003d0$0026ic$003dtr ue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E), 04.07.2014.

167. Hacı Fazlı ÖZLÜ, *Eski Türkçe Kur'ân Meâli*, Atak Matbaa, İstanbul 2009.²⁷³
168. Hüseyin PEKER, *Son İlahi Mesaj Kur'ân ve Açıklamalı Meâli*, Ceylan Ofset, Samsun 2009.²⁷⁴
169. Kolektif, *Satır Arası Ayet Meâlli Kur'ân-ı Kerîm*, haz. Mehmet Güneş, İnkılap Yayınları, İstanbul 2009.²⁷⁵
170. Sami KOCAOĞLU (İlahiyatçı Emekli Yarbay), *Apaçık Kur'ân ve Türkçe Hikmetli Meâli*, Zafer Matbaası, İstanbul 2009, 2010.²⁷⁶
171. Cemal Külünkoğlu, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Asır Yayınları, 2010.²⁷⁷
172. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meali*, sdl: Arif PAMUK, Pamuk Yayıncılık, İstanbul 2010.²⁷⁸
173. Mehmet Yaşar KANDEMİR, Halit ZAVALSIZ ve Ümit ŞİMŞEK, *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ânı Kerim Meâli*, I-II, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1. bs, İstanbul 2010.²⁷⁹
174. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meâli*, sdl: M. Sadi ÇÖĞENLİ, Huzur Yayın-Dağıtım, İstanbul 2011,²⁸⁰ 2012.²⁸¹

²⁷³ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/>, 04.07.2014

²⁷⁴ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 50.

²⁷⁵ Mustafa Öztürk, *a.g.e.*, s. 17.

²⁷⁶ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 50.

²⁷⁷ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f172\\$002fSD_ILS:172823/ada/default_tr/q\\$003dCemal\\$002bK\\$0025C3\\$0025BC1\\$0025C3\\$0025BCnko\\$0025C4\\$00259Flu\\$0026rw\\$003d0\\$0026ic\\$003dtrue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f172$002fSD_ILS:172823/ada/default_tr/q$003dCemal$002bK$0025C3$0025BC1$0025C3$0025BCnko$0025C4$00259Flu$0026rw$003d0$0026ic$003dtrue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026), 04.07.2014.

²⁷⁸ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f204\\$002fSD_ILS:204366/ada/default_tr/q\\$003dYaz\\$0025C4\\$0025B1r\\$00252C\\$002bMuhammed\\$002bHamdi\\$0026qf\\$003dLIBRARY\\$002509K\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphane\\$0025091\\$00253AIUMK\\$002509Merkez\\$002bK\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphanesi\\$0026rw\\$003d0\\$0026ic\\$003dtrue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f204$002fSD_ILS:204366/ada/default_tr/q$003dYaz$0025C4$0025B1r$00252C$002bMuhammed$002bHamdi$0026qf$003dLIBRARY$002509K$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphane$0025091$00253AIUMK$002509Merkez$002bK$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphanesi$0026rw$003d0$0026ic$003dtrue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E), 04.07.2014.

²⁷⁹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 51.

²⁸⁰ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCQA29HQGJOU4AX6Q3BX42QTSV3MQSH62J8DY6HULP-00707?func=full-set-set&set_number=004944&set_entry=000013&format=999, 03.07.2014.

²⁸¹ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/YXAX3DI2BCQA29HQGJOU4AX6Q3BX42QTSV3MQSH62J8DY6HULP-01127?func=full-set-set&set_number=004846&set_entry=000009&format=999, 04.07.2014.

175. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Elmalılı Hak Dini Kur'ân-ı Dili Meali*, sdl.: Sabri YILMAZ, Şenyıldız Yayınevi, İstanbul 2011.²⁸²

176. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim ve Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Meali*, haz.: Talha ALP, Yasem Yayınları, İstanbul 2011.²⁸³

177. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe meali (sadeleştirilmiş metin)*, sdl. Selman YUSUFOĞLU, Kilim Matbaacılık, İstanbul 2011.²⁸⁴

178. Ömer DURLU - Ziya ŞEN, *Konularına Göre Kur'ân (Türkçe Meâl)*, Tibyan Yayıncılık, 2011.²⁸⁵

175. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *En Kolay Okunan Hat ile Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*, sdl: Enes Kazım BİLGİN, Nuh Yayıncılık, İstanbul 2012.²⁸⁶

176. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, sdl: Abdulselam Tunç, Hüseyin Börekoğlu, Alperen Basım-Yayın, Ankara 2012.²⁸⁷

²⁸² İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f221\\$002fSD_ILS:221157/ada/default_tr/q\\$003dYaz\\$0025C4\\$0025B1r\\$00252C\\$002bMuhammed\\$002bHamdi\\$0026qf\\$003dLIBRARY\\$002509K\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphane\\$0025091\\$00253AIUMK\\$002509Merkez\\$002bK\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphanesi\\$0026rw\\$003d0\\$0026ic\\$003dtrue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f221$002fSD_ILS:221157/ada/default_tr/q$003dYaz$0025C4$0025B1r$00252C$002bMuhammed$002bHamdi$0026qf$003dLIBRARY$002509K$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphane$0025091$00253AIUMK$002509Merkez$002bK$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphanesi$0026rw$003d0$0026ic$003dtrue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E) , 04.07.2014.

²⁸³ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f229\\$002fSD_ILS:229906/ada/default_tr/q\\$003dYaz\\$0025C4\\$0025B1r\\$00252C\\$002bMuhammed\\$002bHamdi\\$0026qf\\$003dLIBRARY\\$002509K\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphane\\$0025091\\$00253AIUMK\\$002509Merkez\\$002bK\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphanesi\\$0026rw\\$003d0\\$0026ic\\$003dtrue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f229$002fSD_ILS:229906/ada/default_tr/q$003dYaz$0025C4$0025B1r$00252C$002bMuhammed$002bHamdi$0026qf$003dLIBRARY$002509K$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphane$0025091$00253AIUMK$002509Merkez$002bK$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphanesi$0026rw$003d0$0026ic$003dtrue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E) , 03.07.2014.

²⁸⁴ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f211\\$002fSD_ILS:211368/ada/default_tr/q\\$003dYaz\\$0025C4\\$0025B1r\\$00252C\\$002bMuhammed\\$002bHamdi\\$0026qf\\$003dLIBRARY\\$002509K\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphane\\$0025091\\$00253AIUMK\\$002509Merkez\\$002bK\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphanesi\\$0026rw\\$003d12\\$0026ic\\$003dtrue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f211$002fSD_ILS:211368/ada/default_tr/q$003dYaz$0025C4$0025B1r$00252C$002bMuhammed$002bHamdi$0026qf$003dLIBRARY$002509K$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphane$0025091$00253AIUMK$002509Merkez$002bK$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphanesi$0026rw$003d12$0026ic$003dtrue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026) , 04.07.2014.

²⁸⁵ Dr. Ziya Şen, (Çevrimiçi) <http://kisi.deu.edu.tr/ziya.sen/> , 03.07.2014.

²⁸⁶ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f231\\$002fSD_ILS:231570/ada/default_tr/q\\$003dYaz\\$0025C4\\$0025B1r\\$00252C\\$002bMuhammed\\$002bHamdi\\$0026qf\\$003dLIBRARY\\$002509K\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphane\\$0025091\\$00253AIUMK\\$002509Merkez\\$002bK\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphanesi\\$0026rw\\$003d0\\$0026ic\\$003dtrue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f231$002fSD_ILS:231570/ada/default_tr/q$003dYaz$0025C4$0025B1r$00252C$002bMuhammed$002bHamdi$0026qf$003dLIBRARY$002509K$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphane$0025091$00253AIUMK$002509Merkez$002bK$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphanesi$0026rw$003d0$0026ic$003dtrue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026;jsessionid=00D140627365B5963E4D061446A9DA5E) , 04.07.2014.

²⁸⁷ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/JIGYA8HXX2UEULKHLPMU3YQYGIQVYXUHIMYPNLGKBJM_DKQ2CMY-00218?func=full-set-set&set_number=008071&set_entry=000002&format=999 , 04.07.2014.

177. Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meali*, sdl.: Lütfullah Müftüoğlu, Murat Haliloğlu, Nuh Yayınları, İstanbul 2012.²⁸⁸
178. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Renkli kelime mealli Kur'ân-ı Kerim*, sdl: M. Şirin DOĞAN, Sedâ Yayınları, 2012.²⁸⁹
179. Mehmet Akif ERSOY, *Kur'ân Meâli: Fâtiha Sûresi – Berâe Sûresi*, Haz. Recep Şentürk, Â. Cüneyd Köksal, Mahya Yayınları, İstanbul 2012.
180. Mehmet TÜRK, *Allah'ın Kelamı Kur'ân-ı Kerim Meali*, Kitap Dünyası, 2013.²⁹⁰
181. Ali Arslan, *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, Okusan Yayıncılık, İstanbul trs. ²⁹¹
182. Elmalılı M. Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim ve yüce meali*, sdl.: M. Sadi Çöğenli, Nevzat H. Yanık Huzur Yayınevi, İstanbul t.y.²⁹²
183. Elmalılı Muhammed Hamdi YAZIR, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, sdl: Yakup ÇİÇEK, Necat KAHRAMAN, Temel Neşriyat, İstanbul t.y.²⁹³
184. Muhammed Mahmud Hicâzî, *Furkan Tefsiri*, I-VI, terc.: Mehmet Keskin, İlim Yayınları, t.y.

²⁸⁸ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/JIGYA8HXX2UEULKHLPMU3YQYG1QVVXUHIMYPNLGKBJM_DKQ2CMY-00381?func=full-set-set&set_number=008090&set_entry=000001&format=999 , 04.07.2014.

²⁸⁹ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, (Çevrimiçi), [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002f1222\\$002fSD_ILS:1222322/ada/default_tr/q\\$003dYaz\\$0025C4\\$0025B1r\\$00252C\\$002bMuhammed\\$002bHamdi\\$0026qf\\$003dLIBRARY\\$002509K\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphane\\$0025091\\$00253AIU_MK\\$002509Merkez\\$002bK\\$0025C3\\$0025BCt\\$0025C3\\$0025BCphanesi\\$0026rw\\$003d12\\$0026ic\\$003dtrue\\$0026dt\\$003d\\$0026sm\\$003dfalse\\$0026](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002f1222$002fSD_ILS:1222322/ada/default_tr/q$003dYaz$0025C4$0025B1r$00252C$002bMuhammed$002bHamdi$0026qf$003dLIBRARY$002509K$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphane$0025091$00253AIU_MK$002509Merkez$002bK$0025C3$0025BCt$0025C3$0025BCphanesi$0026rw$003d12$0026ic$003dtrue$0026dt$003d$0026sm$003dfalse$0026) , 04.07.2014.

²⁹⁰ Milli Kütüphane Katalog Tarama, (Çevrimiçi), http://mksun.mkutup.gov.tr/F/JIGYA8HXX2UEULKHLPMU3YQYG1QVVXUHIMYPNLGKBJM_DKQ2CMY-01765?func=full-set-set&set_number=008085&set_entry=000001&format=999 , 04.07.2014.

²⁹¹ Mehmet Yüksel, *a.g.e.*, s. 51.

²⁹² İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/> , 03.07.2014.

²⁹³ İSAM Kütüphanesi, (Çevrimiçi) <http://ktp.isam.org.tr/> , 03.07.2014.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP DİLİ SÖZ SANATLARI VE KUR'ÂN MEÂLLERİNE YANSIMALARI

2.1. BELÂGAT - البلاغة

Belâgat sözlükte (بلغ الشيء يُبَلِّغُ بُلُوغاً وَبِلَاغاً) fiilinden gelmekte olup “bitmek, sona ermek, ulaşmak, yetişmek, varmak, haberi ulaşmak, (çocuk) rüştiine ermek, olmak, ermek, yaşına varmak” gibi anlamlara gelmektedir.²⁹⁴

Abdülkâhir el-Cürçânî, belâgat, fesâhat, beyân ve berâ‘at gibi terimleri eş anlamlı olarak görmektedir. Kişinin, bu ifâdelerle vasıflı olan sözünün, bir maksat, duygu ve düşünceyi daha güzel ve üstün bir şekilde ifâde edebildiğini belirtmekte ve şöyle tarif etmektedir:

"ومنّ المعلوم أنّ لا معنى لهذه العبارات وسائر ما يجرى مجراها، مما يُفرد فيه اللفظ بالنعّة والصفة، وينسب فيه الفضل والمزية إليه دون المعنى غير وصف الكلام بحسن الدلالة وتماها فيما له كانت دلالة، ثم تبرّجها في صورة هي أجهى وأزین وأنقى وأعجب وأحقّ بأن تستولي على هوى النفس، وتنال الحظّ الأوفر من مئيل القلوب، وأولى بأن تُطلق لسان الحامد، وتُطيل رغم الحاسد ولا جهة لاستعمال هذه الخصال غير أنّ تأتي المعنى من الجهة هي أصح لتأديته، وتختار له اللفظ الذي هو أخصّ به، وأكشّف عنه وأتمّ له، وأحرى بأن يكسبه نبلاً، ويظهر فيه مزية."

Yani, “ “belâgat” (ve eş anlamdaki diğer terimler), söziün, hüsn-ü delâletten (حُسْنُ الدَّلَالَةِ), bir anlamın tam ve güzel bir şekilde ifâde edilmesinden ve daha güzel, daha süslü ve daha zarif, insanı daha etkileyici, övgüye daha layık, böyle bir sözü öven kişinin övgülerine daha layık ve hasetçinin rezilliğini daha fazla artırıcı bir surette süslenmesinden (yani “القول البليغ - beliğ söz”den) ibârettir. ”²⁹⁵ şeklinde tarif etmektedir. Beliğ söz ise ancak nazm (sözdizimi) ile gerçekleşir.

es-Sekkâkî, daha önce edebî zevke ve duyguya dayalı bir sanat olarak kabul edilen belâgata, ilk defa kelâm, felsefe ve mantığın akılcı yöntemini ve bilimsel üslûbu

²⁹⁴ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, I. cilt, s. 345.

²⁹⁵ Abdülkâhir el-Cürçânî, Ebu Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahman b. Muhammed el-Cürçânî, (ö. 471/1078), *Delâilü'l-İ‘câz*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Dâru'l-medenî, Kâhire 2004, s. 43.

uygulayarak onu ilmî bir disiplin haline getirmiştir.²⁹⁶ Sekkâkî, Belâgati “*terkiplerin hususiyetlerinin hakkını tam olarak verecek seviyede (fasih olarak), konuşanın معاني النحو – Me’ânî*’yi (Nahvin görevlerini hakkıyla) *ifâde etmesi ve teşbih, mecâz ve kinâyeyi doğru bir şekilde yerine getirmesi*” olarak Me’ânî, Beyân ve Bedî‘ ilimlerini kapsayacak şekilde tanımlamaktadır.²⁹⁷

el-Hatîb el-Kazvînî ve Teftâzânî’ye göre “*sözün belâğati*”, fesahatiyle (fasih olmasıyla) birlikte muktezâ-yı hâle (muhatapın durumuna) uygun olmasıdır.²⁹⁸

Belâgat, sözün söylendiği konuma ve muhataplarının durumlarına mutabık olarak, insanda etki bırakacak bir şekilde, fasih (yani gramer bakımından doğru) bir ibare ile yüksek bir mânâyı ifâde etmektir.²⁹⁹ Belâgat, bir düşünce ve duygunun yerinde ve zamanında mânâsı en açık bir şekilde ve akıcı bir dille ifâde edilmesi, fasih olmak kaydıyla muktezâ-i hâl ve makam denilen düşünce ve hissin durumuna uygun olarak söylenmesidir.³⁰⁰ Fasih kelimelerden oluşan ve muktezâ-yı hâle uygun olarak tertip edilen söze, *belîğ kelâm* denilir.³⁰¹

Manastırlı Mehmet Rifat, Mecâmi‘u’l-Edeb adlı eserinde, Belâgat ilmini, “*Fesâhat-i lisâna riâyet şartıyla, elfâzı, mukteza-yı zâhir ile icâb-ı hâle mutabık kılarak, mânâ-yı vahidi, turuk-ı muhtelifle ile irâd etmek ve tenâsüb-i kelimât ile tecâvüb-i fikarâtı gözeterek sem’ ve kalbe mülayim ve hoş gelecek veçhile, kelâmı terkip eylemek usûl ve kavâidini hâvî olan malûmât-ı edebiye, umûmen belâgat tesmiye olunur*” ifâdeleriyle daha kapsamlı bir şekilde tanımlamıştır.³⁰²

²⁹⁶ İsmail Durmuş, “Sekkâkî, Ebû Ya‘kûb”, *DİA, Cilt 36*, s. 333.

²⁹⁷ es-Sekkâkî, İbn Ya‘kûb Yûsuf b. Ebî Bekr Muhammed b. ‘Alî, (ö. 626/1229), *Miftâhu’l-‘Ulûm, Dâru’l-kutubi’l-‘İlmiyye*, Beyrût, 1987, s. 415.

²⁹⁸ el-Hatîb el-Kazvînî, (ö. 739/1338), *Telhîsu’l-Miftâh*, nşr. Yanık, H. Nevzat vd., Huzur Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 9; Sa‘duddîn et-Teftâzânî Mes‘ûd b. ‘Umer, (ö. 792/1390), *Muhtasaru’s-Sa‘d - Şerhu Telhîsi Kitâbi Miftâhi’l-‘Ulûm*, thk. Abdurrahman Hindâvî, el-Mektebetü’l-‘Asriyye, Beyrut 1431/2010, s. 31.

²⁹⁹ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *el-Belâğatü’l-Vâdiha*, Eda Neşriyat, İstanbul 1993, s. 8.

³⁰⁰ M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*, R Yayınları, İstanbul 2000, s. 25.

³⁰¹ ‘Abdurrahmân Hasan Habeneka el-Meydânî, *el-Belâğatu’l-‘Arabiyye, Üsûsühâ ve ‘Ulûmuhâ ve Funûnuhâ, 1. cilt, 1. bs, Dâru’l-Kalem-Dâru’s-Şâmiyye*, Beyrut 1416/1996, 129.

³⁰² Manastırlı Mehmed Rifat, *Mecâmi‘u’l-Edeb: Usûl-i fesahat*, Kasbar Matbaası, Dersâdet 1308, Cilt 1, 1. Kitap, s. 11, İSAM Osmanlıca Makale Veri tabanı, (Çevrimiçi), <http://isamveri.org/pdfrisaleosm/RE13305.pdf>, 10.07.2014; Tarifi söyle sadeleştirebiliriz: “Dilin fasih (doğru) olmasını gözetmek şartıyla, ifâde leri durumun gereğine uygun olarak, bir anlamı, çeşitli yollarla yerine getirmek ve kelimelerin uyumuyla bölümlerin ahengini gözeterek kulak ve

2.2. BELÂGATIN ALT DİSİPLİNLERİ

Belâgatin üç ana bölümü vardır. Bunlar Meânî, Beyân ve Bedî'dir. Bunları ve alt başlıklarını kısaca tarif ettikten sonra asıl konumuza geçeceğiz.

2.2.1. ME'ÂNÎ – المعاني

Me'âni kelimesi lûgat olarak "أَمْعَنَ" kelimesinden türediğini savunan görüşe göre "uzaklaşmak" anlamına gelmektedir. "أَمْعَنَ الرَّجُلُ : هَرَبَ وَ ابْتَعَدَ" yani "adam kaçtı ve uzaklaştı" denir.³⁰³ Daha çok kabul gören görüşe göre "أَلْمَعَانِي" kelimesi "عَنَى" kelimesinden türemiştir ve "مَعْنَى" kelimesinin çoğulu olup "mânâlar, anlamlar" anlamına gelmektedir.³⁰⁴

Me'âni İlminin aslı Abdülkâhir el-Cürcânî'nin ortaya koyduğu nazm – sözdizimi teorisi'dir. Abdülkâhir el-Cürcânî'ye göre Nazm, sözü ancak Nahiv ilminin gereklerine uygun olarak getirir, koyduğu kurallar göre amel eder, koyduğu kurallara sapmadan kabul eder, çizdiği sınırları korur ve onu herhangi bir şekilde ihlal etmezsek gerçekleşir.³⁰⁵ Bunu şöyle açıklayabiliriz: Biz bir cümle kurup onu kelimelerle oluşturduğumuzda bu terkip (yapı), bizim içimizde oluşturduğumuz manadan kaynaklanmaktadır ve bunu bu lafızlarla ifâde ederiz. Öyleyse nazmın iki durumu vardır: "Hakkında konuşmak istediğimiz anlam, sonra bunu kendisiyle ifâde ettiğimiz lafız. İfade etmek istediğimiz anlam değiştiğinde, hatta özü aynı bile olsa lafzın değişmesi kaçınılmazdır."³⁰⁶

---

kalbe hoş gelecek şekilde, sözü oluşturmanın usul ve kurallarını içeren edebî bilgilere genelde Belâgat ismi verilir."

³⁰³ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, c. VI, s. 4236; Cüneyt Eren - Vecih Uzunoğlu, *Belâgat, Arap Edebiyatında Edebî Sanatlar*, Sütun Yayınları, İzmir 2006, s. 24.

³⁰⁴ Mecma'u'l-Lugati'l-Arabiyye, (Mısır Arap Dil Kurumu) , *el-Mu'cemu'l-Vasît*, Mektebetü's-Şurûki'd-Devliyye, Kahire 2004, s. 633.

³⁰⁵ Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü'l-İ'câz*, s. 81.

³⁰⁶ Fadl Hasan Abbâs (1932-2011), *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Meânî*, Dâru'l-Furkân, Amman 1989, s. 85.

Me‘ânî İlmî “*değişik cümle şekilleri ve kullanışları ile Arapça lafızların muktezâ-yı hâle mutâbakatını bildiren ahvâle dâir usul ve kâideleri açıklayan ilim*” olarak tanımlanır.³⁰⁷ Meânî İlmî Belâgatın temeli sayılan en önemli kısmıdır. Bu ilim Belâgat dediğimiz dilin edebiyatına girmeden önce muhatabın durumunu dikkate alarak “her makâma bir makâlin olduğunu” cümle şekilleri ve bunların kullanılışları ve asıl konuşulması gerektiği hususunda kâideleri öğretir.³⁰⁸

Hatîb el-Kazvînî ve Sa‘duddîn et-Teftâzânî’ye göre Meânî İlmî’nin konuları şu şekildedir: Haber, inşâ, müsnedün ileyhî halleri, müsnedin halleri, fiilin mütealliklerinin halleri, kasr, fasl-vasl ve icaz-ıtnab-müsâvât.³⁰⁹

2.2.1.1. Haber Cümlesi (Bildirme Kipi) – الجملة الخبرية

Haberî cümle hüküm bildiren cümledir ve buna bildirme kipi de denir. Haber cümlesi, *cümlede anlatılan işin, oluşun gerçekleşip gerçekleşmediğini bildiren, söyleyen kimse hakkında “o bu sözünde doğrudur ya da yalancıdır” diyebileceğimiz, doğru ya da yalan olma ihtimali olan söz demektir.*³¹⁰

Belâgatın tanımında da buluna muktezâ-yı hale mutabakat haber cümlesinin ifâde edilmişinde de doğal olarak bulunmaktadır. Kurulan haber cümlesi muhatabı söylediğimiz söze inanıp inanmamasına göre değişmektedir. Eğer muhatap söylenecek söze inanmayacak veya bunda tereddüt edeceği biliniyor ya da tahmin ediliyorsa bu cümleye bazı te’kîd – vurgu edatları getirilir. Bunlar: “إِنَّ”, “Lâm-ı İbtidâ: ل”, “Emmâ eş-Şartıyye - أَمَّا”; “Fasl Zamiri”; Kasem – yemin ifâdeleri, “أَلَا” ve “أَمَّا” Tenbih Harfleri; ve zâid harfler: “إِنَّ”, “أَنَّ”, “مَا”, “مَنْ”, “بِ-”; kesinlik bildiren (mazi fiilin başına gelen) “قَدْ”; Vaad veya tehdit ifâde eden fiillerin başına gelen سوف – س; nefyin (olumsuzluğun) tekrar edilmesi, “إِنَّمَا” ve “te’kîd nûnu”dur.³¹¹

³⁰⁷ el-Hatîb el-Kazvînî, Celâleddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Kâdi’l-Kudât Sa‘duddîn Ebî Muhammed Abdurrahman el-Kazvînî, *el-İdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, Dârü’l-kütübi’l-‘ilmiyye, Beyrut 1985, s. 15; Sa‘duddîn et-Teftâzânî, *Muhtasaru’s-Sa‘d*, s. 41; *el-Mu‘cemu’l-Vasît*, s. 633.

³⁰⁸ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat* s. 24.

³⁰⁹ el-Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu’l-Miftâh*, s. 13; Sa‘duddîn et-Teftâzânî, *Muhtasaru’s-Sa‘d*, s. 42-43.

³¹⁰ es-Sekkâkî, *Miftâhu’l-‘Ulûm*, s. 166; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 139.

³¹¹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Meânî*, s. 114.

Haber cümlesi (bildirme kipi) içerisinde te'kîd edatı bulunup bulunmamasına göre “İbtidâî Kelâm”, “Talebî Kelâm” ve “İnkârî Kelâm” şeklinde üç kısma ayrılır.

2.2.1.1.1. İbtidâî Kelâm – الكلام الابتدائي

Söylenen söze şüphe duymadığı bilinen muhatabın durumuna uygun olarak söylenen sözdür.³¹²

Kehf 18/46 ﴿ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا... ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Âyette geçen mal ve oğulların dünya hayatının süsü olması hükmü muhatap tarafından itiraz ve şüpheyile karşılanmadığından burada ibtidâî kelâm meydana gelmiştir.³¹³

Meâl İncelemesi:

DİB: “Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. ...”

H.B. Çantay: “O mal, o oğullar (hep) dünyâ hayatının zînetidir.”

Elmalılı: “o mal ve oğullar Dünya hayatın ziynetidir, ...”

S. Yıldırım: “Mal mülk, çoluk çocuk... Bütün bunlar dünya hayatının süsleridir. ...”

S. Ateş: “Mal ve oğullar dünyâ hayâtının süsüdür. ...”

TDV: “Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür ...”

Yüce Allah bu âyette, herkesin kabullendiği, hiç kimsenin reddetmediği bir gerçeği herhangi bir te'kîd - vurgu edatı kullanmadan ifâde etmiştir. İncelediğimiz meâller de bu gerçeği Türkçe'ye herhangi bir vurgu ifâdesine yer vermeden yansıtılmışlardır.

³¹² es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 170; Sa'duddîn et-Teftâzânî, *Muhtasaru's-Sa'd*, s. 51-52; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 53.

³¹³ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 53

2.2.1.1.2. Talebî Kelâm – الكلام الطلبي

Muhatabın söylenecek söz hakkında şüphe duyduğu durumlarda duruma uygun bir şekilde, muhatabın şüphesini gidermek için bir te'kîd – vurgu edatı kullanılarak söylenen sözdür.³¹⁴

1. **Kasas 28/20** ﴿وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

İsrâiliyattan bize gelen bu âyetle ilgili haberlere göre şehrin öbür ucundan koşarak gelen, Mü'min-i Âli Fir'avn yani Firavun Ailesinin Mümini olarak bilinen ve Firavun'un amcasının oğlu olan kişi, Firavun, Hz. Mûsâ'nın yakalanıp öldürülmesini emrettiğinde, Hz. Musa'ya gelip “İleri gelenler seni öldürme konusunda birbirleriyle istişare ediyorlar. Buradan çık, inan ki ben senin iyiliğini isteyenlerdenim.” şeklinde duyduklarını O'na haber vermiştir.³¹⁵ Bu kişi Hz. Musa'nın bu sözlerden şüphe edeceğini düşünerek sözünü “إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ” şeklinde “إِنَّ” te'kîd edatını kullanarak vurgulu bir biçimde söylemiştir.³¹⁶ “إِنَّ” edatının asıl anlamı vurgudur. Te'kîd haricinde birçok anlamları da bulunmaktadır.³¹⁷

Meâl İncelemesi:

DİB: “... Şüphesiz ben sana öğüt verenlerdenim” dedi.”

Elmalılı: “... Ben cidden senin hayırhahlarımdanım.”

H.B. Çantay: “... Şübhesiz ki ben senin hayırhahlarımdanım». ”

³¹⁴ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 170; Sa'duddîn et-Teftâzânî, *Muhtasaru's-Sa'd*, s. 51-52; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 53.

³¹⁵ İbn-i Cerîr et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlib el-Âmülî el-Bağdâdî, (ö. 310/923), *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 19. cilt, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Müessesetü'r-Risâle, s. 546; ez-Zemahşerî, Cârullah Ebi'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, (ö. 538/1144), *el-Keşşâf 'an Hakâiki'l-Ğavâmidi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Akâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl*, 4. cilt, thk: Fethi Abdurrahman Ahmed Hicâzî, 'Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Mu'avvid, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad 1998, s. 489.

³¹⁶ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 54.

³¹⁷ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Meânî*, s. 114.

S. Yıldırım: “ ... Ben, hakikaten senin iyiliğini isteyen biriyim!” ”

S. Ateş: “ ... , ben sana öğüt verenlerdenim.” ”

TDV: “ ... İnan ki ben senin iyiliğini isteyenlerdenim, dedi. ”

Bu âyetin “إِنِّي لَكُ مِنَ النَّاصِحِينَ” bölümünde görüldüğü üzere “إِنِّ” edatı gelerek âyetin anlamı güçlendirilmiştir. İncelediğimiz meâllerin yazarlarından vurgu ifâdesi kullanmayan S. Ateş dışındaki mütercimlerin “şüphesiz”, “cidden”, “hakikaten” ve “inan ki” ifâdeleriyle bu vurgulu anlamı yansıttıkları görülmektedir.

2. Yusuf 12/2 ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾

Meâl İncelemesi:

A. Bulaç: “Gerçekten biz, akıl erdirirsiniz diye, onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik.”

DİB: “ Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur’ân olarak indirdik.”

Elmalılı: “Biz onu bir Kur’ân olmak üzere Arabî olarak indirdik, gerek ki akıl erdiresiniz.”

H. B. Çantay: “Hakıykat biz onu, (manâsına) akıl erdiresiniz diye, Arabca bir Kur’ân olarak indirdik.”

M. Esed: “Gerçekten Biz onu Arapça bir metin olarak indirdik ki...”

S. Yıldırım: “Düşünüp mânâsını anlamanız için Biz, onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik.”

S. Ateş: “ Biz onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik ki anlayasınız. ”

TDV: “Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik.”

Ele aldığımız meâllerde, “gerçekten” ve “hakıykat” kelimeleriyle anlamı vurgulayan A. Bulaç, H. B. Çantay ve M. Esed’in meâlleri dışında “إِنِّ” nin anlamı yansıtılmadığı görülmektedir.

3. **Yâsîn, 36/12** - ﴿ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Tek vurgu edatı kullanıldığı için bu ayette “talebî haber” vardır.

Meâl İncelemesi:

DİB: “Şüphesiz biz, ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazarız. ...”

Elmalılı: “Hakikat biz... Biziz, ölüleri diriltiriz ve takdim ettikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri kitaba geçiririz ve...”

H.B. Çantay: “Hakıykat, ölüleri biz diriltiriz biz. Önden gönderdikleri şeyleri ve (bıraktıkları) eserleri de biz yazarız. ...”

S. Yıldırım: “Ölüleri diriltecek Biz’iz. Yaptıkları her şeyi ve bütün izlerini bir bir kaydeden Biz’iz. ...”

S. Ateş: “Biziz, biz ki, ölüleri diriltiriz ve öne sürdükleri işleri ve bıraktıkları eserleri yazarız. ...”

TDV: “Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız. ...”

DİB, Elmalılı ve H.B. Çantay meâllerinde zamirlere yapılan vurgular ve kullanılan vurgu ifâdeleriyle şiirsel bir anlatımla “إِنَّ” edatının anlamının yansıtıldığı görülmektedir. S. Yıldırım ve S. Ateş meâllerinde ise “şüphesiz, gerçekten” gibi vurgu ifâdesi kullanılmadan, cümlenin yüklemi, zamirden vurgulu bir anlam kazanmıştır.

4. **Yusuf, 12/8** ﴿ إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا نَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Ayette cümlenin başında “Lâm-ı İbtidâ - ل” edatı bulunmaktadır. Bu edat bildirme kipini vurgulayan öğelerden biridir.³¹⁸ Ayetin ﴿ إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا نَحْنُ عُصْبَةٌ ﴾

﴿...﴾ bölümünde tek vurgu edatı bulunduğundan bu âyet talebî kelâmdır.

³¹⁸ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Meânî*, s. 116.

Âyetin ﴿... إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ bölümünde ise birden fazla vurgu edâtı (“إِنَّ” ve “لِ”) bulunduğundan dolayı bu kısım inkârî kelâmdır.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Kardeşleri dediler ki: “Biz güçlü bir topluluk olduğumuz hâlde, Yûsuf ve kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Doğrusu babamız açık bir yanılığ içindedir.”

Elmalılı: “ Zira dediler ki her halde Yûsuf ve biraderi babamıza bizden daha sevgili, biz ise müteassıb bir kuvvetiz, doğrusu babamız belli ki yanılıyor.”

H.B. Çantay: “Hani onlar (o kardeşler) şöyle demişlerdi: Yuusufla biraderi babasının yanında muhakkak bizden daha sevgilidir. Halbuki biz. (birbirimizi destekleyen kuvvetli) bir cemâatiz. Babamız her halde açık bir yanlışlık içindedir. ”

S. Yıldırım: “ Hani onlar, (aralarında şöyle konuşmuşlardı): "Yusuf ile öz kardeşi, babamıza daha sevimli geliyor. Oysa biz daha güçlü bir grubuz. Pek belli ki babamız bu işte yanılıyor. ”

S. Ateş: “ (Kardeşleri) demişlerdi ki: "Yûsuf ve (öz) kardeşi (Bünyamin), babamıza bizden daha sevgilidir. Oysa biz bir cemaatiz. Babamız açık bir yanlışlık içindedir!" ”

TDV: “ (Kardeşleri) dediler ki: Yusuf'la kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Hâlbuki biz kalabalık bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir. ”

Âyetin ﴿... إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا نَحْنُ عُصْبَةٌ...﴾ bölümünde, Elmalılı meâlinde “and olsun ki”, “elbette” ve “her halde” vurgu ifâdeleri ile lâm-ı ibtidâ'nın anlamı verilmiştir. Ama verilen diğer meâllerde bu göz ardı edilmiştir.

Âyetin “إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ” kısmına gelince, mütercimler “إِنَّ” ve “لِ” te'kîd edatlarının anlamlarını vurgu ifâdeleri kullanarak başarılı bir şekilde çevirmişlerdir.

5. **Bakara 2/26** ﴿... فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Bu âyette “emmâ eş-şartıyye” bulunmaktadır.³¹⁹ “أَمَّا”, bildirme kipini vurgulayan edatlardan biridir. Örneğin arkadaşına “انا عازم على الجهاد – Ben cihad etmek istiyorum” dersin. Ama senin bu sözüne karşı O’ndan bir tereddüt sezersen “انا عازم – Ben gerçekten de cihad etmek istiyorum” şeklinde “أَمَّا” ile sözünü te’kîd edersin.³²⁰ Âyetin bu bölümünde tek vurgu edatı bulunduğundan talebî bir haber-bildirme kipidir.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... İman edenler onun, Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu bilirler...”

Elmalılı: “ ... iman edenler bilirler ki o şüphesiz hakdır, rablarındanır, ...”

H.B. Çantay: “... Artık îman edenler onun Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu bilirler. ...”

S. Yıldırım: “... İman edenler onun Rab’lerinden gelen gerçek olduğunu bilirler. ...”

S. Ateş: “... İnananlar onun, Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu bilirler...”

TDV: “ ...İman etmişlere gelince, onlar böyle misallerin Rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler. ...”

Mütercimlerin bu âyette “emmâ eş-şartıyye”nin te’kîd ifâde ettiğine dikkat etmeden âyetleri tercüme ettikleri, herhangi vurgu ifâdesi kullanmadıkları görülmektedir.

Meâl Önerisi: İnananlar ise onun Rablerinden gelen bir hakikat olduğunu elbette bilirler.

³¹⁹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Meânî*, s. 117.

³²⁰ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Meânî*, s. 117.

6. Tevbe 9/71 ﴿... أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Bu âyette bildirme kipini vurgulayan edatlardan biri olan “س” bulunmaktadır. “س” ve “سوف” harfleri muzârî fiilin başına gelirler ve gelecek zamanı gösterirler. Ancak bazı Nahiv âlimlerinin dedikleri gibi “س”, yakın gelecek zamana işaret eder. Âlimler bu edatı “tenfis – açığa çıkarma” diye isimlendirmişlerdir. “سوف” yakın gelecek zamana işaret eder. Âlimler bu edatı da “tesvîf – erteleme” diye isimlendirmişlerdir. Vaad veya tehdit bulunan, yani istenen veya hoşlanılmayan bir fiile delâlet eden bir muzârî fiilin başına geldiklerinde te’kîd - vurgu olurlar.³²¹

Meâl İncelemesi:

A. F. Yavuz: “ ... İşte bunları, muhakkak surette Allah rahmetiyle bağışlayacaktır. ... ”

DİB: “... İşte Allah bunlara rahmet edecektir. ...”

Elmalılı: “... İşte bunları Allah yarın rahmetiyle yargılayacak, ...”

H. B. Çantay: “ ... İşte bunlar. Allah onları rahmetiyle yarlıgıyacaktır. ...”

Ö.N.Bilmen: “ ... İşte bunları elbette ki, Allah Teâlâ rahmetine nâil buyuracaktır. ... ”

S. Yıldırım: “... İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir. ...”

S. Ateş: “ ... İşte onlara Allah rahmet edecektir. ...”

TDV: “ ... İşte onlara Allah rahmet edecektir. ... ”

Bir fiilin gelecekte gerçekleşeceğini bildiren “س” harfinin anlamı güçlendirici bir rolü vardır. Ama meâllerde genelde bu anlamı görebilmemiz mümkün olmamaktadır. A. Fikri Yavuz ve Ö. Nasuhi Bilmen’in meâllerinde te’kîd ifâde eden س’nin anlamı “muhakkak surette” ve “elbette ki” ifâdeleriyle verildiği dikkat çekerken bu durum diğerlerinde ise göz ardı edilmiştir.

³²¹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Meânî*, s. 120.

7. Târik 86/1 - ﴿وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Yemin ifâde etmek amacıyla “و”, “ب” veya “ت” harflerinden birinin kullanılması ile yapılır. Sadece isim cümlesinin başına gelmez. Enbiya 21/57 “وَتَاللَّهِ” ve “وَتَاللَّهِ” âyetinde olduğu gibi fiil cümlesinin de başına gelebilir.³²² Bu âyette de “و” harfi ile yapılan kase m ifâde si vardır.

Meâl İncelemesi:

DİB: “Göge ve târika andolsun.”

Elmalılı: “Kasem olsun o Semâya ve Târıka.”

H. B. Çantay: “ Andolsun o göge ve Taarika.. “

M. Esed: “ Düşün gökleri ve gece vakti geleni! ”

S. Yıldırım: “ Göge ve "Tarık'a" kasem ederim. ”

S. Ateş: “ Göge ve târik'a andolsun. ”

TDV: “Gökyüzüne ve târika (sabahyıldızına) yemin ederim. ”

Ele aldığımız meâllerde, yemin harfi olan “و”, “andolsun, yemin olsun, kasem ederim, kasem olsun” gibi ifâdeleri kullanarak çevrilmiştir. M. Esed ise “*Düşün gökleri ve gece vakti geleni!*” ifâdesiyle yemin ifâdesinde örtük bir biçimde yer alan düşünmeye davet olgusuna işaret etmiştir.

2.2.1.1.3. İnkârî Kelâm – الكلام الإنكاري

Muhatap tarafından inkar edileceği durumlarda birden fazla te’kîd kullanarak ifâde edilen sözdür.³²³

³²² Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 116.

³²³ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 171; Sa‘duddîn et-Teftâzânî, *Muhtasaru’s-Sa‘d*, s. 51-52; C. Eren – V. Uzunoglu, *Belâgat*, s. 54.

1. Zâriyât 51/23 ﴿فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِفُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“ل” ve “إِنَّ” yemin haber-bildirme cümlesi, “فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ” edatları ile vurgulanmıştır. Bu tür habere, haber-i inkârî denir. Çünkü muhatap o haberi-bilgiyi inkâr etmektedir.”³²⁴

Meâl İncelemesi:

DİB: “Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki o (size va’ dolunanlar), sizin konuşmanız gibi gerçektir.”

Elmalılı: “ İşte o Göğün ve Yerin rabbına kalem ederim ki o şübhesiz hakır sizin nâlık olmanız gibi.”

H.B. Çantay: “ İşte o göğün ve yerin Rabbine andolsun ki (va'd olunduğunuz) o (şeyler) tıpkı sizin konuştuğunuz gibi şübhesiz ve kat'î bir gerçektir.”

S. Yıldırım: “ Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki bu vaad, tıpkı sizin konuşmanızın sabit olduğu gibi bir gerçektir. ”

S. Ateş: “ Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki o, sizin konuştuğunuz gibi gerçektir.”

TDV: “ Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir. ”

Mütercimler, içerisinde yemin ifâdesi de bulunan bu tekildi ifâdeyi başarılı bir şekilde çevirmişlerdir.

2. Hicr 15/9 ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

el-Keşşâf sahibi ez-Zemahşerî’ye (ö. 538/1144) göre “إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ” ifâdesi, inkârcıların “يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ” âyetinin **inkâr** edip alaya almalarına bir cevaptır.

³²⁴es-Sâbûnî, a.g.e, 3. cilt, s. 241.

“إنا نحن” demekle Kur’ân’ı indirenin kesinlikle Yüce Allah olduğunu, O’nu Cebrâîl (as) ile Hz. Muhammed’e (s.a.s) gönderdiğini, Cebrâîl’in (as), şeytanlardan korunarak inip O’na ulaşması amacıyla Hz. Peygamber’i (a.s) gözetlediğini, Yüce Allah’ın, korumasını üstlenmediği önceki kitapların aksine, Kur’ân-ı Kerim’i, her an fazlalık, eksiklik, tahrif ve değişiklikten koruduğunu **vurgulamaktadır**. Önceden indirilen kitapları papazlar ve ruhbanlar korumaları için emanet etmişti. Onlar ise aralarında anlaşmazlıklara düştüler ve tahrif oldu. Yüce Allah Kur’ân’ı koruması için kimseyi vekil kılmamıştır. ³²⁵

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Şüphesiz o Zikr’i (Kur’ân’ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.”

Elmalılı: “ Şüphe yok o zikri biz indirdik biz, her halde biz onu muhafaza da edeceğiz.”

S. Ateş: “ O Zikri (Kitap)ı biz indirdik biz ve O’nun koruyucusu da elbette biziz!”

S. Yıldırım: Hiç şüphe yok ki o zikri, Kur’ân’ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biz’iz.”

TDV: “ Kur’ân’ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.”

Mütercimler, bu içerisinde yemin ifâdesi olan tekildi ifâdeyi, "*hiç şüphesiz*", "*şüphesiz*", "*kesinlikle*", "*elbette*", "*şüphe yok*", "*her halde*", "*kimsenin kuşkusu olmasın ki*", "*şüphe yok ki*", "*hiç şüphe yok ki*" ve "*biz indirdik biz*" ³²⁶ gibi ifâdeleri kullanarak başarılı bir şekilde çevirmişlerdir.

³²⁵ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3. cilt, s. 399.

³²⁶ Zamir tekrarı yapılarak cümle vurgulanmıştır.

3. Yasin 36/16 ﴿ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴾

Âyetteki Belâğî Durum:

Bu ifâde yemine benzemektedir. Tıpkı “علم الله – Allah biliyor ki” ve “شهد الله – Allah şahit olsun ki” sözleri de bu anlamdadır. vurgu ve kesinlik ifâde etme yoluyla verilen bu cevap, bir sonraki âyetle birlikte uygun düşmüştür.³²⁷

Yasin 36/14. ayette Hz. İsâ'nın elçilerinin köy halkına hitaben söyledikleri söyledikleri ﴿ ... فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴾ sözüne inanmamaları üzerine 16. âyette ﴿ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴾ demişlerdir. Birinci âyette muhatapları tereddütlü olduklarından dolayı tek vurgu edatı kullanılmış ve talebî haber olmuştur. İkinci âyet ise inkârî bir haberdir, zira insanlar onların elçi olduklarına inanmadıkları için elçiler, sözlerini “إِنَّ -inne” ve “ل - lam” ile kuvvetlendirmişlerdir.³²⁸

Meâl İncelemesi:

DİB: “(Elçiler ise) şöyle dediler: “Bizim gerçekten size gönderilmiş elçiler olduğumuzu Rabbimiz biliyor.”

Elmalılı: “Dediler: rabbımız bilir, inanın biz gerçek size gönderilmiş, Resulleriz”

H.B. Çantay: “(Elçiler şöyle) dediler: Rabbimiz biliyor ki biz hakıykatene size gönderilmiş elçileriz.”

S. Yıldırım: “ Resuller dediler: Elbette biliyor Rabbimiz. Size gönderilen elçileriz biz.”

S. Ateş: “(Elçiler) Dediler ki: Rabbimiz bilir ki biz size gönderilmiş elçileriz.”

TDV: “(Elçiler) dediler ki: Rabbimiz biliyor; biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.”

³²⁷ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3. cilt, s. 399.

³²⁸ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 171; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Me'ânî*, s. 114.

Meâllere baktığımızda mütercimlerin, “*şüphe yok, gerçekten, hakıykaten, muhakkak ve elbette*” gibi vurgu ifâdelerini kullanarak, başarılı bir şekilde çevirdiklerini görmekteyiz. Ele aldığımız meâllerin yazarlarından S. Ateş, herhangi bir vurgu ifâdesi kullanamamıştır.

4. Yasin 36/7 ﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

Bu âyet, içerisinde te’kîd edatlarından “قَدْ” ve “لَ” bulunduğundan dolayı inkârî bir haberdir. “قَدْ” sadece fiilin başına gelen harflerdendir. Belâgat âlimlerine göre “قَدْ” başına geldiği fiilin gerçekleşmiş olduğu (tahkîk-i fiil) kastediliyorsa te’kîd ifâde eder. Bazı yazarlara göre sadece mazi fiil başına geldiğinde te’kîd ifâde eder. Fiilin gerçekleşmiş olduğunu gösterdiğinde mazi olsun muzârî olsun te’kîd ifâde eder. Tıpkı başına “قَدْ” edatı gelmiş muzârî bir fiilin bulunduğu Sâff 61/5 - ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ﴾³²⁹ âyetinde olduğu gibi.

Meâl İncelemesi:

DİB: “And olsun, onların çoğu üzerine o söz (azap) hak olmuştur. Artık onlar iman etmezler.”

Elmalılı: Celâlim hakkı için daha çoklarına karşı söz hakk olmuştur da onlar iymânâ gelmezler.”

H.B. Çantay: “Andolsun ki bunların çoğunun üzerine o söz hak olmuştur. Artık bunlar îman etmezler.”

S. Yıldırım: “Onların çoğunun hakkında ilahî hüküm hak olarak kesinleşti. Artık imân etmezler onlar...”

S. Ateş: “Andolsun onların çoğuna o söz (cinlerden ve insanlardan bir kısmını cehenneme dolduracağım, sözü) hak oldu; artık onlar inanmazlar.”

TDV: “Andolsun ki onların çoğu cezayı hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar.”

³²⁹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Me’ânî*, s. 119

Mütercimler, te'kîd ifâdesi olan “ل” ile فِدْ edatının birleşimi olan لَفْدْ 'ın anlamını gerek (and olsun vb.) yemin ifâdeleri ile gerekse (mutlaka, doğrusu vb.) vurgu ifâdeleriyle başarılı bir şekilde tercüme etmişlerdir.

2.2.1.1.4. Haber Cümlesinin Gerçek Amacı Dışında Kullanımları

Me'ânî ilminin faydası, sözün muktazâ-yı hâle uygun olmasıdır. İnkâr eden kişinin durumu, sözü vurgu edatlarıyla desteklemektir. Tereddütlü kişiye sözü söylerken onu te'kîd etmektir. Söylenen söze inanıp inanmamakta tereddüdü olmayan veya onu inkâr etmeyen kişiye te'kîdli ifâde kullanmak gerekmez. Çünkü bu, fazlalıktır ve gereksizdir. Dikkatlice bakınca bu kurallardan farklılık arz eden belîğ sözler buluruz. Sözü, onu inkâr eden birine, gerekliliğini bildiğimiz halde, vurgu ögesi kullanmadan söyleyebiliriz. Bir söz hakkında tereddüdü olan bir kişiye, o sözü, gerekli olmasına rağmen vurgu edatı kullanmadan söyleyebiliriz.³³⁰ Bazen muhatabın durumu değişebilir ve bu duruma uygun olarak hitabın şeklide değişmesi gerekir. Müttekellim bunu, muhatabın konuşma esnasındaki durumundan sezebilir.³³¹

2.2.1.1.4.1. Kendisine Söylenen Söz Hakkında Tereddüdü Olmayan Kimsenin Tereddütlü Kimse Yerine Konulması

İbtidâî bir ifâdeyle hitâb edilmesi gereken kişiyle talebi bir ifâde ile konuşulmasıdır. Zihni boş olan (kendisine söylenen söz hakkında tereddüdü olmayan) kimse, konuşma sırasında sarf ettiği sözlerle mütereddit ve şüpheli olduğu anlaşıldığı esnada tereddütle soru soran kimse yerine konulur. Bu da cümlede haberin hükmüne işaret eden (bir te'kîd edatı) geçtiğinde meydana gelir. Bu durumda onunla ibtidâî kelâmın gerektirdiği üslupla konuşurken, talebî kelâmın gerektirdiği konuşma

³³⁰ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Me'ânî*, s. 129.

³³¹ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 59.

üslûbuna geçmesi ve sözünü o hükmü kuvvetlendiren bir te'kîd ile güçlendirmesi güzel olacaktır.³³²

Hud 11/37 - Mü'minûn 23/27 ﴿... وَلَا تُخَاطِبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّعْرِضُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Âyette onların boğulmaları hakkında hükmün kesin olduğu, kader planında hükmün kesinleşip (kader) kaleminin kurduğu ve bundan dönüşün olmadığı bildirilmektedir.³³³

Yüce Allah'ın “وَاصْنَعِ الْفُلْكَ” sözü, Hz. Nuh'u kendi kendine “Bu inatçıların başına ne gelecek? Burada su yokken neden gemi inşa edeceğim? Yüce Allah yoksa onları cezalandırmak için yerden ve gökten su mu göndermek istiyor?” şeklinde sorular sormasına neden oldu. Hz. Nuh'taki bu kendi kendine soru sormalar, sözü te'kîdli bir şekilde söylemeyi gerektirmektedir.³³⁴

Bu âyette zalimlerle ilgili hüküm hakkında muhatabın (Hz. Nuh'un) aklında bir şey bulunmadığı anlaşılır. Burada durumun gereğine göre haber cümlesinin Hz. Nuh'a te'kîd sız olarak söylenmesi gerekirdi. Fakat burada âyet te'kîdli olarak gelmiştir. Bu âyetin durumun dışına çıkmasının sebebi şudur: Yüce Allah, muhalifleriyle ilgili Hz. Nuh'un kendisine hitap etmesini yasaklayınca, bu yasak, Hz. Nuh'u onların başına gelecek belayı merak etmeye sevk etti. Böylece Hz. Nuh, “*kavminin aleyhine suda boğdurulmaları ile hükmedildi mi yoksa hükmedilmedi mi, şeklinde tereddüt ile soru soran kimse*” yerine konulmuş, “*kesinlikle onlar suda boğulacaklar*” cümlesi ile O'na cevap verilmiştir.³³⁵

³³² Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 129; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 164; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 59; Nusreddin Bolelli, *Belâgat, Beyân-Meânî-Bedî' İlimleri – Arap Edebiyatı*, 3. b. , M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 187.

³³³ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3. cilt, s. 197;

³³⁴ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 132.

³³⁵ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 163; Nusreddin Bolelli, *a.g.e*, s. 188.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... Çünkü onlar suda boğulacaklardır. ”

Elmalılı: “ ... , çünkü onlar garkedilecekler. ”

H.B. Çantay: “ ... Çünkü onlar suda boğulmuşlardır (boğulacaklardır). ”

S. Yıldırım: “ ... Çünkü onlar suda boğulacaklardır." ”

S. Ateş: “ ... ; onlar mutlaka boğulacaklardır! ”

TDV: “ ... Onlar mutlaka boğulacaklardır! ”

Meâller “*şüph*e yok ki”, “*mutlaka*” gibi ifâdelerle Hz. Nuh’un kavmini hakkındaki ilâhî hükmün kesinleştiği ve bundan dönüşün olmadığını kuvvetlendirmek istemişlerdir. Elmalılı ve S. Yıldırım meâllerinde herhangi bir vurgu ögesi bulunmamaktadır. H. B. Çantay ise gelecekte olacak olan bu durumun geçmiş zaman kipiyle olmuş gibi göstermek suretiyle bu anlamı vurgulamıştır. Ancak meâllerden Hz. Nûh’un (a.s) o zalimlerin boğulup boğulmayacağı konusunda şüph

e duyduğu, âyetin de bu şüpheyi izâle edici bir tarzda (talebi kelam ile) nüzul etmesi anlaşılammaktadır. Bu kapalılığın şöyle bir meâl önerisiyle giderilmesi mümkün olabilir:

Meâl Önerisi: “Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme (onlardan azâbın kalkması için dua etme)³³⁶. (Asla şüph

en olmasın ki) onlar suda boğulacaklardır.”

2.2.1.1.4.2. Kendisine Söylenen Sözü İnkâr Etmeyen Kimsenin İnkâr Eden Kimse Yerine Konulması

Kendisine söylenen sözdeki hükmü-bilgiyi inkâr etmeyen muhatab, kendisinde inkâr emareler görüldüğü için, inkâr eden kimse yerine konulur. Bu durumda o kişiyle konuşurken sözünü o hükmün inkârı ölçüsünde bir veya birden çok te’kîd ile pekiştirmek suretiyle inkârî kelâmın gerektirdiği konuşma üslûbuna geçilir.³³⁷

³³⁶ el-Beydâvî, Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed eş-Şirâzî, (ö.692/1286), *Envâru’-t-Tenzîl ve Esrâru’-t-Te’vîl*, 3. cilt, 1. bs, thk: Muhammed Abdurrahmân el-Mer’âşî, Dârü İhyâi’-t-Türâsî’-l-‘Arabî, Beyrut 1418, s. 88.

³³⁷ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Me’âni*, s. 129; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 164; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 59-60; Nusreddin Bolelli, *a.g.e*, s. 187.

Mü'minûn 23/15 - ﴿ ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Bu âyette, muhatapların, Yüce Allah'ın sözünün kapsadığı hükmü inkâr etmediklerini açıktır. Zira kimse öleceğini inkâr etmez. Bu yaratılıştaki sünnetullahtandır. Bu haber cümlesinin (bildirme kipinin), “لَ”, “إِنَّ” ve “isim cümlesi” vurgu öğeleriyle anlamının güçlendirilerek onlara söylenmesinin sebebi, onlarda cümlenin muhtevası hakkında inkâr alâmetlerinin görülmesidir. Çünkü onların, ölümden gafil olmaları ve iyi işler yaparak ölüme hazırlanmamaları, inkâr alâmetlerinden sayılır. Bundan dolayı onlar, haber cümlesi, iki pekiştirme edatı ile pekiştirilmesi yoluyla inkâr eden kimseler yerine konulmuşlardır.³³⁸

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Sonra (ey insanlar) siz bunun ardından muhakkak öleceksiniz. ”

Elmalılı: “ Sonra siz bunun arkasından muhakkak öleceksiniz. ”

H.B. Çantay: “ Sonra siz bunun arkasından hiç şübhesiz ki ölümler (olacaksınız).”

S. Yıldırım : “ Ve bütün bunlardan sonra, siz ey insanlar, ölürsünüz. ”

S. Ateş: “ Sonra siz, bunun ardından öleceksiniz. ”

TDV: “ Sonra, muhakkak ki siz, bunun ardından elbet öleceksiniz. ”

Y. N. Öztürk: “ Sonra siz bütün bunların ardından mutlaka öleceksiniz. ”

Bu âyetin muhatabı kendisine söylenen sözdeki hüküm hakkında inkârcı olmadığı halde kendisinde inkâr emareleri görüldüğü için, inkâr eden kimse yerine konulmuştur. Her insan, bir gün mutlaka öleceğini bilir. Bu âyeti duyan -ister inançlı ister inançsız olsun - hiç kimse reddetmez. İnsanlar sanki hiç ölmeyecekmiş gibi yaşayıp ölüm ötesine hazırlık yapmadıklarından dolayı âyet, inkârî bir ifâdeyle nüzûl

³³⁸ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 130; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *el-Belâgatü'l-Vâdiha*, s. 163; Nusreddin Bolelli, *a.g.e*, s. 188-189.

olmuştur. Mütercimler "muhakkak", "gerçekten", "elbet", "hiç şübhesiz", "kaçınılmaz olarak" gibi ifâdelerle âyetteki "ان" ve "ك" te'kîd edatlarının anlamlarını yansıtmaya çalışmışlardır. Ancak verdiğimiz meâllerden hiçbirinde buradaki belâgî incelik anlaşılmamaktadır. Meâllerden beklenen ise en azından bir dipnotla bu ifâde ettiğimiz inceliği yansıtmalarıdır.

Meâl Önerisi: Sonra, muhakkak ki siz, (yaşantınız inandığınızı pek göstermese de) bunun ardından elbet öleceksiniz.

2.2.1.1.4.3. Kendisine Söylenen Sözü İnkâr Eden Kimsenin İnkâr Etmeyen Kimse Yerine Konulması

Kendisine söylenen sözü inkâr eden kimsenin inkâr etmeyen kimse yerine konulması durumunda, sözünü o hükmü pekiştiren her hangi bir te'kîde ihtiyaç duymaksızın söyler. Bu durum, şahsın önünde bunları dikkatle inceleyeceği takdirde inkâr etmekten vazgeçeceği deliller ve işaretler olmasına rağmen inkâr eden kişinin inkâr etmeyen bir kimse yerine konulmasıdır.³³⁹

Bakara 2/163 ﴿وَالْهُكْمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Bu âyet, Mekkî bir ayettir. Yüce Allah bu âyette, birliğini inkâr eden Mekkelilere hitap etmektedir. Fakat Yüce Allah, onlara, inkâr etmeyenlere hitap ettiği gibi, haber cümlesini pekiştirmeden hitap etmiştir. Bunun sebebi, inkârcıların önünde öyle apaçık deliller ve burhanlar olmasına rağmen eğer onları düşünmemeleri, (Allah'ın birliği hakkında) onları ikna eden yeterli miktarda delilleri bulamamalarıdır. Bundan dolayı Allah, bu inkârlarına değer ve önem vermemekte ve onlara hitap ederken inkâr etmelerini hesaba katmamaktadır.³⁴⁰

³³⁹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 129; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 165; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 60.

³⁴⁰ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, *1. cilt*, s. 98; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 135; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 164; Nusreddin Bolelli, *a.g.e.*, s. 187.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. ... ”

Elmalılı: “ Her halde hepinizin Tanrısı bir Tanrı, ... ”

H.B. Çantay: “Hepinizin Tanrısı (zâtinde ve sıfatlarında asla benzeri bulunmayan) bir tek Tanrıdır. ”

S. Yıldırım: “ Hepinizin İlâhı tek İlahtır. ...”

S. Ateş: “ Tanrınız bir tek Tanrı'dır, ...”

TDV: “ İlâhınız bir tek Allah'tır. ... ”

Ele aldığımız 163. âyetin sibakına - öncesine baktığımızda muhtabın inkarcılar olduğu açıkça gözükmemektedir. Bu yüzden bu âyetin muhatabı inkarcı olduğu için inkârî bir kelamla, birden fazla te'kîd ögesi içermesi gerekirken, âyet hiçbir te'kîd ögesi içermemektedir. Bunun sebebi yukarıda da belirtildiği gibi inkarcılar, Allah'ın varlığına ve birliğine dair onları ikna eden yeterli miktarda delilleri bulunmasına rağmen inanmamalarıdır. Bundan dolayı Yüce Allah, bu inkârlarına değer ve önem vermemekte ve onlara hitap ederken inkâr etmelerini hesaba katmamaktadır. Âyetteki anlamın doğru aksettirilmesi açısından meâllerden beklenen ise inkârcuların inkârlarının Allah katında bir kıymet-i harbiyesi olmadığını okuyucularına aksettirmeleridir.

Meâl Önerisi: (İster inanın ister inanmayın) Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır.

2.2.1.2. İnşâ Cümlesi – Dilek Kipi – الإنشاء

İnşâ, doğru veya yanlış olma ihtimlî bulunmayan; bir isteği, dileği, emri, tasarımı veya şartı bildiren; “o bu sözünde doğrudur ya da yalancısıdır” diyemeyeceğimiz ifâdedir. İnşâ, talebî ve gayr-i talebî olmak üzere iki bölümdür. **Talebî inşâ**, konuşma esnasında gerçekleşmeyen bir şeyin meydana gelmesini talep etmek demektir. Eğer inşâ, herhangi bir talebe işaret etmiyorsa bu **gayri talebî inşâ**'dır. İnşâ-i ikâî de denir. Bu tür inşâlar, te'accüb (şaşıрма ifâdesi) , övme, yerme, yemin; ef'âl-i mukârane

(yaklaşma fiilleri) (كرب ve كاد) ve recâ (ümit) fiilleri (اخْلُوقْ ve حَرَى عَسَى) bu tür ifâdelerdendir.³⁴¹

2.2.1.2.1. Emir – الأمر

Emir, bir kimseden, bir işi yapmasını üst perdeden ilzam ve talep etmektir. Emir sîgası, yaptırım amacından başka “irşad, dua, mendûb olma, âciz bırakma, eşitleme, iltimâs, hakaret, ricâ, temennî, tehdit” gibi amaçlarla da kullanılır.³⁴²

Emrin dört çeşit sîgası vardır.³⁴³ Bunlara Kur’ân-ı Kerim’den birer örnek verip emir sîgasının gerçek amacı dışında kullanım örneklerini (dua, mübah kılma, tehdit gibi...) ele alıp meâllerin bunları ele alış şekillerini araştıracağız.

2.2.1.2.1.1. Açık Emir Fiil Tabiri Olan Emr-i Hâzır

İkinci tekil, ikil ve çoğul şahıslara (muhatap) verilen emirdir. اجْلِسْ : aç, اِفْتَحْ : oturun, اُكْتُبُوا : yazın, gibi.

Bakara 2/43 ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّكَّعِينَ﴾

Meâl İncelemesi:

DİB: “Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.”

Elmalılı: “Hem namazı dürüst kılın ve zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.”

³⁴¹ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 318-319; Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu'l-Miftâh*, 110; Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e*, 1. cilt, s. 149-153; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 139; C. Eren – V. Uzunoglu, *Belâgat*, s. 61.

³⁴² es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 302; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 135; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğiyye*, 1. cilt, Matb'atü Mecma'ul-İlmî el-Îrâkî, Bağdat, 1987, 313; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *el-Belâgatü'l-Vâdiha*, s. 179; C. Eren – V. Uzunoglu, *Belâgat*, s. 61.

³⁴³ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 149.

H.B. Çantay: “ Dosdoğru namaz kılın, zekât verin, rükû' eden (mümin)lerle birlikde rükû' edin (cemaate devam edin).”

S. Yıldırım: “Hem namazı tam kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle beraber siz de namaz kılın.”

S. Ateş: “Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle (Allâh'ın huzûrunda eğilenlerle) beraber eğilin.”

TDV: “ Namazı tam kılın, zekâtı hakkıyla verin, rükû edenlerle beraber rükû edin.”

Görüldüğü üzere ele aldığımız meâller emir-i hâzırı başarılı bir şekilde yansıtmışlardır.

2.2.1.2.1.2. Meczûm Muzârî Fiilin Başına Lâmu'l-Emr (ج) Getirilerek Yapılan Emr-i Gâib:

Konuşma esnasında hazır bulunmayan üçüncü tekil-çoğul şahıslara (gâib) verilen emir şeklidir.³⁴⁴ لِيَقْرَأُ –okusun, لِيَكْتُبُوا -yazsınlar gibi.

1. Bakara 2/186 ﴿... فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... O hâlde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.”

Elmalılı: “ ... O halde onlar da benim da'vetime koşsunlar ve bana hakkile iman etsinler ki rüşd ile gidebilsinler”

H.B. Çantay: “ ... O halde onlar da benim da'vetime (itaatle) icabet ve bana İman (da devam) etsinler. Tâki (o sayede) doğru yola ulaşmış olalar.”

S. Yıldırım: “ ... Öyleyse onlar da dâvetime icabet ve Bana hakkıyla inanıp tasdik etsinler ki doğru yolda yürüyerek selâmete ersinler.”

³⁴⁴ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Me'ânî*, s. 149.

S. Ateş: “ ... O halde onlar da bana karşılık versin(benim çağırma uysun)lar, bana inansınlar ki, doğru yolu bulmuş olalar.”

TDV: “ ... O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar. ”

Görüldüğü üzere inceldiğimiz meâller bu âyetteki emir-i gaibleri başarılı bir şekilde yansıtmışlardır.

2. **Âl-i İmrân 3/104** – ﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ

﴿وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

Âyette “olsun” anlamında emr-i gâib olan “وَلْتَكُنْ” fiili bulunmaktadır.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. ...”

Elmalılı: “Hem sizden müteşekkil, önde gider, hayra davet eder, maruf ile emir ve münkerden nehyeyler bir ümmet olsun, ...”

H. B. Çantay: Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki (Onlar herkesi) hayra çağırınsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükten vaz geçirmeye çalışsınlar. ...”

M. Esed: “ ve belki içinizden iyi ve yararlı olana davet eden, doğru olanı emreden, eğri ve yanlıştan alıkoyan bir topluluk çıkar: nihai kurtuluşa erişecek kimseler, işte bunlar olacak.”

S. Yıldırım: “Ey müminler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği yayıp kötülükleri önleyen bir topluluk bulunsun. ...”

S. Ateş: “İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men'eden bir topluluk olsun; ...”

TDV: “ Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. ...”

Genelde mütercimler emr-i gâibin anlamını tam olarak yansıtabilmişlerdir. Muhammed Esed diğer mütercimlerin aksine وَلْتَكُنْ ifâdesini emir olarak değil de ihtimal bildiren bir fiil gibi tercüme etmiştir.

2.2.1.2.1.3. Emir Manâsına Gelen “İsim Fiille” Yapılan Emir:

Emir anlamındaki isim fiiller, muhatab şahıslara verilen bir emir türüdür. Bunlardan bazıları semâ'îdir (duyulduğu gibi kullanılır) : “صه - sus” , “مه – vazgeç bırak” “آمين – Allah’ım kabul et”. “فَعَالٍ” babından gelenler de kıyâsî (kıyasa dayanan) isim fiillerdir: “درالك - düşün”, “نزال - in” gibi.³⁴⁵

Maide 5/105 ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ ... ﴾

Âyetteki “عَلَيْكُمْ” ifâdesi “الزموا” yani “korumak, düzeltmek, bakmak” anlamında emir ifâde eden bir “*isim fiil*”dir. “أَنْفُسَكُمْ” ise “isim fiilin” mef’ûlün bih’idir.³⁴⁶

Meâl İncelemesi:

DİB: “Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltin. ...”

Elmalılı: “Ey o bütün iyman edenler! Sizler kendinizi düzeltmeğe bakın, ...”

H.B. Çantay: “Ey îman edenler, siz nefisleriniz(i ıslah etmiy)e bakın. ...”

S. Yıldırım: “Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltmeye bakın! ...”

S. Ateş: “Ey inananlar, siz kendinize bakın, ...”

TDV: “Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. ...”

Ele aldığımız meâller âyetteki emir ifâde eden “isim fiil”in anlamını başarılı bir şekilde yansıtmışlardır.

2.2.1.2.1.4. Emir Fiilinin Yerine Zikredilen Masterla Yapılan Emir:

³⁴⁵ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me’ânî*, s. 149.

³⁴⁶ el-Ferrâ, Ebû Zekeriya Yahyâ b. Ziyâd b. Abdullah b. Menzûr ed-Deylemî, (ö. 207/822), *Me’âni'l-Kur’ân*, 1. cilt, 1. bs. , thk. Ahmed Yûsuf en-Necâtî, Muhammed Ali en-Neccâr, Abdulfettah İsmail eş-Şiblî, , Daru'l-Mısriyye li't-Te'lif ve't-Terceme, Mısır trs., s. 322; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2. cilt, s. 305-306; Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc el-Bağdâdî, (ö. 311/923), *Me’âni'l-Kur’ân ve 'İrâbuhû*, 'Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1408/1988, 2. cilt, s. 213; Muhyiddin ed-Derviş, (ö. 1403/1982), *'İrâbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve Beyânühû*, Yemâme – Dârü'l-İbn-i Kesîr Yayınları, Beyrut 1999, 2. cilt, s. 305; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 1. cilt, s. 314.

Fiilin yerine getirilen mastar da emir anlamında kullanılmaktadır. Örneğin: “ صَبْرًا يَا آلِ يَاسِرٍ ، فَمَوْعِدِكُمُ الْجَنَّةُ ” - Ey Yâsir ailesi sabredin, sizin buluşacağınız yer cennettir.” hadisinde olduğu gibi...³⁴⁷

﴿ ... وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِ... ﴾ - Nisa 4/36

﴿ ... وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِ... ﴾ fiili hazfedilmiş mastara bağlı câr ve mecrûrdur.

{...إِحْسَانًا...} ise meful-u mutlak'tır. Takdiri ise şöyledir: “ أحسنوا بهما إحسانًا ” Âyetin devamındaki { ... وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ } bölümünde geçen “akrabalar, yetimler, fakirler, yakın komşular, uzak komşular vb.” âyetin öncesine “ وَ ” atıf harfiyle matuftur.³⁴⁸ Âyette anne-baba ile birlikte, bu kelimeye cümlede atıf harfiyle bağlananlara da ihsanda bulunulması istenmektedir.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... Ana babaya, ... , iyilik edin. ... ”

Elmalılı: “ ... , sonra babaya anaya ihsan edin, ... ”

H.B. Çantay: “ ... Anaya, babaya, ... , iyilik edin. ... ”

S. Yıldırım: “ ... . Anneye, babaya, ...de güzel muamele edin. ... ”

S. Ateş: “ ... , ana babaya, ... , iyilik edin. ... ”

TDV: “ ... Ana-babaya, ... , iyi davranın; ... ”

Görüldüğü üzere meâller, fiili hazfedilmiş emir bulunan bu cümleyi başarılı bir şekilde Türkçe'ye aktarmışlardır.

³⁴⁷ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 149.

³⁴⁸ Muhyiddin ed-Derviş, 2. cilt, a.g.e, s. 22

2.2.1.2.1.5. Gayr-i Sarîh Emir

Talebî inşâ nevi olan emir sîgasıyla değil de isim veya fiil cümlesinden yapılmış haber kipleriyle ifâde edilen fiil talebine denir.³⁴⁹

Bakara 2/228 – ﴿وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Zemahşerî, tefsirinde "يَتَرَبَّصْنَ" fiilinin "emir" anlamında olduğunu belirtmekte sözün aslının "وَلِيَتَرَبَّصْنَ الْمُطَلَّقَاتُ" şeklinde olduğunu belirtmektedir. O'na göre emrin "haberî kelâm" olarak gelmesinin nedeni "emrin" anlamını vurgulama ve emrin yerine getirilmesinde acele edilmesinin gerekliliği konusunda ikaz etmektir. Sanki kadınlar "bekleme" emrini yerine getirmişler, âyet de bunu bize gerçekleşmiş gibi haber vermektedir. Duanın kabul edileceğine dair güven duyanın bir ifâdesi olarak "*haberî bir kelâm – bildirme kipi*" ile "رحمك الله" denmesi buna örnektir.³⁵⁰

Meâl İncelemesi:

DİB: “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. ...”

Elmalılı: “Ve tatlık edilen kadınlar kendi kendilerine üç âdet beklerler ve ...”

H.B. Çantay: “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler (beklesinler). ...”

S. Yıldırım: “Boşanmış kadınlar kendilerini tutup yeni bir nikâh yapmadan önce üç âdet beklesinler! ...”

S. Ateş: “Boşanmış kadınlar, üç kur'(üç âdet veya üç temizlik süresi bekleyip) kendilerini gözetlerler (hâmile olup olmadıklarına bakarlar). ...”

TDV: “Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. ...”

³⁴⁹ Mustafa Kayapınar, *Belâgatta Talebî İnşâ (Dilek Bildiren Anlatımlar)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2006, s. 71.

³⁵⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1. cilt, s. 440; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 1. cilt, s. 141.

Her ne kadar yapı bakımından muzârî bir fiil olsa da "emir" anlamında olan "يَتَرَبُّصْنَ" fiilinin kelimesine örnek olarak verdiğimiz meâllerden H. B. Çantay ve S. Yıldırım meâlleri "beklesinler" ifâdesiyle "emir" anlamında verip "inşâî kelâm" şeklinde tercüme etmişlerdir. Bizce doğru olan meâl de bu şekildedir. Diğer meâller kelimeyi, asli mânâsında, "haberî kelâm" olarak tercüme edilmesi gereken "muzârî" bir fiil olarak tercüme etmeyi tercih etmişlerdir.

2.2.1.2.1.6. Emir Sîgasının Mecâzî - Gerçek Amacı Dışında Kullanım Örnekleri

Emrin gerçek anlamı vücûb - gerekliliktir. "Gerektirme" dışındaki anlamlara ancak bir işaretle gelebilir. Emrin vücûb anlamında olması için yüksek bir makamdan söylenmesi gerekir. Eğer aşağı dereceden yüksek bir makama söyleniyorsa bu duadır. Eğer seviye bakımından eşit iseler bu da iltimastır. Emir vücûb anlamından çıkıp daha başka anlamlara da gelebilir.³⁵¹ "Emir sîgası, bağlama göre, hakikî anlamı olduğu çoğunlukla kabul edilen vücûb dışında kimi anlamları da yüklenebilmektedir. Bu ise bazı karînelere muhtaçtır. Eğer bu karîne, karîne-i mânia ise mecâz, değilse kinâye olur. Belâgat ve Fıkıh Usulü kitaplarında bunun gibi yirmiden fazla anlamdan bahsedilmektedir. Her bir madde için ayrı bir örnek verilmekle beraber edebî sanatlarda bu kadar keskin sınırlar koymak çok zordur."³⁵² Emrin hakiki anlamının dışındaki bu kullanımlarına Kur'ân-ı Kerîm'den birçok örnek bulabiliriz. Ancak tezin hacmini fazla artırmamak adına birkaç örnek verip sözü uzatmayacağız.

2.2.1.2.1.6.1. Du'â Anlamındaki Emir - الأمر للدعاء

Niyaz ve istirham yoluyla küçükten büyüğe yapılan emir sîgası olup kulların Yüce Allah'a yönelmesi, yalvarması O'ndan talep etmesi yoluyla olur.³⁵³

³⁵¹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 150.

³⁵² Mustafa Kayapınar, *Belâgatta Talebî İnşâ (Dilek Bildiren Anlatımlar)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2006, s. 73.

³⁵³ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 150; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 63.

﴿وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ﴾

﴿أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Yukarıdaki âyetteki emir kipindeki fiiller (اغْفِرْ ، ثَبِّتْ ، انصُرْ) hakiki anlamlarında talep ve istek mânâsında değil Allah’a dua anlamında kullanılmışlardır.

Meâl İncelemesi:

DİB: “Onların sözleri ancak, “Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlam tut. Kâfir topluma karşı bize yardım et” demekten ibaretti.”

Elmalılı: “Başka bir söyledikleri de yoktu, sade: ya Rabbena bize günâhlarımızı ve işimizde taşkınlıklarımızı mağfîret buyur, cihad meydanında ayaklarımızı iyi dire ve kâfirlere karşı bizleri mansur kıl, diyorlardı.”

H.B. Çantay: “İşte onların sözü: “Ey Rabbimiz, bizim günâhlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı yarlığa. (Muharebede) ayaklarımızı iyice diret. Kâfirler güruhuna karşı bize yardım et” demelerinden başka bir şey değildi.”

S. Yıldırım: “Evet onların bu durumda dedikleri sadece şu oldu: "Ey bizim kerîm Rabbimiz, günahlarımızı ve işlerimizdeki aşırılıklarımızı affet! Ayaklarımızı hak yolda sabit kıl ve kâfirler gürûhuna karşı bize yardım eyle!" ”

S. Ateş: “Sadece şöyle diyorlardı: Rabbimiz, bizim günâhlarımızı ve işimizde taşkınlığımızı bağışla, ayaklarımızı (yolunda) sağlam tut, kâfir topluma karşı bize yardım eyle!”

TDV: “ Onların sözleri, sadece şöyle demekten ibaretti: Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı bağışla; ayaklarımızı (yolunda) sabit kıl; kâfirler topluluğuna karşı bizi muzaffer kıl! ”

Verdiğimiz meâller âyette bulunan emir kipindeki (اغْفِرْ ، ثَبِّتْ ، انصُرْ) fiilleri hakiki anlamlarında talep ve istek mânâsının dışında “dua” anlamında olduğunu yansıtmada başarılıdılar.

2.2.1.2.1.6.2. Hakaret Anlamındaki Emir – الأمر للإهانة والتحقير والتهكم

Hakaret (الإهانة التحقير), küçük düşürmek, alay etmek amacıyla muhataba yöneltilen emir sîgasıdır.³⁵⁴ Hafife alma, basit, küçük görme demek olup “tevbih”e (azarlamaya) yakındır.³⁵⁵

﴿قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ﴾ - Su‘arâ 26/43

Âyetteki Belâğî Yapı:

Buradaki emir hakiki anlamda emir ifâde etmeyip tahkir ve tehdit anlamı içermektedir.³⁵⁶ Hz. Musa’nın (as.) sözünde atacakları şeyi onlardan umum sîgasıyla bahsetmesinde bir küçümseme vardır. Çünkü onlardan umum sîgasıyla bahsetmiştir. Yani “atmaya gücünüz yeteceği şeyleri atın.” demek istemektedir.³⁵⁷ Hz. Musa’nın sihirbazlara haram olan sihir ve illüzyonu hakiki mânâda emretmesini düşünmek de zaten gerçekçi değildir. Hz. Musa bu sözünüle “siz ne yapacaksınız benden önce yapın ki hak batıldan ayrılınsın” diyerek onları küçümsemektedir.³⁵⁸

Bu nedenle meâllerin kullanacakları uygun ifâdelerle alay etme ve küçümsemeyi yansıtmaları gerekmektedir.

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: “Mûsa büyüclere: “- Atın (ortaya), ne (marifet) atacaksanız.” dedi. ”

DİB: Mûsâ onlara, “Hadi ortaya atacağınız şeyi atın” dedi. ”

Elmalılı: “ Mûsâ onlara atın dedi: siz ne atacaksanız. ”

H.B. Çantay: “ Muusâ onlara: «Ne atacaksınız (evvelâ) siz atın» dedi. ”

³⁵⁴ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 64.

³⁵⁵ Mustafa Kayapınar, *a.g.e.*, s. 81.

³⁵⁶ el-Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî ‘Ulûmi ‘l-Belâğa*, s. 149; Ebu’l-Berekât en-Nesefî Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Tefsîru’n-Nesefî - Medârikü’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*, 2. cilt, thk: Yusuf Ali Bedîvî, Daru’l-Kelîmî’t-Tayyib, Beyrut 1419/1998, s. 562; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 64.

³⁵⁷ Muhammed Tâhir İbn-i Âşûr, (1879 -1973), *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 19. cilt ed-Dâru’t-Tûnusiyye li’n-Neşr, Tunus 1984, s. 127.

³⁵⁸ Ebussuûd Muhammed b. Muhammed, *İrşâdu’l-Aklî’s-Selîm İlä Mezâyâ’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 4. cilt, Mektebetü’r-riyâd el-hadîsiyye, I-V, thk. Abdülkadir Ahmed ‘Atâ, Mısır, ts, s. 212.

M. Esed: “ (ve) Musa onlara: "Ne atacaksanız atın!" dedi. ”

S. Yıldırım: “ Yarışma başlayınca Mûsa: "Önce siz marifetinizi ortaya koyun, ne atacaksanız atın!" dedi. ”

S. Ateş: “ Mûsâ onlara: "Atacağınızı atın!" dedi. ”

TDV: “Musa onlara: ‘Ne atacaksanız atın!’ dedi. ”

Verdiğimiz meâller genelde bu üslubu nispeten başarılı bir şekilde yansıtmışlardır. Bilhassa küçük düşürme, alay etme, hafife alma, küçük görme anlamını A. F. Yavuz, M. Esed, S. Yıldırım ve TDV meâllerinde bulmak mümkündür. Ancak aşağıda verdiğimiz şekilde olması takdirde bu anlam daha da anlaşılır ve okuyucu tarafından fark edilir olacağını düşünmekteyiz.

Meâl Önerisi: Musa onlara: (onları küçümseyerek) “Önce siz marifetinizi ortaya koyun, ne atacaksanız atın bakalım!” dedi.

Duhân 44/49 - ﴿ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Bu âyette “ ذُقْ ” emri söyleniş amacı açısından hakiki anlamda emir ve talep ifâde etmemektedir. Bunu kendisinden sonra gelen “ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ” ifâdesinden anlamaktayız. Başına إِنَّ edatının gelmesinden dolayı görünüşte talebi kelam olan “ إِنَّكَ ” irad edilmiş amacı, muhatabı cehennemde olan kişi olduğu için şüphesi olan bir muhatabı ikna etmek değildir. Bu âyette, azaba müstehak olup cehenneme girmiş kimseyle alay etme vardır.³⁵⁹

Bu âyetin sebab-i nüzûlü konuyu daha anlaşılır kılmaktadır: İkrime şöyle der: Peygamber (s.a.v) Ebû Cehil ile karşılaştığında ona şöyle dedi: Allah, sana, ﴿أَوَىٰ لَكَ﴾

﴿ثُمَّ أَوَىٰ لَكَ فَأَوَىٰ﴾³⁶⁰ "فَأَوَىٰ" layıktır sana o azap, layık" dememi bana emretti. Bunun üzerine Ebû Cehil: “Beni ne ile tehdit ediyorsun? Vallahi, ne sen, ne de Rabbin, bana

³⁵⁹ el-Hafîb el-Kazvînî, *el-Îdâh fî ‘Ulûmi ‘l-Belâğa*, s. 148; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5. cilt, s. 477; Ebu’l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru’n-Nesefî*, 3. cilt, 295; Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 25. cilt, s. 316; es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, 166; Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 1. cilt, s. 314.

³⁶⁰ Kıyamet 75/34-35

bir şey yapamazsınız. Şüphesiz ben, bu vadide, kavmi içerisinde en güçlü ve en saygı görenlerdenim.” dedi Yüce Allah onu Bedir günü öldürdü ve onu zelil kıldı. Bunun üzerine bu âyet inmiştir.”³⁶¹

Meâl İncelemesi:

A. Gölpınarlı: “Tat, şüphe yok ki sen üstündün, kerem sâhibiydin.”

DİB: (Deyin ki:) “Tat bakalım! Hani sen güçlüydün, şerefliydin! ? ”

Elmalılı: “ Tat bakalım deyin: çünkü sen azîzdin, kerîmdin. ”

H.B. Çantay: “ Tat (o azâbı). Çünkü sen, (evet iddiânca) sen çok ulu, çok şerefli idin!”

S. Yıldırım: “ ve deyin ki: "Tat bakalım! Hani üstündün, kudretliydin, asıldın!" ”

S. Ateş: “ "Tad, zira sen kendince üstündün, şerefliydin." ”

TDV: “ (ve deyin ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin! ”

“Bakalım”, “kendince”, “zannınca”, “iddiana göre”, “hani”, “zûm ediyordun ki” gibi ifâdeler ekleyen meâller bu üslubu yansıtmada başarılıdır.

A. Gölpınarlı ve Elmalılı'nın, *أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ* bölümünü, “إِنَّ” edatını hakiki mânâsında yaptıkları çeviriler, isabetli olmamış, bu üslubu yansıtamamıştır.

Meâl Önerisi: (Ona horlama ve alay yollu şöyle denilir:) Bu azabı tat bakalım. Hani sen kendince aziz ve değerli biriydin.

2.2.1.2.1.6.3. Mübah Kılma Anlamındaki Emir - الأمر للإباحة

Birbirine denk, eşit iki şeyden birinin yapılmasını istemektir. Yapılmasının mahzurlu olduğu zannedilen şeylerde emredilerek, yapılmasının ya da yapılmamasının bir sıkıntı doğurmayacağı ifade edilmiş olur.³⁶²

³⁶¹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5. cilt, s. 477; Celalüddin es-Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şafîi, (ö. 911/1505), *Esbâbü'n-Nüzûl*, Darü'l-Fecr, Kahire 2002, 364; es-Sâbûnî, *a.g.e*, 1. cilt, s. 165.

³⁶² Mustafa Kayapınar, *a.g.e*, s. 77.

Mâide 5/2 ﴿... وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ...﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Bu emir icmâ-i ümmet ile mubah kılmayı ifâde etmektedir. Bu âyetin anlamı, açık bir şekilde şunu ifâde etmektedir. “İhramdan çıktığınızda avlamak size mübah kılmıştır. Çünkü avlamayı haram kılan sebep olan “*ihram*” ortadan kalkmıştır.”³⁶³

Buradaki emir hakiki mânâda “otorite sahibinin bir fiilin kesin olarak yapılmasını talep etmesi olmayıp” ibâhe (mübah-helal kılma) ifâde eder.³⁶⁴ Bu âyet, Belâgat’in İslam Hukuku’na yardım ve etkisini görmek açısından önemli bir âyettir. Zira Kur’ân’daki ahkâm âyetlerinin anlaşılmasında, bu âyetlerden farz, vacip vb. hüküm çıkarılmasında Belâgat’in büyük bir işlevi vardır.

Meâl İncelemesi:

A. Bulaç: “... İhramdan çıktınız mı artık avlanabilirsiniz. ...”

DİB: “... İhramdan çıktığınızda (isterseniz) avlanın. ...”

Elmalılı: “... , ihramdan çıktığınız zaman isterseniz avlanın, ...”

H.B. Çantay: “... , ihramdan çıktığınız vakit (isterseniz) avlanın. ...”

S. Yıldırım: “... İhramdan çıkınca isterseniz avlanın. ...”

S. Ateş: “... İhrâmdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz. ...”

TDV: “... İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. ...”

Y.N. Öztürk: “... İhramdan çıktığınız vakit avlanın. ...”

Meâller genelde bu âyetteki emrin gerçek anlamında olmayıp “ibâhe” anlamında olduğunu ya, “-ebilmek” ya da “isterseniz” ifâdelerini ekleyerek anlatabilmişlerdir. Ancak örnek olarak verdiğimiz meâllerden Y. N. Öztürk meâli emri

³⁶³ el-Kurtûbî, Ebû ‘Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr el-Kurtûbî, (ö. 671/1273), *el-Câmi’u li Ahkâmi’l-Kur’ân ve’l-Mübeyyinü limâ Tedammenehû mine’s-Sünneti ve Âyi’l-Furkân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1427/2006, c. VII, s. 264; Siddîk Hasan Hân, Ebû’t-Tayyib Muhammed Siddîk Hân b. Hasan b. Alî b. Lütfullah el-Huseynî el-Kannevcî, (ö. 1307/1890), *Neylü’l-Merâm min Tefsiri Âyati’l-Ahkâm*, thk. Muhammed Hasan İsmail, Ahmed Ferid el-Mezîdî, Daru’l-kütübi’l-‘ilmiyye, y.y.y., 2003, s. 228.

³⁶⁴ Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü*, Marmara Üni. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2002, s. 179; C. Eren – V. Uzunoglu, *Belâgat*, s. 63.

gerçek mânâsında almışlar, âyette anlatılmak istenen “yapıp yapmama serbestiyetini” yansıtamamışlardır.

2.2.1.2.1.6.4. Âciz Bırakmak (Meydan Okuma) Anlamındaki Emir -

الأمر للتعجيز

Gücünün yetmeyeceği bir isi iddia eden kimsenin acizliğini göstermektir, onu âciz bırakmaktır.³⁶⁵

Bakara 2/23 ﴿... فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ ...﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

{... فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ ...} cümlesinde, muhatabı “âciz bırakma” mânâsında kullanılan emir kipi vardır. Sûre kelimesinin nekre olarak getirilmesi de kapsam ifâde eder.³⁶⁶ Âyette, sûre kelimesinin nekre olarak gelmesiyle, “getirebiliyorsanız herhangi bir sûreye benzer bir sûre getirin de görelim” denilmektedir.

Meâl İncelemesi:

DİB: “... , haydin onun benzeri bir sûre getirin ve ...”

Elmalılı: “...haydi onun ayarından bir sure meydana getirin ve ...”

H.B. Çantay: “...haydi onun benzerinden siz de (meydana) bir sûre getirin. ...”

M. Esed: “...o zaman aynı değerde bir sure getirin (de görelim) ve ...”

S.Yıldırım: “... , haydi, onun sûrelerinden birine benzer bir sûre meydana getirin ve... ”

S. Ateş: “... , haydi, onun gibi bir sûre getirin. ...”

TDV: “... , haydi, onun benzeri bir sûre getirin, ...”

Meâller “haydi”, “hadi” gibi ifâdeleri ekleyerek âyetteki tahaddîyi (meydan okumayı) yansıtmaya çalışmışlardır. M. Esed’in verdiği meâl benzer bir şekilde

³⁶⁵ Mustafa Kayapınar, *a.g.e*, s. 81.

³⁶⁶ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Me’âni*, s. 152; *es-Sâbûnî, a.g.e, I. cilt*, s. 37.

“getirebiliyorsanız herhangi bir sureye benzer bir sure getirin de görelim” gibi daha tevdidvârî mânâda bir meâl daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

2.2.1.2.1.6.5. Eşitleme Anlamındaki Emir- الأمر للتسوية

Talep edilen fiillerden birini diğerine tercih etmenin gerekmediği anlamında emir sîgasıdır.

Tevbe 9/80 ﴿اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ...﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Buradaki emir ifâdeleri, (inşâî –dilek kipi) olmayıp haber (bildirme kipi) mânâsı ifâde etmektedir. Sanki onlara “ister af dileyin ister dilemeyin, Allah sizi asla affetmeyecek” denilmektedir. 70 sayısı, Arap dilinde, bir şeyin çokluğunu ifâde etmek için kullanılan bir meseldir.³⁶⁷ Âyette “ey Muhammed! Sen o münafıklar için af dilemiş olsan da, olmasan da, Allah onları asla affetmeyecektir.” denilmektedir.³⁶⁸

Meâl İncelemesi:

DİB: “Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme (fark etmez.) ...”

Elmalılı: “ Onlar için dile istiğfar et dile etme, ...”

H.B. Çantay: “ (Habîbim) onlar için (diler) İstiğfaar et (Allahdan mağfiret iste, diler) istiğfaar etme. ...”

M. Esed: “ (İmdi,) onların bağışlanmaları için (Allaha) ister dua et, ister etme, (hiçbir şey fark etmeyecektir; çünkü)...”

S. Yıldırım: “Onlar için sen ister Allah’tan af dile, ister dileme. ...”

S. Ateş: “Onlar için ister af dile, ister dileme, ...”

TDV: “ (Ey Muhammed!) Onlar için ister af dile, ister dileme; ...”

Bu iki kelime { اسْتَغْفِرْ - لَا تَسْتَغْفِرْ } ’den اسْتَغْفِرْ emir-i hazır kipinden, لَا تَسْتَغْفِرْ ise nehy-i hâzır kipindedir. Ancak iki kelime de “İnşâî” değil “Haberî” bir ifâdedir. Bu

³⁶⁷ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3. cilt, s. 84.

³⁶⁸ es-Sâbûnî, *a.g.e*, 1. cilt, s. 514.

iki kelime “tesviye” ifâde etmekte, talep edilen fiillerden birini diğereine tercih etmek gerekmemektedir. Meâller genelde “ *İster... İster...* ” ya da parantez içerisinde “ *fark etmez*” ifâdelerini kullanarak bu serbestiyeti ifâde etmeye çalışmışlar ve bunda da başarılı olmuşlardır. M. Esed, meâlinde parantez içerisinde “ *hiçbir şey fark etmeyecektir*” ifâdesini getirerek meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

2.2.1.2.1.6.6. Mendûb Olma Anlamındaki Emir - الأمر للندب

Nedbin İslam Hukuku’ndaki ıstılâhî anlamı şöyledir: “Şâri’in, yapılmasını bağlayıcı olmaksızın istediği ve terk edilmesini kötülemediği fiildir.”³⁶⁹ Nedb, teşvik yani bir isin yerine getirilmesi için arzuyu artırmak demektir. Üst, asttan hâsıl olması amaçlanan fiili talep eder ve terkini de yasaklamazsa nedb ifade eder.³⁷⁰

﴿...وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِتَابَ بِمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا...﴾ Nur 24/33

Âyetteki Belâgî Yapı:

Efendileriyle anlaşma yaparak kölelikten kurtulup hürriyetine kavuşmak isteyen kölelere, onlarda hayır görülürse, hür olmaları için, bir miktar mal karşılığı onlarla yazılı anlaşma yapılması istenmektedir.

Buradaki emir asıl anlamında gelmeyip kölelerle yazılı anlaşma yapmak “mendûb”dur. Bu âyette “hayır işlemek” ve “yazışmak” teşvik edilmiştir. Karîne, mülkiyet sahibinin mülkünde tasarruf özgürlüğünün bulunmasıdır.³⁷¹

Meâl İncelemesi:

DİB: “... Sahip olduğunuz kölelerden “mükâtebe” yapmak isteyenlere gelince, eğer onlarda bir hayır görürseniz onlarla mükâtebe yapın. ...”

³⁶⁹ Zekiyyüddin Şa‘bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usûlu’l-Fıkh)*, terc: İbrahim Kâfi Dönmez, TDV Yayınları, Ankara 2005, s. 244.

³⁷⁰ Mustafa Kayapınar, *a.g.e.*, s. 75.

³⁷¹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me‘ânî*, s. 153; Mustafa Kayapınar, *a.g.e.*, s. 73

Elmalılı: “... , memlûklerinizden mükâtebe isteyenleri de eğer kendilerinde bir hayır biliyorsanız hemen kitabete kesin ve ...”

H.B. Çantay: “... Ellerinizin mâlik olduğu (köle ve cariyelerden) mükâtebe isteyenleri, eğer onlarda bir hayır biliyorsanız, kitabete kesin, ...”

S. Ateş: “... Ellerinizin altında bulunan (köle ve câriye)lerden, mükâtebe (akdi) yapmak isteyenlerle -eğer kendilerinde hayır görürseniz- mükâtebe yapın ve... .”

S. Yıldırım: “... Eliniz altındaki köle ve cariyelerinizden mükâtebe yapmak isteyenler olursa ve siz de onlarda liyakat görürseniz mükâtebe yapınız! ...”

TDV: “... Ellerinizin altında bulunanlardan (köleler ve câriyelerden) mükâtebe yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde bir hayır (kabiliyet ve güvenilirlik) görüyorsanız, hemen mükâtebe yapın. ...”

﴿ ...فَكَاتِبُوهُمْ... ﴾ kelimesi yukarıda da belirttiğimiz gibi “nedb” ifâde

etmektedir. Yani bu âyete “yaparsanız iyi olur, ama yapmazsanız bir müeyyidesi yoktur” gibi bir anlama gelecek bir meâl verilmesi gerekir. Ancak meâllerde bu serbestiyeti ifâde edilmemiştir. Bu meâlleri okuyan bir kişinin bu âyetteki talebin “nedb” ifâde ettiğini anlamaları mümkün değildir. Örneğin “mükâtebe yapmanız sizin için iyi olur” gibi bir meâl verilebilirdi. Görüldüğü gibi fikhî hükümlerin meâllere yansıtılmasında da çeviri sorunları meydana gelmektedir.

Meâl Önerisi: ...onlarla mükâtebe yapmanız sizin için hayırlı olur.

2.2.1.2.1.6.7. Nasihat ve İrşâd Anlamındaki Emir - الأمر للنصح والإرشاد

İçinde teklif ve ilzâm (mükellef-sorumlu kılma ve gerektirme) mânâsı olmayan taleptir. Böyle bir emir sîgası nasihat, va‘z ve irşâd maksadıyla îrâd edilmiştir.³⁷² Nedb anlamına yakın olan *irşâd*, teklif (yükümlülük) ve ilzâm içermeyen, nasihat etme ve yol göstermedir.³⁷³

³⁷² C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 65.

³⁷³ Mustafa Kayapınar, *a.g.e*, s. 76.

Bakara 2/282 ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ... ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Bu âyetteki emir, hakiki anlamında değildir. “Nasihat ve irşâd” anlamında bir emirle, Yüce Allah, süreli borçlanma muamelelerinde, borcun miktarı ve zamanını sağlam bir şekilde tesbit ve korumak için, muamelelerin yazılması hususunda kullarını irşat etmiştir.³⁷⁴ Karîne, 283. âyetteki ﴿ ... فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ ... ﴾ ifâdesidir. Zira borç verenin, alana borcu yazmadan güvenmesini ifâde eder.³⁷⁵

Meâl İncelemesi:

<i>DİB:</i>	“ ...bunu yazın. ...”
<i>Elmalılı:</i>	“...onu yazın, ...”
<i>H.B. Çantay:</i>	“...onu yazın. ...”
<i>S. Yıldırım:</i>	“...onu kaydedin! ...”
<i>S. Ateş :</i>	“...onu yazın. ...”
<i>TDV:</i>	“...onu yazın. ...”

Bu âyetin meâlinde, mütercimlerin kesin ifâdeler kullanmalarından ötürü “farz” olarak anlaşılmaktadır. En azından bir dipnotla bu âyette bulunan “emir” kipindeki fiilin bir farziyet değil “nasihat ve irşâd” ifâde ettiğini belirtmeleri gerekirdi.

2.2.1.2.2. النهي – Nehiy

Nehiy, konumu ne olursa olsun, bir kimseden, bir işi yapmaktan uzak durmasını üst perdeden yaptırım amaçlı ilzam ve talep etmek, yasaklamak, menetmek anlamlarına gelmekte olup, anlamca emrin zıttıdır.³⁷⁶ Nehiy sîgası, yasaklama

³⁷⁴ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me’ânî*, s. 150; es-Sâbûnî, *Safvetü’t-Tefâsîr*, 1. cilt, s. 161.

³⁷⁵ Zühaylî, *el-Usûl*, I, 220; Şeyh Emîn, *a.g.e.*, s. 103, 104. (Mustafa Kayapınar, *a.g.e.*, s. 76’ dan naklen)

³⁷⁶ es-Sekkâkî, *Miftâhu’l-‘Ulûm*, s. 320; Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu’l-Miftâh*, 112; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me’ânî*, s. 154; Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 344; Ali el-

anlamından başka “dua, iltimâs, temennî, irşad, azarlamak, ümitsizliğe düşürme, tehdit, tahkir” gibi amaçlarla (mecâzî anlamda) da kullanılır.³⁷⁷ Nehiy'in tek bir sîğası vardır. O da muzârî fiilin başına, cezm ve nehiy harfî olan ن'ın getirilmesiyle olur.³⁷⁸

2.2.1.2.2.1. Nehiy Sîğasının Hakiki Anlamda Kullanımı

Nehyin hakiki anlamında kullanılması, - tanımında da ifâde edildiği şekliyle - muhataptan herhangi bir işin yapılmamasını yaptırım amacı güderek ilzam ve talep edilmesidir.³⁷⁹

Hucurât 49/12 ﴿... وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا ...﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Âyetteki جَسَّسُوا ve لَا يَغْتَبَ fiilleri nehy-i hâzır (ikinci tekil, ikil ve çoğul şahıslara - muhataba yönelik yasaklama) ve nehy-i gâib (üçüncü tekil, ikil ve çoğul şahıslara yönelik yasaklama) sîgalarında gelmiştir ve hakiki anlamlarında yasaklama ifâde etmektedir.³⁸⁰

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. ...”

Elmalılı: “ ... , tecessüs de etmeyin, ba'zınız ba'zınızı gıybet de etmesin, ...”

H.B. Çantay: “ ... Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Kiminiz de kiminizi arkasından çekişdirmesin. ...”

Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 187; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 66; Mustafa Kayapınar, *a.g.e.*, s. 91.

³⁷⁷ Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu'l-Miftâh*, 110-111; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 154-155; Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 344-346; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 187.

³⁷⁸ Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu'l-Miftâh*, 112; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 154; Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 344.

³⁷⁹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me'ânî*, s. 154.

³⁸⁰ Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğiyye*, 3. cilt, s. 344.

S. Yıldırım: “ ... Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın. Kiminiz kiminizi gıybet etmesin. ...”

S. Ateş: “ ... Birbirinizin gizli Őeylerini araştırmayın; biriniz diğerinizi arkasından ekiştirmesin. ...”

TDV: “ ... Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından ekiştirmesin. ...”

Görüldüğü üzere ele aldığımız meâller bu âyetteki nehiyleri başarılı bir Şekilde yansıtmışlardır.

2.2.1.2.2.2. Nehiy Sığasının Durumunun Değişmesi (Mecâzî Anlamda Kullanım Örnekleri)

Nehiy, bazen hakikî anlamından uzaklaşarak kelâmın siyakından ve hal karinelerinden elde edilen başka anlamlara gelebilir.³⁸¹

2.2.1.2.2.2.1. Duâ Anlamındaki Nehiy - النهي للدعاء

Yüce Allah’a “yalvarma ve yakarma” bildiren nehiy ifâdeleri, duâ anlamındadır ve Kur’ân-ı Kerîm’de örneği oktur.³⁸²

Al-i ‘İmrân 3/8 ﴿رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Yukarıdaki âyetteki nehiy kipindeki bu fiil ﴿لَا تُرِغْ﴾ hakiki anlamlarında yasaklama mânâsında değil Allah’a dua anlamında kullanılmıştır. Ayrıca âyette

³⁸¹ Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu'l-Miftâh*, 110; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me‘ânî*, s. 154; Mustafa Kayapınar, *a.g.e.*, s. 92.

³⁸² Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Me‘ânî*, s. 154; Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 344.

bulunan emir kipindeki ﴿هَب﴾ fiili aynı şekilde hakiki anlamlarında talep ve istek mânâsında değil "Allah'a dua etme ve yakarma" anlamında kullanılmıştır.

Meâl İncelemesi:

DİB: “(Onlar şöyle yazarırlar): “Rabbimiz! Bizi hidâyete erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme. ...”

Elmalılı: “Ya rabbena bizleri hidâyetine irdirdikten sonra kalblerimizi yamıltma da ...”

H.B. Çantay: “ Ey Rabbimiz, bizi doğru yola iletdikten sonra kalblerimizi (Hakdan) sapdırma. ...”

S. Yıldırım: “ (ve şöyle yalvarırlar:) "Ey bizim kerîm Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi saptırma ve ...”

S. Ateş: “(Onlar derler ki): "Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalblerimizi eğriltme, ...”

TDV: “ (Onlar şöyle yazarırlar:) Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. ...”

Verdiğimiz meâller âyette bulunan nehiy kipindeki “لا ترغ” fiilinin hakiki anlamlarında yasaklama mânâsının dışında “dua” anlamında olduğunu yansıtmada başarılıdırlar.

2.2.1.2.2.2. Ümitsizliğe Düşürme Anlamındaki Nehiy – النهي للتأيس

Tey’îs – ümitsizliğe düşürme; muhatabı ye’s, karamsarlığa, üzüntüye sokmak amacıyla kullanılan ifâdeler olup, muhatabın ilgilendiği fakat gücü yetmediği ve ehil olmadığı halde bir işe takıntısı olan kimselere herhangi bir fiilin aslında ona fayda sağlamadığını beyân makamında söylenen bir emir sîgasıdır.³⁸³

³⁸³ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Me’ânî*, s. 154; C. Eren – V. Uzunoğlu, *a.g.e.*, s. 67; Mustafa Kayapınar, *a.g.e.*, s. 92.

Tevbe 9/66 ﴿ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ... ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Bu âyette kastedilene anlamak için nüzul sebebini bilmemiz gerekmektedir. Bu âyet ve önceki (65.) âyetin nüzul sebebini verecek olursak İbn-i Cerîr et-Taberî şu rivâyetleri nakletmektedir:

“Abdullah b. Ömer diyor ki: "Tebük savaşında bir adam bulunduğu bir mecliste şöyle demiştir: "Bizim şu kurrâlar (Kur'ân okuyanlar) kadar boğazına daha düşkün, dili daha fazla yalan söyleyen, düşmanın karşısına çıkmaktan daha fazla korkan kimse görmedik." Bunun üzerine o mecliste bulunan bir kişi "Yalan söylüyorsun. Sen münafıksın. Ben bunu mutlaka Resulullah'a haber vereceğim." demiştir. Bu haber Resulullah'a ulaşmış ve hakkında âyet nazil olmuştur. Abdullah diyor ki: "Ben bu adamın, Resulullah'ın devesinin terkisine sarıldığını, ayaklarının taşlara çarptığını gördüm. O şöyle diyordu: "Ey Allah'ın Resülü, biz lafa dalmıştık, eğleniyorduk." Resûlullâh da diyordu ki "Siz Allah ile ve Peygamberiyle mi alay ediyordunuz? Artık özür beyan etmeyin. Çünkü iman ettikten sonra kâfir oldunuz." »³⁸⁴

Burada hakiki anlamında kullanılmayan nehiy sîgasının doğru bir şekilde aksettirilmesi adına, meâllerden beklenen, münafıklara hitaben söylenen bu sözde “münafıkların boşuna af dilememelerini, hakiki anlamda mümin olup tevbe etmedikten sonra affedilmeyeceklerini” okuyucuya ulaştırmaktır.

Meâl İncelemesi:

A. Bulaç: “ Özür belirtmeyiniz. Siz, imanınızdan sonra inkâra saptınız. ...”

DİB: “Boşuna özür dilemeyin! Çünkü siz, (sözde) iman ettikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. ...”

Elmalılı: “Biyhude i'tizar etmeyin, iyman ettiğinizi söyledikten sonra küfürünüzü açığa vurdunuz, ...”

³⁸⁴ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 14. cilt, s. 333.

H.B. Çantay: “(Bîhude) özür dilemiye kalkmayın. Siz îman ettiğinizi ikramdan sonra küfretdiniz. ...”

Ö.N. Bilmen: “İtizarda bulunmayınız, muhakkak ki, siz imânınızdan sonra kâfir oldunuz. ...”

S. Yıldırım: “Ey münafıklar! Hiç boşuna özür dilemeyin. Gerçek şu ki: inkârı açığa vurdunuz. ...”

S. Ateş: “Hiç özür dilemeyin, siz inandıktan sonra inkâr ettiniz. ...”

TDV: “(Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. ...”

Y.N. Öztürk: “ Özür beyan etmeyin; imanınızdan sona küfre saptınız. ...”

Bu ifâdeyi, “kalkışmayın”, “hiç boşuna”, “hiç”, “boşuna anlamsız”, “bîhude”, “biyhude” gibi muhatabın ümidini kırarak ifâdelerle bu anlamı aktaran meâller başarılıdır. Ancak ele aldığımız meâllerden A. Bulaç, Ö.N. Bilmen ve Y.N. Öztürk meâllerinin bu anlamı yansıtabilecek ifâdeleri kullanmadıklarından ötürü âyetteki anlamı aktarmada yetersiz kaldıkları düşünmekteyiz.

2.2.1.2.2.2.3. Âkıbeti Bildirme Anlamındaki Nehiy - النهي لبيان العاقبة

Âkıbetini, sonunu bildirmek, açıklamak anlamındadır. Nehiy kipi bu tür kullanımlarda da gerçek mânâda yasaklama anlamında kullanılmamaktadır.³⁸⁵

﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخَّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴾ **İbrâhîm 14/42**

Âyetteki Belâgî Yapı:

Âyetin siyakından da anlaşıldığı gibi buradaki nehiy hakiki anlamda yasaklama ifâde etmemektedir. Yani “zulmün sonucunda azab vardır” ihbarı yapılmaktadır.³⁸⁶

³⁸⁵ Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 346; Mustafa Kayapınar, *a.g.e.*, s. 96.

³⁸⁶ Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 346; C. Eren – V. Uzunoğlu; *Belâgat*, s. 67.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Sakın, Allah’ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah, onları ancak gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor.

Elmalılı: “ Bunları an ve sakın Allahı zalimlerin yaptıklarından gafil sanma, onları o, ancak öyle bir güne te’hir eder ki o gün gözler belerir ”

H.B. Çantay: “ O zaalimlerin yapacaklarından Allâhı gaafil zannetme sakın. O bunları ancak öyle bir gün için gecikdiriyor ki o (gün) gözler (şaşkınlıkla) belerib kalacaktır.”

S. Yıldırım: “ Sen, o zalimlerin işlediklerinden, sakın Rabbinin habersiz olduğunu zannetme! O, sadece onları, dehşetinden gözlerinin donup kalacağı bir güne ertelemektedir. ”

S. Ateş: “ Zâlimlerin yaptığından Allâh'ı gâfil sanma, O, sadece onları, gözlerin dehşetten donup kalacağı bir güne ertelemektedir. ”

TDV: “ (Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor.”

Buradaki nehiy hakiki anlamda yasaklama ifâde etmemektedir. Âyetteki emrin irâd ediliş amacı, Hz. Peygamberin, zalimlerin işledikleri zulümlerden Allah'ın habersiz olduğunu sanmasının yasaklanması olmayıp zalimlerin işledikleri zulümlerin karşılığı olarak cezalandırılacağını bildirmektir. Verdiğimiz meâllerden bu anlam anlaşılmamaktadır. Ancak âyetin siyakında genel olarak bu anlam mevcut olduğundan dolayı meâllerde herhangi bir anlamsal bir eksiklik bulunmamaktadır.

2.2.1.2.3. İstifhâm – الاستفهام

İstifhâm, bir şeyi anlamak istemek, önceden bilgi sahibi olunmayan bir şey hakkında bilgi talep etmektir. İstifhamın " أ ، هل " şeklinde iki harfi, “ ما ، من ، أي ، كم ، ”

” كيف ، أين ، أنى ، متى ، أياں ” gibi birçok ismi vardır.³⁸⁷ Bazı soru edatları asıl mânâları dışında “eşitlik, olumsuzluk, hoş görmeme, emir, nehiy, teşvik, ta‘zîm, tahkîr, te‘accüb, kınama ve azarlama gibi anlamlarda da kullanılır.³⁸⁸ İstifhâm edatları istenilen bilginin durumuna göre üçe ayrılır:

2.2.1.2.3.1. Tasdik ya da Tasavvur İçin Kullanılan İstifhâm Hemzesi (أ)

Tasavvur, önceden bilinmeyen bir şeyi idrâk etmek, anlamak ve tayin etmek için sorulan sorudur. Tasdik, kabul ettirmek için sorulan sorudur³⁸⁹. Hemze “أ” ile bir şeyin tasavvuru veya tasdiki konusunda bilgi istenir.³⁹⁰ Mesela “أ نجح زيد أم عمرو؟” “Zeyd mi, yoksa Amr mı başarılı oldu?” şeklinde sorulan bu sorunun amacı, başarılı olan kişinin Zeyd mi, yoksa Amr mi olduğunu öğrenip bir tespitte bulunmaktır. Dolayısıyla bu istifhâm tasavvurîdir ve kimin başarılı olduğunu öğrenmeye yöneliktir.³⁹¹ “أ نجح زيد؟” sorusunun amacı, Zeyd’in başarılı olup olmadığı yönünde bilgi edinmektir ve bu istifhâm, tasdîkîdir.³⁹²

İstifhâm hemzesi (أ), asıl soru edatlarından olup fiil ve isim cümlelerinin başına gelir. Bu hemze fetha üzere mebnî olup irapta mahalli yoktur. İstifhâm hemzesini (أ) sorulmak istenen öge takip etmelidir. İstifhâm hemzesi, esas mânâsı olan “bilinmeyen bir şey hakkında bilgi talep etmek” gayesinin dışında başka anlamlar için de kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Tesviye (Eşitlik) Soru Hemzesi, İnkâr Soru Hemzesi, Tevbîhî Soru Hemzesi, Ta‘accubî Soru Hemzesi, Takrîr Soru Hemzesi, Tehekkümî Soru Hemzesi.³⁹³

³⁸⁷ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 308; el-Hatîb el-Kazvînî, *Telhîs ve Tercümesi*, el-Hatîb el-Kazvînî, *Telhîs ve Tercümesi – Kurân'ın Eşsiz Belâgatı*, Haz. : Doç. Dr. Nevzat Yanık, Prof. Dr. Mustafa Kılıçlı, Prof. Dr. Sadi Çöğenli, Huzur Yayın Dağıtım, İstanbul, s. 57; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 168; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, I. cilt, s. 181; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 194.

³⁸⁸ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 200-202.

³⁸⁹ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 69-71.

³⁹⁰ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 170; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, I. cilt, s. 182.

³⁹¹ A, Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, I. cilt. 258.

³⁹² Mehmet Zeki Karakaya, *Ebussuûd Tefsîrinde Belâgat İlmi Uygulamaları*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2007, s. 58.

³⁹³ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 71.

2.2.1.2.3.2. Sadece Tasdik İçin Kullanılan (هل) Harfi

Bu harf sadece olumlu tasdik için kullanılır.³⁹⁴ Mesela “هَلْ جَاءَ أَحْمَدُ؟” –Ahmet geldi mi? ” soru cümlesinde “gelmek” fiilinin Ahmet’e nispeti sorulmakta ve cevap olarak ya “evet” ya da “hayır” denmektedir.³⁹⁵

2.2.1.2.3.3. Sadece Tasavvur İçin Kullanılan ve Hepsi İsim Olan Edatlar

ما : Bir şeyi sormak veya bir şeyin hakkında bilgi almak için kendisiyle soru sorulmak için kullanıldığı gibi bir kelimenin sözlük anlamını sormak için de kullanılmaktadır. İsmın başına gelebildiği gibi fiilin başına da gelebilir. Daha çok gayr-ı ‘âkiller için kullanılır. ‘Mâ el-istifhâmiye’nin (soru edatı olan mâ’nın) Kur’ân-ı Kerîm’de özellikle tehvîl (korkutma) ve ta‘zîm (yüceltme) amacıyla kullanımı çoktur.³⁹⁶

من: Genel olarak akıllı varlıklar için kullanılmakta olup “kim manâsına” gelir. Bazen hakiki, bazen mecâzi olarak gelir. Sekkâkî bununla ‘cins’ler hakkında soru sorulduğu görüşünde olsa da Kazvînî bunu kabul etmemektedir. Fadl Hasan Abbas ise Sekkâkî’nin görüşünü isabetli olarak görmektedir.³⁹⁷

أي : “Hangi, hangisi” anlamına gelir. Herhangi bir durumda, ortak noktaları olan şeylerden hangisinin ön plana çıktığını sormak için kullanılır.³⁹⁸

³⁹⁴ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 180; Ahmed Matlûb, *Mu’cemü’l-Mustalahâti’l-Belâğîyye*, I. cilt, s. 182.

³⁹⁵ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 71.

³⁹⁶ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 189; Ahmed Matlûb, *Mu’cemü’l-Mustalahâti’l-Belâğîyye*, I. cilt, s. 182; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 72.

³⁹⁷ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e*, I. cilt, 189; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, I. cilt, s. 182; C. Eren – V. Uzunoğlu, *a.g.e*, s. 72.

³⁹⁸ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e*, I. cilt, 189; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, I. cilt, s. 182.

كم : “Kaç? Ne kadar? Nice!” mânâlarını içerir. Bir şeyin sayı, miktâr, ücret, fiyat, boyut, hacim, süre ve uzunluk vb. özellik ve durumlarını öğrenmek için sorulurken kullanılan bir isimdir.³⁹⁹

كيف: Bir şeyin durum, vaziyet ve keyfiyeti hakkında bilgi almak için kullanılmaktadır.⁴⁰⁰

أين : “nereye?” ve “nerede?” mânâlarına gelir. Bir işin yapıldığı mekânı tespit etmek için sorulur. Kur’ân’da hakiki soru mânâsına kullanılmayıp ibâhe (açığa çıkarmak, ortaya koymak) anlamında kullanılmıştır.⁴⁰¹

أتى : Mekân ve zaman zarfına delalet eden soru edatıdır Üç anlamı vardır: (i) كيف – nasıl, (ii) من أين – nereden ve (iii) متى – ne zaman.⁴⁰²

متى : “Ne zaman?” anlamına gelir. Geçmiş veya gelecek zamanla ilgili soru sormak için kullanılır.⁴⁰³

أيان : “Ne zaman?”, “ne zaman”, “... sa?” anlamlarına gelir. Zarf olup kendisiyle, gelecek zamanla ilgili, ehemmiyetli ve dehşetli şeylerden sorulur.⁴⁰⁴

2.2.1.2.3.4. İstifhâm Sîgasının Durumunun Değişmesi

İstifhâm sîgası bazen gerçek mânâ ve amacı olan (tasdîk ya da tasavvur için) 'soru sormak'tan başka amaçlarla kullanılır.

³⁹⁹ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e, I. cilt*, 190; Ahmed Matlûb, *a.g.e, I. cilt*, s. 183; C. Eren – V. Uzunoğlu, *a.g.e, s. 73*.

⁴⁰⁰ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e, I. cilt*, 190; Ahmed Matlûb, *a.g.e, I. cilt*, s. 183; C. Eren – V. Uzunoğlu, *a.g.e, s. 73*.

⁴⁰¹ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e, I. cilt*, 190; Ahmed Matlûb, *a.g.e, I. cilt*, s. 183; C. Eren – V. Uzunoğlu, *a.g.e, s. 73*.

⁴⁰² Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e, I. cilt*, 190; Ahmed Matlûb, *a.g.e, I. cilt*, s. 183; C. Eren – V. Uzunoğlu, *a.g.e, s. 73-74*.

⁴⁰³ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e, I. cilt*, 190; Ahmed Matlûb, *a.g.e, I. cilt*, s. 183; C. Eren – V. Uzunoğlu, *a.g.e, s. 74*.

⁴⁰⁴ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e, I. cilt*, 190; Ahmed Matlûb, *a.g.e, I. cilt*, s. 183; C. Eren – V. Uzunoğlu, *a.g.e, s. 74*.

2.2.1.2.3.4.1. Nefy Anlamında İstifhâm – استفهام النفي

Soru edatının hakîkî anlam ve amacı olan bilgi edinme isteğinden çıkıp olumsuzluk bildirmesidir.⁴⁰⁵

Rahman 55/60 ﴿ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Bu cümle öncesinde tafsilatıyla anlatılanları tasdik eden bir ara cümledir. Yani "İhsânın karşılığı, ancak ihsândır."⁴⁰⁶

Soru nefiy için kullanılmıştır. Bundan dolayı istisna edatı soru edatını akabinde gelmiştir. Bu "hasr üslûbu", "iyiliğe ancak iyilik karşılık verilebileceğini"; verilecek karşılığın, hikmet ve adaletin gereği olarak gerçekleşeceğini haber vermektedir⁴⁰⁷.

Meâl İncelemesi:

A. Bulaç: " İhsanın karşılığı ihsandan başkası mıdır?"

DİB: " İyiliğin karşılığı, yalnız iyiliktir. "

Elmalılı: " İhsânın cezâsı elbette ihsân "

H.B. Çantay: " ...iyiliğin mükâfatı iyilikden başka mıdır? "

S. Yıldırım: " Öyle ya, iyiliğin neticesi iyilikten başka mı olacaktı!"

S. Ateş: " " İyiliğin karşılığı, yalnız iyilik değil midir? "

TDV: " İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir? "

Bu âyette nefy edâtı "ما" gibi cümleyi olumsuz kılan "هل" edâtı, istisnâ edâtı "لا" ile birlikte bulunduğu için, cümlelerin olumsuz olan mânâsı, olumluya dönüşür ve dolayısıyla "hasır üslubu" ortaya çıkar. Meâller bu üslubu yansıtmada genelde

⁴⁰⁵ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -I- el-Meânî*, s. 201; Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 1. cilt, s. 193

⁴⁰⁶ Ebussuûd b. Muhammed el-'Imâdî el-Hanefî, *Tefsîru Ebissuûd ev İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5. cilt, thk. Abdulkadir Ahmed Atâ, Mektebetü'r-Riyâd el-Hadîse, Riyad, 1971, s. 252.

⁴⁰⁷ Muhammed Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 27. cilt, s. 271; Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, 1. cilt, s. 193; Ayrıca bkz. Mehmet Zeki Karakaya, *Ebussuûd Tefsîrinde Belâgat İlmi Uygulamaları*, s. 60.

başarılıdırlar. Ancak görüldüğü gibi A. Bulaç, H. B. Çantay, S. Ateş ve TDV meâlleri, bu belâğî durumu yansıtmadan, “هل” edatını hakîkî anlamında tercüme etmişlerdir.

2.2.1.2.3.4.2. İnkâr Anlamında İstifhâm (استفهام الإنكار)

“استفهام الإنكار”, “olmaz” kastiyle “olur mu?” şeklinde soru sormak, sorulan soruyla karşıdakinin bir şeyi yapmadığını vurgulamaktır. Yalanlama ve azarlama şeklinde iki çeşidi vardır.⁴⁰⁸

Türkçemizdeki “Zâlime hiç yardım edilir mi?” ve “Allah’ın emirlerine karşı gelinir mi?” cümleleri de inkâr bildiren sorulardır.⁴⁰⁹

Bakara 2/13 ﴿... قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Bu âyetteki “أَنْتُمْ” - inanır mıyız” ifâdesinde bulunan istifham, “inkâr - yalanlama” içindir.⁴¹⁰ Yani “inanmayız” anlamındadır.

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: “... : “ - Biz, akılsız cahillerin iman ettiği gibi iman eder miyiz?” ... .”

A. Bulaç: “... "Düşük akıllıların iman ettiği gibi mi iman edelim?" derler. ...”

DİB: “... , “Biz de akılsızlar gibi iman mı edelim?” derler. ...”

Elmalılı: “... «ya biz o süfahanın iman ettikleri gibi mi iman ederiz?» derler, ...”

H.B. Çantay: “... «Biz de o beyinsizlerin inandığı gibi mi inanacağız?» derler....”

S. Yıldırım: “... "Yani o beyinsizlerin inandıkları gibi mi inanalım?" derler. ...”

S. Ateş: “... , "O beyinsizlerin inandığı gibi inanır mıyız?" derler. ...”

⁴⁰⁸ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 193; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 1. cilt, s. 185; Mehmet Zeki Karakaya, *a.g.e*, s. 60; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 70.

⁴⁰⁹ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 75.

⁴¹⁰ el-Beydâvî, *Envâru ’t-Tenzîl ve Esrâru ’t-Te’vîl*, 1. cilt, s. 47; Ebu’l-Berakât en-Nesefî, *a.g.e*, 1. cilt, s. 51.

TDV: “ ... «Biz hiç, sefihlerin (akılsız ve ahmak kişilerin) iman ettikleri gibi iman eder miyiz?» ... .”

Meâllerin “inkâr” ifâde eden “istifham” ihtiva eden bu âyeti genelde “tasdik” ettirme anlamında tercüme ettikleri görülmektedir. *TDV* meâlinin “inkâr” anlamını yansıtmada daha başarılı olduğunu kanısındayız. Zira bu meâldeki “*Biz hiç, ...gibi iman eder miyiz?*” ifâdesi direkt olarak “iman etmeyiz” anlamına gelmektedir ve diğer tercümelerden daha başarılıdır.

2.2.1.2.3.4.3. Emir Anlamında İstifhâm - استفهام الأمر

Bu tür istifhama kişi, muhatabına emri istifhâm yoluyla yöneltir. Ferrâ ed-Deylemî bu tür istifhamdan bahseder ve Âl-i ‘İmrân 3/21 âyetini örnek olarak getirir.⁴¹¹

Mâide 5/91 ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Âyetin başında şeytanın insanlar arasında içki ve kumar ile kin ve düşmanlık tohumları ektiğini ifâde etmektedir. İstifhâm edâtı, “Artık buna bir son verin!” anlamı içermekte olup azar ve paylama yoluyla “Artık bu son derece pis ve zararlı olan şeylerden uzak durun” şeklinde emir mânâsında bir ifâdedir. Yasaklamanın en belîğ şekillerindendir.⁴¹²

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: “ ... Artık siz, bunlardan sakınmaz mısınız? ”

⁴¹¹ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 200; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 1. cilt, s. 185; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 80.

⁴¹² ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2. cilt, s. 290; el-Beydâvî, *Envâru ’t-Tenzîl ve Esrâru ’t-Te ’vîl*, 1. cilt, s. 142; Ebussuûd, *Tefsîru Ebissuûd ev İrşâdü'l-'Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kur'âni'l- Kerîm*, 1. cilt, s. 116; Mehmet Zeki Karakaya, *a.g.e*, s. 61.

- A. Bulaç*: “ ... Artık vazgeçtiniz değil mi? ”
DİB: “ ... Artık vazgeçiyor musunuz? ”
Elmalılı: “ ... , artık vaz geçiyorsunuz değil mi?”
H.B. Çantay: “ ... Artık siz (hepiniz) vaz geçtiniz değil mi?”
S. Yıldırım: “ ... Artık bu habis şeylerden vazgeçtiniz değil mi?”
S. Ateş: “ ... Artık (bunlardan) vazgeçecek misiniz?”
TDV: “ ... Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi? ”

Örnek olarak verdiğimiz meâller { فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ } ifâdesini "sakınmaz mısınız?", "vazgeçtiniz değil mi?", "vazgeçecek misiniz?", "vazgeçiyorsunuz değil mi?" ve "vazgeçiyor musunuz?" gibi ifâdelerle tercüme etmişlerdir. Ancak bu ifâdelerden "emir" tam olarak anlaşılmamaktadır. Soru tercüme edildiğinde "bırakma emri" anlaşılmakta olsa da, en azından buradaki yasaklama, parantez ile ifâde edildiği takdirde daha anlaşılır olacağı düşüncesindeyiz.

Meâl Önerisi: Bunlardan vazgeçtiniz değil mi? (Artık bunlardan uzak durun!)

2.2.1.2.3.4.4. Nehiy İfâde Eden İstifhâm - استفهام النهي

Bu kullanımda da istifhâmın amacı soru sormak değildir. Nehiy ifâde eden istifhâm, bir şeyin yapılmasını, istifhâm yoluyla yasaklamaktır. İstifhâmın nehiyde-yasaklamada kullanımı, emirde kullanımına benzer. Çünkü bir şeyin yapılmasını emretmek, tersinin (bir şeyin yapılmamasının) yasaklanması anlamına gelir. Bunun tersi de böyledir.⁴¹³

Tevbe 9/13 ﴿ ... أَتَخْشَوْنَ اللَّهَ فَأَلَّا أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Suyûtî nehiy ifâde eden istifhâma bu âyeti örnek vermektedir. Âyette istifhâm yoluyla mü'minlere müşriklerden korkmamaları emredilmektedir. Âyetin, “Eğer siz gerçek müminler iseniz, Allah’tan korkmanız daha yerindedir” anlamını ifâde eden

⁴¹³ Habenneka el-Meydânî, *a.g.e.*, 1. cilt, 291.

son cümlesi, savaşmaktan çekinenleri küfrün önderleriyle savaşmaya teşvîk eden “أَتَحْشَوْنَهُمْ” lafzının başındaki istifhâm edâtı hemze, “nehy” mânâsı ifâde ederek, “أَتَحْشَوْنَهُمْ” “Onlardan korkmayın!” şeklinde, bir mânâ içerir.⁴¹⁴

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: “ ... "Yoksa onlardan korkuyor musunuz? ... ”

A. Bulaç: “ ... Korkuyor musunuz onlardan? ... ”

DİB: “ ... Yoksa onlardan korkuyor musunuz? ... ”

Elmalılı: “ ... , yoksa onlardan korkuyor musunuz? ... ”

H.B. Çantay: “... Onlardan korkacak mısınız? ... ”

M. Esed: “ ... Onlardan çekiniyor musunuz yoksa? ... ”

S.Yıldırım: “ ... Ne o, yoksa onlardan korkuyor musunuz? ... ”

S. Ateş: “ ... Yoksa onlardan korkuyor musunuz? ... ”

TDV: “ ... ; yoksa onlardan korkuyor musunuz? ... ”

A.F. Yavuz, DİB, Elmalılı, S. Ateş ve TDV meâlleri “ ... Yoksa onlardan korkuyor musunuz? ... ” şeklinde tercüme ederek nehyi zımmen ifâde etseler de örnek olarak verdiğimiz meâller {...أَتَحْشَوْنَهُمْ...} ifâdesini direkt olarak istifhâm yoluyla tercüme etmişlerdir. Ancak "nehyin" tam olarak anlaşılabilmesi için parantez içerisinde bir ekleme yoluyla bir tercüme yapılmasının daha iyi olacağı kanısındayız.

Meâl Önerisi: Yoksa onlardan korkuyor musunuz? (Sakin onlardan korkmayın!)

2.2.1.2.3.4.5. Ünsiyet – استفهام الإيناس

Konuşan kişi muhatabını kendisine alıştırmak, rahatlatmak ister ve cevabını bildiği halde O’nu konuşmanın içerisine çekmek için O’na sorular yöneltir.⁴¹⁵

⁴¹⁴ Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü Funûnuhâ ve Efnânuhâ -1- el-Meânî*, s. 200; Ahmed Matlûb, *a.g.e.*, *1. cilt*, s. 194; M. Zeki Karakaya, *Ebussuûd Tefsîrinde Belâgat İlmi Uygulamaları*, s. 62.

⁴¹⁵ el-Habenneka el-Meydânî, *a.g.e.*, *1. cilt*, 300

﴿وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى﴾ ﴿قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى﴾

Taha 20/17-18

Âyetteki Belâğî Yapı:

Allah-ü Teâlâ'nın Hz. Mûsâ'ya hitaben söylediği bir sözdür. Allah Hz. Mûsâ'nın elinde ne olduğunu elbette bilmektedir. Dolayısıyla bu istifhamdan amacın hakiki anlamda tasavvur (önceden bilinmeyen bir şey hakkında bilgi talep etme) olması imkânsızdır. Dolayısıyla bu âyetteki soru, konuşmak için korkuyu ortadan kaldırma ve rahatlatma amacıyla sorulmuştur⁴¹⁶.

DİB: “Şu sağ elindeki nedir ey Mûsâ?”

Elmalılı: “O yeminindeki de ne ya Musâ?”

H.B. Çantay: “Musa, o sağ elindeki ne?”

S. Yıldırım: “Mûsâ, şu sağ elinde tuttuğun şey de ne?”

S. Ateş: “ Sağ elindeki nedir ey Mûsâ?”

TDV: “ Şu sağ elindeki nedir, ey Musa?”

Meâl yazarları bu âyetteki soru cümlesini istifhamın hakiki anlamında kullanımına uygun bir biçimde çevirmişlerdir. Ancak buradaki belâğî inceliği parantez ya da dipnot kullanarak yansıtmak bir açıklama getirmeleri daha iyi olurdu. Okuyucuyu "Cenab-ı Hakk'ın cevabını bildiği soruyu Hz. Musa'ya sorma nedeni, bu sorunun Hz. Musa üzerinde ne gibi bir etkisi olduğu" konusunda aydınlatmak gerektiğini düşünmekteyiz.

Meâl Önerisi: (Allah-ü Teâlâ cevabını bildiği halde O'nu sakinleştirmek, Firavunla görüşmeye psikolojik olarak hazırlamak için⁴¹⁷) Mûsâ, şu sağ elinde tuttuğun şey de ne? (diye sordu.)

⁴¹⁶ Ebu'l-Berakât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî - Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, 2. cilt, s. 360; el-Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 1. cilt, s. 300; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat* s. 85.

⁴¹⁷ Geniş bilgi için bkz: C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, 228. dipnot, s. 85-86.

2.2.1.2.3.4.6. Duâ – استفهام الدعاء

Bu tür istifhâm, emir ve nehye, kullanıldığı anlam bakımından benzetmektedir. Duâ, aşağı derecedekinin yukarı derecedekinden istirham yoluyla bir şey dilemesidir ki ancak kuldan rabbine yönelik olur.⁴¹⁸

... قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلِ وَإِيَّيْ أَنْهَلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ

مِنَّا ...

Âyetteki Belâgî Yapı:

İbn-i Cerîr et-Taberî, es-Süddî'den şöyle bir haberi rivâyet etmektedir: Hz. Musa, buzağıya tapmalarından dolayı Allah'tan af dilemeleri için, İsrailoğullannın ileri gelenlerinde yetmiş kişi seçip Allah ile görüşülmesi vaad edilen yere oturmuştur. Fakat bu yetmiş kişi oraya varınca Hz. Musa'ya karşı direktip demişlerdir ki: "Ey Musa, biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana asla iman etmeyeceğiz. Bunun üzerine onları korkunç bir sarsıntı yakalayiverdi ve öldüler. Bunun üzerine Hz. Musa, Allah'a yalvararak şöyle dedi: "Ey rabbim, ben İsrailoğullannın yanına varınca onlara ne diyeyim? Sen onların en seçkinlerini helak ettin. Eğer dileseydin beni de onlar da daha önce helak edebilirdin."⁴¹⁹ (İstifham) hemzesi burada, ya İbnü'l-Enbârî'nin dediği gibi "Allah'ın lütfuna güvenden dolayı helak etmenin gerçekleşmesini kabul etmeme" için; ya da Müberrid'in dediği gibi "yalvarma, yakarma" için kullanılmış olup "لا تهلكنا" yani "bizi helak etme" mânâsında gelmektedir⁴²⁰. Âyet sanki "Yâ Rabbi bizim dışımızdaki kişilerin günahları sebebiyle bizi helak etme" demektedir⁴²¹. Âyetin sibakından anlaşılacağı gibi Hz. Musa'nın duâsının devamı olması bu istifhamın da dua anlamında olduğunu teyit ettiğini iddia edebiliriz.

⁴¹⁸ el-Habenneka el-Meydânî, a.g.e, 1. cilt, 291.

⁴¹⁹ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 13. cilt, s. 140.

⁴²⁰ Ebussuûd Muhammed b. Muhammed, *İrşâdu'l-Akli's-Selîm İlâ Mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 2. cilt, Mektebetü'r-Riyâd el-Hadîsiyye, thk: Abdülkadir Ahmed 'Atâ, Mısır, ts., s. 411.

⁴²¹ es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 1. cilt, s. 441.

Meâl İncelemesi:

DİB: “Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de bundan önce helâk ederdin. Şimdi içimizden birtakım beyinsizlerin işledikleri günah sebebiyle bizi helâk mi edeceksin? ...”

Elmalılı: “rabbım, dedi: dilese idin bunları ve beni daha evvel helâk ederdin, şimdi bizi içimizden o süfehanın ettikleriyle helâk mi edeceksin? ...”

H.B. Çantay: “«Yâ Rab, eğer dileseydin onları da, beni de daha evvel helak ederdin, içimizden bir takım beyinsizlerin işlediği (günâh) yüzünden hepimizi helak mi edeceksin? ...”

S. Yıldırım: “ Ya Rabbî! dedi, dileseydin beni de bunları da daha önce imha ederdin. Şimdi bizi aramızdaki beyinsizlerin yaptıklarından dolayı helâk mi edeceksin? ...”

S. Ateş: “ Rabbim, dileseydin bunları da beni de daha önce helâk ederdin. İçimizden bazı beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi helâk mı edeceksin? ...”

TDV: “«Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de daha önce helâk ederdin. İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği (günah) yüzünden hepimizi helâk edecek misin? ... ”

Âyetteki soru cümlesi genelde istifhamın hakiki anlamında kullanımına uygun bir biçimde tercüme edilmiştir. Âyetteki istifhamın yukarıda verilen tercümelerinden Hz. Musa'nın duâsının devamı olması hasebiyle dua anlamında olduğu anlaşılabilir. Ancak parantez ya da dipnot ile "*içimizden birtakım beyinsizlerin işlediği (günah) yüzünden hepimizi helâk etme*" şeklinde alternatif bir tercüme de verilebilirdi.

2.2.1.2.4. Temennî – التمني

Temenni, lügatte, “تَفَعَّلَ” babından “تَمَنَّى” fiilinin masdarı olup “bir şeyi istemek; yalan söylemek, uydurmak” gibi mânâlara gelir.⁴²²İstılahta ise temenni; gerçekleşmesi

⁴²² İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1. cilt, s. 4284.

imkânsız olduğu için vukuu umulmayan, fakat sevilen veya istenen bir şeyi arzu etmektir. Yani arzu edilen şey, ya imkânsızdır ya da imkân dairesinde olduğu halde gerçekleşmesi çok uzak bir ihtimal dâhilindedir. Temennî edatı “لَيْتَ” dir. “لعل ، لو ، هل” edatları ise gerçekleşmesi imkânsız olmayan durumlarda kullanılabilir.⁴²³

Temennînin dört harfi vardır:

لَيْتَ, aslî olan ve en yaygın olarak kullanılanıdır. Arzulanan şeyin gerçekleşmesi ümit edildiğinde “لَعَلَّ” ve “عسى” harfleri kullanılmakta olup buna “teraccî” denilir. Bu durumda bazen edebî bir gaye için “لَيْتَ” kelimesi de kullanılabilir.⁴²⁴

“هل” edatı, "keşke" anlamında kullanılabilir. لَوْ, amel etmez ve talep bildiren "لَيْتَ" "keşke" mânâsında olup geleceği gösterir.⁴²⁵ “لَعَلَّ” inne ve benzerlerinden olup mübtedâyı nasb, haberi ref eder. Arzulananın gerçekleşmesi uzak olduğu zaman kullanılır.⁴²⁶

1. Nebe 78/40 ﴿... وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Sûrenin ana teması öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenleri uyarma üzerinedir.⁴²⁷ Âyet, o gün yapıp ettiklerini gören inkârcının “ah keşke dünyada yaratılıp mükellef olamamış olaydım, ya da bugün (diriltihip hesaba çekileceği gün), diriltilmeseydim.” diye gerçekleşmesi imkânsız bir şey için hayıflanma ve pişmanlık duymasından bahsetmektedir.⁴²⁸ “يَا لَيْتَنِي” ifâdesi, “يَا” nidâ edatı ile temennî edatı olan

⁴²³ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 307; Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu'l-Miftâh*, nşr. Yanık, H. Nevzat vd., Huzur Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 154; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâtî'l-Belâğîyye*, 1987, 2. cilt, s. 353; Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e*, 1. cilt, s. 156; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *el-Belâğatü'l-Vâdîha*, s. 207; Nusreddin Bolelli, *a.g.e*, s. 236.

⁴²⁴ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e*, 1. cilt, s. 187; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 2. cilt, s. 353-354; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 207; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 88; Nusreddin Bolelli, *a.g.e*, s. 236.

⁴²⁵ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 307;

⁴²⁶ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 88-89.

⁴²⁷ Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 30. cilt, s. 58.

⁴²⁸ el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 5. cilt, 281; Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 30. cilt, s. 58.

“لَيْتَ” birleşerek âyette, "erişilemez, çok zor ve imkânsız durumlar için temennî, hayıflanma ve pişmanlık" ifâde eder⁴²⁹.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ...ve inkârcının “Keşke toprak olaydım!” diyeceği...”

Elmalılı: ...ve diyecek ki kâfir: ah nolaydı ben bir türâb olaydım. ”

H.B. Çantay: “ ... , kâfir ise «Ah, ne olurdu ben bir toprak olaydım» diyecek.”

S. Yıldırım:“...ve kâfir: "Ah ne olurdu, keşke toprak olaydım!" diyecek. ”

S. Ateş:“ ...ve kâfir: "Keşke ben, toprak olsaydım!" der. ”

TDV: “ ...ve inkârcı kişi: «Keşke toprak olsaydım!» diyecektir. ”

Ana teması öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenleri uyarma olan bu sûrenin incelemekte olduğumuz son âyetinde inkârcıların gerçekleşmesi imkânsız olan bir şey için hayıflanma ve pişmanlık duymasından bahsedilmektedir. Meâller de "keşke", "ah nolaydı", "ah, ne olurdu", ve "ah ne olurdu, keşke" gibi ifâdelerle bu hayıflanma ve pişmanlığı ifâde etmeye çalışmışlardır. Elmalılı, H.B. Çantay ve S. Yıldırım meâllerinin bu duyguyu ifâde etmede daha başarılı olduklarını düşünmekteyiz.

2. ﴿ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ - Şu‘arâ 26/102

Âyetteki Belâğî Yapı:

Zemahşerî, Keşşâf’ında "bu gibi durumlarda varid olan "لَوْ", temennî anlamına gelir" demekte ve eklemektedir: Burada sanki "فليت لنا كرامة" yani "kâh keşke bizim için geri dönüş olsa" denilmektedir. Ancak "لَوْ"i asıl anlamı olan şart anlamında kullanıldığını düşündüğümüz takdirde "لفعلنا كيت و كيت" şeklinde takdir olunan cevabının hazfedilmesi de câizdir. O zaman hazfedildiği düşünülen şartın cevabıyla birlikte âyetin anlamı "şâyet bana bir geri dönüş verilecek olursa şöyle şöyle yapardım" şeklinde olmaktadır.⁴³⁰ Temennî edatlarından olan "لَوْ"i, temennî edilen şey

⁴²⁹ Habenneka el-Meydânî, *a.g.e, I. cilt*, s. 248. Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e, I. cilt*, s. 158.

⁴³⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4. cilt, s. 402-403; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, 4. cilt, s. 143; Habenneka el-Meydânî, *a.g.e, I. cilt*, s. 253-254.

meşakkatli, gerçekleşmesi zor, ele geçmez erişilmez olduğunda kullanılır.⁴³¹ Zira bu âyet, sibâkıyle birlikte düşünülecek olursa, öldükten sonra diriltilmiş, putlara tapınmadan dolayı cehenneme atılmış, dünyaya artık geri dönmesi imkânsız olan müşriklerin "hayıflanmalarını" tasvîr eden bir sözdür.

Meâl İncelemesi:

A. Bulaç: “ "Bizim bir kere daha (dünyaya dönüşümüz mümkün) olsaydı da iman edenlerden olabilseydik."

DİB: “Keşke (dünyaya) bir dönüşümüz olsa da inananlardan olsak.”

Elmalılı: “Bari bizim için geriye bir dönmek olsa idi de mü'minlerden olsa idik.”

H.B. Çantay: “ «Bizim için hakıykatem bir geri dönüş olsaydı da biz de mü'minlerden olsaydık».”

S. Yıldırım: “"Ah! Ne olurdu, imkân olsa da dünyaya bir dönsek ve müminlerden olsaydık!" ”

S. Ateş: “ "Âh keşke bir dönüşümüz daha olsa da inananlardan olsak!" ”

TDV: “Ah keşke bizim için (dünyaya) bir dönüş daha olsa da, müminlerden olsak! ”

Asıl anlamı olan şart anlamında kullanıldığını düşünsek bile "أَوْ" edatının her hâlükârda hayıflanma mânâsına geldiğini ifâde etmiştik. Bu anlamın DİB, S. Yıldırım ve S. Ateş meâllerinde “keşke”, “ah ne olurdu”, “âh keşke” ifâdeleriyle yansıtılmıştır. İncelediğimiz diğer meâllerde bu anlamın yansıtılmadığı görülmektedir.

3. ... فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلْ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا

نَعْمَلُ ... ﴿

Âyetteki Belâgî Yapı:

Tâhir İbn-i Âşûr'a göre hayıflanma, üzüntü ve pişmanlık manasıyla temennî ya da nefy anlamında kullanılmış olması câizdir⁴³². Bu âyette istifhâm yoluyla “bize

⁴³¹ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e.*, 1. cilt, s. 159.

⁴³² Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 8. cilt, s. 156.

şefaatchi olması veya eski hayatımıza geri döndürülsek de başka ameller işlese” temenni ve hayıflanması vardır⁴³³.

Meâl İncelemesi:

DİB: “... Şimdi bizim için şefaatchılar var mı ki bize şefaata etseler veya (dünyaya) döndürülsek de yaptıklarımızdan başkasını yapsak?” ... ”

Elmalılı: “... , bak şimdi bizim şefaatchilerden hiç biri var mı ki bize şefaata etsinler? Veya geri döndürülür müyüz ki yaptığımız işin gayrisini yapsak? ... ”

H.B. Çantay:“: ... Şimdi bizim için şefaatchilerden (kimse) var mıdır ki bize şefaata etsinler, yahud (dünyâye) döndürülür müyüz ki (evvelce) yapmış olduğumuzdan başkasını yapalım». ...”

S. Yıldırım:“... Acaba burada bize şefaata edecek birisi bulunur mu? Yahut geri döndürülmemiz imkânı olur mu ki bu sefer yaptığımız kötü işlerin yerine güzel güzel işler yapabilelim?” ... ”

S. Ateş: “... Şimdi bizim şefâ'atçilerimiz var mı ki bize şefâ'at etsinler yahut tekrar geri döndürül(üp dünyâya gönderil)memiz mümkün mü ki, (orada eski) yaptıklarımızdan başkasını yapalım?” ... ”

TDV: “... Şimdi bizim şefaatchılarımız var mı ki bize şefaata etsinler veya (dünyaya) geri döndürülmemiz mümkün mü ki, yapmış olduğumuz amellerden başkasını yapalım? ... ”

Bu âyet, kıyamet günü kâfirlerin dilinden aktarılmıştır. Şâyet kâfirler için şefaata edecek kimse olmadığı âşikâr olduğundan dolayı âyetin istifhâm anlamıyla tevîl edilmesi imkânsızdır.⁴³⁴ Ele aldığımız meâller "هل" soru edatını, bu âyete kazandırdığı "hayıflanma, üzüntü ve pişmanlık" anlamlarını yansıtmadan, gerçek kullanımı olan "istifhâm" anlamında çevirmişlerdir.

Meâl Önerisi: Âh keşke burada bize şefaata edecek birisi olsa! Ya da ah keşke geri döndürülsek de bu sefer yaptığımız kötü işlerin yerine güzel işler yapabilesek.

⁴³³ Fadl Hasan Abbâs, *a.g.e.*, *1. cilt*, s. 158.

⁴³⁴ Mustafa Kayapınar, *Belâgatta Talebî İnşâ (Dilek Bildiren Anlatımlar)*, s. 167.

4. Tevbe 9 / 102 ﴿... عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“عَسَى” kelimesi yukarıda belirttiğimiz gibi "teraccî" harfidir. Arzulanan bir şeyin gerçekleşmesi ümit edildiğinde kullanılır. Ebû Hatim Sicistânî (v.248/862) “عَسَى” kelimesinin ezdâddan olduğunu, hem yakîn (kesin inanç) hem de şekk (şüpheli) anlamlarına gelmekte olduğunu belirtmektedir. Ancak, Allah Teâlâ için kullanıldığında yakîn anlamına geldiğini savunmaktadır⁴³⁵. İbn-i Cerîr Taberî “عَسَى” kelimesi, Allah Teâlâ için kullanıldığında yakîn anlamına gelir. Bu nedenle bu âyetin mânâsı “Allah, bu kimselerin günahlarını mutlaka affedecektir.” denildiğini nakletmekte ve bu görüşe katılmadığını, bu kelimenin Arap dilinde, "teraccî" manasında olduğunu belirtmektedir⁴³⁶. Râğib el-İsfahânî konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: “Birçok müfessir Kur’ân-ı Kerim’deki “عَسَى” ve “أَعْلَى” kelimelerini “kesinlik-gereklilik” anlamında tefsir etmişler, arzu ve ümidin Allah Teâlâ için doğru olmayacağını söylemişlerdir. Onların bu konudaki bakış açıları yanlıştır. Çünkü Allah Teâlâ, bu kelimeyi, söz konusu şahıs ya da şahısların, "âyette bahsedilen durumun gerçekleşmesini "ümit etmesi" için zikretmiştir. Yoksa Zât’ının (C.C.) "ümit etmesi" için değil.”⁴³⁷

Meâl İncelemesi:

DİB: “... Umulur ki Allah tövbelerini kabul eder. ...”

Elmalılı: “...ola ki Allah tevbelerini kabul ede, ...”

H.B. Çantay: “... Olur ki Allah onların tevbelerini kabul eder. ...”

M. Esed: “... Allah'ın onların tevbelerini kabul etmesi umulabilir. ...”

S. Yıldırım: “... Onlar tövbe ederlerse umulur ki Allah da onların tövbelerini kabul buyurur. ...”

⁴³⁵ Ebû Hatim Sicistânî, (ö. 255/869), *Kitabü'l-Maklûb Lafzuhâ fi Kelâmi'l-'Arab ve'l-Müzâlî 'an cihetihî ve'l-Ezdâd*, nşr: August Haffner, (“Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd” adlı eserin içerisinde), el-Matbaatü'l-Katolikiyye li'l-Âbâi'l-Yesû'iyye, 1912, Beyrut, s. 95.

⁴³⁶ İbn-i Cerîr Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 14. cilt, s. 447

⁴³⁷ er-Râğib el-İsfahânî Ebu'l-Kâsım el-Huseyn b. Muhammed, (ö. V./XI. yüzyılın ilk yarısı) *Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, neşr. Safvan Adnan Davudi, Dâru'l-Kalem-Daru'l-Şâmiyye, Dimeşk 1416/1997, s. 566.

S. Ateş: “ ... Belki Allâh, onların tevbesini kabul eder. ...”

TDV: “ ... (Tevbe ederlerse) umulur ki Allah onların tevbesini kabul eder. ...”

Görüldüğü üzere “عَسَى” kelimesinin tefsirinde ihtilaf vardır. Ele aldığımız bu meâller âyetteki “عَسَى” kelimesini İbn-i Cerîr Taberî ve Râğıb el-İsfahânî'nin görüşlerine uygun olarak "umulur ki", "ola ki", ve "umulabilir" ifâdelerini kullanarak "teraccî" anlamında doğru bir şekilde çevirmişlerdir. Yalnız "olur ki" ve "belki" ifâdeleri “ümit” değil “ihtimal” anlamında olduğu için "teraccî-ümit etme"yi ifâde etmemektedir.

2.2.1.2.5. Nida – النداء

Nidâ, konuşan kimsenin, “أَدْعُو - çağırıyorum” anlamında hazfedilmiş bir fiilin yerine getirilen “يا، أ، أي، آ، أي، أيا، هيا، وا” edatlarından biriyle muhatabından kendisine yönelmesini istemesidir.⁴³⁸

Bazen uzak bir şey, «konuşan kimsenin gönlünde, devamlı bulunduğu için veya aklından çıkmadığı için» sanki hazır ve yakınmış gibi kabul edilir. Dinleyici, uyku veya dalgınlık gibi durumlardan dolayı gafil ise veya zihnî dağınmış olursa, sanki bulunduğu yerde bulunmadığına işaret etmek üzere, uzak için vazedilen nida edatı kullanılır.⁴³⁹

Nidâ harflerinden "أ" ve "أي" yakın; "أيا", "هيا" ve "آ" uzak nidâ harfleridir. "يا" edatının "uzak nidâ harfi" olması, onun tercih edilen hakîkî anlamıdır. "يا"nın uzak ve yakın için kullanan müşterek bir lafız olduğu da söylenmektedir. "وا" edatı, “bir kişi için matem tutmak” veyahut “bir şeyden ötürü acı duyulduğunu ifâde etmek” anlamına gelen "nudbe" için kullanılır. "يا" edatı hakiki nidâ ile karıştırılmaktan emin olduğunda "nudbe" için kullanılır.⁴⁴⁰

⁴³⁸ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 323; A. Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 1. cilt, s. 240; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü*, 1. cilt, s. 1562; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 3. cilt, s. 326-327; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 211.

⁴³⁹ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 212, Nusreddin Bolelli, *a.g.e*, s. 241.

⁴⁴⁰ A. Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 1. cilt, s. : 240; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 3. cilt, 327.

1. Ahzâb 33/1 - ﴿ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Ebu'l-Berekât en-Nesefî bu âyetin tefsirinde "Bizim hitabımız sevdiklerimizdir. Âyette Hz. Peygamber'e (s.a.s) hitaben "يا آدم" veya "يا موسى" şeklinde seslenildiği gibi "يا محمد" diye seslenilmemesinin sebebi O'nu şerefliendirmek, O'nun üstünlüğünü yüceltmektir. "محمد رسول الله" gibi sözlerde isminin açıkça zikredilmesinin sebebi insanlara O'nun Allah'ın Rasûlü olduğunu bildirmektir." demektedir⁴⁴¹. Ebussuûd Efendi tefsirinde "Nebî unvanıyla Hz. Peygamber'e (s.a.s) seslenilmesinde O'nun şanını yüceltme ve konumunun yüceliğini bildirme vardır.⁴⁴²" demek suretiyle buradaki nidanın salt bir "seslenme" olmadığını belirtmiştir.

Meâl İncelemesi:

A. Ünal: "Ey Peygamberliğin en büyük temsilcisi olan Peygamber"

A.F. Yavuz: " Ey peygamber! ... ”

DİB: " Ey peygamber! ... ”

Elmalılı: " Ey peygamber! ... ”

H.B. Çantay: " Ey peygamber, ... ”

S. Yıldırım: " Ey peygamber! ... ”

S. Ateş: " Ey peygamber, ... ”

TDV: " Ey Peygamber! ... ”

Görüldüğü gibi bu âyetin meâllerinde A. Ünal meâli hariç, Hz. Peygamberin şeref ve mertebesinin yüceliğini anlatan bir ifâde kullanılmamıştır. Ancak Kur'ân-ı Kerim'de 13 yerde { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ } ifâdesi bulunmaktadır. Meâllerde bu konuda bir tutarlılık yoktur. { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ } ifâdesinin bulunduğu bazı âyetlerin meâllerinde Hz. Peygamberin şeref ve mertebesinin yüceliğini ifâde etmek için kullanılan { يَا أَيُّهَا } edatının anlamı yansıtılırken, başka bir âyette yansıtılmayabilmektedir. Örneğin

⁴⁴¹ Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî - Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vîl*, 3. cilt, s.14;

⁴⁴² Ebussuûd, *İrşâdü'l-akli's-selîm İlâ Mezâya'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4. cilt, s. 397.

Ahzâb suresinin 28, 45, 50 ve 59. âyetlerinde { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ ... } bulunan ifâdesinin meâllerinde genelde Hz. Peygamberin şeref ve mertebesinin yüceliğini anlatan bir ifâde kullanılmamıştır. Ancak A. Ünal, meâlinde "Ey Peygamberliğin en büyük temsilcisi olan Peygamber" ifâdesini kullanarak bu konuda tutarlılık arz etmiştir.

Örneğin Tevbe Suresi 73. âyetinde geçen { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ ... } ifâdesini, A. Ünal, "Ey (Peygamberliğin zirve temsilcisi) Peygamber!", A.F. Yavuz: "Ey yüce Peygamber! ...", Elmalılı: "Ey o şanlı Peygamber...", Ö.N. Bilmen: "Ey peygamber-i Zîşan! ..." ve S. Yıldırım: " Ey şanlı Peygamber! ..." ifâdeleriyle tercüme ederek Hz. Peygamberin şeref ve mertebesinin yüceliğini ifâde etmek için kullanılan { يَا أَيُّهَا ... } ifâdesini yansıtmaya çalışmışlardır.

Meâl Önerisi:

Ey Peygamberliğin zirve temsilcisi olan Peygamber! (A. Ünal)

Ey Peygamberliğin en büyük temsilcisi olan Peygamber! (A. Ünal)

Ey Peygamber-i Zîşan! ... ” (Ö.N. Bilmen)

Ey şanlı Peygamber! (S. Yıldırım)

Ey şânı yüce Peygamber!

Nidânın Farklı Anlamalarda Kullanım Örnekleri

Bazen nida esas mânâsı dışında, cümlenin gelişinden anlaşılan başka anlamlarla da kullanılır. Bunlar; kınama, menetme, hasret çekme, iğrâ (kışkırtma), istiğâse (yardım dileme), veya teşvik etme gibi mânâlardır.⁴⁴³

2. Nebe 78/40 - ﴿... وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴾

“يا” nidâ edatı ile temennî edatı olan “لَيْتَ” birlikte kullanıldığı bu âyet temennî bahsinde işlenmişti.

⁴⁴³ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 212, Nusreddin Bolelli, *a.g.e.*, s. 243.

2.2.1.3. Cümlelerin - Müsned ve Müsnedün İleyhin - Durumları

Cümlelerin öğeleri olan müsned (yüklem) ile müsnedün ileyh (özne) her zaman olduğundan farklı durumlarda olabilirler:

2.2.1.3.1. Hazf - Eksilti – الحذف

"الحذف" sözlükte, "bir nesneyi bir kenarından kesip atmak, kırmak, vurup düşürmek, çıkarmak" anlamlarına gelmektedir⁴⁴⁴. Terim olarak Meânî ilminde hazif, bir ifâdedeki söylenilmesi gerekmeyen, bir karîneye ve bir maksada binâen bilinip anlaşılabilir olan kelimelerin bir veya bir kaçını ya da bazı cümleleri kaldırma suretiyle yapılan söz kısaltmasıdır.⁴⁴⁵

Bu sanat "Îcâz" sanatıyla da ilintilidir. "Îcâz", maksadı, alışılmış ifâdeden daha azı ile karşılamak, az sözcükle özlü bir şekilde anlatmaktır.⁴⁴⁶ Hazif ile icrâ edilen "Îcâz" sanatına Îcâzü'l-Hazf denilmektedir. Îcâzü'l-Hazf, kısaca hazf ile yapılan kısaltmadır. Îcâzü'l-Hazf'in farkı mahzûfa delâlet edecek lafzî ya da manevî bir karînenin gerekli olmasıdır. Mahzûf harf, isim, fiil veya cümle olabilir.⁴⁴⁷ Îcâz ve Îcâzü'l-Hazf mevzularını tezin işlenişini kolaylaştırmak adına müstakil bir başlık açmadan bu "Hazif" konusu içerisinde ele alıp inceleyeceğiz.

"Muzâf'ın Hazfî", "Muzaf İleyh'in Hazfî", "İsm-i Mevsûl'ün Hazfî", "Mübtedâ'nın Hazfî", "Haber'in Hazfî" gibi birçok hazif çeşidi vardır⁴⁴⁸. Biz bunlardan birkaçını ele alacağız.

⁴⁴⁴ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 10. cilt, s. 810-811; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 23. cilt, thk. Abdülfettâh el-Havl, Kuveyt 1422/2001, 121-122.

⁴⁴⁵ el-Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu'l-Miftâh*, nşr. Yanık, H. Nevzat vd., Huzur Yayınevi, İstanbul 2001, s. 26.

⁴⁴⁶ el-Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu'l-Miftâh*, s. 141; A. Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 1. cilt, s. 26; Fadıl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnâniühâ - I*, s. 456-457; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâtü'l-Belâğiyye*, 1. cilt, s. 344; İ. F. Akkâvî, *el-Mu'cemu'l-Mufasssal fî Ulûmi'l-Belâga - el-Bedî', ve'l-Beyân ve'l-Me'ânî*, s. 242-243.

⁴⁴⁷ A. Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 1. cilt, s. 29;

⁴⁴⁸ A. Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 1. cilt, s. 334-335; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 1. cilt, s. 349-350.

2.2.1.3.1.1. Hazf Çeşitleri

2.2.1.3.1.1.1. Müsnedün İleyhin Hazfedilmesi– حذف المسند إليه

1. Bakara 2/18 ﴿صَمَّ بَكَمَّ عَمِّيَ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Münafıkları zemm - yerme ve tahkîr – küçük düşürme makâmında zikredilen bu âyet-i kerimede isim cümlesinin birinci unsuru olan mübtedâ hazfedilmiş, cümleden düşürülmüştür. Bu âyet, normalde, ‘هم صمٌّ، هم بكمٌّ، هم عميٌّ، ‘Onlar sağırdırlar, onlar dilsizdirler, onlar kördürler’ olması gerekirken, mübtedâ olan “onlar” kelimeleri, münafıkların söz konusu vasıflarını ön plana çıkarıp imâna ulaşamamalarının altında yatan sırra işaret için hazf olmuştur. Mübtedânın hazfi, münafıkların yerildikleri sıfatlarla özdeşleştiklerini, kendi şahsiyetlerini kaybedip söz konusu sıfatlara büründüklerini göstermektedir. O derece önemsizdirler ki, zikredilmelerine bile gerek duyulmamıştır.⁴⁴⁹

Meâl İncelemesi:

DİB: “Onlar, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık (hakka) dönmezler.”

Elmalılı: “sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, ...”

H.B. Çantay: “(Onlar) sağırlar, dilsizler, körlerdir. ... .”

S. Yıldırım: “Sağır, dilsiz ve kördürler onlar. ... .”

S. Ateş: “(Onlar) sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. ... .”

TDV: “Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. ... .”

Âyette olduğu gibi özneyi zikretmeden tercüme eden Elmalılı meâliyle, münafıkların bu özelliklerini vurgulayacak şekilde devrik cümle ile tercüme eden S. Yıldırım meâli daha isabetlidir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1. cilt, s. 194-195; Ebu'l-Berakât en-Neseî, *Tefsîru'n-Neseî - Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, 1. cilt, s. 56; Halil İbrahim Kaçar, *Hazîf Üslubu Açısından Meâllerin Değerlendirilmesi*, Kur'ân Meâlleri Sempozyumu – Cilt 1 - DEÜ İlahiyat Fakültesi, DİB Yayınları, Ankara 2010, s. 271; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 94.

⁴⁵⁰ Halil İbrahim Kaçar, *Hazîf Üslubu Açısından Meâllerin Değerlendirilmesi*, Kur'ân Meâlleri Sempozyumu - Cilt 1, s. 272.

2. Zâriyât 51/29 - ﴿ فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صِرَّةٍ فَصَكَتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

“عَجُوزٌ عَقِيمٌ” terkinde hazif yoluyla îcâz vardır. Yani, "Ben, kısır bir ihtiyarım" demektir.⁴⁵¹

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... “Ben kısır bir kocakarıyım (nasıl çocuğum olabilir?)” dedi.”

Elmalılı: “ ...ve akîm bir kocakarı, dedi”

H.B. Çantay: “ ... . «(Ben) doğurmaz bir koca karı(yım)» dedi.

S. Yıldırım: “ ... : "Vay başıma gelene! Ben kısır bir kocakarı iken mi doğuracağım!" diye çığlık attı. ”

S. Ateş: “ ... : "(Ben) Kısır bir kocakarı(yım, benden nasıl çocuk olur)?" dedi.”

TDV: “ ... : «Ben kısır bir kocakarıyım!» dedi. ”

DİB, S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV meâlleri buradaki hazfedilen mübtedâ-müsnedün ileyih konumundaki “ben” kelimesini yansıttıkları için başarılıdır.

2.2.1.3.1.1.2. Müsnedin Hazf Edilmesi - حذف المسند

Lokman 31/25 ﴿ وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ... ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Soru bazen mezkûr bazen mukadder gelebilir. Yâni, *Allah* - لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ اللهُ - yarattı diyeceklerdir. Bu cümlede "fiil" aynı zamanda "müsned" olan خَلَقَهُنَّ hazfedilmiştir.⁴⁵²

⁴⁵¹ Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ et-Teymî el-Basrî, (ö. 209/824), *Mecâzü'l-Kur'ân*, 2. cilt, thk. Fuat Sezgin, Mektebetü'l-Hancî, Kahire, 1381, s. 227; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, 5. cilt, s. 149; es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 3. cilt, s. 241.

⁴⁵² Muhyiddîn ed-Dervîş, *Îrâbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve Beyânühû*, 6. cilt, s. 100.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Andolsun, eğer onlara, “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan, mutlaka “Allah” derler. ...”

Elmalılı: “ Celâlim hakkı için sorsan onlara: o Gökleri ve Yeri kim yarattı? Her halde elbet Allah diyecekler, ...”

H.B. Çantay: “ Andolsun ki onlara gökleri ve yeri kimin yarattığını sorarsan muhakkak: «Allah» derler. ...”

S. Yıldırım: “ Şâyet onlara: "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye soracak olursan, elbette "Allah'tır" diye cevap vereceklerdir. ...”

S. Ateş: “ Andolsun onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan, mutlaka: "Allâh" derler. ...”

TDV: “ Andolsun ki onlara, «Gökleri ve yeri kim yarattı?» diye sorsan, mutlaka «Allah...» derler. ...”

Hazfedilen "müsned" olan "خَلْفَهُنَّ" kelimesi tıpkı âyet-i kerîmede olduğu gibi meâllerde de hazfedilmiştir.

2.2.1.3.1.1.3. Haber Cümlesinin Hazfî – حذف الجملة الخبرية

1. Zümer 39/9 ﴿أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَانِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةً رَبِّهِ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Kur'ân-ı Kerim'de bolca rastladığımız cümle haziflerinden birisi de soru hemze'sinin ikinci tarafının/mukâbilinin hazfedildiği “...أفمن ... كمن ...” (...olan kimse ... kimse gibi olur mu?) formudur.⁴⁵³ “مَنْ” haberi hazfedilmiş mübtedâdır. Sözün siyak sibakının delalet etmesinden dolayı hazfedilmiştir. ez-Zemahşerî'ye göre takdîri “أمن” şeklidir. ⁴⁵⁴ İbn-i Hişâm el-Ensârî, “كمن ليس كذلك” – böyle olmayan gibi “هو قانت كغيره” şeklindedir.

⁴⁵³ Halil İbrahim Kaçar, *a.g.m. 1. cilt*, 275.

⁴⁵⁴ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1. cilt, s. 292-293.

olur mu” şeklinde takdir etmektedir.⁴⁵⁵ ez-Zemahşerî ve İbn-i Hişâm el-Ensârî’nin takdirleri aynı anlama gelmektedir. Ancak İbn-i Hişâm’ın görüşü Kur’ân’daki benzer üsluplara daha uygundur.⁴⁵⁶ { أَمَّنْ هُوَ قَانِثٌ آتَاءَ اللَّيْلِ... } hazfedilen haberinin (كَمَنْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ) olarak takdir edilmesi de mümkündür.⁴⁵⁷

Meâl İncelemesi:

DİB “ (Böyle bir kimse mi Allah katında makbuldür,) yoksa gece vakitlerinde, secde hâlinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? ...”

Elmalılı: “ Yoksa o gece saatlerinde kalkan secdeye kapanıp kıyam durarak dâima vazifesini yapan Âhireti sayar ve rabbının rahmetini umar kimse gibi olur mu? ...”

H. B. Çantay: “ Yoksa, o, âhîret (azabın)dan korkarak, Rabbinin rahmetini umarak gecenin saatlerinde secdeye kapanır, kıyamda durur bir halde tâat ve ibâdet eden kimse (gibi) midir? ...”

S. Yıldırım: “ Şimdi iyi düşünün: Böyle olanın durumu mu iyi, yoksa gece saatlerinde, âhîretten endişe edip Rabbinin rahmetini umarak gâh secdede, gâh kıyamda ibadet edenin durumu mu iyi? ...”

S. Ateş: “ Yoksa o, gece sâ'atlerinde secde ederek, ayakta durarak ibâdet eden, âhîretten korkan ve Rabbinin rahmetini uman gibi midir? ...”

TDV: “ Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkârcı gibi) midir? ...”

Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu âyette, inananlarla inkârcılar arasında bir mukayese vardır. Meâller âyette hazfedilmiş bulunan haber cümlesini yansıtarak bu mukayeseyi yansıtmada başarılıdılar.⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ İbn Hişâm en-Nahvî, Ebu Muhammed İbn Hişâm Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Ahmed en-Nahvi el-Ensari el-Mısri (ö. 761/1360), *Muğni'l-Lebîb 'an Kütübi'l-E'ârib*, 1. cilt, thk. Abdullatif Muhammed el-Hatîb, el-Meclisü'l-Vatani li'-Türâs ve's-Sekâfi, Kuveyt 2000, s. 72.

⁴⁵⁶ İbn-i Hişâm’ın konuyu ele alışını görmek için bkz: İbn-i Hişâm el-Ensârî, *Muğni'l-Lebîb 'an Kütübi'l-E'ârib*, 1. cilt, s. 72-74.

⁴⁵⁷ es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 3. cilt, s. 83.

⁴⁵⁸ Halil İbrahim Kaçar, *a.g.m*, Kur’ân Meâlleri Sempozyumu, 1. cilt, 276.

2. Zümer 39/22 ﴿أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ فَوَيْلٌ

لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِّن ذِكْرِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Âyet “Allah’ın gönüllerini İslâm'a açtığı kimseler “O’nun kalplerini kaskatı yaptığı kimseler gibi midir?” anlamındadır. Bu âyette teşbihin hazfedilmesi yoluyla îcâz vardır. Kelâmın akışından anlaşıldığı için haberi zikredilmemiştir.⁴⁵⁹ { أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ } mübtedâsının hazfedilen haberi (كمن طبع الله على قلبه) olarak takdir edilmesi de mümkündür⁴⁶⁰.

Muhyiddîn ed-Derviş eserinde bu âyetin i'râbını şöyle yapmaktadır:

“ “مَنْ” mübtedâ ve mahallen merfû' olup ya ism-i mevsûldür ya da şart edatıdır. Eğer ism-i mevsûl ise haberi hazfedilmiştir ve takdîri "كمن طبع الله على قلبه" şeklindedir. Eğer şart edatı ise birlikte şartın fiili ve cevabıdır. { ... فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ ... } bölümündeki "ف" ise her halükarda atıf harfidir ve sonrası da öncesine matuf olan bir isim cümlesidir.”⁴⁶¹

Buradaki "مَنْ" kelimesinin ism-i mevsûl ya da şart edatı olmasını şöyle açıklayabiliriz. Eğer "مَنْ" şart edatı ise âyetin anlamı:

“Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa ve o, Rabbinden bir nûr üzerinde ise Allah’ın kalbini mühürlediği kimse gibi olur mu?” şeklinde;

Eğer "مَنْ" ism-i mevsûl ise, âyetin anlamı:

“Allah’ın gönlünü İslâm'a açtığı ve böylece Rabbinden bir nûr üzerinde olan kişi Allah’ın kalbini mühürlediği kimse gibi olur mu?” şeklinde olur.

⁴⁵⁹ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi' u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, 21. cilt, s. 277; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5. cilt, s. 299; Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, 3. cilt, s.176.

⁴⁶⁰ es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *a.g.e*, 1. cilt, s. 82-83.

⁴⁶¹ Muhyiddîn ed-Derviş, *İrâbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve Beyânühû*, 6. cilt, s. 506.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Allah’ın, göğsünü İslâm’a açtığı, böylece Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse, kalbi imâna kapalı kimse gibi midir? ”

Elmalılı: “ Demek ki her kimin Allah bağırını İslâma açmış ise işte o rabbından bir nur üzerinde değil mi? ... ”

H. B. Çantay: “Öyle ya, Allahın, göğsünde Müslümanlık için inşirah verdiği bir kimse ki o, Rabbinden bir nuur üzerindedir — (kalbini mühürlediği kişi gibi) midir?”

S. Yıldırım: “Hiç Allah’ın, göğsünü İslâm’a açması sebebiyle, Rabbi tarafından nûra kavuşan kimse, kötü tercihinden ötürü fitratını değiştiren, kalbi katılaştıran, göğsü daralan kimse gibi olur mu?”

S. Ateş: “ Allâh'ın, göğsünü İslâm'a açtığı kimse, Rabbinden bir nur üzerinde değil midir? ... ”

TDV: “ Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa o, Rabbinden bir nûr üzerinde değil midir? ... ”

Elmalılı ve TDV meâlleri âyetin başında bulunan “مَنْ” kelimesini şart edâtı olarak kabul etmişlerdir. Ancak cümlenin (كَمَنْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ) şeklinde takdir edilen hazfedilmiş haberini vermemişler, soru edatının yerini değiştirip olumlu soruyu olumsuzla çevirmişlerdir. S. Ateş ise "مَنْ" kelimesini ism-i mevsûl olarak kabul etmiş ama hazfedilmiş cümleyi vermemiştir.

Bu mütercimler âyeti aşağıdaki şekilde tasavvur ederek Türkçe’ye çevirmişlerdir:

مَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ أَوْلَيْتَنِي عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّي

Şâyet hazfedilmiş mukadder haberi göz önüne almadan meâl verilecek olunsaydı da ancak şu şekilde olabilirdi:

“Allah’ın, göğsünü İslâm’a açtığı ve böylece Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse (...) -gibi- midir?”

Görüldüğü gibi soru hemzesinin ikinci tarafının/mukâbilinin hazfedildiği haber cümlesi, hazfedilen bölümünün meâllere yansıtılmaması durumunda anlamca eksik

kalmakta cümle-i müfide – bir anlam ifâde eden cümle olmaktan çıkmaktadır. Kur’ân-ı Kerim, bizden, az sözle çok şey anlatan bu “mûciz” âyetiyle hazfedilmiş olan yüklem kısmını tasavvur etmemizi istemektedir.

DİB, H. B. Çantay ve S. Yıldırım meâllerinin direkt ya da parantez kullanarak ‘hazf’ sanatını yansıttıkları için başarılı olduklarını düşünmekteyiz.

Meâl Önerisi: Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa ve Rabbinden bir nûr üzerinde ise, hiç o kimse, Allah’ın kalbini mühürlediği kişi gibi olur mu?

Allah’ın gönlünü İslâm'a açtığı ve böylece Rabbinden bir nûr üzerinde olan kişi Allah’ın kalbini mühürlediği kimse gibi olur mu?

2.2.1.3.1.1.4. Fiil ve Failin Hazfi - حذف الفعل و الفاعل

1. **Yasin 36/24–26** – ﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ﴾ ﴿إِنِّي أَمِنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ﴾ ﴿إِنِّي إِذَا لَفَى ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ ﴿قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Allahü Te‘âlâ onu öldürdüklerinde ona “ادْخُلِ الْجَنَّةَ” der ve böylece onu cennete koyar. “ Bu âyetin hemen öncesinde siyakın delaletinden anlaşılan şöyle bir kısım vardır: “(İmanını ortaya koyduğunda onu öldürdüler) ve ona cennete gir denilmiştir.”⁴⁶²

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: (Onun nasihatlarına rağmen, kavmi onu öldürdüler. Ruhuna hitaben şöyle)denildi; “- Haydi, gir cennete!” (Cevap olarak ruhu şöyle) dedi: “- Ne olurdu, kavmim bilselerdi, tasdik etselerdi?”

⁴⁶² İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 20. cilt, s. 509; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5. cilt, s. 172; es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 1. cilt, s. 10

DİB: “ (26-27) (Kavmi onu öldürdüğünde kendisine): “Cennete gir!” denildi. O da, “Keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi!” dedi. ”

Elmalılı: “Denildi ki: haydi gir Cennete! Ay! dedi, nolurdu kavmin bilselerdi?”

H.B. Çantay: (Ona): «gir cennete denildi. (O da) «Nolurdu, dedi, kavmim bilselerdi»,

S. Yıldırım: Ona "Buyur cennete gir!" denildi. O ise halkını hatırlayarak: "Ah halkım bir bilseydi!" dedi.

S. Ateş: Ona: "Cennete gir" denilince: "Keşke, dedi, kavmim bilseydi.

TDV: (26-27) Gir cennete! denildi. «Keşke, dedi, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını kavmim bilseydi!»

Ele aldığımız meâllerden iki meâl haricinde mütercimlerden bu âyetteki hazif sanatını yansıtan olmamıştır. A.F. Yavuz ve DİB meâlleri bunu yansıtmada başarılıdırlar.

2. Saffât 37/35 ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“ إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ” cümlesinde hazif yoluyla icaz vardır. "La ilahe illallah" deyin” demektir. Kelâmın akışı gösterdiği için [قُولُوا] 'deyin' lafzı söylenmemiş, hafzedilmiştir. ”⁴⁶³

Meâl İncelemesi:

DİB: “Çünkü onlar, kendilerine, “Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur” denildiği zaman, inanmayıp büyüklük taşıyorlardı.”

Elmalılı: “Çünkü onlar «la ilahe illallah» denildiği zaman kafa tutuyorlardı.”

H.B. Çantay: “Çünkü onlar «Allah’dan başka hiçbir Tanrı yok» denildiği vakit büyüklük tasarlardı,

⁴⁶³ Ebû ‘Ubeyde Ma‘mer b. Müsennâ, *Mecâzül-Kur‘ân*, 2. cilt, s. 168; İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur‘ân*, 21. cilt, s. 33; es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 31.

S. Yıldırım: “ (35-36) Çünkü onlara "Allah'tan başka ilah yok!" denildiğinde, kibirlenip kafa tutarlar ve: "Deli bir şairin sözüne bakarak hiç biz ilahlarımızı bırakır mıyız, olacak iş mi bu?" derlerdi. ”

S. Ateş: “ Çünkü onlara: "Allah'tan başka tanrı yoktur!" dediği zaman büyüklük tasarlardı.

TDV: “ Çünkü onlara: Allah'tan başka tanrı yoktur, denildiği zaman kibirle direnirlerdi.”

Görüldüğü gibi hiçbir meâlde hafzedilmiş kısım yansıtılmamıştır. Şu şekilde çevrilseydi uygun olacaktı: “ Çünkü onlar, kendilerine, “لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ” demeleri söylendiğinde, (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) demeyip) büyüklük taslıyorlardı.” Kaldı ki sonraki âyette inançsızların لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ demek yerine alay edercesine “أَيْنَا لَتَأْرْكُوا إِلَهَيْنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ” – “Deli bir şair için bakarak biz hiç ilahlarımızı bırakır mıyız?” dedikleri ifade edilmektedir.

3. Ahkâf 46/20 ﴿ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَدْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

{ ... أَدْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا ... } cümlesinde, kınama ve azarlama ile birlikte

hazif yoluyla îcâz vardır. Hafzedilen kısım takdiren şöyledir: [يقال لهم] "Onlara şöyle denilir" ⁴⁶⁴

Meâl İncelemesi:

DİB: “ İnkâr edenler ateşe sunuldukları gün, (onlara şöyle denir:) “Dünyadaki hayatınızda güzelliklerinizi bitirdiniz, ...”

Elmalılı: “ Ve küfredenler ateşe arz olunacağı gün şöyle denir: siz bütün tayyibâtınızı (lezaizinizi) Dünya hayatınızda giderdiniz ve ...”

H.B. Çantay: “ Kâfirlere, ateşin karşısına (getirilerek) gösterileceği gün, (denilir ki) Siz bütün zevkleri (nizi) dünyâ hayatınız içinde (yaşayıb) bitirdiniz. ... .”

⁴⁶⁴ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 22. cilt, s. 120; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, 5. cilt, s. 115; es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 188.

S. Yıldırım: “ Gün gelir, kâfirler cehennem ateşinin karşısına tutulurken şöyle denilir: "Bütün zevklerinizi dünya hayatınızda kullanıp tükettiniz, ..." ”

S. Ateş: “ İnkâr edenler ateşe sunulacakları gün, (kendilerine denir ki): "Dünyâ hayâtınızda bütün güzel şeylerinizi zayi ettiniz; ... ." ”

TDV: “ İnkâr edenler ateşe arz olunacakları gün (onlara şöyle denir): Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, ...”

Görüldüğü gibi incelediğimiz meâller âyetteki hazfedilen kısmı yansıtmada başarılıdır.

2.2.1.3.1.1.5. Mef'ûlun Bihin Hazf Edilmesi - حذف المفعول به

﴿... قَالَ رَبِّ ارْنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ ...﴾ **A'râf 7/143**

Âyetteki Belâğî Yapı:

"أرني" kelimesinin ikinci mef'ûlü hazfedilmiştir. "أرني نفسك أنظر إليك" yani "Bana kendini göster, sana bakayım" anlamındadır.⁴⁶⁵

Meâl İncelemesi:

DİB: “... “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi. ...”

Elmalılı: “... Ya rab! dedi: göster bana bakayım sana, ... ”

H.B. Çantay: “... «Rabbim, (cemâlini) göster bana, (ne olur) seni göreyim». ...”

S. Yıldırım: “...Ya Rabbî, dedi, göster bana Zatını, bakayım Sana!" ...”

S. Ateş: “... "Rabbim, bana görün, sana bakayım!" dedi. ...”

TDV: “... «Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!» dedi. ...”

DİB, H.B. Çantay, S. Yıldırım ve TDV meâlleri "أرني" kelimesinin hazfedilen ikinci mef'ûlünü "kendini", "zatını" ve "cemâlini" ifâdelerini gerek direkt olarak gerekse parantez ile kullanarak yansıtmışlardır. Elmalılı hazfedilen kelimeyi

⁴⁶⁵ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2. cilt, s. 501; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, 3. cilt, s. 33; Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî - Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vil*, 1. cilt, s. 602.

kullanmaksızın meâl vermiştir. S. Ateş ise "bana görün" şeklinde dönüşlü bir fiil kullanmak suretiyle hazfedilen ikinci mef'ûlü yansıtmıştır.

2.2.1.3.1.1.6. Muzâfın Hazfi – حذف المضاف

1. Bakara 2/93 ﴿... وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Bu âyette kastedilen "حب العجل" yani "buzağı sevgisi-tutkusu"dur⁴⁶⁶. Muzâf olan "حب" kelimesi hazfedilmiştir.

Meâl İncelemesi:

DİB: "... İnkârları yüzünden buzağı sevgisi onların kalplerine sindirilmişti. ... ”

Elmalılı: "...ve küfürleriyle danayı kalblerinde iliklerine işlettiler, ... ”

H.B. Çantay: "... (Çünkü) küfürleri yüzünden özlerine buzağı (bir su gibi) içirilmiş (iyice işlemiş) di. ... ”

S. Yıldırım: "... Çünkü kâfirlikleri sebebiyle buzağıya tapma sevgisi iliklerine işlemişti. ... ”

S. Ateş: "... İnkârlarıyla kalblerine buzağı sevgisi içirildi. ... ”

TDV: "... İnkârları sebebiyle kalplerine buzağı sevgisi dolduruldu. ... ”

DİB, *S. Yıldırım*, *S. Ateş* ve *TDV* meâlleri âyetteki hazfedilen muzâfı yansıtmışlardır. Ancak *Elmalılı* ve *H.B. Çantay* meâllerinde bunu görememekteyiz.

2. Enbiyâ 21/96 ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

{... فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ ...}’ den kasıt “سَدُّ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ” dür. Muzâf ileyh olup muzâfının yerini alan “يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ” den önce hazfedilen “سَدُّ” kelimesi vardır.⁴⁶⁷

⁴⁶⁶ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur'ân*, 1. cilt, s. 61; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1. cilt, s. 298; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, 1. cilt, s. 94.

⁴⁶⁷ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4. cilt, s. 165; Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, 2. cilt, s. 420; Fadıl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ - I*, s. 463.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açıldığı zaman ...”

Elmalılı: “ Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc açılıp da ...”

H.B. Çantay: “ Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc (un seddi) açılıp da ...”

S. Yıldırım: “ Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc'ün sedleri açılıp ...”

S. Ateş: “ Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc'un önü açıldığı ve ...”

TDV: “ Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc (sedleri) açıldığı ve ...”

Elmalılı meâli hariç diğer meâllerin hazfedilen muzâfî yansıttıklarını görülmektedir.

3. Yusuf 12/82 ﴿وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعَيْرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾**Âyetteki Belâğî Yapı:**

“وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا” den kasıt “اهل القرية” dir. Muzâf olan “اهل” hazfedilmiştir.⁴⁶⁸

Meâl İncelemesi:

A. Bulaç: “ "İçinde (yaşamakta) olduğumuz şehre sor, ...”

DİB: “Bulduğumuz kent halkına ve... .”

Elmalılı: “ Hem bulduğumuz şehre sor ...”

H.B. Çantay: “ «(İstersen) içinde bulduğumuz (ve döndüğümüz) şehir (ya'ni Mısır ahâlisine) de, ...”

S. Yıldırım: “ "İnanmazsan, gittiğimiz şehrin ahalisine ve... .”

S. Ateş: “ (İnanmazsan) İçinde bulduğumuz kente ve... .”

TDV: “ (İstersen) içinde bulduğumuz şehre (Mısır halkına) ve ...”

DİB meâlleri hazfedilen “اهل” muzâfını “ahali” ve “halk” kelimeleriyle yansıtmışlardır. A. Bulaç, Elmalılı ve S. Ateş meâllerini bunu yansıtmadıkları görülmektedir.

⁴⁶⁸ İbn-i Cerir et-Taberî, *Câmi' u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 16. cilt, s. 212; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3. cilt, s. 314; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 3. cilt, s. 173; Fadl Hasan Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ - I*, s. 463.

2.2.1.3.1.1.7. Harf ve Edatların Hazfi - حذف الحروف والادوات

1. Yusuf 12/29 ﴿يُوسُفُ أَعْرَضُ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

‘يُوسُفُ’ dan kasıt “يا يوسف” dur⁴⁶⁹. Nida edilen kişi (Hz. Yusuf) yakın sözden anlayan zeki bir kişi olduğundan nidâ harfî olan “يا” hazfedilmiştir. Burada O’nu yakınlaştırma ve konumundan ötürü O’nu sakinleştirme vardır.⁴⁷⁰

Meâl İncelemesi:

DİB: “Ey Yûsuf! ...”

Elmalılı: “Yusuf, ...”

H.B. Çantay: “Yuusuf, ...”

S. Yıldırım: “Yusuf! ...”

S. Ateş: “Yûsuf, ...”

TDV: “Ey Yusuf! ...”

DİB ve TDV meâlleri âyetteki hazfedilen nidâ edatını yansıtmışlardır. S. Yıldırım ünlem işareti kullanarak yansıtmaya çalışmıştır. Ancak Elmalılı ve H.B. Çantay meâllerinde bunu görememekteyiz. H.B. Çantay, Elmalılı ve S. Ateş meâllerinde nidâ edatını yansıtmayacak bir ifâdenin olmadığı görülmektedir.

2. Vâkı‘a 56 / 63-70

﴿أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ﴾ [63] ﴿أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الرَّارِعُونَ﴾ [64] ﴿لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ

تَفَكَّهُونَ﴾ [65] ﴿إِنَّا لَمُعْرِمُونَ﴾ [66] ﴿بَلْ نَحْنُ مُحْرِمُونَ﴾ [67] ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ﴾

[68] ﴿أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ﴾ [69] ﴿لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ﴾ [70]

⁴⁶⁹ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 16. cilt, s. 60.

⁴⁷⁰ ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, 3. cilt, s. 274; el-Beydâvî, *Envâru’-t-Tenzîl ve Esrâru’-t-Te’vîl*, 3. cilt, s. 161; Ebu’l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru’n-Nesefî - Medârikü’-t-Tenzîl ve Hakâiku’-t-Te’vîl*, 2. cilt, 106.

Âyetteki Belâğî Yapı:

70. âyette hazif sanatı vardır. Görüldüğü gibi 65. âyette "جَعَلْنَا" kelimesinin başına "ج" harfi gelmişken, 70. âyette aynı "جَعَلْنَا" kelimesinin başında bu harf yer almamaktadır. İlk âyet, ekimden bahsetmektedir. Çiftçi, ekin için çalışır, çalışmasının karşılığında da kendince mahsûlü hak ettiğine inanır. Ziraat işi, çalışma ister, ter dökmek ister. Çiftçi de kendine düşen bu çalışmayı yapmıştır. Bu çalışmasının karşılığında kesin olarak hasad alacağına inanır. Bir yerde çalışmasının haklı gururu ile bekleme içinde olup, adeta minneti yoktur. Oysa takdir her zaman Allah'a aittir. Çalışma sadece bir sebeptir. Müsebbip ise ancak Allah (c.c)'tır. Dolayısıyla havl ve kuvvetin ancak O'na ait olduğunu "ج" vurgu edatı ile vurgulama gerekmektedir. Bu harf tek başına, içgüdüsel yanlış inancı red etme misyonu taşımaktadır. Oysa 70. âyette durum farklıdır. Bu âyet suyun indirilmesinden bahseder. İnsanoğlu da suya karşı her daim aciziyetini itiraf etmektedir. Yağmuru indirmek hakkında güçsüzlüğünü kendisi de bilir. Dolayısıyla bu anlayışı vurgulayacak "ج" edatına gerek yoktur.⁴⁷¹

Meâl İncelemesi:

Elmalılı: 63- Şimdi gördünüz mü o ekdiğiniz tohumu? 64- Siz mi bitiriyorsunuz onu? Yoksa biz miyiz bitiren? 65- Onları elbet bir çöpe çeviriverdik de şöyle geveler dururdunuz: 66- Her halde biz çok ziyandayız. 67- Daha doğrusu büsbütün mahrumuz!.. 68- Şimdi gördünüz mü o içtiğiniz suyu? 69- Siz mi indiriyorsunuz onu buluttan yoksa biz miyiz indiren? 70- Dilesek onu acı bir çorak ediverirdik, o halde şükretsenize. ”

S. Yıldırım: 63-64 – Ektiğiniz tohuma baksanıza! Siz mi onu yetiştiriyorsunuz Biz mi? 65 – Eğer isteseydik onu kuru çöp haline getirirdik, siz de şaşır kalır, pişman olurdunuz: 66 – “Eyvah! Emeklerimiz boşa gitti.” 67 – Hatta doğrusu biz rızıkta mahrum kaldık, sefaletle mahkûm olduk.” derdiniz. 68 – Peki içtiğiniz suya ne dersiniz? 69 – Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa Biz mi? 70 – Dileseydik onu tuzlu da yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi? ”

⁴⁷¹ Fadıl Hasan ‘Abbâs, *İ'câzu'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Amman, 1412/1991, s. 203; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 95.

TDV: “ 63- Şimdi bana, ektiğinizi haber verin. 64- Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz? 65- Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız. 66- "Doğrusu borç altına girdik. 67. Daha doğrusu, biz yoksul kaldık" (derdiniz). 68- Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? 69- Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? 70- Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi? ”

Burada bir Hazif sanatı vardır. Şöyle ki yukarıda belirttiğimiz gibi 63. âyetten 67. âyete kadar çiftçilik örnek olarak verilmektedir. Çiftçi, yaptığı işin semeresini sadece kendi emeği ile aldığı kanaatindedir ve bu işte Allah’ın yaratma ve takdirinin göz önüne almaz. Bu yüzden 65. âyette { لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ } “ ل ” te’kîd edatı kullanılarak Allah’ın meşiet ve takdiri vurgulanmış, insanın mahsullerin yaratılmasında temelde hiçbir faktörü olmadığı anlatılmıştır. 68. âyetten 70. âyete kadar yağın yağmurdan bahsedilmektedir. İnsan yağmurun yağmasında ve tatlı içilebilir hale gelmesinde herhangi bir etkisinin olmadığını farkındadır. Bu yüzden “ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا ” denilerek جَعَلْنَاهُ cümlesinin başına “ ل ” te’kîd edatı kullanılarak te’kîd edilmesine gerek görülmemiştir. Örnek olarak verdiğimiz meâllerde mütercimler "ل" vurgu edatının 65. âyette gelip 70. âyette hazfedilmesi sonucunda oluşan anlam bu farklılığı ve derinliğini belirtememişlerdir. Kaldı ki böyle bir şeyin meâl formatında yapılması zordur. Belki dipnot şeklinde meâllere eklenerek, bu belâğî incelik aktarılabilir.

2.2.1.3.1.1.8. حذف الصفة – حذف الصفة

Kehf 18/79 ﴿...وَكَانَ وِرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Âyetteki { سَفِينَةٍ } kelimesinin sıfatı olan “سالمة”- veya “صحيحة” kelimesi hazf edilmiştir.⁴⁷²

⁴⁷²İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 18. cilt, s. 84; Ebu’l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru’n-Nesefî*, 2. cilt, s. 314.

Meâl İncelemesi:

DİB: "...çünkü onların ilerisinde, her gemiyi zorla ele geçiren bir kral vardı."

Elmalılı: "...ötelerinde bir Melik vardı, her sağlam gemiyi gasben alıyordu

H.B. Çantay: "... (ki) arkalarında her (sağlam) gemiyi zorla almakda olan bir hükümdar vardı. "

S. Yıldırım: "... Zira öte yanında, sağlam olan bütün gemileri gasbeden zalim bir hükümdar vardı. "

S. Ateş: "... çünkü onların ilerisinde her (sağlam) gemiyi zorla alan bir kral vardı." "

TDV: "... , her (sağlam) gemiyi gasbetmekte olan bir kral vardı. "

Elmalılı, H.B. Çantay, S. Ateş, S. Yıldırım ve TDV meâlleri hazfedilen sıfatı "sağlam" kelimesiyle yansıtmışlardır. DİB meâlinin bunu yansıtmadığı görülmektedir.

2.2.1.3.2. Takdîm ve Te'hîr - التقديم والتأخير

Takdîm bir sebepten dolayı cümle dizimindeki bir kelimenin diğer bir kelimedenden önce getirilmesidir. Bir şeyi takdim etmek onu başkalarının önüne koymaktır. Yani sonra zikredilmesi gereken kelimenin herhangi bir sebepten dolayı zikredilmesi gereken yerinden önce zikredilmesi, herhangi bir mâ'mülün (amel eden bir öğeden etkilen), 'âmilinin önüne geçmesidir.⁴⁷³ Takdimin zıddı olan te'hîr ise, önce gelmesi gereken cümlenin bir öğesinin, bazı özel şartlardan dolayı sonraya bırakılması, geciktirilmesi demektir⁴⁷⁴.

⁴⁷³ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 5. cilt, s.3552-3553; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 1147; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, 2. cilt, s. 325; İn'âm Fevvâl Akkâvî, *el-Mu'cemu'l-Mufasssal fî Ulûmi'l-Belâga - el-Bedî', ve'l-Beyân ve'l-Me'ânî*, Dârü'l-kütübi'l-'ilmîyye, Beyrut, 1417/1992, s. 412-412; C. Eren – V. Uzunoglu, *Belâgat*, s. 106.

⁴⁷⁴ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1. cilt, s.38; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, 2. cilt, s. 325; İn'âm Fevvâl Akkâvî, *a.g.e.*, s. 411-412; C. Eren – V. Uzunoglu, *Belâgat*, s. 106.

Fâtiha 1/5 ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

Meful olan "إِيَّاكَ" lafzı “tahsisi” ifâde etmek için önce zikredilerek takdim sanatı icra edilmiştir. Bu mefulün takdimi ile gerçekleşen bu sanatın, âyette kattığı anlam ise; yapılacak olan ibadette şirkin kesinlikle reddi olarak açıklanabilir.⁴⁷⁵

Bu âyette “ibadet”, “yardım dilemeden” önce zikredilmesinin sebebi, ibadetin, yardım dilemeye liyakatin, yüzü olmanın sebebi olduğunu bildirmektir.⁴⁷⁶

Ayrıca bu âyette “bir kavramı, özel bir tarzda başka bir şeye tahsîs etmek ” olan “kasr” sanatı da vardır.⁴⁷⁷

Meâl İncelemesi:

DİB: “ (Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.”

Elmalılı: “ Sade sana ederiz kulluğu, ibadeti ve sade senden dileriz avni, inâyeti yarab!”

H.B. Çantay: “Yalnız sana ibâdet (kulluk) ederiz, yalnız senden yardım isteriz. ”

S. Yıldırım: “ (Haydi öyleyse deyiniz): "Yalnız Sana ibadet eder, yalnız senden medet umarız." ”

S. Ateş: “ (Ya Rabbi) Ancak sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz! ”

TDV:“ (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız.”

Bu âyette takdîm yoluyla icrâ edilen “kasr” sanatı “yalnız”, “sade” ve “ancak” gibi ifâdelerle yansıtılmaya çalışılmıştır. Ancak ez-Zemahşerî'nin belirttiği “kulluğun” “yardım dilemeye” sebep olmasının meâllere yansıtılmadığı görülmektedir.

⁴⁷⁵ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1. cilt, s. 118-120; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 1. cilt, s. 29; Münîr Mahmud Ali el-Mesîrî, *Delâlatü'l-Takdîm ve't-Te'hîr fi'l-Kur'âni'l-Kerîm - Dirâse Tahlîliyye*, Mektebetü Vehbe, Kâhire, 1426/2005, s. 160-165; es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 1. cilt, s. 20; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 107-108.

⁴⁷⁶ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1. cilt, s. 118-120; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 107-108.

⁴⁷⁷ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 111.

2.2.2. BEYÂN - البيان

Beyan kelimesi sözlükte, bir şeyi açıklamak, ortaya koymak, anlaşılır hale getirmek demektir⁴⁷⁸. Hatîb el-Kazvîni'ye göre Beyân, “bir mânâyı kendisine açıkça delâlet etmede birbirinden farklı yollarla dile getirmenin kendisiyle öğrenildiği ilimdir.⁴⁷⁹” Beyân ilmi, delaletlerinin ortaya çıkışında, suret şekil ve nitelendiği güzellik ve çirkinlik özellikleri açısından farklılık arz eden yollarla, bir mânânın ifade edilmiş keyfiyetini araştıran ilimdir.⁴⁸⁰ Teşbih, istiâre, mecâz ve kinâye gibi ilimlerden bahseden, insanın derununu etkileyecek his ve duygu âlemini hareketlendirecek söz söyleme usul ve tekniğini öğreten bir ilimdir. Meânî ilmi sözü telif etme becerisi kazandıran bir ilim iken, Beyân, telif edilen sözün inşa tabiatına en müessir formda ifade edilmiş tekniğini kazandırmaya çalışan ilimdir.⁴⁸¹

Beyân İlminin meselelerini-konularını ilk defa Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ'nın Mecâzü'l-Kur'ân adlı tefsirinde tedvin ettiği söylenmektedir. O'nu Câhız, İbn-i Mu'tezz, Kudâme b. Ca'fer ve Ebû Hilâl el-'Askerî takip etmektedir. Daha sonra Abdulkahir el-Cürçânî gelmektedir.⁴⁸²

2.2.2.1. Teşbîh – التشبيه

Teşbîh, sözlükte, tefîl babından olan تَشْبِيه filinin masdarı olup, bir şeyi bir şeye benzettir.⁴⁸³ Teşbih “bir şeyin (müşebbehin) bir şeye (müşebbeh bihe) bir mânâda (vech-i şebehde) ortak olduğuna mütekellimin yol göstermesi;⁴⁸⁴ anlamı güçlendirmek gibi belli bir maksat için, bir edat ile aralarındaki ortak nitelikten dolayı bir şeyi başka

⁴⁷⁸ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1. cilt, s: 406; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 1182; A. Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 2. cilt, s. 125

⁴⁷⁹ el-Hatîb el-Kazvîni, *Telhîsu'l-Miftâh*, s. 93.

⁴⁸⁰ el-Meydânî, A. Habenneka, *a.g.e*, 2. cilt, s. 125.

⁴⁸¹ Fadl Hasan 'Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II – 'İlmü'l-Beyân ve'l-Bedî'*, Dâru'l-Furkân li'n-Neşr ve't-Tevzî', Amman, 2005, s. 13; Halil İbrahim Kaçar, *Edebî Yönden Hazif Üslûbu, (Eksiltili İfadeler)*, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 17; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 26; Nusreddin Bolelli, *a.g.e*, s. 35.

⁴⁸² A. Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 2. cilt, s. 126.

⁴⁸³ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, c. IV, s.2190; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 1248.

⁴⁸⁴ el-Hatîb el-Kazvîni, *Telhîsu'l-Miftâh*, s. 154.

bir şeye benzetmek; aralarında ya hakikaten yahut mecâzen münasebet bulunan iki veya daha fazla şeyin, bütün vasıflarda değil de bir veya bir kaç vasıfta birleşmesi” gibi anlamlara gelir.⁴⁸⁵

Teşbihin unsurları (أركان التشبيه) dördtür: Müşebbeh-benzeyen, Müşebbeh bih - benzetilen (ki bu ikisine "tarafey teşbih" denir), şart edatı ve vech-i şebeh-benzetme yönüdür. Müşebbeh bih'teki vech-i şebeh (yani benzerlik unsuru) müşebbehten daha kuvvetli ve açık olması gerekir.⁴⁸⁶

2.2.2.1.1. Teşbihin Tercümesi

Hazırlamış olduğu doktora tezinde “*Teşbihler ve onun her bir çeşidi Kur’ân’ın aslî unsurlarından sayıldığı gibi onu tefsir ettiğinizde asıldaki güzelliği ve ifâde gücünü tam manasıyla tanıtmamış olursunuz.*” diyen Faruk Gürbüz, teşbihler teşbih olarak çevrildiğinde karşı dilde bazı tuhaf, garip ve yadsınır ifâdeler meydana geldiğini; bunun üslubu üslubuna tercümenin tek problemi olduğunu ve teşbihin eşdeğer bir başka ifâde veya sanatla karşılandığında da üslûbun aktarılmış olmadığını belirtmektedir.⁴⁸⁷

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kur’ân-ı Kerîm hem lafzıyla (nazmıyla) hem de manasıyla bir mucizedir. Bir benzerini Arap Dilinde getirmek imkânsızdır. Buradan teşbihin tercümesi konusuna gelirsek, teşbih de Kur’ân-ı Kerim’in bir unsurudur. Bu sanatın bulunduğu âyetlerin de bir benzerini Arap Dilinde getirmek imkânsızdır. Kaldı ki Türkçe’ye çevrilmesi daha zor ve imkânsızdır. Meâllerin görevi ve yazılış amaçları ihtiva ettiği manaların hûlasasını düzgün bir Türkçe ile ifâde etmektir. Bu nedenle içerisinde teşbihin hangi türü bulunursa bulunsun âyetin ifâde ettiği bütün manaları meâle yansıtmak gerekir.

⁴⁸⁵ A. Habenneka el-Meydânî, *el-Belâğatu’l-‘Arabiyye*, 2. cilt. 162; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *el-a.g.e.*, s. 20; İn’âm Fevâl Akkâvî, *el-Mu’cemu’l-Mufasssal fî Ulûmi’l-Belâga*, s.122-123; C. Eren – V. Uzunoglu, *Belâgat*, s. 133; Nusreddin Bolelli, *a.g.e.*, s. 37.

⁴⁸⁶ Habenneka el-Meydânî, *a.g.e.*, 2. cilt, 162; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 20

⁴⁸⁷ Faruk Gürbüz, *Tercüme Problemleri ve Meâller*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 277.

Bizce bu sanatın Kur'ân-ı Kerim'de kullanım amacını göz önünde bulundurarak, teşbihin âyete katmış olduğu bütün mânâ ve unsurlar meâle yansıtılmalıdır. *Örneğin* bir âyette bulunan, vech-i şebeh ve teşbîh edatının hazfedildiği "teşbîh-i belîğ" sanatını ana dili Arapça olan bir kişi bile ancak tefsirlere müracaat sonucu bulup anlayabilir. Bunu meâl okuyucusundan beklemenin doğru olmadığı düşünmekteyiz. "Teşbîh-i belîğ" "teşbîh-i belîğ" olarak tercüme edildiği takdirde buradaki "mecâzî" anlam hakikat olarak algılanabilir ve meâl okuyucusu bunun bir "benzetme" olduğunu anlayamaz.

2.2.2.1.2. Teşbih Çeşitleri, Kur'ân-ı Kerim'den Örnekler ve Meâllere Yansımaları

2.2.2.1.2.1. تشبيه الجملة - Teşbîh-i Mücmel

Teşbih-i mücmel, vech-i şebeh yani benzetme yönünün hazfedildiği teşbih çeşididir.⁴⁸⁸

1. Yasin 36/39 ﴿وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Bu âyetin "عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ" bölümünde teşbih-i mücmel vardır. Zira "incelik, sarı olma, eğrilmeden" mürekkep vech-i şebeh hazfedilmiştir."⁴⁸⁹

Meâl İncelemesi:

DİB: "... Nihâyet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur."

Elmalılı: "... , nihâyet dönmüş eski urcun gibi olmuştur."

⁴⁸⁸ Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu'l-Miftâh*, s. 174-175; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâtî'l-Belâğîyye*, 2. cilt, s. 199; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 25; İn'âm Fevval Akkâvî, *el-Mu'cemü'l-Mufasssal fî Ulûmi'l-Belâğa*, s. 341.

⁴⁸⁹ Ebu'l-Berekât en-Neseffî, *Tefsîru'n-Neseffî*, 3. cilt, s. 105; Sâbûnî, *a.g.e.*, 1. cilt, s. 17.

H.B. Çantay: “ ... Nihâyet o, eski hurma salkımının eğri çöpü gibi bir haale dönmüştür (döner).”

S. Yıldırım: “ ... ; dolaşa dolaşa, nihâyet eski hurma salkımının çöpü gibi kuru, sarı, kavisli bir hâle gelir.”

S. Ateş: “ ... Nihâyet o, eski urcun (hurma salkımının sapın)a benzer bir hâle geldi.”

TDV:“ ... Nihâyet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner. ”

Âyette “incelik, sarı olma, eğrilmeden” mürekkep vech-i şebeh hazfedildiğinden ötürü teşbîh-i mücmel bulunduğunu belirtmiştik. Meâllerden beklenen ise bunları tam olarak yansıtma larıdır. H.B. Çantay ve S. Yıldırım meâlleri bu âyetteki -vech-i şebeh dâhil olmak üzere- teşbihin bütün unsurlarını tam olarak yansıtmışlardır. DİB, Elmalılı, S. Ateş ve TDV meâlleri âyeti vech-i şebeh hazfedilmiş olarak tercüme etmişlerdir.

2. Saffât 37/65 ﴿ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“Bu âyette “korkunç ve iğrenç olma bakımından” şeklinde takdir edilebilecek olan vech-i şebeh hazfedildiği için “teşbih-i mücmel” vardır.”⁴⁹⁰

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: “Meyveleri, (çirkin) şeytanların başları gibidir

DİB: “Onun meyveleri sanki şeytanların kafalarıdır.”

Elmalılı: “Tomurcukları Şeytanların başları gibidir.”

H.B.Çantay: “Ki tomurcukları şeytanların başları gibidir.”

M. Esed: “ meyvesi şeytanların kellesi gibi (tikindirici)dir;”

S. Yıldırım: “Meyveleri, sanki şeytanların başları! ”

S. Ateş: “Tomurcukları, şeytânların başları gibidir.”

TDV: “Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir.”

⁴⁹⁰ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur'ân*, 2. cilt, s. 387; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 5. cilt, s. 12; Ebu'l-Berekât en-Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, 5. cilt, s. 125; es-Sâbûnî, *a.g.e*, 3. cilt. s.37.

A.F. Yavuz ve M. Esed meâlleri hazfedilen vech-i şebahi yansıtmışlardır. DİB, Elmalılı, H. B. Çantay, S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV meâllerinin âyeti teşbihin unsurlarından olan vech-i şebahi yansıtmadan çevirdiklerini görmekteyiz.

3. Kâf 50/11 ﴿رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مِّمَّا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

﴿رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مِّمَّا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾ âyetinde hem mürsel hem de mücmel teşbîh” vardır. Mürsel Teşbîh, teşbîh edatının zikredildiği teşbîh çeşididir⁴⁹¹. Yani bu âyetteki teşbîhte teşbîh edatı zikredilip vech-i şebah hazfedilmiştir. Kıyamet günü ölümlerin diriltilmesi, ölmüş yeryüzünden yağmur ile bitkilerin çıkarılmasına benzetilmiştir.⁴⁹²

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... İşte (dirilip kabirlerden) çıkış da böyledir. ”

Elmalılı: “ ... , işte o huruc da böyledir. ”

H.B. Çantay: “ ... , işte (kabirden) çıkış da böyledir. ”

M. Esed: “ ... ; işte (insanın) ölümden (sonra) yeniden vücuda gelmesi de böyle (olacak)tır.

S. Yıldırım: “ ... İşte ölmüş insanların mezarlarından çıkışı da böyle olacaktır.”

S. Ateş: “... İşte çıkış da öyledir.”

TDV: “ ... İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.”

Genelde meâller bu benzetmeyi başarılı bir şekilde yansıtabilmişlerdir. Ancak örnek olarak verdiğimiz meâllerden, Elmalılı ve S. Ateş meâllerini okuyan okuyucunun müşebbeh ve müşebbeh bih'in hangileri olduğu, neyin neye benzetildiğini anlayamayacağı kanaatindeyiz.

⁴⁹¹ Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâtî'l-Belâğîyye*, 2. cilt, s. 199; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 25.

⁴⁹² Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur'ân*, 2. cilt, s. 228; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5. cilt, s. 593; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 5. cilt, s. 140; es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 231.

2.2.2.1.2.2. Teşbîh-i Belîğ-التشبيه البليغ

Teşbîh-i belîğ, teşbîh edatı ve vech-i şebahi hazfedilmiş olan teşbîhtir.⁴⁹³

1. Yasin 36/75 ﴿لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

İbn-i Cerîr et-Taberî, Katâde'nin “Müşrikler, tanrıları için dünyada başkalarına kızarlar. Hâlbuki tanrıları onlara ne bir iyilik getirir, ne de onlardan bir kötülüğü savar. Onlar sadece putlardır, müşrikler de hizmetçiler gibidir.” dediğini nakletmekte ve bu görüşü tercih ettiğini belirtmektedir.⁴⁹⁴ Sâbûnî de “İlâh oldukları zannedilen o varlıklar, hiçbir şekilde, ne şefaath ve ne yardım edebilirler, ne de destek olabilirler. İlahları onlara herhangi bir fayda sağlamamasına rağmen, o müşrikler, ilahlarına aşırı bağlılık, onları savunma, mallarını ve canlarını onların uğruna feda etme açısından, onların hizmete âmâde askerleri ve hizmetçileri gibidir.” demek sûretiyle bu görüşü esas almıştır.⁴⁹⁵

Sâbûnî devamında şöyle demektedir: “ { وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُّحْضَرُونَ } cümlesinde teşbîh-i belîğ vardır. Yani, onlara, o putlara hizmet etme ve onları savunma hususunda asker gibidirler. Teşbîh edatı ile teşbih yönü söylenmemiş, böylece teşbîh-i belîğ olmuştur. ”⁴⁹⁶

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Onlar, ilâhlar için (hizmete) hazır asker oldukları hâlde, ilâhlar onlara yardım edemezler. ”

Elmalılı: “ Onların onlara yardıma güçleri yetmez, onlar ise onlar için hazırlanan askerler. ”

H.B.Çantay: “ Ki bunlar onlara asla yardım edemezler (Bil'akis) kendileri bunlar için hazırlanmış (bir sürü) avenedir. ”

⁴⁹³ Ali el-Cârîm – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 25; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, 2. cilt, s. 199; İn'âm Fevval Akkâvî, *el-Mu'cemu'l-Mufasssal fî Ulûmi'l-Belâga*, s. 341.

⁴⁹⁴ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 20. cilt, s. 552-553.

⁴⁹⁵ es-Sâbûnî, *a.g.e*, 3. cilt, s. 21.

⁴⁹⁶ es-Sâbûnî, *a.g.e*, 3. cilt, s. 23.

S.Yıldırım: “ O putlar kendilerine yardım edemezler, nasıl olur? Zaten bunlar, onlar için hazırlanmış askerler! ”

S.Ateş: “ (O tanrılar) Kendilerine yardım edemezler. Tersine kendileri onlar için hazırlanmış askerlerdir (Onları korumaktadırlar). ”

TDV: “ Halbuki ilâhların onlara yardım etmeye güçleri yetmez. Aksine kendileri bunlar için yardıma hazır askerlerdir. ”

Meâllerde kimin kime “جُنْدٌ مُّخَضَّرُونَ” olduğu konusunda bir uyuşmazlık vardır. DİB, S. Ateş ve TDV meâllerinde “putperestlerin ilâhlar için (hizmete) hazır asker oldukları” belirtilmektedir. S. Yıldırım ise “ilâhların putperestler için hazırlanmış askerler” olduğunu ileri sürmektedir. Elmalılı ve H.B.Çantay meâllerinde ise “kimin kime hizmete âmâde olduğu” anlaşılmamaktadır. İçerisinde teşbîh-i belîğ bulunan bu âyetin, ele aldığımız meâllerde, içerisinde teşbîh olduğu anlaşılmayacak bir şekilde tercüme edildiği görülmektedir. Buradaki teşbîhin bütün unsurlarıyla birlikte meâle yansıtılması gerekmektedir.

Meâl Önerisi: ... O müşrikler, ilahlarına aşırı bağıllık, onları savunma, mallarını ve canlarını onların uğruna feda etmeli bakımından, onların hizmete âmâde askerleri ve hizmetçileri gibidirler. (Sâbûnî)

2. Zuhruf 43/10 ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“Bu âyette teşbîh-i belîğ vardır.“beşik ve yatak gibi kıldı” demektir. Burada benzetme edatı ile benzetme yönü (vech-i-şebeh) hazfedilmiş, böylece teşbîh-i belîğ olmuştur.”⁴⁹⁷

Meâl İncelemesi:

DİB: “O, yeryüzünü size beşik yapan ve...”

Elmalılı: “ O ki Arzı sizin için bir beşik yaptı ve... ”

H.B. Çantay: “ (O Allah ki) yeri sizin için bir beşik yapmış, ...”

⁴⁹⁷ es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 3. cilt, s. 156.

S. Yıldırım: “ O Yaratıcıdır ki yeryüzünü sizin için beşik gibi yapmış ve...”

S. Ateş: “ O yeri sizin için beşik kıldı ve... .”

TDV: “O, size yeri beşik kılmış ve... .”

Bu âyette teşbîh-i belîğ bulunduğunu belirtmiştik. S. Yıldırım meâli hariç diğer meâllerin bu âyetteki teşbîhi yansıtmadıkları görülmektedir.

Meâl Önerisi: O, yeryüzünü sizin için tıpkı yerleştiğiniz, çalışıp uyuduğunuz beşik ve yatak gibi kılmış, ...

3. Nebe' 78/10 ﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

İbn Cüzey, bu âyetin tefsirinde "Allahü Te'âlâ geceyi, gözlerden sakladığı için giyilen elbiseye benzetmiştir." demektedir.⁴⁹⁸ Benzetme edatı (teşbih edatı) ile benzetme yönü (vech-i şebah) zikredilmeyerek teşbîh-i belîğ olmuştur.⁴⁹⁹

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Geceyi (sizi örten) bir elbise yaptık.”

Elmalılı: “ Ve geceyi bir libas yaptık. ”

H.B. Çantay:“ Geceyi örtü kıldık. ”

S. Yıldırım:“ (10-11) Geceyi bir örtü, gündüzü geçiminiz için çalışma zamanı kıldık. ”

S. Ateş: “ Geceyi (sizi sarıp örten) bir giysi yaptık. ”

TDV: “ Geceyi bir örtü yaptık. ”

Verdiğimiz meâller bu âyetteki teşbîhi yansıtmamışlardır. Meâlleri okuyan bir kimsenin burada bir teşbih sanatının olduğunu anlaması mümkün değildir.

⁴⁹⁸ İbn Cüzey, Muhammed b. Ahmed el-Kelbî el-Gırnâtî, (ö.741/1340), *et-Teshîl li 'Ulûmi't-Tenzîl*, 2. cilt, thk. Dr. Abdullah el-Hâlidî, Şirketü Dâru'l-Erkâm b. Ebî Erkâm, Beyrut, 1426, s. 445.

⁴⁹⁹ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 486

Meâl Önerisi: Elbisenin giyeni örtmesi gibi, gecenin karanlığını da sizi örten bir giysi olarak yarattık.

2.2.2.1.2.3. Müekked Teşbîh- التشبيه المؤكد

Teşbîh edatı hazfedilmiş olan teşbîhtir⁵⁰⁰. Bu çeşit teşbîhe “teşbîhü’l-kinâye”⁵⁰¹ ve “teşbîh-i belîğ”⁵⁰² de denir.

1. Neml 27/88 ﴿ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Dağlara doğru bakan kişi onu bir yerde sabit durduğunu zanneder. Dağlar bulutların hareket etmesi gibi seri bir şekilde hareket ederler.⁵⁰³ Burada teşbîh-i belîğ vardır. Bu cümlede benzetme edatı ile benzetme yönü hazfedilmiş ve böylece teşbîh-i belîğ olmuştur. Bu "Muhammed aydır" teşbihine benzer.⁵⁰⁴

Meâl İncelemesi:

DİB: “Dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar bulutların geçişi gibi hareket ederler. ...”

Elmalılı: “Bir de o dağları görür câmid sanırsın, hâlbuki onlar bulut geçer gibi geçer, ...”

H.B. Çantay: “ Sen dağları görür, onları yerinde durur sanırsın. Halbuki onlar bulut geçer gibi geçer gider. ...”

S. Yıldırım: “ Bir de o dağları görür, donuk ve hareketsiz sanırsın; Oysa onlar bulutların yürüdüğü gibi yürümektedirler. ...”

S. Ateş: “Görüp de donuk sandığın dağlar, bulutun yürümesi gibi yürümektedir....”

⁵⁰⁰ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 25; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, c. II, s. 197; İn'âm Fevval Akkâvî, *el-Mu'cemü'l-Mufassal fî Ulûmi'l-Belâga*, s. 341.

⁵⁰¹ Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, 2. cilt, s. 197.

⁵⁰² C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 144.

⁵⁰³ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4. cilt, s. 476; Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, 2. cilt, s. 623;

⁵⁰⁴ M. Ali es-Sâbûnî, *a.g.e*, 3. cilt, s. 387.

TDV:“ Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. ...”

Meâller teşbîh-i belîğ bulunan bu âyeti teşbîh-i mücmel olarak, yani vech-i şebahi zikretmeden çevirmişlerdir. Ama âyetteki bütün manaların aksettirilmesi adına âyetin, teşbîhin bütün unsurlarını katarak çevrilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Meâl Önerisi: Oysa onlar bulutların yürüdüğü gibi yavaş yavaş yürümektedirler. (*S. Yıldırım'ın meâlerinden hareketle*)

2.2.2.2. Hakikat ve Mecâz – الحقيقة والمجاز

Hakikat konuşma ıstılahında lâfzın hangi anlamda konulmuşsa o anlamda kullanılan sözdür⁵⁰⁵. Mecâz konusu incelenirken birlikte ele alınır.⁵⁰⁶

(جاز- يجوز) fiilinden gelen mecâz, hakikatin zıddı olup ‘geçilen yer, geçilen zaman, gelip geçmek’ anlamlarına gelmektedir.⁵⁰⁷ Bir kelime vazedildiği mânâların dışında kullanıldığında buna “mecâz” denir. Mecâz, bir kelimenin, bir alakadan dolayı cümledeki hakiki mânâsının dışında, asıl mânâsının kastedilmesine engel teşkil edecek bir karînenin varlığı ile birlikte kullanılmasıdır.⁵⁰⁸ Mecâzın iki bölümü vardır: "Mecâz-ı Lüğavî" ve "Mecâz-ı Aklî"

2.2.2.2.1. Mecâz-ı Lüğavî – المجاز اللغوي

Hakiki ve mecâzi mânâ arasında bir münasebet olduğu ve hakiki mânâyı kasdetmeye engel olan bir karîne (maksadı gösteren bir delil) bulunduğu için vazedildiği mânâdan ayrı bir mânâyı kullanan kelimeye “el-mecâzü'l-lüğavî”

⁵⁰⁵ El-Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu 'l-Miftâh*, s. 182.

⁵⁰⁶ Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğiyye*, c. II, s. 453.

⁵⁰⁷ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3. cilt, s. 724; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 506; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 2. cilt, s. 193.

⁵⁰⁸ Hatîb el-Kazvînî, *Telhîsu 'l-Miftâh*, s. 182; es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. : 359; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 2. cilt, s. 197; Bedevî Tabâne, *Mu'cemü'l-Belâğati'l-Arabiyye*, Darü'l-minâre-Darü'r-rifâi, Cidde, 1988, 145; Nusreddin Bolelli, *a.g.e*, s.76; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 148.

denir.⁵⁰⁹ Bu mecâz çeşidi tek bir kelimedede olduğu gibi konulduğu mânâda kullanılmayan terkiplerde de gerçekleşebilir.⁵¹⁰ Mecâz-ı Lüğavî'nin iki çeşidi vardır:

2.2.2.2.1.1. İsti'âre - الاستعارة

İsti'âre, sözlükte "ödünç istemek, ödünç almak" anlamına gelmektedir.⁵¹¹

İstiarenin bir edebiyat terimi olarak ilk tanımını, "bir şeyi yerine geçebilecek bir başka şeyin adıyla adlandırmak" şeklinde Câhız yapmış ve "bedel, mesel, bedel" terimlerini istiare anlamında kullanmıştır (el-Beyan, I, 153, 284; IV, 55; Kitabü'l-Hayevân, II, 280-283; IV, 273-278).⁵¹²

Abdülkâhir el-Cürcânî'ye (ö.471/1078-79) göre isti'âre, "bir şeyi diğer bir şeye benzetmek isterken açık bir şekilde teşbih etmeyi bırakıp kapalı bir biçimde teşbih yapmak (benzetmek) istemektir. Teşbîhi müşebbeh bihi müşebbeh yerine getirip koymaktır." (Örneğin) Cesârette ve kuvvette arslan gibi (aslanla eşit) olan bir adam gördüm demek yerine "Aslanı gördüm." demek isti'âredir.⁵¹³ Abdülkâhir el-Cürcânî benzeşme ilgisi sebebiyle istiareyi tür teşbih türü olarak kabul etmektedir.⁵¹⁴

Hatîb Kazvî'ye göre isti'âre "genel olarak müşebbeh bihin müşebbeh yerine kullanılmasıdır." Bu ikisi (müşebbeh ve müşebbeh bih) müste'âr minh ve müste'âr leh'tir. Müşebbeh bih ise müste'âr'dır.⁵¹⁵

⁵⁰⁹ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 362-363; Tabâne, Bedevî, *Mu'cemü'l-Belâğati'l-Arabiyye*, s. 148; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.* 71; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 150; Nusreddin Bolelli, *a.g.e.*, s.76.

⁵¹⁰ Bedevî Tabâne, *a.g.e.*, s. 148;

⁵¹¹ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 5. cilt, s: 3168; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 446.

⁵¹² İsmail Durmuş – İskender Pala, "İsti'âre", *DİA*, Cilt 23, s. 315.

⁵¹³ Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü'l-İ'câz*, s. 67.

⁵¹⁴ Ebu Bekr Abdülkâhir b. Abdîrrahman b. Muhammed el-Cürcânî, *Esrârü'l-belâga*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Mektebetü'l-hancî, Kâhire, 1991, s. 20.

⁵¹⁵ El-Hatîb el-Kazvî, *Telhîsu'l-Miftâh*, s. 183.

İbn-i Mu'tez'e göre isti'âre, Bedî' İlminin ilk bölümüdür. Ebû Hilâl el-'Askerî'ye göre isti'âre bir ibareyi bir amaca binâen lügatteki kullanım yerinden başka bir yere naklidir.⁵¹⁶

İsti'ârenin “ ‘Alâkası dâimâ müşabehet (benzerlik) olmak kaydıyla iki taraftan birinin hazfedildiği teşbih; bir kelimenin mânâsını geçici olarak başka bir kelime hakkında kullanmak; bir lafzın müşabehet alâkasıyla ve aslî mânâsının kastedilmesine karine-i mânia sebebiyle hakiki mânâsının dışında kullanılması” gibi tarifleri de vardır.⁵¹⁷ Mecâz-ı İsti'ârî de denir.

“İsti'ârenin üç rüknü vardır:

1. Müste'ârün minh: Müşebbehün bihi
2. Müste'ârün leh: Müşebbeh
3. Müste'âr: Müşebbehün bih'ten nakledilerek müşebbehte kullanılan lafız

Bir de “el-Câmi” ya da “müşabehet alakası” denilen teşbihteki “vech-i şebeh” diyebileceğimiz bir öge daha vardır. Birinci ve ikinci rükünler “tarafey isti'âre” – “isti'ârenin iki rüknü” olarak isimlendirilir.”⁵¹⁸

Kelimenin hakîkî anlamda kullanılmadığını gösteren “karîne” ise isti'ârenin oluşabilmesi için gerekli bir şarttır. Karine; istiareyi açıklamaya yardımcı olan bir lafzı onunla birlikte kullanmaktır. Buna “Karine-i Lafziyye” denir. Ancak istiare olduğu durumdan ve sözün gelişinden anlaşılabilir. Buna da “Karine-i Hâliyye” denir.⁵¹⁹

İsti'ârenin tercümesi konusunda teşbîhin, tercümesinde ne demişsek aynı şeyleri tekrarlayabiliriz. Bizce önemli olan isti'ârenin âyete anlamca en kattığı ve bunun meâllere ne ölçüde yansıtıldığıdır. Âyette bulunan isti'âre sanatını, isti'âre olarak çevirmenin çok sakıncalı olduğunu, âyetin hakîkî mânâsıyla tercüme edilmesi

⁵¹⁶ Tabâne, Bedevî, *a.g.e.*, s. 457-458;

⁵¹⁷ Tabâne, Bedevî, *a.g.e.*, s. 148; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.* 76; Uysal, R. Selçuk, *Belâgat ve Edebî Sanatlar Lüğati*, Doğu Kitapevi, İstanbul, 2010, s. 105; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 151.

⁵¹⁸ Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğiyye*, 1. cilt, s. 142; Nusreddin Bolelli, *a.g.e.*, s. 83-84.

⁵¹⁹ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, 71.

durumunda meâl okuyucusunun burada bir mecâz bulunduğunu anlayamayacağını belirtmek isteriz.

İsti'âre Çeşitleri, Kur'ân-ı Kerim'den Örnekler ve Meâllere Yansımaları

İstiare, müşebbeh ve müşebbeh bih lafızlarının zikredilip zikredilmemesi açısından “isti'âre-i tasrîhiye” ve “isti'âre-i mekniyye” kısımlarına ayrılır:

2.2.2.2.1.1. İstiâre-i Tasrîhiye – الاستعارة التصريحية

Müste'âr lehin (müşebbeh) hazfedilip el-müste'âr minh (müşebbeh bih)'in zikredildiği istiâre şeklidir. İsti'âre-i musarraha da denilir.⁵²⁰ Türkçe'deki açık isti'ârenin karşılığıdır.⁵²¹

1. İbrâhîm 14/1

﴿الر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ

رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Âyetin anlamı şöyledir. “Ey Muhammed sana bu kitâbı insanları kendisiyle dalâlet ve küfür karanlıklarından imanın nur ve ziyasına hidâyet etmen, cahil ve hakka karşı kör olan insanlara kurtuluş ve hidâyet yollarını göstermen için indirdik.”⁵²²

Âyette müste'ârün leh (müşebbeh) olan “küfür ve dalâlet”, müste'ârün minh (müşebbehün bih) olan “karanlıklar”a benzetilmiş, müşebbeh hazfedilmiş ve onun yerine müşebbeh bih kullanılmıştır. Aynı şekilde müste'ârün leh (müşebbeh) olan “iman ve hidâyet”, müste'ârün minh (müşebbehün bih) olan “aydınlıklara”a

⁵²⁰ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 373; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, 1. cilt, s. 155; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.* 77.

⁵²¹ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 153

⁵²² İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 17. cilt, s. 509.

benzetilmiş, müşebbeh hazfedilmiş ve onun yerine müşebbeh bih kullanılmıştır. Müste'ârün leh ile müste'ârün minh arasındaki alâka (ilgi) isti'ârenin olmazsa olmazı olan “müşâbehet”tir. Hakiki anlama gelmesini engelleyen karine ise “hâliyye”dir, yani âyette mecâz bulunduğu cümlenin gelişinden anlaşılır.⁵²³

Meâl İncelemesi:

DİB: “... Bu Kur’ân, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, ...”

Elmalılı: “ ... Bir kitab ki sana indirdik, insanları Rablarının izniyle zulmetlerden nûra çıkarasın diye: ...”

H.B. Çantay: “...ki (bütün) insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa, ...”

S. Yıldırım: “ ... , Rab’lerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, ...”

S. Ateş: “ ... (Bu,) Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarıp... .”

TDV: “... (Bu Kur’ân), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani... .”

Verdiğimiz meâllerin, âyetteki mecâzı “zulmetlerden nûra” ve “karanlıklardan aydınlığa” ifâdeleriyle motomot çevirdikleri görülmekte, “karanlıklar” ve “aydınlık”tan ne kastedildiği anlaşılmamaktadır.

Meâl Önerisi: Bu Kur’ân, Rablerinin izniyle insanları küfür ve dalâletin karanlıklarından iman ve hidâyetin aydınlığına, ‘Azîz ve Hamîd olan Allah’ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

2. İذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿37/140﴾ - Saffât 37/140

Âyetteki Belâğî Yapı:

Yüce Allah, Yunus'un (a.s.) Rabbinden izin almadan çıkışını, kölenin efendisinden kaçmasına benzetmektedir.⁵²⁴ ss-Sâbûnî'ye göre “İذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ”

⁵²³ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, 76.

⁵²⁴ el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, 5. cilt, s. 18; Ebu'l-Berakât en-Neseî, *Tefsîru'n-Neseî*, 3. cilt, s. 136;

cümlesinde isti'âre-i tasrîhiyye vardır. ⁵²⁵ Âlûsî'ye göre de burada isti'âre veya mecâz-ı mürsel vardır fakat bunun bir isti'âre olması daha beliğ, daha belirgindir. ⁵²⁶ Âyette müste'ârün leh (müşebbeh) olan “Yunus'un (a.s.) ayrılışı, müste'ârün minh (müşebbehün bih) olan “kölenin sahibinden kaçmasına” benzetilmiş, müşebbeh hazfedilmiş ve onun yerine müşebbeh bih kullanılmıştır. Müste'ârün leh ile müste'ârün minh arasındaki alâka (ilgi) “müşâbehet”tir. Hakiki anlama gelmesini engelleyen karine ise lafziye olup “أَبَى” kelimesidir.

Meâl İncelemesi:

A. Ünal: “ Hani O, sahibinden kaçmış bir köle gibi vazife mahallinden ayrılmış ve dolu bir gemiye binmişti. ”

DİB: “ Hani o kaçıp yüklü gemiye binmişti. ”

Elmalılı: “ Hani bir vakıt dolu gemiye kaçmıştı, ”

M. Esed: “ ...kaçak bir köle gibi, yüklü bir gemiye (binip) kaçmıştı. ”

H.B. Çantay: “ Hani o, dolu bir gemiye kaçmışdı. ”

S. Yıldırım: “ Hani o, Rabbinden izinsiz kaçıp yolcusunu doldurmuş gemiye kendini atmıştı. ”

S. Ateş: “ Dolu gemiye kaçmıştı. ”

TDV: “ Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı. ”

“Kölenin efendisinden izinsiz kaçması gibi Yunus aleyhisselâmın Rabbinden izin almadan vazife mahallinden ayrılışını” anlatmada Ali Ünal ile Muhammed Esed'in meâlleri gâyet başarılıdırlar. S. Yıldırım'ın meâli ise “izinsiz kaçma” durumunu belirtmiş ancak “benzetmeyi” vermediği için eksik kalmıştır. Diğer meâller ise “kölenin efendisinden izinsiz kaçması gibi Hz. Yûnus'un Rabbinden izin almadan çıkışını” belirtmemişlerdir.

⁵²⁵ es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 3. cilt, s. 43.

⁵²⁶ el-Âlûsî, Ebu'l-Fadl Şihâbuddî es-Seyyid Mahmud el-Âlûsî el-Bağdâdî, (ö. 1270/1854), *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'î'l-Mesânî*, Dâru'l-İhyâi't-Türâsî'l-'Arabî, Beyrut, 23. cilt, s. 143.

3. Kalem 68/16 ﴿سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

ez-Zemahşerî, el-Keşşâf'ında bize şu bilgileri vermektedir: "الوجه" (yüz), vücudun en değerli yeridir. "الأنف" (burun) ise yüzü geçmesi (yüzden daha önde) olması sebebiyle, yüzün en değerli yeridir. Bundan dolayı, burnu izzet ve gurur yeri olduğunu söylemişlerdir. "الأنف" kelimesinden "الأنفة" kelimesini türetmişlerdir. Bununla ilgili olarak "kibirlik burundadır" anlamında "الأنف في الأنف"; "onurunu korudu" anlamında "حمى أنفه" ve "falanca burnu büyük, gururludur" anlamında "فلان زغم أنفه" demişlerdir. Zelil, hakir kişiler için şu ifâdeleri kullanmışlardır: "Rezil olsun" anlamında "جذع أنفه"; "onun inadına, ona rağmen" anlamında "زرغم أنفه" denilmektedir. الخرطوم – burnun dağlamasını ifâde etmekle âyette "son derece alçaltma ve tahkir" ifâde edilmiş olmaktadır. Yüzün dağlaması utanç verici ve rezil edici bir durumdur. Hal böyleyken dağlama, yüzün en değerli yeri olan burunda olursa nice olur? Abbas develeri yüzlerinden dağlayarak işaretlemişti. Resûlullâh (s.a.s) O'na "أكرموا الوجوه" yani "yüzlere saygılı olun." demiştir. Hz. Abbas da hayvanı arkasından işaretlemişti. "الأنف" kelimesi yerinde "الخرطوم" lafzının kullanılması daha küçümseyici ve tahkir edicidir.⁵²⁷

"سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ" âyetinde parlak bir isti'âre vardır. Yüce Allah, "burun" için, müsteâr olarak "hortum" kelimesini kullandı. Hortum aslında filde olur. İnsanın burnu için müsteâr olarak kullanılması, onu eşsiz bir sanat yapar. Çünkü maksat o insanı küçümsemek ve hafife almaktır.⁵²⁸

Âyette müste'ârün leh (müşebbeh) olan "burun", müste'ârün minh (müşebbehün bih) olan "hortum"a benzetilmiş, müşebbeh hazfedilmiş ve onun yerine müşebbeh bih kullanılmış, böylece isti'âre-i tasrîhiyye sanatı icrâ edilmiştir.

⁵²⁷ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6. cilt, s. 184-185.

⁵²⁸ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt. s. 407.

Meâl İncelemesi:

A. Ünal: “ Yakında burnunun üzerine (silinmez bir onursuzluk) damgası basacağız onun. ”

DİB: “ Onun havada olan burnunu yakında yere sürteceğiz.”

Elmalılı: “ Haberiniz olsun ki biz onlara belâ vermişizdir. ”

H.B. Çantay: “ Biz yakında onun hortumunun üstüne damga basacağız! ”

S. Yıldırım: “ ...diyene, yakında onun burnunu dağlayıp damga basarız. ”

S. Ateş: “ Biz onu burnunun üzerine damga vurup işâretleyeceğiz. ”

TDV: “ Biz yakında onun burnuna damga vuracağız (kibirini kırıp rezil edeceğiz).”

A. Ünal, DİB, Elmalılı ve TDV meâllerinde “alçaltma ve tahkir ifâde eden” “سَنَسِيْمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ” âyeti, ibarenin literal anlamıyla yetinilmeden bu anlam yansıtılacak şekilde tercüme edilmiştir. Ancak H.B. Çantay, S. Yıldırım ve S. Ateş meâllerinin “küçümseme ve hafife alma” anlamını yansıtmayıp motomot tercüme ettikleri görülmektedir.

2.2.2.2.1.1.2. İsti‘âre-i Mekniyye ve İsti‘âre-i Tebe‘iyye - الاستعارة المكنية

الاستعارة التبعية

İsti‘âre-i Mekniyye: Sadece müsteâr-ı lehin (müşebbeh) zikredildiği, el-müsteâr minh’in (müşebbehün bih) hafzedilip kendisine delil olarak yerine levâzımından bir şeyin getirildiği isti‘âreye denir⁵²⁹. İsti‘âre-i bi'l-kinâye veya İstiâre-i tahyîliyye de denir.⁵³⁰ Türkçe'de ise kapalı istiâre denir.⁵³¹

⁵²⁹ Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğîyye*, 1. cilt, s. 145; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 77.

⁵³⁰ Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 1. cilt, s. 148-149; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 83.

⁵³¹ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 155.

İstiare-i tebe‘iyye, “fiil” veya “fiilden müştâk isim” ya da “harflerle” yapılan isti‘âredir.⁵³² Her istiâre-i tebe‘iyyenin karînesi mekniyyedir.⁵³³

1. Hicr 15/88 ﴿... وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Allah Hz. Peygamber’e (s.a.s) bu âyet-i kerîmeyle kendisine îmân edip tâbî olan ve sözüne uyanlara, hususiyetle fakir mü’minlere şefkatli davranmasını, onlara sert ve kaba davranmamasını, onlara karşı merhametli ve mütevâzi olmasını emretmektedir.⁵³⁴

Bu âyet-i kerîmede isti‘âre vardır.⁵³⁵ Âyette müste‘ârün leh (müşebbeh) olan “insan” müste‘ârün minh (müşebbehün bih) olan “kuşa” benzetilmiş, müşebbeh bih hazfedilmiş ve onun yerine müşebbeh bihin mülâzımı (kendisi ile ilgili bir husus) “kanat” kullanılarak isti‘âre-i mekniyye yapılmıştır.⁵³⁶

es-Sâbûnî’ye göre “الانائة” yani “yumuşak huyluluk”, “خَفَضَ الْجَنَاحَ” “kanadı alçaltmaya” benzetilmiş ve müşebbeh bih müşebbeh için müste‘âr olarak kullanılmıştır. Bu isti‘âre “fiil” ile yapıldığından dolayı âyette “isti‘âre-i tebe‘iyye” sanatı da bulunmaktadır.⁵³⁷ Şu takdirde bu âyette hem *isti‘âre-i mekniyye* hem de *isti‘âre-i tebe‘iyye* sanatı bulunmaktadır. Hakiki anlama gelmesini engelleyen karine ise “lafziyye” olup “جَنَاحَكَ” kelimesidir.

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: “...müminlere kanadını indir, (onlara tevazu göster, kendilerini himayene al).”

⁵³² Tabâne, Bedevî, *Mu‘cemü'l-Belâğati'l-Arabiyye*, 108.

⁵³³ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 84.

⁵³⁴ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi‘u'l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi'l-Kur’ân*, 17. cilt, s. 142; Ebu’l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî - Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te’vil*, 2. cilt, 199.

⁵³⁵ İbn-i Cüzey, *et-Teshîl li ‘Ulûmi’t-Tenzîl*, 1. cilt, s. 421.

⁵³⁶ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 155.

⁵³⁷ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt. s.108;

A. Ünal: “ ...ve mü’minlere kol-kanat ger, onları şefkatle kucakla ve himaye et.”

DİB: “ ...ve mü’minlere (şefkat) kanadını indir. ”

Elmalılı: “...da mü'minlere kanadını indir. ”

H.B. Çantay: “ ... Mü'minler için de (şefkat) kanadını indir. ”

S. Yıldırım: “ ...ve müminlere kol kanat ger, onları şefkatle koru. ”

S. Ateş: “ ... Mü'minlere kanadını indir, (onlara karşı mütevâzi, şefkatli davran).”

TDV: “ ...ve müminlere alçak gönüllü ol. ”

Bu âyet-i kerîmede “insan” kanatlı kuşa benzetilmiş ve müşebbehün bih olan “kuş” lafzı hafzedilerek yerine levazımından olan “kanat” lafzı getirilerek isti’âre-i mekniyye yapılmıştır. Bu sanatın âyete kattığı anlam “mü’minlere karşı şefkatli ve alçak gönüllü olup onları korumak”tır. Meâllerden beklenen ise düzgün ve anlaşılır bir Türkçe ile bu anlamı yansıtmaktır.

Yukarıda verdiğimiz meâllerden A. Ünal meâli “mü’minlere karşı şefkatli ve alçak gönüllü olup onları koruma” anlamını yansıtmıştır.

A.F. Yavuz meâli “himaye ve tevazu” anlamlarını ifâde edip “şefkati” göz etmiştir. A. Ünal ve S. Yıldırım meâlleri “himaye ve şefkat” anlamlarını, ifâde edip “şefkati” göz etmişlerdir. S. Ateş meâli “şefkat ve tevazû” anlamlarını ifâde edip “himaye” anlamını göz ardı etmiştir. DİB ve H. B. Çantay meâlleri “şefkati” ifâde edip “tevazu ve himaye” anlamlarını göz ardı etmişlerdir. TDV meâlleri “tevazu” ifâde edip “şefkati ve himaye” anlamlarını göz ardı etmiştir. Elmalılı, meâlinde sadece “kanadını indir” şeklinde literal bir çeviri yaparak “mü’minlere karşı şefkatli ve alçak gönüllü olup onları korumak” anlamlarını vermemiştir. Genelde meâllerin bu sanatın âyete kattığı anlamlardan birini ya da ikisini yansıtmadığı görülmektedir.

Meâl Önerisi: ...ve mü’minlere karşı şefkatli ve alçak gönüllü ol, onları himâye et.

2. Meryem 19/4 ﴿... وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Saçların ağarması; beyazlığı, parıldaması, saçta tutuşup yayılması ve her tarafı kaplaması bakımından ateşin alevine benzetilmiştir. Sonra “alevlenme” “ağarma” yerine kullanılıp istiare yapılmıştır. Ardından “alevlenme” mübalağa amacıyla saçların çıktığı yer olan “الرأس - baş” a isnâd edilmiştir.⁵³⁸ Yani cümlenin öznesi “الرأس” olmuştur.

es-Sâbûnî de "وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا" cümlesi ile ilgili “Aklığın yayılması ve çokluğu, ateşin odunlar içerisinde yayılmasına benzetilmiştir. اِشْتَعَلَ kelimesi اِنْتِشَار – yayılma kelimesi için müsteâr olarak kullanıldı. “اِشْتَعَلَ” mastarından “اِشْتَعَلَ” fiili türetilip “yayıldı” mânâsında kullanıldı. Bunda “istiâre-i tebeiyye” vardır.” demektedir⁵³⁹.

Meâl İncelemesi:

A. Ünal: “...başım ihtiyarlıktan beyaz alevler gibi tutuştu ve... .”

DİB: “... Saçım sakalım ağardı. ... .”

Elmalılı: “...ve baş bembeyaz alev aldı, ... (saçlarıma ak doldu)! ... .”

H.B. Çantay: “... Başımın saçı tutuştu. ... .”

Ö.N. Bilmen: “... , başımın tüyü de tutuştu ve... .”

S. Yıldırım: “... , başımdaki saçlarım ağardı, beyaz alevler gibi tutuştu. ... .”

S. Ateş: “... ; baş, ihtiyarlık aleviyle tutuştu. ... .”

TDV: “... , saçım başım ağardı. ... .”

Bu isti'âre'nin bu âyete kattığı anlam, Hz. Zekeriya'nın “saçlarının ağarması ve O'nun iyice yaşlanmış olması”dır. Âyet-i kerime bunu, mu'ciz ve olağanüstü bir şekilde ifâde etmiştir. Meâl yazarlarından bu âyeti Arapça aslı gibi belîğ ve etkileyici bir şekilde Türkçe'ye tercüme etmelerini beklenmenin gerçekleşmesi imkânsız ve boş bir beklenti olduğunu belirtmemiz gerekir. “Hz. Zekeriya'nın saçlarının ağarması ve

⁵³⁸ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4. cilt, s. 6; el-Beydâvî, *a.g.e.*, 4. cilt, s. 5.

⁵³⁹ es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 2. cilt, s. 198.

kendisinin iyice yaşlanmış olması”nı düzgün bir Türkçe’yle, bunu karşılayacak bir deyimle tercüme etmelerinin yeterli olacağı kanaatindeyiz.⁵⁴⁰

Ancak meâllerin isti’âre ihtivâ eden bu cümlenin tercümesinde genellikle metinden kopamadıkları görülmektedir.

H.B. Çantay’ın “başımın saçı”, S. Yıldırım’ın “başımdaki saçlarım” ve Ö.N. Bilmen’nin “başımın tüyü” ifâdeleri onların metinden kopamadıklarının göstergesidir. “Saç” zaten “baş”ta olan bir şeydir. “Tüy” ise “baş”ta bulunmaz.

A. Ünal, Elmalılı, S. Yıldırım ve S. Ateş meâllerinin bu cümlenin tercümesinde metinden kopmadan bu sanatı yansıtmaya çalıştıkları görülmektedir

DİB ve TDV meâlleri âyetteki sanatı gerçekten arzuladığımız gibi, Türkçe muâdili bir deyimle yansıtmaya çalışmışlardır.

Meâl Önerisi: Saçım sakalım ağardı, iyice yaşlandım (*DİB meâlinden hareketle*)

3. Muhammed 47/24 ﴿ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Tâhir b. ‘Âşûr’a göre isti’âre-i mekniyye vardır. Kalpler yani “akıllar” mânâları anlayamamada “kapalı kapı veya sandıklara” benzetilmiştir.⁵⁴¹ Âyette müste’ârün leh (müşebbeh) olan “kalplerin katılığı” müste’ârün minh (müşebbehün bih) olan “kapıların kilitlenmesine” benzetilmiş, müşebbeh bih “kapılar” hazfedilmiş ve onun yerine müşebbeh bihin mülazımı (kendisi ile ilgili bir husus) olan “kilitler” kullanılmıştır. Burada da müste’ârün leh ile müste’ârün minh arasındaki alâka “müşâbehet”tir. İsti’âre olduğu durumdan ve sözün gelişinden anlaşıldığından hakiki anlama gelmesini engelleyen karînesi “karîne-i lafziyye” olup “عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا” ifâdesidir. Çünkü kalplerin hakiki anlamda “kilitleri” olmaz.

⁵⁴⁰ Abdülcélil Bilgin, *Kur’ân’daki Deyimler ve Zemahşeri’nin ‘Keşşâf’ı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2007, s. 77-79.

⁵⁴¹ Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 26. cilt, s. 114.

es-Sâbûnî'ye göre âyette istiâre-i tasrîhiyye vardır.⁵⁴² Ancak müşebbeh hazfedilip onun yerine müşebbeh bihin (kapıların) mülâzımı olan “أَفْقَالَهَا” kullanıldığından dolayı isti'âre-i mekniyye vardır ve Tâhir b. 'Âşûr'un görüşü bizce daha isabetlidir.

Meâl İncelemesi:

DİB: “... Yoksa kalplerin üzerinde kilitleri mi var? ”

Elmalılı: “ ... Yoksa kalbler üzerinde üst üste kilitleri mi var? ”

H.B. Çantay: “ ... Daha doğrusu onların kalbler(i) üzerinde (kat kat) kilidler vardır. ”

S. Yıldırım: “ ... Yoksa kalplerinin üzerinde üst üste kilitler mi var? ”

S. Ateş: “ ... Yoksa kalbler(inin) üzerinde kilitleri mi var (ki hiçbir hakikat, gönüllerine girmiyor)? ”

TDV: “ ... Yoksa kalpleri kilitli mi? ”

Yukarıda verilen meâller âyeti, bir mecâz olduğu anlaşılacak şekilde kelime kelime tercüme ettikleri için anlam kaybı olmuştur. Ancak S. Ateş parantez içi açıklamayla bu sanatın âyete kazandırdığı anlamı yansıtmıştır.

Meâl Önerisi: Yoksa kalpleri hiç açılmayan kapılar gibi kilitli mi de Kur'ân hakikatlerini görmüyorlar, düşünmüyorlar.

2.2.2.2.1.1.3. İstiâre-i Temsîliyye - الاستعارة التمثيلية – (Mecâz-ı Mürekkeb)

İsti'âre-i temsîliyyeyi “et-temsîl bi'l-isti'âre” olarak adlandıran Abdülkâhir el-Cürçânî bu söz sanatını şöyle tarif etmektedir:

İsti'âre yoluyla kullanılmasından dolayı gerçekte bir mecâz olan temsilin örneği bir şeye yapıp yapmamak arasında kararsız kalan kişiye “اراك تقدم رجلا و تأخر” “Görüyorum ki bir ileri, bir geri adım atıyorsun” denilmesidir. Bu söz aslında

⁵⁴² es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 199.

“seni bir ileri bir geri adım atan kişi gibi kararsız görüyorum” biçimindeydi. Son cümle kısaltıldı, kararsız kişi gerçekten bir ileri bir ileri adım atım atan kişi yerine konuldu.⁵⁴³

İsti‘âre-i temsîliyye; müşebbeh hazfedilip müşebbeh bihin birden fazla özelliğinin zikredildiği isti‘âre çeşididir. Aralarındaki benzerlikten dolayı esas mânâsı dışında bir mânâyâ kullanılan, gerçek anlamında kullanılmasına engel olan bir karînenin (ipucu) bulunduğu terkîbdir. Bu isti'âreye “mürekkebi isti'âre” ya da “mecâz-ı mürekkebi” de denir.⁵⁴⁴ İsti‘âre-i temsîliyye, ‘teşbîh-i temsîlî’ye⁵⁴⁵ benzemekte olup ondan daha belîğ bir söz sanatıdır.

Gizli iş yapan bir kimse hakkında, "Saman altından su yürütüyor" denmesi de isti'âre-i temsîliyye'ye örnektir.⁵⁴⁶

1. Âl-i İmran 3/187 ﴿... فَتَبَدُّوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Misakı (Allah’a verdikleri sözü) ve üzerlerine olan bağlayıcılığını reddettiler. Yani misakı gözetmediler ve ona iltifat etmediler. “النبذ وراء الظهر”, “red etme, kabul etmeme ve güveni boşa çıkarma”yı ifâde etmek için kullanılan bir meseldir. Bu meselin zıt anlamlısı “جعل له نصب عينيه”, “ألقاه بين عينيه”, yani “önemsedi”, “değer verdi”, “ilgi gösterdi” gibi anlamlara gelen ifâdelerdir.

“وَاشْتَرَوْا بِهِ” ifâdesi “onun karşılığını aldılar” anlamına gelmektedir. “الاشتراء”, “kendilerine emredilen şeyleri gizledikleri yani terk edip bunun karşılığını almaları” yerine ödünçlenmiş, isti‘âre yapılmıştır.

“فَتَبَدُّوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا” Burada “تَبَدُّ: atma” ve “اشتراء: değiştirme” kelimelerinde isti‘âre vardır. Kitaba sarılmamak ve onunla amel etmemek, insanın arkasına atılan bir Őeyeye; Allah'ın âyetlerini gizlemelerine karşılık dünya malı almaları

⁵⁴³ Abdülkâhir el-Cürçânî, *Delâilü'l-İ'câz*, s. 68-69.

⁵⁴⁴ el-Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî 'Ulûmi'l-Belâğâ*, s. 312; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 1. cilt, s. 256; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, 98;

⁵⁴⁵ Teşbîh-i temsîlî, benzetme yönü, değişik birkaç unsurdan meydana gelen itibarî (hayalî) bir Şekil olan bir teşbîh çeşididir. (Ali Cârîm– Mustafa Emîn, *a.g.e*. 35)

⁵⁴⁶ İsmail Durmuş – İskender Pala, “İsti‘âre”, *DİA*, Cilt 23, s. 317.

da, onu az bir pahaya satmaya benzetilmiştir. Müşebbeh hazfedilip müşebbeh bihin birden fazla özelliğinin zikredildiği için bu ifâdede isti'âre-i temsîliyye bulunmaktadır.⁵⁴⁷

Meâllerden beklenen ise, “فَنَبَّؤُهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ” ifâdesini Türkçe'ye çevirirken “kulak ardı etme ve önemsememe”yi ifâde etmektir.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... Fakat onlar verdikleri sözü, arkalarına atıp onu az bir karşılığa değiştirdiler. ... ”

Elmalılı: “ ...onlar onu omuzlarının arkasına attılar da mukabilinde biraz para aldılar, ... ”

H.B. Çantay: “... Onlar ise o sözü sırtlarının arkasına atdılar. Onun mukaabilinde az bir menfeati satın aldılar. ... ”

S. Yıldırım: “ ... Fakat onlar bu ahdi önemsemeyerek kulak ardı ettiler, onu az bir bahaya sattılar. ... ”

S. Ateş: “ ... Fakat onlar, verdikleri sözü sırtlarının ardına attılar ve karşılığında birkaç para aldılar. ... ”

TDV: “... Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştirdiler. ...”

İsti'âre içeren ifâdeler ihtivâ eden bu âyeti bunu karşılayabilecek Türkçe bir deyimle tercüme etmek gerekir. İfadenin deyimsel niteliğini birebir yansıtacak Türkçe karşılıklar / deyimler varken motomot bir tercüme doğru olamaz. DİB, Elmalılı, H.B. Çantay ve S. Ateş “arkalarına atmak” şeklinde çevirdikleri görülmektedir. Yalnız bu tercüme, “فَنَبَّؤُهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ” ifâdesindeki isti'âre sanatını karşılamaktan uzaktır. S. Yıldırım ve TDV meâlleri bu ifâdeyi uygun deyimlerle karşıladığı için başarılıdır.

⁵⁴⁷ Safâ Husnî Abdulmuhsin et-Türk, *el-İsti'âratü't-Temsîliyye fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Câmi'atü'n-Necah el-Vataniyye (An-Najah National University - Necah Milli Üniversitesi), Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-'Ulyâ (Yüksek Eğitim Fakültesi), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Nablus-Filistin, 2011, s. 72.

2. Hûd 11/92 - ﴿... وَاتَّخَذْتُمُوهُ وِرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Mücâhid, (ö.103/721) tefsîrinde {وِرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا} ifâdesi hakkında “Şu‘ayb’in getirdiklerine sırt çevirerek onları terk ettiler.” demektedir⁵⁴⁸.

Ebû ‘Ubeyde Ma‘mer b. Müsennâ’ya (ö.210/825) göre “وَإِتَّخَذْتُمُوهُ وِرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا” ifâdesinin mecâzı (mecâzî anlamından kastedilen) şudur: “الْقَيْمُوهُ خَلْفَ ظَهْرِكُمْ فَلَمْ تَلْتَفِتُوا” yani “onu arkanıza attınız ve ona yönelmediniz”. İhtiyâcını karşılamayan ve göz önüne almayan kişiye - göz ardı etmek manasında - “ظَهْرَتْ بِحَاجَتِي وَجَعَلْتُهَا ظَهْرِيَّةً” denir.⁵⁴⁹

ez-Zemahşerî de “Onu unuttunuz; göz ardı edilen değersiz, itibar edilmez şeyler gibi gördünüz.” demektedir.⁵⁵⁰

“إِتَّخَذَ ظَهْرِيًّا” dikkate almak, ilgilenmek, alaka göstermek gibi anlamlara gelen, “İstiâre-i Temsiliyye” sanatını içeren bir meseldir – deyimdir. Allah’ın emri arkaya atılan ve kendisine değer verilmeyen bir şeye benzetilmiştir.⁵⁵¹

Âyette müste‘ârün leh (müşebbeh) olan “Allah’ın âyetlerini reddeden Hz. Şu‘ayb’in kavmi”nin durumu, müste‘ârün minh (müşebbehün bih) olan “bir şeyi unutan, göz ardı eden, değersiz, itibar edilmez şeyler gibi gören kişi”nin durumuna benzetilmiştir. Müşebbeh hazfedilip müşebbeh bihin birden fazla özelliği zikredilmiştir. Burada bir tasvir ve göz önünde canlandırma vardır.

⁵⁴⁸ Mücâhid b. Cebr Ebu'l-Haccâc et-Tâbi‘î el-Mekkî el-Kuraşî el-Mahzûmî, (ö. 103/721), *Tefsîru Mücâhid*, thk: Dr. Muhammed Abdüsselam Ebu'n-Nil, Dâru'l-fikri'l-islâmî el-hadîs, 1. bsk., Mısır, 1410/1989, s. 390.

⁵⁴⁹ Ebû ‘Ubeyde Ma‘mer b. Müsennâ, *Mecâzî'l-Kur‘ân*, s. 298.

⁵⁵⁰ ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, 3. cilt, s. 230-231; Ebu'l-Berekât en-Neseffî, *Tefsîru'n-Neseffî*, 2. cilt, s.80.

⁵⁵¹ es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 2. cilt, s. 28.

Meâl İncelemesi:

Ali Ünal: “ ...hiç değeri yokmuşçasına O’na sırt dönüyor ve O’nu hiç hesaba katmıyorsunuz. ...”

DİB: “ ... O’na sırt çevirdiniz. ...”

Elmalılı: “ ...onu arkanıza atıp unuttunuz, ...”

H.B. Çantay: “... Onu (tutub) arkanıza atılmış (değersiz) bir şey edindiniz?...”

S. Yıldırım: “...siz O’nun buyruklarını arkanıza atıverdiniz. ...”

S. Ateş: “... O’nu arkanıza at(ıp unut)tunuz? ...”

TDV: “ ...onu (Allah'ın emirlerini) arkanıza atıp unuttunuz. ...”

Bu tür ifâdeleri harfî tercüme etmek doğru değildir. Böyle istiare, mecâz gibi sanatları içeren âyetleri Türkçe’ye, Türkçe bir deyim veya atasözülle çevirmek daha uygun olacaktır. Aksi takdirde anlam kaybı olması kaçınılmazdır. Örneğin “unutulmuş (önemsiz) bir şey edinmek” şeklindeki ifâdeler bu söz sanatının âyete kattığı anlamı yansıtmaktan uzaktır. A. Ünal ve DİB meâlleri bu anlamı Türkçe bir deyimle karşıladıkları için başarılıdır. Elmalılı, S. Ateş ve TDV meâlleri “unutmayı” ifâde etseler de metnin literal anlamından kopamadıkları, bu söz sanatını karşılayan bir deyimle tercüme etmedikleri görülmektedir. “Arkaya atmak” ifâdesi Ebû ‘Ubeyde’nin “أَلْقَيْتُمُوهُ خَلْفَ ظَهْرِكُمْ فَلَمْ تَلْتَفِتُوا” şeklindeki tefsirinin bir tercümesi olduğu görülmektedir. Bunun “O’na sırt çevirdiniz.” (*DİB*) şeklinde Türkçe’de bulunan uygun bir deyimle bir çevrilmesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

3. Enbiyâ 21/65 ﴿ تَمُّ نَكِسُوا عَلَى رُءُوسِهِمْ ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“تَكَسَّتْهُ”, altüst ettin; “انتكس”: baş aşağı oldu, yere düştü, değişti anlamlarına gelir. Yani akılları başlarına gelip doğru düşünceye fikirler elde ettiler ve böylece doğru yolu buldular. Sonra bu hallerinden vazgeçip döndüler. Boş yere ve inatla

mücadele etmeye başladılar. Hz. İbrahim için mücadele ederlerken O'na karşı mücadele eder hale geldiler.⁵⁵²

Tahir b. 'Âşûr'a göre “نَكَسَ”, altüst etmek, çevirmek anlamına gelir. Hırsız, başı yere değer vaziyette tepetaklak asıldığında “صَلَبَ اللَّصُّ مَنْكُوسًا” denir. “نُكِسُوا عَلَى رُؤْسِهِمْ” âyetinde, Hz. İbrahîm'in muhatablarının görüşlerinin değişip haktan sapmasını ifade eden bir temsil vardır. Onların durumunu çirkin bulmayı belirten bir *temsîl-i ma'kûl* bulunmaktadır.⁵⁵³ Temsîl-i ma'kûl'u “soyut bir durumu somut bir temsil ile anlatma” şeklinde tarif edebiliriz.

“تَمَّ نُكِسُوا عَلَى رُؤْسِهِمْ” cümlesinde hoş bir istiare vardır. Onların haktan bâtila dönmeleri, istiare yoluyla, kişinin başının aşağıya, ayaklarının yukarıya gelecek şekilde dönmesine benzetilmiştir.⁵⁵⁴

Âyette müste'ârün leh (müşebbeh) olan “Hz. İbrahîm'in muhatablarının eski düşüncelerine, haktan bâtila dönmeleri”, müste'ârün minh (müşebbehün bih) olan “kişinin başı yere degecek şekilde tepetaklak gelme” durumuna benzetilmiştir. Yine müşebbeh hazfedilip müşebbeh bihin birden fazla mülâzımı-özelliği zikredilmiştir.

Meâl İncelemesi:

A. *Bulaç*: “Sonra, yine tepeleri üstüne ters döndüler: ...”

A.F. *Yavuz*: “Sonra yine eski kafalarına (akıllarına) döndüler. ... .”

A. *Ünal*: “Ne var ki ardından (kendilerini küfre iten aynı sebeplerle) yeniden serkeşliklerine, eski hallerine dönüp... .”

DİB: “Sonra eski inanç ve inatlarına döndüler ve... .”

Elmalılı: “Sonra yine tepeleri üstü ters döndüler, ...”

H.B. *Çantay*: “Sonra yine (eski) kafalarına döndürüldüler; ... .”

S. *Yıldırım*: “Fakat bunu dışa vurmayıp sonra yine önceki görüşlerine dönüp...”

⁵⁵² ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4. cilt, s. 153.

⁵⁵³ Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 17. cilt, s. 103.

⁵⁵⁴ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt, s. 247.

S. Ateş: “ Sonra yine eski kafalarına döndürüldüler: ... . ”

TDV : “ Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler: ... . ”

Söz konusu ifâdeyi “eski düşünceler, eski inançlar, eski tartışmalar, eski kafalar, eski inanç ve inatların” şeklinde tercüme eden A.F. Yavuz, DİB, H.B. Çantay, S. Yıldırım ve TDV in tercümelemleri ideale yakındır. S. Ateş ve H.B. Çantay meâllerinin bu âyeti edilgen yapıda motomot tercüme ettikleri görülmektedir. A. Bulaç ve Elmalılı meâlleri buradaki isti‘âre sanatını vermekten tamamen uzak bir ifâde ile tercüme etmeye çalışmışlardır.

4. **Rahmân 55/31 - ﴿سَنفُرُكُمْ أَتِيهَا الثَّقَلَانِ﴾**

Âyetteki Belâğî Yapı:

Ebû ‘Ubeyde’ye göre { سَنفُرُكُمْ أَتِيهَا الثَّقَلَانِ } âyeti “Sizi hesaba çekeceğiz” anlamındadır. Allahü Te‘âlâ’yı hiçbir şey meşgul etmez.⁵⁵⁵

“سأفرغ لك” ifâdesi bir adamın kendisini tehdit eden kişiye söylediği sözünden ödünçlenmiştir (müste‘ârdır): Yani “*Sıran gelecek, senin de hesabını göreceğim. Beni seninle uğraşmamı engelleyen şeylerden uzak durup sadece senin hesaplaşmakla ilgileneneğim. Öyle ki senin hesabını görmek dışında başka bir işim olmayacak.*” demek istiyor. Kastedilen, muhataba verilebilecek en büyük zararı vermek ve alınabilecek en büyük intikamı ondan almaktır. Şu da kastedilmiş olabilir: Dünyanın sonu gelip bitecek Allah’ın “كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ” sözüyle kastettiği yaratılmışların işleri-tasarrufları bitecek ve sizin cezanız dışında hiçbir işi kalmayacak. Kıyamet gününü, onların hesabını görmeye tahsis etmesini mesel-deyim yoluyla (bildirmiştir).⁵⁵⁶

⁵⁵⁵ Ebû ‘Ubeyde Ma‘mer b. Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur‘ân*, 2. cilt, s. 244.

⁵⁵⁶ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6. cilt, s. 13; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te‘vîl*, 5. cilt, s. 172; Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, 3. cilt, s. 414.

es-Sâbûnî de şu bilgileri vermektedir: { سَنَفُرُكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ } âyetinde isti'âre-i temsîliyye vardır. Allah, dünyanın ve orada bulunan mahlûkâtın tasarruflarının sona ermesi, âhiretin gelmesi ve yapılacak tek işin, yani insanları ve cinleri hesaba çekme işinin kalmasını, kendisini birçok şey meşgul edip de, hepsini bırakarak yalnız bir işe yönelen kimsenin durumuna benzetmiştir. Oysaki hiçbir şey, Yüce Allah'ı, diğerinden alıkoyacak şekilde meşgul edemez. Bu ancak temsil yoluyla bir anlatımdır.⁵⁵⁷

Âyette müste'ârün leh (müşebbeh) olan “Allah’ın insanları ve cinleri kıyamet günü hesaba çekmekle tehdit etmesi (tehdit etme durumu)”, müste'ârün minh (müşebbehün bih) olan “bir adamın kendisini tehdit/rahatsız eden kişiye “سَأَفْرُغُ لَكَ” deme durumuna” benzetilmiştir. Yine *müşebbeh* hazfedilip *müşebbeh bihin* birden fazla mülazımı-özelliği zikredilmiştir.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Yakında sizi de hesaba çekeceğiz, ey cinler ve insanlar! ”

Elmalılı: “ Yarın size kalacağız ey sekalân! ”

H. B. Çantay: “ Ey ins ve cin ileride siz(in hesabınızı görmiy)e yöneleceğiz. ”

S. Yıldırım: “ Hele az bekleyin, ey cin ve ins topluluğu! Yakında sizin de sıranız gelecek! ”

S. Ateş: “ Ey iki sekal, sizin (hesabınızı görmek) için de boş vaktimiz olacak (sizin de hesabınızı göreceğiz). ”

TDV: “ Ey insan ve cin! Sizin de hesabınızı ele alacağız. ”

Meâllerden beklenen “hesaba çekme ile tehdit etme” anlamını yansıtmaktır. Meâller genelde âyetteki “hesaba çekme” anlamını yansıtmışlardır. Yalnız Elmalılı meâlinin bunu yansıttığını söylemek zordur. Parantez kullanarak açıklamaya çalışmış olsalar da H. B. Çantay ve S. Ateş meâllerinin { سَنَفُرُكُمْ } kelimesinin gerçek anlamından kopamadıkları görülmektedir. DİB, S. Yıldırım ve TDV “hesaba çekme ile tehdit etme”yi yansıttıklarını söylemek mümkündür.

⁵⁵⁷ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt. s.285;

5. Kıyâmet 75/29 - ﴿وَأَلْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Bacağı bacağına dolandı. Ölüm tedirginliği - sekarât esnasında bacakları eğrildi-birbirine dolandı. Katâde'nin: “Daha önce kişi ayakları üzerinde dinç iken ayakları ölmüş ve onu taşıyamıyor.” dediği nakledilmektedir. “Dünyadan ayrılmanın sıkıntısı” ile “ahiretle karşı karşıya gelmenin sıkıntısı”nın birbirine dolanmakta olduğu; bunu ifâde etmek için şiddeti gösteren bir mesel olan “sak“ kelimesinin kullanıldığı söylenmektedir.⁵⁵⁸

Ölüm sıkıntısı ve sekarât sebebiyle ölmek üzere olan kimsenin bacakları birbirine dolaşır. Hasan Basrî “Bunlar, ölünün kefenin içerisinde birbirine dolanan bacaklarıdır.” demektedir. İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre bundan maksat “dünyadan ayrılık sıkıntı ve acısının ölümün şiddeti ve sıkıntılarıyla birleşmesi”dir. Dünyanın sıkıntılarının şiddeti ile âhret sıkıntılarının şiddeti kişinin üzerinde birleşmesi, bu büyük ve korkunç olay “temsîlî” bir tarzda anlatılmıştır. Aynen bunun gibi “savaşın şiddetlendiğini” anlatmak için müste‘âr olarak “شَمَّرَتِ الْحَرْبُ عَنِ السَّاقِ” denir.⁵⁵⁹

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ... , bacakların birbirine dolandığı zaman, ...”

Elmalılı: “Ve dolaşır el ayak, bacağa bacak.”

H.B. Çantay: “Bacak da bacağa dolaşdı mı, ...”

S. Yıldırım: “ Bacağı bacağına dolaşır, ölüm acısıyla kıvrandır.

S. Ateş: “ Ve bacak bacağa dolaşır. ”

TDV: “ Ve bacak bacağa dolaşır. ”

Meâllerden beklenen isti‘âre-i temsîliyye yoluyla anlatılan “dünyadan ayrılık acısı ve şiddetli ahiret korkusunu” düzgün bir Türkçe ile okuyucularına aktarmaktır.

⁵⁵⁸ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6. cilt, s. 271-272.

⁵⁵⁹ Ebu'l-Hasan Alaeddin el-Hâzin Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdadi eş-Şafii, (ö. 741/1341), *Lübâbü't-Te'vil fi Me'âni't-Tenzîl*, thk: Muhammed Ali Şâhin, Daru'l-kütübi'l-‘ilmiyye, Beyrut, 1415/1994, 4. cilt, s. 374; es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 3. cilt, 463.

Bu tür ifâdeleri motomot tercüme etmenin doğru olmadığını, Türkçemizde yaklaşık olarak bunu karşılayacak bir deyimle çevirmenin daha doğru olduğunu söylemiştik. Elmalılı meâli âyetin anlamını uygun bir deyimle yansıtmıştır. S. Yıldırım meâli “ساق” kelimesinin literal anlamından kopmamakla birlikte ilave açıklamayla âyetteki anlamı aktarmaya çalışmıştır. DİB, H.B. Çantay, S. Ateş ve TDV meâllerinin “ساق” kelimesinin literal anlamından kopmadıkları görülmektedir.

2.2.2.1.2. Mecâz-ı Mürsel – المجاز المرسل

Mecâz-ı mürsel bir sözü “parçası”, “bütünü”, “sebebi”, “müsebbebi”nin adlarıyla, “eskiden bulunduğu” ve “gelecekte alacağı” durumla, “bulduğu yerle” adlandırılarak benzetme amacı gütmeyen gerçek anlamı dışında başka bir anlamda kullanma sanatıdır.⁵⁶⁰ Aslî mânâsının dışında, benzerlik ilişkisi bulunmadan, – asli mânânın kullanılmasının engel bir lâfzî veya hali karine ile birlikte – kullanılan kelimedir.⁵⁶¹ Bu mecâz türünün “mürsel” diye isimlendirilmesinin hakîkî anlam ile mecâzî mânâ arasındaki ‘alâkanın bir tane olmasıdır. Mecâz-ı mürseli İbn-i Zamelkânî ve Zerkeşî “المجاز الافرادى”; Suyûtî de “المجاز في المفرد” şeklinde isimlendirmişlerdir.⁵⁶²

Ahmed Cevdet Paşa (ö. 1312/1895) mecâz-ı mürseli “*mânâ-yı mevzû ‘un-lehin irâdesine mâni ‘ karîne olduğu halde müşâbehetten başka bir ‘alâkaya mebnî mânâ-yı mevzû ‘un-lehin gayrisinde müsta ‘mel olan lafız*” şeklinde tarif etmiştir.⁵⁶³

Bu söz sanatının isti‘âreden farkı isti‘ârenin alakası müşâbehet-benzerlik olmasıdır. Mecâz-ı mürselin ‘alâkaları müşâbehet-benzerlik haricinde “müsebbebiyet - المسببية”, “sebebiyyet - السببية”, “külliyet - الكلية”, “cüz’iyet - الجزئية”, “umûmiyet - العمومية”, “husûsiyyet - الخصوصية”, “geçmiş dikkate almak - kevnîyyet - اعتبار ما كان” ve “geleceği dikkate almak - evvelîyyet - اعتبار ما يكون” gibi kendisini meydana getiren

⁵⁶⁰ Hatîb el-Kazvînî, *el-Îdâh fî ‘Ulûmi ‘l-Belâğa*, s. 277; a.g.m. *Telhîs ve Tercümesi*, s. 111-112;

⁵⁶¹ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *el-Belâğatü ‘l-Vâdha*, s. 110.

⁵⁶² Ahmed Matlûb, *Mu‘cemü ‘l-Mustalahâtü ‘l-Belâğîyye*, 3. cilt, s. 205.

⁵⁶³ Ahmed Cevdet Paşa, (ö. 1312/1895), *Belâgat-ı Osmâniye*, Haz. Turgut Karabey – Mehmet Atalay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 81.

alâkaları (ilgi yönleri) vardır.⁵⁶⁴ Biz de bu ‘alâkaların bazılarını Kur’ân-ı Kerîm’den birer örnek bulup meâllere bu âyetlerin nasıl yansıtıldığını araştıracağız.

Kur’ân-ı Kerim’den Örnekler ve Meâllere Yansımaları

2.2.2.1.1.1.1. Zümer 39/19 - ﴿أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ أَفَأَنْتَ تُنقِذُ مَنْ فِي النَّارِ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

“مَنْ فِي النَّارِ” ifâdesi, azap kendilerine vacip olmuş, azabı hak etmiş kişiler demektir⁵⁶⁵.

“أَفَأَنْتَ تُنقِذُ مَنْ فِي النَّارِ” âyetinde mecâz-ı mürsel vardır. Yüce Allah burada neticeyi zikretmiş, sebebi kastetmiştir. Çünkü “dalalet” ateşe girmeye sebeptir.”⁵⁶⁶ ‘Alâkası sebebiyettir. *Sebebiyet* ‘alâkası, bir şeyin sebebini zikredip müsebbibini kastetmek, müsebbeb yerine sebebi zikretmek anlamına gelir⁵⁶⁷. Bu sanata zikr-i sebab irâde-i müsebbeb de denir.

Bu âyet, “Sen’in onu hidâyete erdirmeye gücün yetmez.” mânâsına gelmektedir. Ayet Hz. Peygamber’e (s.a.s) bir tesellidir. Çünkü O onların iman etmelerini çok arzuluyordu. Allah O’na, kimin dalâlet ve helâk ehli olduğunu, O’nun hidâyet edemeyeceğini bildirmektedir.⁵⁶⁸

Meâl İncelemesi:

DİB: “Hakkında azap sözü (hükmü) gerçekleşenler, hiç onlar gibi olur mu? Cehennemlikleri sen mi kurtaracaksın? ”

⁵⁶⁴ et-Teftâzânî, *Muhtasarü’s-Sa’d*, s. 330-331; el-Kazvînî, Hatîb, *Telhîs ve Tercümesi*, s. 111-112; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 110 C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 164.

⁵⁶⁵ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân’an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 21. cilt, s. 275.

⁵⁶⁶ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 83.

⁵⁶⁷ Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 27; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 153.

⁵⁶⁸ Vehbe b. Mustafâ Zühaylî, *et-Tefsîru’l-Münîr fî’l ‘Akîde ve’t-Teşrî’ ve’l-Menhec*, 23. cilt, Dâru’l-fikri’l-mu’âsır, Dimeşk, 1418/197, s. 269.

Elmalılı: “ Ya üzerine «kelime-i azâb» hakk olmuş kimse de mi? Artık o ateşteki kimseyi sen mi çıkaracaksın? ”

M. Esed: “ Peki, ya (Allah'ın) azabına çarpılmış olan kimse(yi insanlar kurtarabilir) mi? Ateşi hak eden kimseyi sen kurtarabilir misin? ”

H.B. Çantay: “ Kendisine azâb hükmü hak olmuş kimseyi, (bu yüzden) ateşte bulunan kişiyi artık sen mi kurtaracaksın (Habîbim)? ”

S. Yıldırım: “ Hakkında azap hükmü kesinleşmiş kimseyi, ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın? ”

S. Ateş: “ Üzerine azâb kararı hak olanı mı, sen ateşte bulunanı mı kurtaracaksın? ”

TDV: “ (Resûlüm!) Hakkında azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın! ”

Ayette “dalâlet” kastedilip dalâletin bir sonucu olan cehennem ateşi zikredilmiştir. Buna uygun olarak DİB ve M. Esed meâlleri “cehennemlikler”, “ateşi hak eden kimse” şeklinde çeviri yapmışlardır. Elmalılı, H.B. Çantay, S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV mealleri dalâlette olan kişiler daha cehenneme girmeden cehenneme girmişler gibi anlam vermeyi tercih etmişlerdir.

2.2.2.1.1.1.2. Câsiye 45/5 ﴿... وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾

﴿...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Bu toprağın kullar için rızık ve azıklarını çıkardığı, ölümünden sonra yeryüzünü dirilttiği yağmurdur. Ölmüş yeryüzünü gökten indirdiği yağmurla yeşertmiştir.⁵⁶⁹

Bu âyette sebep verilip sonuç kastedildiği için mecâz-ı mürsel sanatı vardır. Çünkü gökten direkt olarak “rızık” değil rızıkın sebebi olan yağmur iner.”⁵⁷⁰ ‘Alâkası

⁵⁶⁹ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 22. cilt, s. 61.

⁵⁷⁰ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt, s. 176. Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 109.

müsebbebiyettir. *Müsebbebiyet 'alâkası* Bir şeyin neticesini (müsebbebini) zikredip, sebebini kastetmektir. Buna “zıkr-i müsebbeb ve irâde-i sebep” de denir.⁵⁷¹

Meâl İncelemesi:

DİB: “... Allah’ın gökten rızık (sebebi olarak yağmur) indirip, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, ...”

Elmalılı: “...ve Allahın Semâdan bir rızık indirip de onunla Arzı ölümünden sonra diriltmesinde ...”

H.B. Çantay: “... , Allahın gökden rızık indirip onunla yere, ölümünden sonra, can vermesinde, ...”

S. Yıldırım: “... Allah’ın gökten bir rızık, yani yağmur indirip onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltmesinde, ...”

S. Ateş: “... Allâh’ın gökten rızık (sebebi) indirip onunla ölümünden sonra yeri diriltmesinde, ...”

TDV: “... Allah’ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, ...”

Yukarıda verdiğimiz meâllerin çoğu âyetteki meâller mecâz-ı mürsel sanatını yansıtmışlardır. “Rızık”tan kastın rızıkın sebebi olan yağmur olduğunu DİB ve TDV meâlleri parantez kullanarak, S. Yıldırım meâli direkt olarak açıklayarak belirtmiştir. Elmalılı ve H.B. Çantay meâllerinin “رِزْقٌ” kelimesinden ne kastedildiğini belirtmeden âyeti çevirdikleri görülmektedir. S. Ateş parantez içerisinde bunu “sebebi” kelimesiyle açıklamaya çalışmıştır.

2.2.2.1.1.1.3. En‘âm 6/6 ﴿ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Beydâvî’ye göre “مِنْ قَرْنٍ”, “من أهل زمان” yani bir zamanda yaşayan insanlar anlamına gelir. “القرن” insan ömrünün büyük kısmı anlamına gelir ki yetmiş veya

⁵⁷¹ et-Teftazânî, *Muhtasaru’s-Sa’d*, s. 330; Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 279; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 153; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 109.

seksen yıldır. “القرن” kelimesinin içerisinde peygamber veya ilimde üstün kişilerin bulunduğu asrın insanları olduğu da söylenmiştir.⁵⁷²

Bu âyette mecâz-ı mürsel vardır. “اهل القرن”, demektir. Yani bu zaman aralığında yaşayanlar içindir.⁵⁷³ ‘Alâkası mahalliyyettir. *Mahalliyyet ‘alâkası*, bir şeyi içerisinde bulunduğu mekânıyla isimlendirmektir.⁵⁷⁴

MEÂL İNCELEMESİ:

DİB: “ Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. ...”

Elmalılı: “ Kendilerinden evvel nicelerini helâk ettik! ...”

H.B. Çantay: “ Biz kendilerinden evvel nice ümmet(ler) i helâk ettik. ...”

S. Yıldırım: “Biz onlardan önce nice nesilleri silip süpürdük. ...”

S. Ateş: “ Onlardan önce nice nesilleri helâk ettik de feryâd ettiler; ...”

TDV: “ Onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. ...”

Meâl yazarları, helak edilenlerin o asırda yaşayanlardan mecâz olduğundan hareketle “القرن” kelimesine direkt olarak “nesiller, ümmetler” şeklinde meâl vermişlerdir.

2.2.2.1.1.1.4. ‘Alak 96/17 - ﴿فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Mücâhid’e göre “نَادِيَهُ”den kasıt aşireti, (özellikle) Ebû Cehil’dir⁵⁷⁵. Mukâtil b. Süleyman’a (ö. 150/767) göre (âyette bahsedilen) bu kişiye yardım eden Mahzûm oğulları kabilesidir⁵⁷⁶. Beydâvî⁵⁷⁷ ve Neseffî⁵⁷⁸ de aynı görüştedirler.

⁵⁷² el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vîl*, 2. cilt, s. 154.

⁵⁷³ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt. s. 50,

⁵⁷⁴ et-Teftazânî, *Muhtasaru’s-Sa’d*, s. 331; Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğâ*, s. 282; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 157.

⁵⁷⁵ Mücâhid, *Tefsîru Mücâhid*, s. 739.

⁵⁷⁶ Ebu’l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdzî el-Belhî, (ö. 150/767), *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, (nşr. Abdullah Mahmûd Şehhâte), Dâru ihyâi’t-türâsi’l-‘arab, Beyrut, 1423/2002, 4. cilt, s. 763.

⁵⁷⁷ el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vîl*, 5. cilt, s. 326;

⁵⁷⁸ Ebu’l-Berakât en-Neseffî, *Tefsîru’n-Neseffî - Medârikü’t-Tenzil ve Hakâiku’t-Te’vîl*, 3. cilt, s. 664.

Bu âyetteki “نَادِيَهُ” kelimesinde “mecâz-ı mürsel” vardır. Bu durum küçümseme ve dalga geçmedir. Biliyoruz ki “نَادِي” kelimesinin anlamı toplantı yeridir. Fakat burada toplantı yapan aşiret ve taraftarları kastedilmiştir. ‘Alâkası mahalliyyettir. Mahalliyyet ‘alâkası, daha önce de söylediğimiz gibi mahâll zikredilip orada bulunanları kasetmektedir.⁵⁷⁹

Meâl İncelemesi:

DİB: “Haydi, taraftarlarını çağırın. ”

Elmalılı: “ O vakit çağırın o kurultayını, meclisini.”

H.B. Çantay: “ O vakit (durmasın) meclisini da'vet etsin! ”

S. Yıldırım: “ İsteddiği kadar grubunu yardıma çağırın! ”

S. Ateş: “ O zaman (o gitsin) de meclisini (adamlarını) çağırın.”

TDV: “ O, hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını) çağırın. ”

“نَادِيَهُ” kelimesinin burada toplantı yapan “aşiret ve taraftarlar”dan mecâz olduğundan hareketle *DİB* ve *S. Yıldırım* meâlleri bu kelimeyi “taraftarlar” ve “grup” kelimeleriyle; *S. Ateş* ve *TDV* meâlleri, “meclis” kelimesini kullanıp bunu parantez içerisinde “adamları” ve “kendi taraftarları” kelimeleriyle mecâzî anlamına uygun olarak açıklamışlardır. *Elmalılı* ve *H.B. Çantay* meâlleri hakîkî anlamına uygun olarak “نَادِيَهُ” “kurultay – meclis” kelimeleriyle tercüme etmişlerdir.

2.2.2.1.1.1.5. Câsiye 45/30 ﴿ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي ﴾

رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿

Âyetteki Belâğî Yapı:

“ Allah’ın rahmetinin tenezzül yeri cennet olduğu için rahmetten kasıt cennettir.”⁵⁸⁰ ‘Alâkası hâliyyettir. *Hâliyyet* ‘alâkasının, bir yerde bulunan bir şeyi

⁵⁷⁹ Hatîb el-Kazvînî, *el-Îdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 282; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 157; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 110.

⁵⁸⁰ es-Sâbûnî, M. Ali, *a.g.e*, c. III, s. 176.

zikredip mahallini kasdetmek; bir şeyin kendisi dışında bir varlık içerisinde bulunması gibi tarifleri vardır.⁵⁸¹ Buna zikr-i hâl irâde-i mahâll de denilir.

Meâl İncelemesi:

Ali Ünal: “...işte Rableri onları rahmetine (rahmetinin tecelli yeri olan cennete) koyar. ...”

A.F. Yavuz: “ ... ; Rableri onların rahmetine (cennetine) koyacaktır. ...”

DİB: “ ... , Rableri onları rahmetine sokacaktır. ...”

Elmalılı: “ ...o vakit onları rabları rahmeti içine koyacak, ...”

H.B. Çantay: “ ... Rableri rahmetine sokacaktır. ...”

S. Yıldırım: “ ...yüce Rab’leri, kendilerini rahmetine alır. ...”

S. Ateş: “İnanıp iyi işler yapanlar; Rableri onları rahmetine sokar. ...”

TDV: “ ... , Rableri onları rahmetine kabul eder. ...”

“رَحْمَةً” kelimesinin “cennetten” mecâz olduğundan hareketle Ali Ünal ile A.F. Yavuz’un meâlleri bu doğrultuda meâl vermişlerdir. DİB, Elmalılı, H.B. Çantay, S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV meallerinin “رَحْمَةً” kelimesini hakîkî anlamında tercüme etmeyi tercih ettikleri görülmektedir.

2.2.2.1.1.1.6. Nîsâ 4/92 – ﴿... فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَّةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ” “parça” zikredilip “bütünü” kastedildiğinden dolayı mecâz-ı mürsel vardır. Bu ifâde “köle âzât etme” demektir.⁵⁸² Sözlük anlamı “boyun” demek olan “رَقَبَةٍ” kelimesi zikredilmiş bununla “bir insan” kastedilmiştir. ‘Alâkası cüz’iyyettir. *Cüz’iyyet ‘alâkası*, bir şeyin parçasını zikredip tamamını kasdetmek anlamına gelmektedir.⁵⁸³ “رَقَبَةٍ” kelimesi bu âyetten başka Bakara 2/117, Nîsâ 4/92,

⁵⁸¹ et-Teftazânî, *Muhtasarü’s-Sa’d*, s. 331; Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 282; a.g.m., *Telhîs ve Tercümesi*, s. 112; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 157.

⁵⁸² es-Sâbûnî, a.g.e, *I. cilt*, s. 272; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 155.

⁵⁸³ Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 279; Sa’duddîn et-Teftazânî, *Muhtasarü’s-Sa’d*, s. 330; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 153.

Mâide 5/89, Tevbe 9/60, Mücâdile 58/3 ve Beled 90/13 âyetlerinde “köle” anlamında kullanılmıştır.

Meâl İncelemesi:

DİB: “...bir mü'min köleyi azad etmesi ve ...”

Elmalılı: “...mü'min bir esir azad etmesi ve ...”

H.B. Çantay: “...mü'min bir köleyi azadetmesi ve ...”

S. Yıldırım: “...mü'min bir esir (köle) âzad etmesi ve ...”

S. Ateş: “...mü'min bir köle âzâdetmesi ve ...”

TDV: “...mü'min bir köle azat etmesi ...”

İncelediğimiz meâllerin tamâmı “رَقَبَةٌ” kelimesini “esir” ve “köle” kelimeleriyle mecâzî anlamının gerektirdiği biçimde çevirmişlerdir.

2.2.2.1.1.1.7. Şu‘arâ 26/105 - ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

ez-Zemahşerî’ye göre “الْمُرْسَلِينَ” den kasıt Hz. Nuh’tur. Tıpkı “binek ve soğuktan başka sahip olduğu bir şey yok” manasında “فلان يركب الدواب ويلبس البرود” yani “Falanca bineğine binip soğuğu giyiyor” ve bir kimsenin bir gruptan olduğunu ifâde etmek için “أخوهم” denilmesi buna örnektir. Örneğin Arapların “يا أبا بنى تميم” yani “ey Temim oğullarının kardeşi” sözünden “ey Temimli kişi” anlamı kastedilir.⁵⁸⁴

“الْمُرْسَلِينَ” kelimesinde ‘alâkası “zıkr-i küll, irâde-i cüz” olan bir mecâz-ı mürsel vardır. Allahü Te‘âlâ, “peygamberler - الْمُرْسَلِينَ” kelimesiyle Hz. Nuh’u kastetmiştir. O’nun şanını ta‘zîm ve bir peygamberi yalanlayan bütün peygamberleri yalanlamış olduğuna dikkat çekmek için cemi‘ sîgasıyla (çoğul kipi ile) söylenmiştir.⁵⁸⁵ ‘Alâkası külliyyettir. *Külliyet ‘alâkası*, bir şeyin tamamını zikredip parçasını kastetmek anlamına gelmektedir.⁵⁸⁶

⁵⁸⁴ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4. cilt, s. 403.

⁵⁸⁵ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt, s. 362; Zühaylî, Vehbe, *et-Tefsîru ‘l-Münîr*, 19. cilt, s. 183.

⁵⁸⁶ et-Teftazânî, *Muhtasaru’s-Sa’d*, s. 330; Hatîb el-Kazvîni, *el-İdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 279; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 156.

Meâl İncelemesi:

A. Ünal: “ Nuh’un halkı da (Nuh’u yalanladı ve O’nu yalanlamakla bütün) resûlleri yayınlamış oldular.”

DİB: “ Nûh’un kavmi de Peygamberleri yalanladı. ”

Elmalılı: “ Nuh kavmi gönderilen Resulleri tekzib etti.”

H.B. Çantay: “ Nuuh kavmi gönderilen (peygamber)leri tekzîb etti. ”

S. Yıldırım: “ Nûh’un halkı da gönderilen resulleri yalancı saydı. ”

S. Ateş: “ Nûh kavmi de gönderilen elçileri yalanladı. ”

TDV: “ Nuh kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar. ”

İncelediğimiz meâllerin geneli “المُرْسَلِينَ” kelimesini mecâzî anlama geldiğini kabul etmeksizin hakîkî anlamına uygun bir şekilde “Peygamberler”, “resuller” ve “gönderilen elçiler” kelimeleriyle çevrilmiştir. Yalnız A. Ünal’ın, âyetteki mecâz-ı mürseli tam manasıyla yansıttığı görülmektedir.

2.2.2.1.1.1.8. Nîsâ 4/2 ﴿ وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ” âyeti “yetimlere buluşa erdiklerinde mallarını verin” demektir. “اليتامى”, yetim kelimesinin çoğuludur ve “babası vefat etmiş çocuk” demektir. Yalnızlık anlamına gelen “اليتيم” kelimesinden gelmektedir.⁵⁸⁷

“وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ” Yani, küçükken babaları ölmüş yetim çocuklar, buluş çağına erdiklerinde mallarını onlara verin. Âyette onların geçmişte yetim olduklarını hatırlatmak için buluş çağındaki gençlerden yetim diye bahsedilmiştir. Bu âyette ‘alâkası “اعتبار ما كان” yani “geçmiş dikkate alma” olan mecâz-ı mürsel vardır.⁵⁸⁸ “اعتبار ما كان” - “geçmiş dikkate alma” ‘alâkası, bir şeyin daha önce olduğu hâliyle isimlendirilerek kullanılması demektir.⁵⁸⁹

⁵⁸⁷ el-Beydâvî, *Envâru ’t-Tenzîl ve Esrâru ’t-Te’vîl*, 2. cilt, s. 58.

⁵⁸⁸ el-Hatîb el-Kazvîni, *el-İdâh fî ’Ulûmi’l-Belâğa*, s. 282; es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 1. cilt, s. 237; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 156.

⁵⁸⁹ Hatîb el-Kazvîni, *el-İdâh fî ’Ulûmi’l-Belâğa*, s. 282; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 156.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Yetimlere mallarını verin. ...”

Elmalılı: “ Allahdan korkun da yetimlere mallarını verin ve ...”

H.B. Çantay: “ Yetimlere (rüşdüne gelince) mallarını verin. ...”

S. Yıldırım: “ Yetimlere mallarını verin, ...”

S. Ateş: “ Öksüzlere mallarını verin, ...”

TDV: “ Yetimlere mallarını verin, ...”

İncelediğimiz meal yazarlardan H.B. Çantay’ın bu kelimeyi mecâzî anlamda çevirdiği görülmektedir. Diğer meâller bu kelime hakikî anlamında çevirmişlerdir.

2.2.2.1.1.1.9. Nûh 71/27 ﴿إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Bu âyette Hz. Nûh’un (a.s) kavmi aleyhine yaptığı bedduanın devamı vardır. Âyetin “ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا” bölümü, ez-Zemahşerî’ye göre “Onlar ahlaksızlık yapacak ve inkâr edecek kimseleri doğuracaklar” anlamına gelmektedir. İlerde olacakları durumları ile onları nitelemiştir.⁵⁹⁰ Burada ‘alâkası “geleceği dikkate almak - evveliyet - اعتبار ما يكون” olan bir mecâz-ı mürsel vardır.⁵⁹¹ “اعتبار ما يكون” ‘alâkası, bir şeyin gelecekte olacağı hâliyle isimlendirilerek kullanılması demektir.⁵⁹²

Meâl İncelemesi:

DİB: “... ; sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler. ”

Elmalılı: “ ...ve nankör, facirden başka da doğurmuyorlar. ”

H.B. Çantay: “ ... Kötüden, öz kâfirden başka da evlâd doğurmaz (lar).”

S. Yıldırım: “ "...ve sadece kendileri gibi kâfir, ahlâksız çocuklar dünyaya getirip yetiştirirler." ”

S. Ateş: “ ...ve sadece ahlâksız, nânkör (insanlar) doğururlar." ”

⁵⁹⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6. cilt, s. 220.

⁵⁹¹ Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 157; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 109-110.

⁵⁹² et-Teftazânî, *Muhtasaru’s-Sa’d*, s. 330; Hatîb el-Kazvîni, *el-Îdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 282; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 157.

TDV: “ ... ; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler). ”

Bir çocuk doğar doğmaz kâfir ve ahlâksız olmaz. Bunlar ancak onların hayatlarının ileri dönmelerinde sahip olabilecekleri niteliklerdir. Meâllerden beklenen bunu ifâde etmeleridir. İncelediğimiz meâllerden Elmalılı, H.B. Çantay ve S. Ateş meâlleri bu kelimeleri hakîkî anlamıyla tercüme etmişlerdir. DİB, S. Yıldırım ve TDV meâli (parantez içerisinde) “yetiştirme” kelimesini kullanarak o çocukların bu vasıfları kazanmasında anne-babalarının rolünü de belirtecek bir ifâde ile tercüme etmişlerdir. TDV meâli “yetiştirme” kelimesini parantez içerisinde kullanmıştır.

2.2.2.2.2. Mecâz-ı ‘Aklî – المجاز العقلي

Abdülkâhir el-Cürcânî mecâz-ı ‘akliyi “hükmî mecâz” olarak adlandırmaktadır. *Delâilü'l-İ'câz* adlı eserinde aklî mecâz hakkında “Bazı mecâzlarda herhangi bir tevriye ve ta'riz bulunmaksızın kelime zahiri üzerine terk edilir (gerçek anlamı doğrudan kastedilir), bunun yerine kelimeye bağlanan isnâd ile mecâza gidilir” demektedir.⁵⁹³

Mecâz-ı ‘aklî ve hakikat-i ‘akliyyeyi Me‘ânî ilmi çerçevesinde ele alan el-Kazvînî, ‘aklî hakikati, “Fiilin veya fiil mânâlı kelimenin, hem görünüşte hem de gerçekte konuşanın kastettiği mânâyla masdar veya ism-i fâ‘ile isnâd edilmesi” olarak tanımlarken mecâz-ı ‘akliyi “Fiilin veya fiil mânâlı kelimenin kendisine ait olmadığı, ancak mülâbesün lehe (kendisiyle ilişkili şeye) tevvül (te'vil) yoluyla isnâd edilmesidir.” şeklinde tanımlar. Fiilin “fâ‘il, mef‘ûl bih, masdar, zaman, mekân ve sebep” gibi birçok şeyle mülâbeseleri (‘alâkaları) vardır.⁵⁹⁴

Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğiyeye* adlı eserinde mecâz-ı ‘aklînin tarihçesi niteliğinde bize şu bilgileri vermektedir: “ez-Zemahşerî, Abdülkâhir el-Cürcânî'nin görüşlerini alıp el-Keşşâf tefsirinde tatbik etmiştir. er-Râzî de bazen O'na muhalefet etse de O'nun yolundan gitmiştir. es-Sekkâkî Belâgat ilimlerini vaz‘

⁵⁹³ Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü'l-İ'câz*, s. 293; Ahmed Matlûb, *Mu'cemü'l-Mustalahâti'l-Belâğiyeye*, 3. cilt, s. 201.

⁵⁹⁴ Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fi 'Ulûmi'l-Belâğa*, s. 27-28.

ettiğinde onu sona bırakmış ve şöyle tarif etmiştir. “Kendisiyle göre, gerçek anlamından alınıp bir çeşit te’vîl için (bir ‘alâkaya binâen), bir karineyle mütekellimin hükmüne aykırı olarak (gerçek failinden başkasına isnâd edilerek) ifâde edilen bir sözdür.” Sonra onu isti’âre-i bi’l-kinâye çerçevesinde görmüştür. el-Kazvînî “Biz Beyân ilminden ziyâde Me’ânî ilminin tarifine girmesinden dolayı es-Sekkâkî ve O’na tâbi olanların yaptığı gibi “Beyân ilminde aklî hakikat ve mecâz” konusunda bir söz söylemedik.”⁵⁹⁵ demek suretiyle mecâz-ı ‘aklîyi mecâz-ı bi’l-isnâd’ dan saymış, Beyân ilminden çıkarıp Me’ânî ilmine katmıştır. O’nu bu konuda *Telhîs* şârihleri takip etmiştir.⁵⁹⁶

Mecâz-ı ‘aklî: Bir fiili veya fiil mânâsına gelen ismi kendi fâ‘iline isnâdına engel olan bir karine bulunmak şartıyla, bir ilgi yüzünden, mütekellimin (konuşanın) niyetine göre gerçek failinden başkasına isnâd etmektir.⁵⁹⁷ Mecâzî isnâd, bir fiili, sebebine; zamanına; mekânına; masdarına; ma‘lûm bir kipi, meçhul kipe veya ism-i mef’ûlü ism-i fâ‘ile isnâd etmekle yapılır⁵⁹⁸.

“Atletizm şampiyonasında Türkiye, tarihinde ilk kez dünya rekoru kırdı.” örneğinde dünya rekoru kıran Türkiye’nin kendisi değil, atletlerdir. Ancak, atletlerin Türk olma ilişkisinden dolayı başarı Türkiye’ye mal edilerek, aklî mecâz yapılmıştır.⁵⁹⁹

“Akli mecâz, fiili veya fiilimsiyi bir ilgiyle söz sahibine göre gerçek olmayan failine isnat etmektir. Gerçek faile yapılan isnat ise akli hakikattir. Bu tür mecâza özne yüklem irtibatına dayalı olarak aklın tasarrufuyla oluştuğu için akli mecâz adı verildiği gibi isnâdî, hükmî, terkiâtî, nisbî mecâz, isnatta mecâz, mecâzî isnat, ispatta mecâz, terkîpte mecâz, cümlede mecâz, mülâbese mecâzı gibi isimler de verilmiştir. Aklî mecâzın en meşhur ‘alâkaları şunlardır: 1. Zamâniyye: Fiili (fiilimsiyi) zamana isnat etme; 2. Mekâniyye: Mekâna isnat etme; 3. Sebebiyye: Sebebe isnat etme; 4. Fâiliyye:

⁵⁹⁵ Bkz. Hatîb el-Kazvînî, *el-Îdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 37.

⁵⁹⁶ Ahmed Matlûb, *Mu’cemü’l-Mustalahâtî’l-Belâğîyye*, 3. cilt, s. 202-203.

⁵⁹⁷ Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü’l-İcâz*, s. 293; es-Sekkâkî, *Miftâhu’l-‘Ulûm*, s. 393; A, Habenneka el-Meydânî, *a.g.e*, 2. cilt, s. 295; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâğatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 143; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 117.

⁵⁹⁸ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 117.

⁵⁹⁹ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 165.

Meçhul fiili veya ism-i mef'ûlü fâ'ile isnat etme; 5. Mef'ûliyye: Ma'lûm fiili veya ism-i fâ'li mef'ûle isnat etme; 6. Âliyye: Fiili aletine isnat etme; 7. Cinsiyye: Ferdin yaptığı fiili cinse, kavme isnat etme; 8. Masdariyye: Fiili fâiline değil masdarına isnat etme; 9. Mücâvere (musâhabe): Fiili gerçek fâiline değil onun yakınına isnat etme.”⁶⁰⁰

Biz yukarıda saydığımız bu 'alâkaların bazılarına Kur'ân-ı Kerîm'den birer örnek bulup meâllerde bu âyetlerin nasıl yansıtıldığını araştıracağız.

Kur'ân-ı Kerim'den Örnekler ve Meâllere Yansımaları

1. İsrâ 17/45 ﴿وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Yüce Allah Hz. Peygamber'e (s.a.s) hitaben: “Ey Muhammed, öldükten sonra dirilmeyi, mükâfât ve cezâyı tasdik etmeyen müşriklere, bizden onlara inkârlarına karşılık bir ceza olarak, Kur'ân'ı okuduğun zaman biz seninle onların arasına sizi birbirinizden ayıran onlara okuduklarını anlayıp faydalanmalarına engel olacak bir perde çekeriz.” demektedir. Bu perde (veya örtü) burada “الساتر” yani örten, gizleyen anlamındadır.⁶⁰¹

ez-Zemahşerî, “dolgun sel” anlamına gelen “سَيْلٌ مُفْعَمٌ” ifâdesinde olduğu üzere “مَسْتُورًا” kelimesinin “نو ساتر” anlamında olduğunu, zayıf görüş olarak da asıl anlamında olabileceğini belirtmiştir.⁶⁰²

İbn-i 'Atıyye Ahfeş'in “مَسْتُورًا” kelimesinin “ساترًا” anlamına geldiğini söylediğini belirtmektedir.⁶⁰³ Beydâvî⁶⁰⁴ de bu görüştedirler.

⁶⁰⁰ İsmail Durmuş, “Mecâz”, *DİA*, Cilt 28, s. 220.

⁶⁰¹ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 17. cilt, s. 457.

⁶⁰² ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3. cilt, s. 523.

⁶⁰³ İbn-i 'Atıyye el-Endelüsî, Ebû Muhammed Abdülhak b. Ğâlib b. Abdîrahmân b. Temmâm b. 'Atıyye el-Endelüsî el-Muhâribî, (ö. 541/1147), *el-Muharreru'l-veciz fî Tefsiri'l-Kitâbi'l-'Aziz*, 3. cilt, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed, Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, Beyrut, 1422/2001, s. 460.

⁶⁰⁴ el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, 3. cilt, s. 257.

Tâhir b. ‘Âşûr “Hicâbın الْمَسْتُور kelimesiyle nitelendirilmesi mübâlağa içindir. Yani o örtüsü içerisinde öyle örtülmüştür ki sanki o örtü de bir örtüyle örtülmüştür.” demek sûretiyle “سَاتِرًا” anlamını tercih ettiği görülmektedir⁶⁰⁵.

Neseî⁶⁰⁶ ve Ebu’s-Su’ûd Efendi⁶⁰⁷, “الْمَسْتُور” veya “سَاتِرًا” her iki mânâyâ da gelebileceğini belirtmişlerdir.

Bu âyette ism-i fâ‘il olan “السَّاتِر” yerine ism-i mef‘ûl olan الْمَسْتُور kelimesi kullanılması hasbiyle mecâz-ı ‘aklî vardır. Alakası “fâ‘iliyye - الفاعلية”dir.⁶⁰⁸ *Fâiliyye - الفاعلية* alakası, fâil için bina edilmiş bir vasıf veya fiilin mef‘ûle isnâd edilmesi, başka bir deyişle ism-i mef‘ûl zikredilip ism-i fâil kastedilmesidir.⁶⁰⁹

Meâl İncelemesi:

DİB: “ Kur’ân okuduğunda, seninle ahirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekeriz. ”

Elmalılı: “ Bir de sen Kur’ânı kıraet ettiğin vakıt biz seninle Âhirete inanmıyanların arasına görünmez bir hicab çekeriz ”

H.B. Çantay: “ Sen Kur’ânı okuduğun zaman seninle âhirete inanmazların arasına gizli bir perde çekeriz. ”

S. Yıldırım: “ Sen Kur’ân okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde çekeriz.”

S. Ateş: “ Kur’ân okuduğun zaman seninle, âhirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekeriz.”

TDV: “ Biz, Kur’ân okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir örtü çekeriz.”

⁶⁰⁵ Tâhir İbn-i ‘Âşûr, *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 15. cilt, s. 117.

⁶⁰⁶ Ebu’l-Berakât en-Neseî, *Tefsîru’n-Neseî - Medârikü’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*, 2. cilt, s. 260.

⁶⁰⁷ Ebu’s-Su’ûd Efendi, Muhammed b. Muhammed b. Mustafâ el-‘Îmâdî, (ö. 982/1574), *Tefsîru Ebi’s-Su’ûd Ev İrşâdü ‘Akli’s-Selîm İlê Mezâye’l-Kur’âni’l-Kerîm*, 5. cilt, Mektebetü’r-Riyâd El-Hadîse, Kahire 1971, s. 175.

⁶⁰⁸ Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 147; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 116;

⁶⁰⁹ Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 145; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 117.

Yukarıda görüldüğü üzere aralarında ihtilaf bulunsa da müfessirlerin geneli bu kelimenin mecâzen ism-i mef'ûl olarak kullanılıp bununla ism-i fâ'il kastedildiğini belirtmektedirler. DİB, Elmalılı, H.B. Çantay, S. Yıldırım ve S. Ateş “المستور” kelimesini “gizli” ve “görünmez” kelimeleriyle hakikî anlamında çevirmişlerdir. TDV meâlinde “gizleyici” kelimesiyle müfessirlerin çoğunluğunu görüşlerine uygun olarak ism-i fâ'il anlamında çevrilmiştir.

2. Târik 86/6 ﴿خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

el-Ferrâ ed-Deylemî bu âyet hakkında “Hicaz ehli, n'at – sıfat olması durumunda bunu, ism-i mef'ûlu ism-i fâ'il yapmayı başkalarından daha fazla yaparlar. Tıpkı Arapların “وعيشة راضية” ve “لَيْلٌ نَائِمٌ”, “هَمْ نَاصِبٌ”, “هَذَا سِرٌّ كَاتِمٌ” sözlerinde olduğu gibi” demek sûretiyle burada mecâz-ı 'aklî bulunduğunu belirtmektedir⁶¹⁰.

ez-Zemahşerî'ye göre “الدفق” atılmayla birlikte bir dökülmedir. “التامر” (hurmali) ve “اللابن” (sütlü) kelimeleri gibi “الدفق” kelimesinin mastarıdır veya mecâz-ı isnâdîdir (yani ism-i mef'ûlü olan “المدفوق” anlamındadır) ⁶¹¹.

Beydâvî “دافق” kelimesinin “ذو دفق” anlamında olduğunu söylemek suretiyle burada mecâz-ı 'aklî bulunmadığı görüşündedir⁶¹².

Ebu'l-Berakât en-Nesefî, “دفق”in hakikatte sahibine ait olup suya isnâd edilmesi (burada suyun sıfatı yapılması) mecâzdır demektedir, bazı dilbilimcilerin “دفتت” yani “الماء دققاً صبيته ودفق الماء بنفسه أي انصب” anlamına geldiğini söylediklerini nakletmektedir⁶¹³.

Kâmûsu'l-muhît sahibi el-Fîrûzâbâdî (ö.817/1415) “دفق” fiilinin bir şeyi dökmek anlamında olduğunu, “ماء دافق” ifâdesinin “المدفوق” anlamına geldiğini ve cumhura göre “دَفَقَ” fiilinin müte'addî (geçişli) olduğunu belirtmektedir.⁶¹⁴

⁶¹⁰ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur'ân*, 3. cilt s. 255.

⁶¹¹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6. cilt, s. 353.

⁶¹² el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, 5. cilt, s. 303.

⁶¹³ Ebu'l-Berakât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî - Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, 3. cilt, s. 628.

⁶¹⁴ el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 883.

“دَافِقٌ”, “دَفَقَ” fiilinden geçişsiz bir ism-i fâ‘ildir. Bu, bazı dilbilimcilere ait bir sözdür. Fakat cumhurun görüşü, “دَفَقَ” fiilinin geçişsiz olarak kullanılmadığı yönündedir. “دَافِقًا” kelimesini ism-i mef‘ûl anlamında olduğunu kabul ederler ve bunu nadiren yaparlar. Bize bu bilgileri veren Tâhir b. ‘Âşûr, el-Ferrâ’nın konuyla ilgili yukarıda geçen sözleri naklettikten sonra *Sîbeveyh’in bu kelimeyi “التامر” ve “اللابن” kelimeleri gibi neseb sîgasından olduğunu kabul ettiğini* belirtir. En doğru görüşün ism-i fâ‘il olduğu ve “دَفَقَ” kelimesinin mutâva‘at ifâde etmesi⁶¹⁵ olduğunu belirtmektedir.⁶¹⁶

“دَافِقٌ” kelimesinde ‘alâkası mef‘ûliyye olan mecâz-ı ‘aklî bulunmaktadır⁶¹⁷. mef‘ûliyye ‘alâkası, ism-i fâ‘il kullanıp ism-i mef‘ûl kasetmektir.⁶¹⁸

Müfessirler ve dilbilimciler arasına “دَافِقٌ” kelimesinin anlamı konusunda bir ihtilaf olduğu görülmekle birlikte genelde “ism-i mef‘ûl” anlamı ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde modern bilimlerin gelişmesiyle, insanın sperma ve yumurtadan yaratıldığını, spermanın atıldıktan sonra kendi başına hareket ederek yumurta hücreğine ulaştığını ve onu dölediğini bilmekteyiz. Bu yüzeysel ve genel kültür mesabesindeki bilgilerimiz, bu âyetteki “دَافِقٌ” kelimesinin aynı anda hem ism-i fâ‘il hem de ism-i mef‘ûl anlamına gelebileceğini göstermektedir. Bu konunun, uzmanları tarafından etraflıca incelenip araştırılması gerekmektedir.

Meâl İncelemesi:

DİB: “Fışkırıp çıkan bir sudan yaratıldı.”

Elmalılı: “Bir atılğan sudan yaratıldı.”

H.B. Çantay: “O, atılıb dökülen bir sudan yaratılmışdır, ”

S. Yıldırım: “O, ...atılan bir sudan yaratıldı”.

S. Ateş: “ Atılan bir sudan yaratıldı.

⁶¹⁵ “دَفَقَ” kelimesinin mutâva‘at ifâde etmesini “suyu atılması, sudun da buna itaat etmesi” şeklinde açıklayabiliriz.

⁶¹⁶ Tâhir İbn-i ‘Âşûr, *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 30. cilt, s. 262.

⁶¹⁷ Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fi ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 28; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 144.

⁶¹⁸ Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 144; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 117; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 144.

TDV: “ Atılan bir sudan yaratıldı.”

Müfessirler ve dilbilimciler arasındaki ihtilafın sonucu olarak meâllerde de bu kelimenin anlamında ihtilaf vardır. DİB ve Elmalılı meâllerinin “fişkırıp çıkan” ve “atılan” kelimeleriyle ism-i fâ‘il anlamından hareketle çevirdiklerini görmekteyiz. S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV meâllerinin “atılan” kelimesini kullanmak suretiyle “ism-i mef‘ûl” anlamını tercih ettikleri görülmektedir. H.B. Çantay meâlinin “atılıb dökülen” kelimelerini kullanmasında mutâva‘at anlamının ön plana çıktığını söylememiz mümkündür.

3. Sebe’ 34/33 - ﴿... بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ...﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Ferrâ’ya göre “المكر” (hile, kurnazlık) ne geceye ne de gündüze aittir. Bunun mânâsı gece gündüz hile yaptınız anlamındadır. Fiilin gece ve gündüze îzâf edilmesi (muzâf olması) ve (gece ve gündüzün) fâil gibi olmaları câizdir. Çünkü Araplar “نهارك” derler. Fiili gece ve gündüze îzâf edersiniz. Bu, mana bakımından insanlar içindir. Bu mânâsı bilinen Arapların çokça kullandığı bir yöntem – ifâde biçimidir.⁶¹⁹

Taberî göre bu âyetin açılımı “(بَلْ مَكْرُ) كم لنا ب (اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ)” şeklindedir.⁶²⁰

ez-Zemahşerî’ye göre de bu âyetin açılımı “(بَلْ مَكْرُ) كم لنا ب (اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ)” şeklindedir. Zarf mef‘ûl bih olarak uygulanarak anlam genişlemesi olmuştur. Yahut “onların gece ve gündüzlerini mecâz-ı isnâdî olarak “المكر” (hile, kurnazlık) ile nitelendirmiştir.⁶²¹

“المكر”in zamanı olduklarından ötürü gece ve gündüze isnâd edilmesi ‘alâkası “zamâniyye” olan mecâz-ı ‘aklîdir.⁶²² Zamâniyye ‘alâkası, fiili (fiilimsiyi) içerisinde gerçekleştiği zamana isnat etmek demektir.⁶²³

⁶¹⁹ el-Ferrâ ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur'ân*, 2. cilt, s. 363.

⁶²⁰ İbn-i Ceñr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 20. cilt, s. 407.

⁶²¹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5. cilt, s. 125.

⁶²² es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt, s. 509; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 146.

⁶²³ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 117; İsmail Durmuş, “Mecâz”, *DİA*, Cilt 28, s. 220.

Meâl İncelemesi:

DİB: “ ...gece ve gündüz kurduğunuz tuzaklardır. ...”

Elmalılı: “ ... : hayır, işiniz gece gündüz dolap, ...”

H.B. Çantay: “ ... : «Hayır, derler, gece gündüz (işiniz) hıyrekârlıktı. ... .”

S. Yıldırım: “ ... "Hayır! İşiniz gücünüz, gece gündüz dolap! ...”

S. Ateş: “ ... "Hayır, gece gündüz dolap (kurar, kötülük aşıldınız) ... .”

TDV: “ ... : Hayır! Gece gündüz (işiniz) tuzak kurmaktı. ... .”

Meâl yazarları bu âyeti mecâzî olarak kastedildiği şekilde tercüme etmişler, mecâz-ı ‘aklî sanatının kazandırdığı anlamı tam mânâsıyla yansıtmışlardır.

4. Kasas 28/4 ﴿ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُدَّبِحُ

أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

Firavunun, İsrailoğullarının erkek çocuklarını kesme sebebi, rivayet edilen şu olaydır: “Bir gün Firavun, rüyasında bir ateşin Kudüs'ten Mısır'a doğru gelip Kıptîleri yaktığını, İsrailoğullarına dokunmadığını ve Mısırlıların evlerini yaktığını görmüştü. Bunun üzerine sihirbaz ve kâhinleri toplayıp onlardan bu rüyayı yorumlamalarını istemişti. Onlar da “İsrailoğullarının gelip (yerleştiği) beldeden - bununla Kudüs'ü kastediyorlar – Mısırın O'nun yüzünden helâk olacağı bir çocuk (adam) çıkacak.” demişlerdi. İşte bunun üzerine Firavun, İsrailoğullarının doğan her erkek çocuğunun boğazlanmasını ve kız çocuklarının sağ bırakılmasını emretmişti. Kıptîlere dışarıda (Mısır dışında) çalışan kölelerinize bakın. Onları içeriye alın. Böylece İsrâiloğulları pis işleri üslenmeye başladılar. İsrâiloğullarını kölelerinin işlerinde çalıştırdılar. Kıptîlerin kölesi oldular.⁶²⁴

Boğazlama ve hayatta bırakmanın Firavuna isnâd edilmesinde ‘alâkası sebebiye olan mecâz-ı isnâdî – mecâz-ı ‘aklî vardır. Firavun erkek çocuklarının boğazlanıp kız çocuklarının sağ bırakılmasını işini kendisi yapmamakta, asker ve

⁶²⁴ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 19. cilt, s. 516.

memurlarına emredip yaptırmaktadır.⁶²⁵ Sebebiyye ‘alâkası, fiili onu gerçekleştirmeye sebep olan şeye isnat etmek demektir.⁶²⁶

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: “ ...oğullarını boğazlatıyor, kadınlarını diri bırakıyordu. ...”

DİB: “ ...oğullarını boğazlıyor, kadınlarını ise sağ bırakıyordu. ...”

Elmalılı: “ ... , oğullarını boğazlatıyor ve kadınlarını hayata atıyordu, ...”

H.B. Çantay: “ ... , bunların oğullarını boğazlıyor, (yalınız) kızlarını diri bırakıyordu. ...”

S. Yıldırım: “ ... Onlardan bir topluluğu, erkek evlatlarını kesmek, kız evlatlarını ise hayata atmak suretiyle ...”

S. Ateş: “ ...oğullarını kesiyor, kadınlarını sağ bırakıyordu. ...”

TDV: “ ...bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. ...”

İncelediğimiz meâllerden A.F. Yavuz ve Elmalılı meâlleri burada “mecâz-ı ‘aklî” bulunduğu görüşüne dayanarak “يُدْبِحُ” kelimesini “boğazlatıyor” şeklinde edilgen bir yapıda, “يَسْتَحْيِي” kelimesini de hakîkî anlamıyla “hayata atıyordu” ve “diri bırakıyordu” ifâdeleriyle etken formda çevirmişlerdir. DİB, H.B. Çantay, S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV meâllerinin bu iki kelimeyi etken formda hakîkî mânâsıyla çevirmeyi tercih ettikleri görülmektedir.

2.2.2.3. Kinâye - الكناية

Kinâye, kelime anlamı” olarak, gizlemek, gölgelemek, açık ifâde etmeyi terk etmek, fikri kapalı ifâde etmek anlamlarına gelmektedir⁶²⁷. İstilâhî olarak şu tarifleri yapılmıştır: Asıl mânâsını kastetmediği sözü söylemek, üstü kapalı veya açıkça söylenmesi uygun olmayan durumlarda söylenen söz, gerçek ve mecâzî anlamları olan bir ibareyi gerçek anlamıyla ifâde ederken mecâzî anlamını kastederek kullanma

⁶²⁵ Hatîb el-Kazvînî, *el-Îdâh fî ‘Ulûmi’l-Belâğa*, s. 33; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 145.

⁶²⁶ Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 117; İsmail Durmuş, “Mecâz”, *DİA*, Cilt 28, s. 220.

⁶²⁷ İbn-i Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 5. cilt, s. 3944; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu’l-Muhît*, s. 1329.

sanatı, hem hakikat hem de mecâz mânâsına gelebilen lâfız, asıl anlamının kastedilmesi câiz olmakla birlikte, (asıl) anlamının gereği kastedilen sözdür.⁶²⁸ “طَوِيلٌ” “النَّجَادِ”, “تَوَوْمٌ الضُّحَى”, ve “كَثِيرٌ رَمَادٍ” denildiğinde kastedilen anlamı doğrudan ifâde etmez. Lafız ilk başta aslî mânâsına delâlet eder. Sonra işaret edilen anlamdan yola çıkılarak kastedilen ikinci anlam bulunur. “طَوِيلٌ النَّجَادِ – kını uzun” ifâdesinden kişni uzun boylu olduğu; “تَوَوْمٌ الضُّحَى – kuşluk vaktine kadar uyuyan” ifâdesinden kişinin hizmetçileri olduğu; nimet, refah ve bolluk içinde yaşadığı; “كَثِيرٌ رَمَادٍ – külü çok” ifâdesinde de birinin konuksever bir kişi olduğu anlaşılmaktadır.⁶²⁹

Kinâye, mekniyyün ‘anhe (kinâyenin kastedilen mânâsına) göre “sıfat”, “mevsûf” ve “nisbet” olan kinâyeler olmak üzere üç kısma ayrılır. Mekniyyün bih, kinâyenin lafzıdır.⁶³⁰

Kur’ân-ı Kerim’den Örnekler ve Meâllere Yansımaları

1. ‘Ârâf 7/149 ﴿وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“Buzagaıya ibadetten dolayı pişmanlık ve tasaları arttığında” anlamına gelmektedir. Çünkü pişmanlık ve hasreti artan kişinin tasalandığında ellerini ısıtır ve elleri ağzına düşer. Çünkü ağzı elinin içerisine düşmüştür. “سَقَطَ” fiili “فِي أَيْدِيهِمْ” ifâdesine isnâd edilmiş olup kinâye kabilindedir. ... Zeccâc; “Ellerine pişmanlık düşürüldü” (ifâdesi) kalp ve nefislerine pişmanlık düştü anlamındadır.” demiştir.⁶³¹

Sabûnî’ye göre de “وَلَمَّا سَقَطَ فِي أَيْدِيهِمْ” ifâdesi şiddetli pişmanlıktan kinâyedir. Çünkü pişman olan kimse elini kederle ısıtır.⁶³²

⁶²⁸ Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü'l-İ'câz*, s. 66; el-Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, s. 330; el-Hatîb el-Kazvînî, *Telhîs ve Tercümesi*, s. 125; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 247; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *el-Belâgatü'l-Vâdiha*, s. 125.

⁶²⁹ Abdülkâhir el-Cürcânî, *Delâilü'l-İ'câz*, s. 66; el-Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, s. 330.

⁶³⁰ el-Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, s. 331; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *el-Belâgatü'l-Vâdiha*, s. 125.

⁶³¹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2. cilt, s. 510-511; el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, 3. cilt, s. 35. Ebu'l-Berakât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî*, 1. cilt, s. 606.

⁶³² es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 1. cilt, s.437.

Meâl İncelemesi:

A. Ünal: “ Ne zaman ki böyle yapmakla ellerine hasarettten başka bir şey geçmediğini anladılar ve ... .”

DİB: “İsrailoğulları (yaptıklarına) pişman olup, ...”

Elmalılı: “Vaktâki ellerine kırağı düşürüldü ve ... .”

Bu cümlemin aslı şiddetli pişmanlık ifâde eden deyimdir ve birkaç şekilde ifâde etmek imkânı vardır: a-(Şiddetli pişmanlıktan kinâye olarak) ellerini ısırıldılar. b-Gönüllerine pişmanlık düşürüldü. c- Kırağı düştü / kırağılandı. Kırağı hem soğukla alakadar hem de cüzi bir sıcaklıkla derhal eriyiverir bir şey olmak itibari ile “eline kırağı düşen” hem müteessir olmuş hem de eline hiçbir şey geçmemiş olacağından, bu tabir sonu hüsrân olanlar ve nedamete düşenler hakkında darb-ı mesel olmuştur.

H.B. Çantay: “Vaktaki (buzağıya tapmaktan) çok peşîman oldular ve ... .”

S. Yıldırım: “ ... son derece pişman oldular ve ... . ”

S. Ateş: “ Ne zaman ki (pişmanlıklarından ötürü) başları elleri arasına düşürüldü ve ...”

TDV: “ Pişman olup da ...”

Y.N. Öztürk: “Başları avuçları arasına düşürülüp de ... .”

Elmalılı'nın âyetteki kinâye sanatından hasıl olan anlam olan “şiddetli pişmanlığı” karşılayacak Türkçe bir deyimle yansıttığını ve bu deyimî önceden bilmeyenler için de açıkladığını görmekteyiz. A. Ünal, DİB, H.B. Çantay, S. Yıldırım ve TDV meâlleri gerek bir deyim kullanarak gerekse bu anlamı direkt ifâde ederek “pişmanlık” anlamını yansıtmaya çalışmışlardır. S. Ateş, metnin zahiri anlamından kopamayarak “başları elleri arasına düşürüldü” şeklinde harfî olarak tercüme ettiği ancak bu tercüme yi parantez içerisinde “pişmanlık” anlamını verecek şekilde açıklamaya çalıştığı görülmektedir . Y.N. Öztürk'ün motamot bir tercüme yapıp hiçbir açıklama getirmediği görülmektedir.

2. Sâd 38/33 ﴿رُدُّوْهَا عَلَيَّ فَطَفَّقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Ebu ‘Ubeyde’ye göre “فَطَفَّقَ مَسْحًا” mecâzdır ve “dövmek - vurmak” anlamına gelmektedir.⁶³³

ez-Zemahşerî ve Ebu’l-Berakât en-Nesefî’ye göre “فَطَفَّقَ مَسْحًا” “sıvazlamaya başladı - durdu” yani “ayaklarını ve boyunlarını kılıçla kesmeye durdu” anlamına gelmektedir. Bir kişi birinin boynunu vurduğunda “مسح علاوته” denir. Yazar, kitabın kenarlarını kılıcıyla kestiğinde “مسح المسفر الكتاب” denir.⁶³⁴ el-Beydâvî bu görüşlere katılmakla birlikte zayıf görüş olarak bu ayetteki “فَطَفَّقَ مَسْحًا” ifâdesinin (asıl anlamında) “eliyle bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı” anlamında olabileceğini de zikretmektedir.⁶³⁵

“المسح” kelimesinin hakîkî anlamı, matlık, su, toz vb. üzerinde kalmasını istemediğimiz şeyleri izâle etmek – götürmek için bir şeyin üzerini elle silmektir. Bu elle, bir bez veya elbiseyle yapılabilir. “المسح” mecâzî olarak “الضرب بالسيف” yani kılıçla vurmak anlamında kullanılabilir. Bir şeyi kılıçla kesmek anlamına gelen “مَسَحَ” ifâdesinin aslı herhalde “kılıçla öldürmekten” kinâyedir. Çünkü kılıç birini öldürdükten sonra kan ile silinir – sıvazlanır.⁶³⁶

“فَطَفَّقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ” âyetinde kinâye vardır. Cenab-ı Allah bacakları ve boyunları “meshi” kesmekten kinâye olarak ifâde etmektedir. Bu belîğ bir kinâyedir.⁶³⁷

Meâl İncelemesi:

A. F. Yavuz: “... Artık ayaklarını ve boyunlarını kesib kurban etmeğe başladı.

DİB: “... (Atlar gelince de) bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.”

Elmalılı: “... , tuttu bacaklarını, boyunlarını silmeğe başladı.

⁶³³ Ebû ‘Ubeyde Ma‘mer b. Müsennâ, *Mecâzü’l-Kur‘ân*, 2. cilt, s. 183.

⁶³⁴ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. V, s. 267; Ebu’l-Berakât en-Nesefî, *Medârikü’t-Tenzil*, 3. cilt, s. 155.

⁶³⁵ el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vil*, 5. cilt, s. 29.

⁶³⁶ Tâhir İbn-i Âşûr, *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, 23. cilt, s. 257.

⁶³⁷ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 60.

H.B. Çantay: “ ... Hemen ayaklarını, boyunlarını okşamıya, taramıya başladı.”

S. Yıldırım: “ ...bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı. ”

S. Ateş: “ ...bacaklarını ve boyunlarını okşamağa başladı.”

TDV: “ ... Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı. ”

Müfessirlerin, genel olarak “فَطْفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ” ifâdesinde kinâye olduğu görüşünü benimsediklerini görmekteyiz. Yani bu ifâde asıl anlamına gelmesi caiz olmakla birlikte daha çok mecâzî anlama da gelmekte olduğunu söyleyebiliriz. İncelediğimiz meâllerden yalnız Ali Fikri Yavuz’un cumhur ulemanın görüşünü uygun olarak bu sanatı mecâzî anlamında çevirdiğini görmekteyiz. DİB, Elmalılı, H.B. Çantay, S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV’nin, asli anlamı ön planda tutarak tercüme ettiklerini görmekteyiz.

﴿ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَا عَلَىٰ مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ۝۳۹ ۝۳۹﴾

السَّاحِرِينَ ﴿۳۹﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Mücâhid’e göre âyetteki “مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ” ifâdesi “Allaha ibâdette kusur etmek” anlamındadır.⁶³⁸

Ebu ‘Ubeyde’ye göre “فِي جَنْبِ اللَّهِ” ifâdesi “وفي ذات الله واحد” yani “bir olan Allah’ın Zât’ına karşı” anlamındadır.⁶³⁹

ez-Zemahşerî’ye göre “فِي جَنْبِ اللَّهِ” ifâdesinde kinâye vardır. “فَرَطْتُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ” yani “Allah’a itaat, ibadet vb. hususlardaki işlediğim kusurlar” anlamındadır.⁶⁴⁰

“أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَا عَلَىٰ مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ” âyetinde kinâye vardır. Çünkü “جَنْبِ اللَّهِ” yani “Allah’ın yanısı” ifâdesi, Allah’ın hakkı ve O’na itaatten kinâyedir. Bu, latîf

⁶³⁸ Mücâhid, *Tefsîru Mücâhid*, s. 580.

⁶³⁹ Ebû ‘Ubeyde Ma‘mer b. Müsennâ, *Mecâzül-Kur’ân*, 2. cilt, s. 190.

⁶⁴⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5. cilt, s. 315.

kinâyelerdendir.”⁶⁴¹ Yani “مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ” ifâdesi “Allah hakkını gözetmede ve O'na itaatte kusur ettim, gevşek davrandım” gibi anlamlarda gelmektedir.

Meâl İncelemesi:

A.F. Yavuz: “... Yazık bana! Allah’a ibadette kusur etmişim. ... .”

DİB: “...ki, kişi, “Allah’ın yanında, işlediğim kusurlardan dolayı... .”

Elmalılı: “... Allah yanında yaptığım eksikliklerden dolayı... .”

H.B. Çantay: “... Allah yanında işlediğim taksıyrlardan dolayı... .”

S. Yıldırım: “... "Rabbime karşı yaptığım bunca kusurdan dolayı... .”

S. Ateş: “... Allâh'ın yanında (O'na kullukta) kusur edişimden dolayı... .”

TDV: “... Allah'a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için... .”

İncelediğimiz meâllerden A.F. Yavuz, “فِي جَنْبِ اللَّهِ” ifâdesini “Allah’a ibadette” şeklinde çevirerek kinâyî olarak kastedilen anlamı aktarmıştır.

S. Yıldırım ve TDV, Ebu ‘Ubeyde’nin görüşüne uygun olarak “Rabbime karşı” ve “Allah'a yakınlık konusunda” ifâdeleriyle çevirmişlerdir.

DİB, Elmalılı ve H.B. Çantay’ın “Allah yanında”, “Allâh'ın yanında” şeklinde bir meâl vererek ifâdeyi kastedilen mecâzî anlamını aktarmadan hakîkî anlamda çevirdiklerini görmekteyiz. S. Ateş ise bu ifâdeyi parantez içerisinde “O'na kullukta” ifâdesiyle açıklamıştır.

4. Kehf 18/42 ﴿... فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا” ifâdesi “pişman oldu” anlamına gelir. Araplar pişman olmuş kişi hakkında “أصبح فلان يقلب كفيه ندما وتلهفا على ذلك وعلى ما فاته” derler.⁶⁴²

ez-Zemahşerî’ye göre de “تقليب الكفين” pişmanlık ve üzüntüden kinâyedir. Çünkü pişman olan kimse elinin içini dışına çevirir (yani elleri ile dövünür). Aynı şekilde

⁶⁴¹ es-Sâbûnî, *a.g.e*, 3. cilt, s.83.

⁶⁴² Ebû ‘Ubeyde Ma‘mer b. Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur‘ân*, 1. cilt, s. 404.

“عض الكف - ellerin ısırılması” ve “السقوط في اليد – elin içerisine düşürülme” ta‘birleri de kinâyî olarak pişmanlık ifâde ederler. Çünkü “يُقَلِّبُ” fiili “على” harf-i cerri ile müte‘addî olduğunda pişmanlık anlamına gelmektedir.⁶⁴³

“يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ” cümlesi pişmanlık ve üzüntüden kinâyedir. Çünkü pişman olan şahıs, sağ elini sol elinin üzerine kor.⁶⁴⁴

Meâl İncelemesi:

DİB: “...bağına yaptığı harcamalar karşısında ellerini oğuşturuyor ve ...”

H.B.Çantay: “ ... (bağı) uğruna harcadıklarına karşı avuçlarını uğuşdurakaldı!...”

Elmalılı: “ ...ona yaptığı masraflara karşı, avuçlarını oğuşturup kaldı, ...”

S. Yıldırım : “ ...yaptığı masraflarına, harcadığı emeklere acıyıp avuçlarını oğuştura kaldı! ...”

S. Ateş: “ ...ona harcadıklarına acıyarak ellerini uğuşturmağa başladı: ...”

TDV: “ ... Böylece, bağı uğruna yaptığı masraflardan ötürü ellerini oğuşturup kaldı. ...”

DİB, Elmalılı, H. B. Çantay ve TDV meâllerinde bu ifâdenin harfî olarak tercüme edilip hiçbir açıklama getirilmediği ve bu ifâdeden ne kastedildiğinin anlaşılamadığını belirtmemiz mümkündür.

Ancak yukarıda değindiğimiz mütercimler gibi “*avuçlarını ovuşturmak*”, “*ellerini uğuşturmak*” gibi pişmanlık ifâde etmeyen deyimleri kullanan S. Yıldırım ve S. Ateş bu ifâdelere ek olarak “*acıyıp*” ve “*acıyarak*” gibi ifâdeleri ekleyerek buradaki “pişmanlık” anlamını yansıtmaya çalıştıkları görülmektedir.

⁶⁴³ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3. cilt, s. 588.

⁶⁴⁴ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt, s. 179.

5. Furkan 25/27 ﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

Rabbine şirk koşarak nefesine zulmeden kişi Allaha karşı yaptığı kusurlardan dolayı pişmanlık ve üzüntüden ellerini ısırır.⁶⁴⁵ Bu âyetin ‘Ukbe b. Ebî Mu‘ayt hakkında indiği rivâyet edilmektedir.⁶⁴⁶

“وحرقت الأسنان والأرم وقرعها” gibi tabirler öfke, pişmanlık ve hayıflanma bildiren kinâyî ifâdelerdir. Çünkü bunlar mürâdif – eş anlamlı ifâdelerdir.⁶⁴⁷

“يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ” cümlesi pişmanlık ve hasretten güzel bir kinâyedir. Aynı şekilde “فلان” lafzı da, o kişiyi saptıran dosttan kinâyedir.⁶⁴⁸

Meâl İncelemesi:

DİB: “...zalim kimse, (çaresizlik içinde) ellerini ısırıp ...”

Elmalılı: “...zalim ellerini ısırarak ...”

H. B. Çantay: “... (her) zaalim (nedametle) iki elini ısırıp: ...”

S. Yıldırım: “... , parmaklarını ısırır ...”

S. Ateş: “...zâlim ellerini ısırıp: ...”

TDV: “... , zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırıp ...”

“Üzüntü, çaresizlik ve pişmanlık” ifâde eden bu cümleyi H. B. Çantay ve TDV parantez içerisinde “nedametle” ve “pişmanlıktan” ifâdelerini kullanma yoluyla bu anlamı yansıtmaya çalışmışlardır.

Âyetteki bu ifâdeyi de lafızlarına bağlı kalarak “ellerini/parmakların ısırıp” şeklinde tercüme edip hiçbir açıklama yapmadan bırakamayız. Çünkü Türkçe’de bu ifâde üzüntü, çaresizlik, pişmanlık anlamına gelmiyor. Böyle bir tercüme yerine

⁶⁴⁵ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi ‘u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, 19. cilt, s. 262.

⁶⁴⁶ Mücâhid, *Tefsîru Mücâhid*, s. 503; el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vil*, 4. cilt, s. 122.

⁶⁴⁷ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4. cilt, s. 345; el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vil*, 4. cilt, s. 122.

⁶⁴⁸ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt, s. 179.

tamamıyla farklı sembollerden oluşan ama aynı konuyla ilgili olan “dizini döver” veya “böğrünü döver” gibi deyimlerden yararlanmak daha doğru olacaktır.⁶⁴⁹

6. **Mâide 5/11** ﴿... إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ...﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“Birisinin yerilmesi ve kötülenmesi durumunda “بسط إليه لسانه”; birisine saldırmak istenmesi durumunda ise “بسط إليه يده” ifâdeleri kullanılır. Mümtehine 60/2 “وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ” âyetinde olduğu gibi “بسط اليد” ifâdesinin anlamı dövülen kişiye, saldırılana (zalimlerin) ellerini uzatmalarıdır / onları saldırmalarıdır. Falanca kimse için “çevresi geniş, cömert, güçlü bir kişidir” mânâsında “بسيط الباع” ve “مديد الباع” denilmesine bakmaz mısınız?⁶⁵⁰

Burada “بسط الأيدي: el uzatmak” tabiri, yakalamak ve öldürmekten kinâyedir. “كف الأيدي - elleri çekmek” ise, engellemek ve durdurmaktan kinâyedir.⁶⁵¹

Meâl İncelemesi:

A. F. Yavuz: “... Hani bir kavim (Kureyş) size ellerini uzatmayı (sizi öldürmeyi) kurmuştu da Allah, bunların ellerini sizden menetmişti. ...”

DİB: “... Hani bir topluluk size el uzatmaya (tecavüze) kalkışmıştı da, Allah (buna engel olmuş) onların ellerini sizden çekmişti. ...”

Elmalılı: “...bir vakit size bir kavim el uzatmayı kurmuştu da o bunların ellerini size dokunmaktan men'etmişti, ...”

H. B. Çantay: “... Hani bir güruh size ellerini uzatmayı kurmuştu da o, bunların ellerini sizden itib çekmişti. ...”

⁶⁴⁹ Abdülcelil Bilgin, *a.g.e.*, s. 418.

⁶⁵⁰ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2. cilt, s. 214-215.

⁶⁵¹ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 1. cilt, s. 310.

S. Yıldırım: “ ... : Hani bir topluluk size el uzatmaya, sizi öldürüp yok etmeye teşebbüs etmişti de O, bunların ellerini size zarar vermektten menetmişti. ...”

S. Ateş: “ ... : Hani bir topluluk size ellerini uzatmağa (saldırmaya) yeltenmişti de (Allâh) Onların ellerini sizden çekmişti. ...”

TDV: “ ... ; hani bir topluluk size el uzatmaya yeltenmişti de Allah, onların ellerini sizden çekmişti. ...”

“Yakalamak” ve “öldürmek”ten kinâye olan “بَسَطُ الْأَيْدِي” ifâdesini, A.F.

Yavuz S. Yıldırım ve S. Ateş’in meâlleri “ellerini uzatma” ifâdesiyle tercüme edip bunu parantez içerisinde açıklamaya çalışmışlardır. DİB’in “size tecavüze kalkışmıştı” şeklinde bir deyimle tercüme ettiği görülmektedir.

“Elmalılı, H. B. Çantay ve TDV ise “el uzatmayı” ve “ellerini uzatmayı” şeklinde tercüme etmişlerdir. Türkçede böyle bir deyim vardır ve ilk bakışta âyetin anlamını doğru bir şekilde yansıttığı düşünülebilse de, bu deyimden hangi durumlarda kullanıldığı hangi anlamları ifâde etmeye yaradığı incelendiğinde, âyetin tercümesinde kullanılmayacağı görülecektir. El uzatmak: dokunmak, almaya kalkışmak, almak; bir işi yapmaya teşebbüs etmek; yardım etmek, yakınlık göstermek; karışmak, karıştırmak veya bozmak için müdahale etmek; yayılmak, sirâyet etmek gibi anlamlara gelmektedir. Görüldüğü gibi bu deyim; vurmak, dövmek, saldırmak gibi durumlar için kullanılmamaktadır. Kaldı ki deyimden anlamlarından biri de “yardım etmek, yakınlık göstermek”tir. Âyetin bağlamıyla örtüşmediği açıkça ortada olan bu deyimden faydalanılmayacağını düşünüyoruz.”⁶⁵²

“Engellemek” ve “durdurmak”tan kinâye olan “كَفُّ الْأَيْدِي” ifâdesini ise, mütercimler “mani olmuştu”, “ellerini sizden çekmişti”, “ellerini size zarar vermektten menetmişti”, “ellerini Cenâb-ı Hak sizden menetti”, ve “sizi onların elinden kurtardı” gibi düz veya deyimsel ifâdelerle tercüme ettiklerini görmekteyiz.

⁶⁵² Abdülcelil Bilgin, *a.g.e.*, s. 398.

7. Meryem 19/4 ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

“العظم - kemik” kelimesinin ifâde edilmesinin sebebi; bedenın direği olması, onu dik tutması ve beden yapısının asıl öğesi olmasıdır. Vücutun en sert ve dayanıklı öğesi olduğundan dolayı kemik-iskelet zayıfladığında, beden çöküntüye uğrar ve gücü yavaş yavaş düşer-azalır. Eğer o zayıflarsa onun dışındakilerin durumu daha kötü olur. Burada kelimenin tekil olarak kullanılmasının sebebi, cins isim mânâsına işaret etmesidir. Bundan amaç; bedenın direği, ayakta tutanı ve cesedi oluşturan unsurların en sağlamı olan kemiğe zayıflık isabet ettiğini belirtmektir. Eğer çoğul kullanılsaydı vücuttaki bazı kemiklere zayıflık isabet etmişken diğer bazılarına isabet etmediği gibi başka bir anlam kastedilmiş olabilirdi.⁶⁵³

“وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي” cümlesi “kuvvetin gitmesi” ve “bedenin zayıflamasından” kinâyedir.⁶⁵⁴

Meâl İncelemesi:

DİB: “O, şöyle demişti: “Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. ... .”

Elmalılı: “ Demişti: yarab işte ben artık kemik gevşedi benden, ...”

H.B. Çantay: “ Demişti ki: «Ey Rabbim, hakıykat ben... Benim kemiğim yıpradı. ...”

S. Yıldırım: “ "Ya Rabbî, iyice yaşlandım, kemiklerim zayıfladı, eridi, ...”

S. Ateş: “ "Rabbim, demişti, ben, bende kemik gevşedi; ... .”

TDV: “ Rabbim! Dedi, benden (vücutumdan), kemiklerim zayıfladı, ...”

DİB, Elmalılı, H.B. Çantay, S. Ateş ve TDV meâllerinde kinâyî bir ifâde olan “وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي” cümlesini “kemiklerim gevşedi” “kemik gevşedi”, “kemiğim yıpradı” ve “kemiklerim zayıfladı” gibi ifâdelerle hakîkî anlamda çevirmişlerdir. S.

⁶⁵³ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4. cilt, s. 5-6; Ebu'l-Berakât en-Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, 2. cilt, s. 325.

⁶⁵⁴ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt, s. 198.

Yıldırım'ın, "iyice yaşlandım" ifâdesini kullanmak suretiyle kinâyî olarak kastedilen anlamı yansıtabilecek şekilde bir tercüme yaptığını görmekteyiz.

8. Kalem 68/42 ﴿ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ ... ﴾

Âyetteki Belâğî Yapı:

"يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ" ifâdesi Ebû 'Ubeyde'ye göre "harp ve vaziyet şiddetlendiğinde" anlamına geldiği gibi zayıf görüş olarak da "Vaziyet kişinin paçasından açığa çıkarıldı" şeklinde (hakikî) mânâsına gelebilmektedir⁶⁵⁵.

"يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ" ez-Zemahşerî'ye göre durumun/olayın şiddet dozunun artması ve çözümsüzlükle karşı karşıya kalması, içinden çıkılmaz bir hal alması, anlamındadır. Yoksa burada hakikî anlamıyla ne "keşfetmek" ne de "paça" kastedilmiştir.⁶⁵⁶

"يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ" cümlesinde ince ve mükemmel bir kinâyî sanatı vardır. Kıyamet günü şiddetli korkudan ve durumun dayanılmaz hale gelmesinden kinâyedir.⁶⁵⁷

Meâl İncelemesi:

A. Ünal: " Gün gelir ve gerçek bütün açıklığıyla ortaya çıkar ve paçalar tutuşur..."

DİB: " Baldırların açılacağı (işlerin zorlaşacağı) ve... ."

Elmalılı: " O gün ki saktan bir keşf olunur ve..."

H. B. Çantay: " (Hatırla ki o gün) baldır(lar) ın açılacağı, ..."

S. Yıldırım: " O gün işler son derece güçleşir, paçalar tutuşur. ..."

S. Ateş: " Bacaktan açılacağı (paçanın sıvanacağı, işlerin güçleşeceği) ve..."

TDV: " O gün incikten açılır ve ..."

⁶⁵⁵ Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur'ân*, 2. cilt, s. 266.

⁶⁵⁶ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6. cilt. VI, s. 190.

⁶⁵⁷ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 3. cilt, s. 407.

Âyetteki kinâyî ifâdeyi Ali Ünal, S. Yıldırım ve S. Ateş meâllerinin direkt olarak; DİB ve S. Ateş, meâllerinin motomot olarak verdikleri meâlin açıklamasını parantez içerisinde ifâdeyle vererek yansıttıklarını söylememiz mümkündür.

Elmalılı, H. B. Çantay ve TDV ifâdeyi motomot tercüme edip hiçbir açıklama getirmediği görülmektedir.

2.2.3. البديع – BEDÎ‘

“Bedî‘ – البديع” kelimesi “türetmek, ilk kez yapmak, ortaya çıkarmak, ilk yapan olmak, icat etmek” anlamındaki بَدَعَ fiilinden türemiştir. Buna göre البديع kelimesi sözlükte “eşi görülmemiş, benzersiz, harika, hayret veren, yaratıcı” gibi anlamlara gelmektedir. “بَدَعَ الشَّيْءَ يَبْدَعُهُ بَدْعًا وَابْتَدَعَهُ” inşa etmek, yaratmak anlamına da gelir.⁶⁵⁸

Bedî‘ Arap Belâgatının üç bölümünden biridir. Terim olarak, muktezâ-yı hâle mutâbık, açık ve düzgün söylenen sözün lafız ve mânâ bakımından güzelleştirilmesi ilgili bilgi ve kâideleri inceleyen ilimdir. Edebî sanatlarla örülü ifâdenin lafız bakımından kusursuz, mânâ bakımından makul ve aynı zamanda bir ahenge sahip olmasının usul ve kaidelerini inceleyen muktezâ-yı hâle mutabakat ve ifâde açıklığına ri‘âyetten sonra kendisiyle sözün güzelliklerinin bilindiği ilimdir.⁶⁵⁹

Bir edebiyat terimi olarak Bedî‘, edebî sanatlarla örülü ifâdenin lafız bakımından kusursuz, mana bakımından makul ve aynı zamanda bir ahenge sahip olmasının usûl ve kâidelerini inceleyen ilim demektir.⁶⁶⁰

Me‘ânî İlmi çerçevesinde muktezâyı hâle mutabık, Beyân İlmi muvâcehesinde de etkili bir şekilde ortaya konan *ifâdenin, lâfız bakımından kusursuz mânâ bakımından mâ‘kûl, âhengli ve estetik bir biçimde ortaya konulmasının usûl ve kâidelerini inceleyen ilim dalıdır*⁶⁶¹. Bedî‘ ilmi “muhassinât-ı lafziyye” ile “muhassinât-ı ma‘neviyye”yi kapsamaktadır.⁶⁶²

1. Muhassinât-ı Lafziyye (Lafza Dayalı Süsleme Sanatları) - المحسنات اللفظية

1. Cinâs, 2. İktibâs, 3. 'Akd, 4. Tazmîn, 5. Sec‘i, 6. Reddû'l-‘acuz ‘ala's-sadr,
7. Kalb, 8. ‘Aks, 9. Aliterasyon

⁶⁵⁸ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, 1. cilt, s. 230; el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, s. 702; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 1. cilt, s. 377-378, ‘A. Habenneka el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-‘Arabiyye*, 2. cilt, s. 368.

⁶⁵⁹ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-‘Ulûm*, s. 423; el-Hatîb el-Kazvîni, *Telhîs ve Tercümesi*, s. 129; ‘A. Habenneka el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-‘Arabiyye*, c. II, s. 36; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâğatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 275.

⁶⁶⁰ Nasrullah Hacımuftuoğlu, “Bedî‘”, *DİA*, Cilt 5, s. 320.

⁶⁶¹ Halil İbrahim Kaçar, *Edebî Yönden Hazif Üslûbu*, s. 18.

⁶⁶² Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 263; Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, s. 101.

2. Muhassinât-ı Ma'neviyye (Mânâya Dayalı Süsleme Sanatları) - المحسنات المعنوية

1. Tibâk, 2. Tevriye, 3. Murâ'âtu'n-nazîr, 4. İstihdâm, 5. Cem', 6. Te'kîdu'l-medh bimâ yuşbihu'z-zem, 7. Te'kîdu'z-zem bimâ yuşbihu'l-medh, 8. Muşâkele, 9. Tensîk, 10. Leff-ü neşr, 11. Teşrî', 12. Tecâhül'l-ârif, 13. Teshîm, 14. Nezâhe, 15. Mezhebu'l-kelâmî, 16. İftinân, 17. İrsâlu'l-mesel, 18. Uslûbü'l-hâkim, 19. Hüsn-i ibtidâ, 20. Hüsn-i intihâ.

Bedî' ilminin sahasına giren bu sanatlardan birkaçını ele alıp meâllere nasıl yansıtıldığını tespit etmeye çalışacağız.

2.2.3.1. Cinas - الجناس

Muhassinât-ı lafziyye'den (lafza dayalı süsleme sanatları) olan cinâs, yazılışı aynı fakat mânâları değişik lafızları bir arada kullanmak veya iştikakları bir olan lafızları bir arada kullanmaktır.⁶⁶³

﴿... يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ﴾ (43) ﴿يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾ (44)

Âyetteki Belâğî Yapı:

“لأولي الأبصار” ifâdesi “ibret alanlar”, “öğüt alanlar”⁶⁶⁴, “basiret sahipleri”⁶⁶⁵ ve “akıl sahipleri”⁶⁶⁶ gibi anlamına gelmektedir.

⁶⁶³ el-Hatîb el-Kazvîni, *a.g.e.*, s. 149; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 265.

⁶⁶⁴ İbn-i Cerîr et-Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 19. cilt, s. 203.

⁶⁶⁵ el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 4. cilt, s. 111; Ebu's-Su'ûd, *İrşâdü 'Akli's-Selîm İle Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 6. cilt, s. 180.

⁶⁶⁶ Ebu'l-Berekât en-Neseîfî, *Tefsîru'n-Neseîfî - Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, 2. cilt, s. 511.

Bu âyetlerdeki “يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ” ve “لِأُولِي الْأَبْصَارِ” ifâdelerindeki “الْأَبْصَارِ” kelimeleri arasında tâm cinâs⁶⁶⁷ vardır. Birincisinden "gözler", ikincisinden ise "kalpler" kastedilmektedir.⁶⁶⁸

Meâl İncelemesi:

- DİB:* 43: “...neredeysse gözleri alacak.”
44: “...basiret sahibi olanlar...”
- Elmalılı:* 43: “...hemen hemen gözleri alıverecek”
44: “...gözü olanlar...”
- H.B. Çantay:* 43: “...nerdeyse gözleri çalıb kamaşdırır.”
44: “... (görür) gözlere mâlik olanlar...”
- S. Yıldırım:* 43: “...nerdeyse gözleri alıverecek!”
44: “...görebilenler...”
- S. Ateş:* 43: “...neredeysse gözleri alır.”
44: “...gözleri olanlar...”
- TDV:* 43: “...neredeysse gözleri alır!”
44: “...basiret sahipleri...”

Bu âyetlerde - Türkçemizde eşsesli-sesteş diye tabir ettiğimiz - yapı bakımından bir, anlamca farklı kelimeler kullanmak suretiyle “cinâs” sanatı icra edilmiştir. Ele aldığımız meâller 43. âyetteki “الْأَبْصَارِ” kelimesinin “gözler” anlamına geldiği hususunda birleşirken, 44. ayette ihtilaf etmişlerdir. DİB ve TDV meâllerinde “basiret sahibi olanlar” ve “basiret sahipleri” şeklindeki çevirileriyle yukarıda bahsettiğimiz müfessirlerin görüşüne uygun olarak tefsir edilirken, Elmalılı, H.B. Çantay, S. Yıldırım ve S. Ateş meâllerinde müfessirlerinin görüşlerine aykırı olarak bu kelimenin 43. âyetteki anlamıyla (gözler) tercüme edildiği görülmektedir. Bu sanatın Türkçe’ye tam olarak yansıtılabilmesi için aralarında cinâs bulunan bu kelimeleri Arapça aslında olduğu gibi birbirine birebir örtüşüp farklı anlama gelen

⁶⁶⁷ *Cinâs-ı tâm*, iki lafzın, harf nev’inde (harflerin iştikâkında), harekelerinde, harflerinin adedi ve harf tertibinde birbiriyle ittifak etmesine (birbirine benzemesine) denir. (Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 299)

⁶⁶⁸ es-Sâbûnî, *a.g.e.*, 2. cilt, s. 316.

kelimeler bulma ve bunlarla tercüme etmek gerekir ki bu da çoğu zaman mümkün değildir.

2.2.3.2. Seci‘ - السجع

Seci‘ sanatı da muhassinât-ı lafziye’denir. Nesirde yani düz yazıda cümle sonunda bulunan kelimelerin şiirdeki kâfiye gibi uyumlu olarak tertiplenmesi, iki fâsılanın bir harfte ittifak ve muvafakat etmesidir⁶⁶⁹. es-Sekkâkî’ye göre seci‘ sadece nesirde olmaktadır. Nesirdeki seci‘i nazımdaki (şiirdeki) kâfiye gibidir⁶⁷⁰.

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ﴾ (13) ﴿وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾ (14) **İnfîtâr 82/13-14**

Âyetteki Belâgî Yapı:

Bu âyetler arasında, seci‘ murassa‘ ya da tersi‘⁶⁷¹ denilen süsleme sanatı vardır. Bu, Bedî‘ ilminin süsleme sanatlarıdandır.⁶⁷² Aynı zamanda bu âyetlerde mukabele sanatı vardır. Yüce Allah “الْأَبْرَارَ” kelimesine karşılık “الْفُجَّارَ”, “نَعِيمٍ” kelimesine karşılık da “جَحِيمٍ” kelimelerini zikretmiştir.⁶⁷³

Meâl İncelemesi:

DİB: “Şüphesiz, iyiler Naîm cennetindedirler.”

“Şüphesiz, günahkârlar da cehennemdedirler.”

Elmalılı: “Şüphesiz ki iyiler naîm içindedir.”

“Ve şübhesiz ki fâcirler Cahîm içindedirler.”

H.B. Çantay: “İyiler, hiç şübhesiz Naîym (cennetin) de,”

“Kötüler ise muhakkak alevli ateşdedirler.”

S. Yıldırım: “İyi ve hayırlı insanlar naîm cennetinde, nimetler içindedirler.”

⁶⁶⁹ el-Hatîb el-Kazvînî, *Telhîs ve Tercümesi*, s. 156; Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 2. cilt, s. 144; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e*, s. 273; Fadl Hasan ‘Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 305.

⁶⁷⁰ es-Sekkâkî, *Miftâhu’l-‘Ulûm*, s. 431.

⁶⁷¹ Seci‘ murassa‘, “iki cümle veya mısırda yer alan lafızların, birbirlerine vezin ve revî (son harf) açısından denk olması” demektir. (Ahmed Matlûb, *a.g.e*, 2. cilt, s. 152)

⁶⁷² es-Sâbûnî, *a.g.e*, 3. cilt, s. 504; Vehbe Zühaylî, *et-Tefsîru’l-Münîr*, 30. cilt, s. 102.

⁶⁷³ es-Sâbûnî, *a.g.e*, 3. cilt, s. 504.

“ Yoldan sapan kâfirler ise ateştedirler. ”

S. Ateş: “ İyiler ni'met içindedirler. ”

“ Kötüler de yakıcı ateş içindedirler.”

TDV: “ (13-14) İyiler muhakkak cennette, kötüler de cehennemdedirler. ”

Kur'ân-ı Kerîm içerdiği lafızları, lafızların harflerinin kulağa hoş gelecek tarzda birbirleriyle uyumlu sıralanışı, bu lafızların cümle içerisindeki dizilişi, muhatabını adeta büyüleyici bir atmosfer iklimine cezp etmektedir. Yani, onun edebî ahengi muhatabını adeta büyüleyecek tarzdadır. Öyle büyüleyicidir ki, Arap belâğatında otorite sayılan muarızları dahi, onun karşısında teslimiyetlerini itiraf etmişlerdir.⁶⁷⁴ Nüzulünden bu yana muhâtapları O'nun bir benzerini Arapça'da getirmeleri mümkün olmamışken bu kitabın birebir – tam anlamıyla Türkçe'ye tercümesi de mümkün değildir. Bilhassa Bedî' sanatlarının çevirisinin, aslındaki şiirselliği ve mu'cizevi ifâdeleri yansıtması hiç mümkün gözükmemektedir. Hemen hemen her âyet-i kerîmede bulunan seci' sanatının meâllere yansıtmanın imkânsız olduğunu belirtmek gerekir. Bunun anlam Kur'ân-ı Kerîm çevrilmesin demek değildir. Âyetlerin ihtiva ettikleri mânâları düzgün bir Türkçe'yle yansıtmaları mütercimleri için yeterlidir. İncelediğimiz meâllerde de mütercimler aralarında seci' bulunan iki âyeti, anlamlarını yansıtmakla birlikte aslı gibi ifâde edemedikleri görülmektedir.

2.2.3.3. التورية - Tevriye

Tevriye, muhassinât-ı ma'neviyye yani mânâya dayalı süsleme sanatlarından biridir. Yakın ve uzak iki anlamı bulunan bir kelimenin söylenip uzak mânâsının kastedilmesi, biri hakiki diğeri mecâzi olmak üzere iki mânâsı olan bir lafzın akla ilk gelen açık mânâsının değil de uzak mânâsının kastedilmesi gibi anlamlara gelmekte olup **ihâm**, **tevcîh** veya **tahyîl** diye de adlandırılmaktadır.⁶⁷⁵

⁶⁷⁴ C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 204.

⁶⁷⁵ el-Hatîb el-Kazvîni, *el-Îdâh fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, s. 364; agm., *Telhîs ve Tercümesi*, s. 134; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 277; Fadl Hasan 'Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, s. 283; C. Eren – V. Uzunoğlu, *Belâgat*, s. 212.

Tevriyenin belâgat yönü şu üç özelliğinde saklıdır: 1. Asıl anlatılmak istenen uzak anlamın yakın anlamın arkasından ve perde altından zuhur etmesi, güzel bir kadının cemalinin peçesinin altından görünmesine benzer. 2. Muhatap tevriye sözünü işitince karine gizli olduğu için ilk anda yakın mânâyı anlar. Daha sonra düşünerek uzak anlamı bulduğu için ruhunda bir huzur hisseder. 3. Açıkça söylenmesi sakıncalı olan sözlerin yalana başvurmadan örtülü biçimde dile getirilmesine imkân verir.⁶⁷⁶

Tevriye iki açıdan mecaz ve kinayeden ayrılır. Birincisi tevriyede kastedilen anlamı gösteren karine genelde gizlidir. Mecâz ve kinâyede ise bu karine genelde açıktır. İkincisi tevriyeli lafzın iki anlamından birisi herhangi bir alaka olmadan da anlaşılabilir. Fakat mecaz ve kinayede lafzın asıl anlamıyla mecazî ya da kinâî anlamı arasında bir alaka olması gerektiğinden dolayı, tevriye mecaz ve kinaye gibi Beyân İlmi içerisinde dâhil edilmemiştir. Bedî' ilmine dâhil edilmesi ise lafzın ilk anda akla gelen yakın anlamının bir örtü gibi kapattığı uzak anlamın açık bir şekilde ortaya çıkmasıdır.⁶⁷⁷

Bakara 2/143 ﴿ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا ... ﴾

Âyetteki Belâgî Yapı:

“وَسَطٌ” mekân zarfı olarak “iki şeyin ortası” anlamına gelmektedir. “جَلَسْتُ وَسَطًا” “insanların orasında oturdum” sözü ile “Halkanın ortasında içerisinde oturan kişi mel’ûndur” anlamındaki “الْجَالِسُ وَسَطَ الْحَلْفَةِ مَلْعُونٌ” hadisi de buna örnektir. “وَسَطٌ” kelimesi ise hem iki şeyin ortası hem de en üstün, en adil anlamlarına gelmektedir.⁶⁷⁸

Bu âyetteki ﴿ وَسَطًا ﴾ kelimesi, “adil”, “en iyi”, “en hayırlı” ve “en üstün” gibi anlamlara gelmektedir.⁶⁷⁹

⁶⁷⁶ İsmail Durmuş, “Tevriye”, *DİA*, Cilt 41, s. 46.

⁶⁷⁷ Ali BULUT, *Kur’ân-ı Kerim’in Anlaşılmasında Belâgatin Rolü: Tevriye Sanatı Örneği*, İlim Yayma Vakfı, Kur’ân ve Tefsir Akademisi, Kur’ân ve Tefsir Akademisi Araştırmaları: 2, Tarihten Günümüze Kur’ân’a Yaklaşımlar, Özkan Matbaacılık, İstanbul 2010, s. 73.

⁶⁷⁸ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 6. cilt, s. 4832-4833.

⁶⁷⁹ Mücâhid, *Tefsîru Mücâhid*, s. 215; el-Ferrâ ed-Deylemî, *Meâni'l-Kur’ân*, 1. cilt, s. 83; Ebû ‘Ubeyde Ma’mer b. Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur’ân*, 1. cilt, s. 59; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1. cilt, s. 337.

Kalem suresi 28. âyetindeki ﴿أَوْسَطُهُمْ﴾ kelimesi de “en hayırlı” anlamına gelmektedir. “الوالد أوسط أبواب الجنة” hadisi “Baba cennet kapılarının en hayırlısıdır.” anlamına gelmektedir. “O kavminin en şerefliisidir” anlamında “هُوَ مِنْ أَوْسَطِ قَوْمِهِ” denilir. “أَنَّهُ كَانَ مِنْ أَوْسَطِ قَوْمِهِ” hadisi de “O kavminin en hayırlısı, en şerefliisidir.” anlamına gelmektedir.⁶⁸⁰

- هُوَ مِنْ سِبْطَةِ قَوْمِهِ⁶⁸¹ ﴿أَوْسَطُهُمْ﴾ en adil olanları ve en hayırlıları anlamına gelir.

O kavminin en hayırlılarından” ve “أعطني من سِبْطَاتِ مَالِكٍ – Bana mal sahibinin en iyi mallarından ver.” ifâdeleri de Arapların bu (anlamda kullandıkları) sözlerindedir. Yüce Allah’ın ﴿... أُمَّةٌ وَسَطًا ...﴾⁶⁸² sözü de bu kabîldendir.⁶⁸³

es-Sâbûnî’ye göre ﴿... أُمَّةٌ وَسَطًا ...﴾ “âdil ve seçkin bir ümmet” anlamına gelirken, ﴿أَوْسَطُهُمْ﴾ “en akıllı ve en isabetli görüşe sahip olanı” anlamlarına gelmektedir.⁶⁸⁴

Sonuç olarak her iki kelimedede de tevriye sanatı bulunmaktadır. “الْوَسْطُ” kelimesinin görünürdeki yakın anlamı “Müslümanların kiblesinin Dünya’nın tam ortası-merkezi olması ile birlikte (hayırlı – şerli olma) açısından ortada olma”; lügat bölümünde de geçtiği gibi, uzak anlamı olarak “hayırlılar” mânâsına gelmekte ve bu anlamda kullanılmış bulunmaktadır.⁶⁸⁵

Meâl İncelemesi:

DİB: “Onların en akl-ı selim sahibi olanı, ...”

Elmalılı: “Ortancaları (en mu'tedilleri) ... .”

H.B. Çantay: “Ortancaları: ... .”

⁶⁸⁰ İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 6. cilt, s. 4833.

⁶⁸¹ ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6. cilt, s. 187; Ebu'l-Berekât en-Nesefî, *Medârikü't-Tenzîl*, 3. cilt, s. 522.

⁶⁸² Bakara 2/143.

⁶⁸³ ez-Zeccâc el-Bağdâdî, *Me'âni'l-Kur'ân ve 'İrâbuhû*, 5. cilt, 208; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 6. cilt, s. 187. (Keşşâf'ı neşredenlerin “سِبْطَةُ” ve “سِبْطَاتِ” kelimelerini harekesiz olarak vermelerinden ötürü bu kelimenin okunuşlarını Lisânü'l-'Arab'dan aldık. İbn-i Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 6. cilt, s. 4833.)

⁶⁸⁴ es-Sâbûnî, *a.g.e.1. cilt*, s. 90.

⁶⁸⁵ Muhyiddin ed-Derviş, *'İrâbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve Beyânühû*, 1. cilt, s. 187.

S. Yıldırım: “ En makul olanları ise: ... .”

S. Ateş: “ Orta (yolda giden iyi)leri: ... .”

TDV: “ İçlerinden en makul olanı... .”

DİB, S. Yıldırım, S. Ateş ve TDV meâllerinde “akl-ı selim sahibi”, “en makul olanları”, “orta (yolda giden iyi)leri” ifâdeleri kullanılması sûretiyle bu kelimenin uzak anlamı tercih edilmiştir. H.B. Çantay yakın anlamı tercih ederken, Elmalılı hem yakın hem de uzak anlamı tercih etmiştir.

SONUÇ

Tezimizde Kur'ân-ı Kerîm'in tercümesini Söz Sanatları – Belâgat açısından incelemiş bulunmaktayız. Giriş ve iki ana bölümden oluşan tezimizin “Giriş” bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı ve öneminden bahsettik. Tezin işlenişinde esas alınacak sınırlılıklar, varsayımlar ve terimlerin tanımları ele alınmış olup araştırmanın kaynakları ve araştırma ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

Birinci bölümde tefsir, te'vîl ve meâl kelimelerinin tafsilatlı tanımları yapılmıştır. Tercümenin tanımı yapılmış, kısaca, tercüme çeşit ve tekniklerinden bahsedilmiştir. Son 150 senede telif edilmiş Türkçe meâller, kronolojik olarak verilmeye çalışılmıştır, Türkiye'deki meâl yazıcılığında, Türkçe meâllerin özelliklerinden bahsedilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümüne Me'ânî ilminin ilk konusu olan haber cümlesi – bildirme kipi ile başladık. Konuyu araştırdığımız asıl bölüm olan ikinci bölümde öncelikle Belâgat ve Belâgatın Alt disiplinleri olan Me'ânî, Beyân ve Bedî' ilimlerin ve bunun yanı sıra bu ilimlere âit söz sanatlarının tarifleri yapılmıştır. İkinci bölüm bir Belâgat ders kitabı mahiyetinde ele alınmıştır. Her bir söz sanatının tanımı Belâgat'in temel eserlerinden yararlanarak yapıldıktan sonra, yine temel Tefsir ve Belâgat kitaplarından istifâde etmek suretiyle bunlara konuyu vuzuha kovuşturacak sayıda âyetler bulunmuştur. Örneğin Mecâz-ı Mürsel'in ele aldığımız sekiz alâkasına birer âyet örnek gösterilmiştir. Bu âyetlerdeki ilgili sanatın âyete kattığı anlam zenginlikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra meâller verilmiş, tespit ettiğimiz bu anlam zenginlikleri meâllere nasıl yansıtıldığı araştırılmıştır.

Muhatab kendisine söylenen söz hakkında bir tereddüdü varsa ya da bu sözün doğruluğunu kabul etmiyorsa cümlede bazı vurgu edatları kullanılır. İncelemelerimiz sonucunda, haber cümlesini vurgulayan edatların başarılı bir şekilde vurgulu olarak çevrilirken, “س” ile “أَمْ” edatlarının ise te'kîd ifâde ettiği genelde göz ardı edilerek tercüme edildiğini gördük. Haber cümlesi, bir amaca binâen muktazâ-yı zâhire – durumun gereğine aykırı olarak farklı durumlarda gelebilmektedir. Bu vurgu edat ya da edatların kullanılıp kullanılmamasına bağlıdır. Bu kullanımlar “*Kendisine Söylenen*

Sözü İnkâr Eden Kimsenin İnkâr Etmeyen Kimse Yerine Konulması”, “*Kendisine Söylenen Söz Hakkında Tereddüdü Olmayan Kimsenin Tereddütlü Kimse Yerine Konulması*” ve “*Kendisine Söylenen Sözü İnkâr Eden Kimsenin İnkâr Etmeyen Kimse Yerine Konulması*” şeklindedir. Meâllerin bu üslupları yansıtmada başarısız oldukları görülmüştür.

İnşa Cümlesi yani Dilek Kipi’nde, gerçek anlamıyla kullandığı âyetlerin meâllerinde genelde bir eksiklik görülmemektedir. Emir ve nehyin bulunduğu âyetler, genelde ahkâm âyetleridir. **Emir, nehiy** ve **istifhâmın** mecâzî anlamlarda kullanıldığı âyetlerin tercümesinde meâl yazarları, bazı eksiklikler bulunmakla birlikte genelde başarılıdırlar. Bu âyetlerin tercümesinde emir ve nehyin gerçek mi yoksa mecâzî anlamda mı kullanıldığını tespit etmede ahkâm tefsirleri ve mezheplerin görüşleri göz ardı edilmemelidir. **Temennîde** أَيْتِ edatının çevirileri doğru yapılmıştır. Ancak bazı meâl yazarlarının, Şu‘arâ - 26/102’deki “لو” edatının temennî anlamında kullanılmış olduğunu göz ardı ettiklerini görmekteyiz. **Nidâ** edatı olan “يا”nın tercümesinde bir sıkıntı bulunmamaktadır. “أيها” ile birlikte kullanıldığı âyetlerin çevirisinde “mecâzî” olarak kullanıldığı halde hakîkî anlamıyla çevirme ve dolayısıyla mecâzî kullanımın kazandırdığı anlamaları meâllere yansıtamama gibi sorunlar vardır.

Me‘ânî’nin ana bölümlerinden olan “Cümlenin - Müsned ve Müsnedün İleyhin – Durumları” bölümünün ilk sanatı **Hazif - Eksilti** sanatıdır. Kur’ân-ı Kerîm’in îcâzının – veciz olmasının göstergelerinden olan bir sanattır. Biz hazif çeşitlerinden “Müsnedün İleyhin Hazfedilmesi”, “Müsnedin Hazf Edilmesi”, “Haber Cümlesinin Hazfî”, “Fiil ve Failin Hazfî”, “Mef‘ûlün Bihin Hazf Edilmesi”, “Muzâfin Hazfî”, “Sıfatın Hazfî” ve “Harf ve Edatların Hazfî” konularını inceledik. Her bir hazif çeşidi için konuyu açıklığa kavuşturacak kadar örnek âyeti inceledik. Bu âyetlerde hazif sanatı bulunduğu siyaktan – bağlamdan anlaşılmaktadır. Hazif sanatıyla birçok anlam kısa ifâdelerle aktarılmış olmakta ve daha birçok belâğî incelik âyetin anlamına zenginlik katmaktadır. Bir âyette hazif bulunup bulunmadığını, şayet varsa ne tür anlam zenginlikleri kattığını tespit edebilmek için muteber tefsirlere müracaat etmek gerekmektedir. Meâl yazarlarının çoğu zaman bu anlam zenginliklerini yansıtamadıkları görülmektedir.

Belâgat'in alt disiplinlerinden olan **Beyân** ilmine âit söz sanatları olan teşbîh mecâz ve kinâye sanatlarını etraflıca inceledik. Bu sanatların bulunduğu âyetleri Türkçe'mizde bulunan deyimlerle karşılayabilmemiz mümkündür. Teşbîhi teşbîh, isti'âreyi isti'âre ve kinâyeyi de kinâye olarak yani harfî tercümeyle çevirmenin sakıncaları olduğunu tespit ettik.

Teşbîh sanatının dört ögesi vardır ve bu ögelerin bulunup bulunmamasına göre teşbîh, sınıflandırılmaktadır. Biz teşbîhin teşbîh-i mücmel, teşbîh-i belîğ ve teşbîh-i müekked türlerini ele aldık. Meâllerde bu sanatın çevirisinde birçok sorunlar olduğunu görmekteyiz. Bu sanatı olduğu gibi Türkçeye aktarmak doğru değildir. Çoğu meâlde, içerisinde teşbîh olduğu anlaşılmayacak şekilde tercüme edildiği görülmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de kullanım amacını göz önünde bulundurarak, teşbihin âyete katmış olduğu bütün anlamların, güzel bir Türkçe ile meâlde yansımaları gerektiğini düşünmekteyiz.

Mecâzın iki türü vardır. Mecâz-ı Lüğavî ve Mecâz-ı 'Aklî... **Mecâz-ı Lüğavî**'nin bir sanatı olan **isti'âre** konusunda, **İsti'âre-i Tasrîhiyye**, **İsti'âre-i Mekniyye**, **İsti'âre-i Tebe'iyye** ve **İsti'âre-i Temsîliyye** işlenmiş, bu sanatların bulunduğu âyetler ele alınmıştır. İsti'âre sanatı, teşbîhin daha belîğ ve güzel bir formudur. Genelde, teşbîhin dört ögesinden biri kullanılarak yapılır. Teşbîh için yukarıda yaptığımız değerlendirmeleri isti'âre sanatının tercümesi konusunda da yapabiliriz. Bu sanatı çevirirken düşülen en büyük hata, harfî tercüme metodunun kullanılmış olmasıdır. Meâl yazarlarından beklenen bu sanatın âyete kattığı anlamları çeviriye yansıtmalardır. Bu sanatın bulunduğu âyetler, Türkçe'deki deyimlerle çevrilebilir.

Mecâz-ı Lüğavî'nin bir diğer sanatı olan mecâz-ı mürselin sekiz alâkasını inceledik ve her birine Kur'ân-ı Kerîm'den örnekler bulduk. Bu sanatın bulunduğu âyetlerin tercümesinde, mecâz olarak kastedilen anlamın verilmesi gerekmektedir. Çoğu meâlde bu göz ardı edilmiş, hakîkî anlamla yetinildiği görülmüştür.

Mecâzın ikinci türü olan **Mecâz-ı 'Aklî**'nin birçok 'alâkası vardır. Biz bunlardan *fâ'iliyye*, *mef'ûliyye*, *zamâniyye* ve *sebebiyye* 'alakalarını inceledik. Bir fiili veya fiil mânâsına gelen ismi kendi fâ'iline isnâdına engel olan bir karine bulunmak

şartıyla, bir ilgi yüzünden, mütekellimin (konuşanın) niyetine göre gerçek fâ'ilinden başkasına isnâd etmek şeklinde tarif edilen⁶⁸⁶ mecâz-ı 'aklînin tercümesinde kastedilen anlamın verilmesi ya da dipnotla belirtilmesi gerekmektedir. Bu söz sanatının tercümesinde de meâllerde problemeler bulunmakta, bazı meâllerin hakîkî anlamla yetindikleri görülmektedir.

Beyân ilminin söz sanatlarından bir diğeri olan **Kinâye** sanatının tercümesinde de meâllerin görünürdeki anlamla yetinme yanlışına düştükleri görülmektedir. Asıl mânâsını kastetmediği sözü söylemek, üstü kapalı veya açıkça söylenmesi uygun olmayan durumlarda söylenen söz olarak tarifi yukarıda geçen bu sanatın, gizlenen anlamın bir deyimle karşılanması yoluyla da tercümesi mümkün olabilmektedir.

Belâgat'in alt disiplinlerinden olan **Bedî'** ilmîne âit söz sanatları olan Cinâs, Secî' ve Tevriye sanatlarını ele aldık. **Cinâs** sanatı lafzî olarak çevrilmesi imkânsızdır. Bu yüzden eşsesli-sesteş kelimelerin anlamlarını doğru vermek yeterlidir. Âyet sonlarının kafiyeli olarak gelmesi olarak tarif edilen **Secî'** sanatının birebir tercümesi tamamen imkânsızdır. **Tevriye**'de ise arka plandaki ikincil anlamın verilmesi gerekir. Meâller iki anlamdan hangisinin doğru olduğu ve tercih edilmesi gerektiği konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bu sanatın tercümesinde klasik ve muteber tefsirlere bakmanın en doğru yoldur.

Tezimizden hareketle meâl okuma ve çalışmalarında dikkat edilmesi gereken başlıca hususları şöyle sıralayabiliriz:

1. Öncelikle meâl okuyucusunda meâlin Kur'ân-ı Kerîm'in aslı olmayacağı düşüncesini yerleştirmek gerekmektedir. Okuyucunun meâlin sadece Türkçe yazılmış bir "tefsîr özeti" olduğunu bilmesi şarttır.

2. Kur'ân-ı Kerîm'in harfî tercüme edilmesi birçok anlam kayıplarına neden olmaktadır. Bunun için mânevî ya da tefsîrî tercüme yöntemi de denilen anlam çevirisi esas alınmalıdır.

⁶⁸⁶ Abdülkâhir el-Cürçânî, *Delâilü'l-İ'câz*, s. 293; es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm*, s. 393; A, Habenneka el-Meydânî, *a.g.e.*, 2. cilt. s. 295; Fadl Hasan 'Abbâs, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II*, 143; Ali el-Cârim – Mustafa Emîn, *a.g.e.*, s. 117.

3. Ahkâm âyetlerinin meâlinde mezhepler arasındaki ihtilaflardan bahsedilmeli, okuyucu bu konularda bilgilendirilmelidir. Okuyucu da “meâl” ile fikhî hüküm çıkarmaya kalkışmaması gerektiğini bilmelidir.

4. Âyetlerin ihtivâ ettiği anlamların hepsini yansıtmak meâl formatında mümkün olmamakta, meâl, daha çok tefsir haline gelmektedir. Anlamaca yanlış ve eksik tercüme ise murâd-ı ilâhiyeyi yansıtamamaktadır. Bu yüzden meâller (Elmalılı ve Kur’ân Yolu tefsirlerinde olduğu gibi) belirli bir metot ve anlayışla ele alınmış bir tefsirle birlikte yazılmalı ve okuyucu asla meâlle yetinmemelidir.

5. Söz sanatlarını olduğu gibi (örneğin isti’âreyi isti’âre ile) tercüme etmek yanlış olmakla birlikte imkânsızdır. Söz sanatlarının aslının verdiği güzelliği tercümesi veremez. Söz sanatının âyete kattığı anlamı güzel ve anlaşılır bir Türkçe ile vermek yeterlidir.

6. Meânî, Beyan ve Bedî’ ilimlerindeki söz sanatlarının tercümesi birbirinden farklılık arz etmektedir. Me’ânî ilminin sanatlarının tercümesi nispeten kolay olduğu görülmüştür. Gerekli ifâdeleri kullanmak sûretiyle bu sanatların yansıtılması mümkündür. Beyân ilmini söz sanatlarının çevirisi, Me’ânî ilmine göre daha zordur. Bedî’ sanatlarının tercümesinde diğer iki ilme âit söz sanatlarının tercümesinden daha güç ve hatta imkânsız olduğu, Muhassinât-ı Ma’neviyye (Mânâya Dayalı Süsleme Sanatları)nın tercümesinin Muhassinât-ı Lafziyye (Lafza Dayalı Süsleme Sanatları) göre daha imkân dâhilinde olduğu görülmektedir.

7. Kur’ân meâli hazırlanırken kullanılması gereken metodun, anlam çevirisi yoluyla “söz sanatlarının âyete kattığı anlamı güzel ve anlaşılır bir Türkçe ile çevirmek” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

‘Abbâs, Fadıl Hasan (1932-2011), *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – I – ‘İlmü’l-Me‘ânî*, Dâru’l-Furkân li’n-Neşr ve’t-Tevzî‘, Amman 1417/1997.

-----, *el-Belâgatü, Funûnuhâ ve Efnânuhâ – II – ‘İlmü’l-Beyân ve’l-Bedî‘*, Dâru’l-Furkân li’n-Neşr ve’t-Tevzî‘, Amman 2005.

-----, *I‘câzu’l-Kur‘âni’l-Kerîm*, Amman 1412/1991.

Abdülkâhir el-Cürçânî, Ebu Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahman b. Muhammed, (ö. 471/1078), *Delâilü’l-İ‘câz*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Dâru’l-medenî, Kâhire 2004.

-----, *Esrârü’l-belâga*, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Dâru’l-medenî, Cidde 1991.

Ahmed Cevdet Paşa, (ö. 1312/1895) *Belâgat-ı Osmâniye*, Haz. Turgut Karabey – Mehmet Atalay, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.

Akkâvî, İn‘âm Fevvâl, *el-Mu‘cemu’l-Mufasssal fî Ulûmi’l-Belâga -el-Bedî‘, ve’l-Beyân ve’l-Me‘ânî*, Dârü’l-kütübi’l-ilmîyye, Beyrut 1417/1992.

Akpınar, Ali, Ömer Rıza Doğrul (1893–1952) ve ‘Tanrı Buyruğu’ Adlı Eseri ve Meal Dünyasına Katkısı, Kur‘ân Meâlleri Sempozyumu, Cilt 1 - DEÜ İlahiyat Fakültesi, DİB Yayınları, Ankara 2010, ss. 457-473.

Altuntaş, Halil. - Şahin, Muzaffer, *Kur‘ân-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

el-Âlûsî, Ebu’l-Fadl Şihâbuddîd es-Seyyid Mahmud el-Âlûsî el-Bağdâdî, (ö. 1270/1854) *Rûhu’l-Me‘ânî fî Tefsîri’l-Kur‘âni’l-‘Azîm ve’s-Seb‘i’l-Mesânî*, 30 cilt, Dâru’l-İhyâi’t-Türâsi’-l‘Arabî, Beyrut t.y,

Ahmad, Anıs, “Mevdûdî”, *DİA*, Cilt 29, ss. 432-437.

Atar, Feridüddin, *Fıkıh Usûlü*, M.Ü.İ.F. Vakfi Yay., İstanbul 2002.

Aydın, Hüseyin, *Meydan Okumaları Bakımından Kur'ân Mucizesi*, Kelam Araştırmaları 8: 1 (2010), ss. 45-76.

Bilgin, Abdülcelil, *Kur'ân'daki Deyimler ve Zemahşeri'nin 'Keşşâf'ı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2007.

Birişik, Abdülhamit, "Tefsîr", *DİA*, Cilt 40, ss. 281-290.

el-Beydâvî, Nâsirüddin Ebû Saîd Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed eş-Şirâzî (ö.692/1286), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, I-V, thk: Muhammed Abdurrahmân el-Mer'aşlı, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut 1418.

Bilgin, Abdülcelil, *Kur'ân'daki Deyimler ve Zemahşeri'nin 'Keşşâf'ı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2007.

Bolelli, Nusrettin, *Belâgat, Beyân-Meânî-Bedi' İlimleri – Arap Edebiyatı*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2001.

Bulut, Ali, *Kur'ân-ı Kerim'in Anlaşılmasında Belâgatin Rolü: Tevriye Sanatı Örneği*, İlim Yayma Vakfı, Kur'ân ve Tefsir Akademisi, Kur'ân ve Tefsir Akademisi Araştırmaları: 2, Tarihten Günümüze Kur'ân'a Yaklaşımlar, Özkan Matbaacılık, İstanbul 2010, ss. 67-92.

el-Carim, Ali – Emîn, Mustafa, *el-Belâğatü'l-Vâdiha*, Eda Neşriyat, İstanbul 1993.

Celalüddin es-Suyûti, Ebü'l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî eş-Şafii, (ö. 911/1505), *Esbâbü'n-Nüzûl*, Darü'l-Fecr, Kahire 2002.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 2004.

-----, *Tefsir Tarihi, I*, Fecr Yayınevi, Ankara 1996.

Cary, Edmond, *Çeviri Nasıl Yapılmalı*, (Terc. Mete Çamdereli) İnsan Yayınları, İstanbul 1996.

Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammad el-Cevheri el-Farabi, (ö. 400/1009'dan önce), *es-Sihâh Tâcü'l-Luğa ve Sihâhu'l-'Arabiyye*, 7 cilt, thk. Ahmed Abdülgafûr 'Attâr, Dârü'l-ilm li'l-melâyîn, Beyrut 1990.

Ceyhan, Semih, “Şemseddin Yeşil”, *DİA*, Cilt 43, ss. 491-492.

Cilâcı, Osman, “Tercüme Teknikleri Açısından Meallere Genel Bir Bakış”, *Kur'ân Meâlleri Sempozyumu 2. cilt - DEÜ İlahiyat Fakültesi*, DİB Yayınları, Ankara 2010, ss. 22-28.

Demirci, Muhsin, *Tefsire Giriş*, İsam Yayınları, İstanbul 2009.

Dîdâvî, Muhammed, *Minhâcü'l-Mütercim*, Dâru'l-beydâ, Mağrib 2005.

Durmuş, İsmail, “Sekkâkî, Ebû Ya'kûb”, *DİA*, Cilt 36, ss. 332-334.

İsmail Durmuş, “Tevriye”, *DİA*, Cilt 41, ss. 45-47.

Durmuş, İsmail - Pala, İskender, İsti'âre, *DİA*, Cilt 23, ss. 315-318.

Durmuş, Zülfikar, *Kur'ân'ın Türkçe Tercümeleleri – “Aziz Kur'ân” ve “İnsanlığa Son Çağrı” Örneği-*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007.

Ebû Hatim Sicistânî, (ö. 255/869), *Kitabü'l-Maklûb Lafzuhâ fi Kelâmi'l-'Arab ve'l-Müzâlî 'an cihetihî ve'l-Ezdâd*, nşr: August Haffner, (“Selâsetü Kütüb fi'l-Ezdâd” adlı eserinin içerisinde), el-Matbaatü'l-Katolikiyye li'l-Âbâi'l-Yesû'îyye, Beyrut 1912.

Ebû 'Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ et-Teymî el-Basrî, (ö. 209/824), *Mecâzü'l-Kur'ân*, 2 cilt, thk. Fuat Sezgin, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 1381.

Ebu's-Su'ûd Efendî, Muhammed b. Muhammed b. Mustafâ el-İmâdî, (ö. 982/1574), *Tefsîru Ebi's-Su'ûd Ev İrşâdü 'Akli's-Selîm İlê Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Mektebetü'r-Riyâd El-Hadîse, Kahire 1971.

Eren, Cüneyt.– Uzunoğlu, M. Vecih, *Belâgat, Arap Edebiyatında Edebî Sanatlar*, Sütun Yayınları, İzmir 2006.

Ersoy, Hüseyin, *Kavram, Kuram ve Süreç Açısından Tercüme Etkinliği*, Araştırma Yayınları, Ankara 2012.

Ersoy, Mehmet Akif, (1873/1936), *Kur'ân Meâli: Fâtiha Sûresi – Berâe Sûresi*, Haz. Recep Şentürk, Â. Cüneyd Köksal, Mahya Yayınları, İstanbul 2012.

el-Ferrâ, Ebû Zekeriya Yahyâ b. Ziyad b. Abdullah b. Menzûr ed-Deylemî, (ö. 207/822), *Meâni'l-Kur'ân, 3 cilt*, thk. Ahmed Yûsuf en-Necâfî, Muhammed Ali en-Neccâr, Abdulfettah İsmail eş-Şiblî, Daru'l-mısriyye li't-te'lîf ve't-terceme, Mısır t.y.

el-Fîrûzâbâdî, Muhyiddin Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb (ö. 817/1415), *el-Kâmûsu'l-Muhît*, thk: Mektebu tahkîki't-türâs fî müesseseti'r-risâle, Müessesetü'r-risâle li't-tübâ'a ve'n-neşr ve't-tevzî' , Beyrut, 1426/2005.

Gürbüz, Faruk, *Tercüme Problemleri ve Meâller*, İnsan Yayınları, İstanbul 2004

Hacımüftüoğlu, Nasrullah, *İ'câz ve Belâgat Deyimleri*, Erzurum 2001.

Harman, Ömer Faruk, "Zülkifl", *DİA, Cilt 44*, ss. 569-570.

el-Hatîb el-Kazvînî, Celâleddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Kâdi'l-Kudât Sa' düddîn Ebî Muhammed Abdurrahman el-Kazvînî, (ö. 739/1338), *el-Îdâh fî 'Ulûmi'l-Belâğa*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1985.

-----, *Telhîsu'l-Miftâh*, nşr. Yanık, H. Nevzat vd., Huzur Yayınevi, İstanbul 2001,

-----, *Telhîs ve Tercümesi – Kurân'ın Eşsiz Belâgatı*, Haz. : Doç. Dr. Nevzat Yanık, vd., Huzur Yayın Dağıtım, İstanbul 2001.

el-Hâzin, Ebü'l-Hasan 'Alâüddîn 'Ali b. Muhammed b. İbrahîm el-Bağdâdî eş-Şâfî'î, (ö. 741/1341), *Lübâbü't-Te'vîl fî Me'ânî't-Tenzîl*, I-IV, thk: Muhammed Ali Şahin, Daru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1415/1994

İbn-i 'Atıyye el-Endelüsî, Ebû Muhammed Abdülhak b. Ğâlib b. Abdirrahmân b. Temmâm b. 'Atıyye el-Endelüsî el-Muhâribî, (ö. 541/1147), *el-Muharreru'l-veciz fî*

Tefsiri'l-Kitâbi'l-'Aziz, I-V, thk. Abdusselâm Abdüşşâfi Muhammed, Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1422/2001.

İbn-i Cerîr et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Ğâlib el-Âmülî el-Bağdâdî, (ö. 310/923), *Câmi'u'l-Beyân'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 28 cilt, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Mektebetü İbn Teymiyye, t.y.; Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.

İbn Cüzey, Muhammed b. Ahmed el-Kelbî el-Gırnâtî, (ö.741/1340), *et-Teshîl li 'Ulûmi't-Tenzîl*, thk. Abdullah el-Hâlidî, Şirketü Dâru'l-Erkâm b. Ebî Erkâm, Beyrut, 1426.

İbn Hişâm en-Nahvî, Ebu Muhammed İbn Hişâm Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Ahmed en-Nahvi el-Ensari el-Mısri (ö. 761/1360), *Muğni'l-Lebîb'an Kütübi'l-E'ârîb*, 7 cilt, thk. Abdullatif Muhammed el-Hatîb, el-Meclisü'l-Vatani li'-Türâs ve's-Sekâfi, Kuveyt 2000.

İbn-i Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem el-Afrîkî el-Mısri (ö. 711/1311), *Lisânü'l-'Arab*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire, t.y,

Kaçar, Halil İbrahim, *Edebî Yönden Hazif Üslûbu (Eksilteli İfadeler)*, Ocak Yayıncılık, İstanbul 2007.

-----, Hazif Üslubu Açısından Meâllerin Değerlendirilmesi, *Kur'ân Meâlleri Sempozyumu*, 1. cilt, DİB Yayınları, Ankara 2010, ss. 265-284.

Kara, Osman, *Kur'ân'da "Cemel" Kelimesinin Okunuş ve Anlamı Üzerine*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XIII, Sayı: 24 (2011/2), s. 85-103.

Karaismailoğlu, Adnan, "Hüseyin Vâiz-i Kâşifî", *DİA*, Cilt 19, ss. 16-18.

Karakaya, Mehmet Zeki, *Ebussuûd Tefsîrinde Belâgat İlmi Uygulamaları*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2007.

Kayapınar, Mustafa, *Belâgatta Talebî İnşâ (Dilek Bildiren Anlatımlar)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi) Konya 2006.

Kur'ân Meâlleri Sempozyumu Eleştiriler ve Öneriler I-II, [Kur'ân Meâlleri Sempozyumu (DEÜ İlahiyat Fakültesi: İzmir 2003)], DİB Yayınları, Ankara 2010.

el-Kurtûbî, Ebû ‘Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr, (ö. 671/1273), *el-Câmi‘u li Ahkâmi‘l-Kur‘ân ve‘l-Mübeyyinü limâ Tedammenehû mine‘s-Sünneti ve Âyi‘l-Furkân*, 24 cilt, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Müessesetü‘r-Risâle, Beyrut 1427/2006.

Matlûb, Ahmed, *Mu‘cemü‘l-Mustalahâti‘l-Belâğhiyye*, 3 cilt, Matb‘atü Mecma‘ul-İlmî el-Îrâkî, 1983, 1986, 1987.

Mecma‘u‘l-Lugati‘l-Arabiyye, *el-Mu‘cemu‘l-Vasît*, Mektebetü‘ş-Şurûkî‘d-Devliyye, Kahire 2004.

el-Mesîrî, Münîr Mahmud, *Delâlatü‘l-Takdîm ve‘t-Te‘hîr fi‘l-Kur‘âni‘l-Kerîm - Dirâse Tahlîliyye*, Mektebetü Vehbe, Kâhire 1426/2005.

el-Meydânî, ‘Abdurrahman Habenneka, *el-Belâğatu‘l-‘Arabiyye, Üsüsühâ ve ‘Ulûmuhâ ve Funûnuhâ*, 2 cilt, Dâru‘l-Kalem-Dâru‘ş-Şâmiyye, Beyrut 1416/1996.

Muhammed Tâhir İbn-i Âşûr, (1879 -1973), *Tefsîru‘t-Tahrîr ve‘t-Tenvîr*, 30 cilt, ed-Dâru‘t-Tûnusiyye li‘n-Neşr, Tunus 1984.

Muhyiddîn ed-Dervîş, (ö. 1403/1982) *‘Îrâbu‘l-Kur‘âni‘l-Kerîm ve Beyânühû*, 9 cilt, Yemâme Yayınevi – Dâru‘l-İbn-İ Kesîr Yayınevi, Beyrut 1999.

Ebü‘l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, (ö. 150/767), *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, I-V, (nşr. Abdullah Mahmûd Şehhâte) , Dâru İhyâi‘t-türâsi‘l-‘arab, Beyrut 1423/2002.

Mücâhid b. Cebr Ebu‘l-Haccâc et-Tâbi‘î el-Mekkî el-Kuraşî el-Mahzûmî, (ö. 103/721), *Tefsîru Mücâhid*, thk: Dr. Muhammed Abdüsselam Ebu‘n-Nil, Dâru‘l-Fikri‘l-İslâmî el-Hadîs, Mısır 1410/1989.

Özcan, Abdülkadir, “Ebülfazl Mehmed Efendi”, *DİA*, Cilt 10, ss. 356-357.

Özdemir, Ahmet, *Vahiy Sürecinde Yunus Peygamber Kıssası*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2007.

Özel, Mustafa, *Son Dönem Osmanlı Tefsir Tarihinden Bazı Portreler II*, D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: XVI, İzmir 2002, ss.109-148.

Özek, Ali, vd., *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, TDV Yayınları, Ankara 1998.

er-Râgıb el-İsfehânî Ebu'l-Kâsım el-Huseyn b. Muhammed, (ö. V./XI. yüzyılın ilk yarısı), *Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, 1. bs, (neşr. Safvan Adnan Davudi), Dâru'l-Kalem-Daru'l-Şâmiyye, Dımeşk 1416/1997.

Manastırlı Mehmed Rifat, *Mecâmi'u'l-Edeb: Usûl-i fesahat*, Kasbar Matbaası, Dersâdet 1308, 1. cilt 1. kitap, ss. 1-64.

es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr Tefsîrun li'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 3 cilt, Daru'l-Fikr, Beyrut 2001.

Safâ Husnî Abdulmuhsin et-Türk, *el-İsti'aratü't-Temsîliyye fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Câmi'atü'n-Necah el-Vataniyye (An-Najah National University - Necah Milli Üniversitesi), Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-'Ulyâ (Yüksek Eğitim Fakültesi), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nablus-Filistin 2011.

Şemseddin Samî, (ö. 1322/1904), *Kâmûs-i Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1317.

Sancar, Rahmi, *Kur'ân-ı Kerim'de Edebi Yönden Dünya Hayatı*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2008.

Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi - Belagat*, R Yayınları, İstanbul 2000.

Savory, Theodore, *Tercüme Sanatı*, terc: Prof. Hamit Dereli, MEB Basımevi, İstanbul 1994

es-Sekkâkî, İbn Ya'kûb Yûsuf b. Ebî Bekr Muhammed b. 'Alî, (ö. 626/1229), *Miftâhu'l-'Ulûm*, Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, Beyrût 1987.

Sıddîk Hasan Hân, Ebü't-Tayyib Muhammed Sıddîk Hân b. Hasan b. Alî b. Lütfullah el-Huseynî el-Kannevcî, (ö. 1307/1890), *Neylü'l-Merâm min Tefsîri Âyâti'l-Ahkâm*,

thk. Muhammed Hasan İsmail, Ahmed Ferid el-Mezîdî, Daru'l-kütübi'l-İlmiyye, y.y.y, 2003.

Şa'bân, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usûlu'l-Fıkh)*, terc: İbrahim Kâfi Dönmez, TDV Yayınları, Ankara 2005.

Şener, Halil İbrahim; *Cumhuriyet Dönemi Kur'ân Meâllerine Günümüz Türkçesi Açısından Bir Yaklaşım*. Kur'ân Meâlleri Sempozyumu, 2. cilt, DEÜ İlahiyat Fakültesi, DİB Yayınları, Ankara 2010, ss. 343-360.

Tabâne, Bedevî, *Mu'cemü'l-Belâğati'l-Arabiyye*, Darü'l-minâre-Darü'r-rifâi, Cidde 1988.

et-Teftâzânî, Sa'duddîn Mes'ûd b. 'Umer, (ö. 792/1390), *Muhtasaru's-Sa'd - Şerhu Telhîsi Kitâbi Miiftâhi'l-'Ulûm*, thk. Abdurrahman Hindâvî, el-Mektebetü'l-'Asriyye, Beyrut 1431/2010.

Uysal, R. Selçuk, *Belâgat ve Edebî Sanatlar Lüğati*, Doğu Kitapevi, İstanbul 2010.

Ünal, Ali, *Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Define Yayınları, İstanbul 2007.

Yaşaroğlu, M. Kâmil, "Ra'd Sûresi", *DİA*, Cilt 34, ss. 383-384.

Yavuz, Ali Fikri, *Kur'ân-ı Kerim ve İzahlı Meâl-i Alisi*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2008.

Yavuz, Yusuf Şevki, "Te'vîl", *DİA*, Cilt 41, ss. 27-28.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, (ö. 1361/1942), *Hak Dini Kur'ân Dili – Türkçe Tefsir*, 9 cilt, 2. bs, Nebioğlu Basımevi, İstanbul 1960.

Yüksel, Mehmet, *Çeviri Kuramı ve Problemleri Açısından Tanzimat'tan Günümüze Matbu Kur'ân Meallerinin Önsözlerinin Değerlendirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2011.

ez-Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk ez-Zebîdî el-Bilgrâmî el-Hüseynî, (ö. 1205/1791), *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 23. cilt, thk. Dr. Abdülfettâh el-Havl, Kuveyt 1406/1986.

-----, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 28. cilt, thk. Dr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî, Kuveyt 1413/1993.

-----, *Tâcu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 31. cilt, thk. 'Abdül'alîm et-Tahâvî, Matba'atü Hükûmeti Kuveyt, Kuveyt 1421/2000.

ez-Zeccâc, Ebü İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî, (ö. 311/923), *Me'âni'l-Kur'ân ve 'Îrâbuhû*, 5 cilt, 'Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1408/1988.

Zehebî, Muhammed Huseyn, (1915-1977) , *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, 3 cilt, Mektebetü vehbe, Kahire 2000.

ez-Zemahşerî, Cârullah Ebi'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf 'an Hakâiki'l-Ğavâmidi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Akâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl*, I-VI, thk: Fethi Abdurrahman Ahmed Hicâzî, 'Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Mu'avvîd, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad 1998.

ez-Zerkânî, Muhammed Abdül'azîz, (ö. 1367/1948), *Menâhilu'l-'İrfân Fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, 2. cilt, Dâru'l-Kitâbi'l 'Arabî, Beyrut 1415/1995.

Zühaylî, Vehbe b. Mustafâ, *et-Tefsîru'l-Münîr fî'l 'Akîde ve't-Teşrî' ve'l-Menhec*, 30 cilt, Dâru'l-fikri'l-mu'âsır, Dîmeşk 1418/1997.

